

سالين په نابهریي ژيانا ائحسان نوری پاشای

- نافی پرتوکی: سالین په‌نابه‌ریی ژ زیانا ئیحسان نوری پاشای
- نفیسه‌ر: موسدق توفی
- بابه‌ت: میژوو
- دیزاین نافیروکی: نازدار نه‌حمده‌د جزیری
- دیزاین به‌رگی:
- قه‌واره: ۱۷سم × ۲۴سم
- ژمارا لاپه‌را:
- تیراژ: ۵۰۰
- چاپا دووی
- ژمارا راسپاردنی: ۲۰۱۲/۲۰۷۴
- مافین چاپی بی پاراستیه بو ریشه‌به‌رییا راگه‌هاندن و چاپ و به‌لافکرنی و خودانی پرتوکی

**سالين پەنابەريى
ژ ژيانا
ئۇحسان نورى پاشاى**

موسەدەق تۆقى

ديارى

هه كه نه ژ پهرتوو كه بهرهمى هزر و فه كولين و دوو فچوونا من

بيتن،

د هه مان ده مدا بهرهمى وى هاريكاريى يه يا هه فزينا من دگشت
واراندا روژانه دگهل من دكهت و ريكي ل بهر هه ر كاره كي من
خوشدكهت. نه ز ژى بهرامبهري فى دلسوژى و هاريكاريى فى
بهرهمى دكهمه دياري بو (گه لاويژ خان) ا هه فزينا خوه

ناقەرۆك

- پیشه کی ۹
- سەرکردی شۆرشا ناگری ئیحسان نوری پاشا ۱۳
- شۆرشا ناگری ۱۹۲۷ - ۱۹۳۰ ۲۱
- سالین پەنابەریی ۳۱
- ئەوا ب تڤهنگی ئەنجامنەدای ب قەلەمی بەردەوامی پێدا ۴۵
- پەرتووکی ئیحسان نوری پاشای ۵۵
- بەرپەری جفاکی، سیاسی ژ ژیانای ئیحسان نوری پاشای ۶۱
- تیکەلی یین وی یین جفاکی و چالاکیین وی یین سیاسی ۷۱
- سەرۆبەری ئیحسان نوری پاشای پشتی شۆرشا ۱۴ تیرمەها ۱۹۵۸ ی ل عیراقی ... ۸۵
- پاشبەند ۱۰۵
- پاشبەندی ئیککی (وینە) ۱۰۷
- پاشبەندی دووی (مارشا نیشتمانیا ناگری) ۱۱۵
- پاشبەندی سیی (بەلگەنامە یین پەیوەندیدار) ۱۱۷
- پاشبەندی چاری (یاشار خانم هەڤژین و هەڤالا رۆژین دژوار) ۱۴۳
- پاشبەندی پینجی (د بیرهاتنا ۳۵ سالییا وهغەرا داوی یا سەرکردی نەمر ئیحسان نوری پاشادا ۱۶۳
- پاشبەندی شەشی (بەرهمەکی کوردی یی ئیحسان نوری پاشای ژ لاوان را) ۱۷۹
- پاشبەندی حەفتی (نامەیا ژەنەرال ئیحسان نوری پاشا بۆ رۆژنامەیا (خەبات)) ۱۸۵
- پاشبەندی هەشتی (ڤیستەڤالا ئیحسان نوری پاشا و شۆرشا ناگری) ۱۹۱
- ژێدەر ۱۹۵

پيشه‌كى

سەر كوردى نەمر ئىحسان نورى پاشا (۱۸۹۲ - ۱۹۷۶) يەك ژ وان سەر كوردە و قارەمانىن كوردە يىن ل دەسپىكا ژيانا من يا رەوشەنبىرى سەرنجا من راکيشاى و بوومە يەك ژ وان كەسان يىن بەردەوام حەز دكەن پىزانىن خوه دەربارەى فى كەسايەتتى كورد بەرفرەهتر لى بکەن. پىشتى سەرهلدانا بهارا ۱۹۹۱ دەليقن باشتر بو فى حەزا من هاتنەپيش، ل ساللا بەراھىي يا سەرهلداناى هژمارين ۱ - ۷ سالين ۱۹۸۴ - ۱۹۹۰ كۆفارا هيقي يا پاريسى گەهشتە من، د فى كۆفارىدا من بيرئانىن ئىحسان نورى پاشاى خواندن، ب خواندنا فان بيرئانىنان ئەؤ كەسايەتتە ل جەم من هيژ مەزنت لى، ژ نوو من زانى سەر كوردە و نقيسكارە كى نەمرە، يە كەمين سەر كوردەيى كورد بيرهاتنن خوه توومار كرين، وى ب خوه دىرؤكا وى شۆرشى نقيسى يا وى سەر كوردەيەتتيا وى كرى و ب فى چەندى ژى گەلەك بەرپەرين راستين شۆرشا ئاگرى ۱۹۲۶ - ۱۹۳۰ ع ژ بەرزەبوونى رزگار كرين. ل داوييا ۱۹۹۷ ع پەرتووكا (شورش كردهاى تركيه و تاپير ع بر روابگ خارجى ايران) ب زمانى فارسى گەهشتە دەستى من ب خواندنا وى پەرتووكى ئىحسان نورى پاشا و شۆرشا ئاگرى ل بەر من مەزنت لى هاتن، من دەست ب وەرگيرانا وى بو كوردى كر، سى پشكىن وى ل ژير نافي (شۆرشا كوردين تركيا و كاريگهرييا وى ل سەر پەيوەنديين دەرفهين ئيرانى) من كرنە كوردى، پشكا ئىكى د دو خەلە كاندا د هژمارين ۷۷ و ۷۸ حيزران و تيرماها ۱۹۹۸ ع كۆفارا (مەتبن) دا هاتنەبەلا فكن، ژ بەر چەند ئەگەرە كان راوەستيام و وەرگيران ب داوى نەئينا، بەلى د دەمى مژوولبوونا من ب وەرگيرانا

وئى پېندىقى ب پت ژىدەران بووم ل سەر ئىحسان نورى و شۆرشا ئاگرى و پېزانىنېن من د فى
 وارىدا بەرفرەھتەز بوون، د ھۆمارىن ۱۵۶ رۆژا ۲۲ نىسانا ۱۹۹۸ى و ھۆمارىن ۱۸۳ و ۱۸۴
 رۆژىن ۲۸ چرىا يەكەم و ۴ چرىا دووى ۱۹۹۸ىن رۆژناما (پەيمان) من چەند گۆتارەك
 دەربارەى شۆرشا ئاگرى بەلاڧكرن، رۆژ ل دووۋ رۆژى پت دگەل شۆرشا ئاگرى و سەر كرده و
 قارەمانىن وئى ئاشنا بووم. بەلى د ھەمان دەمدا گەھشتمە وئى باوهرى شۆرشەكا ژبىر كرىە، مە
 كوردان سەر كرده و قارەمانىن وئى ژبىر كرىنە، بەرامبەرى مەزنا تيا شۆرشى و سەنگا وئى كود
 ھندەك بەلگە نامە ياندا ب كۆمارى كوردى ھاتىيە نافرەن، بەرامبەرى وئى قوربانى يا قارەمانىن
 شۆرشى داى، بەرامبەر وان بەرپەرىن زبىر يىن شۆرشى د دىرۆكا گەلى مەدا توومار كرىن، مە
 كوردان كىم بۆ شۆرشى و قارەمان و سەر كرده يىن وئى كرىە، سەر كرده يى شۆرشى ۴۶ سالىن
 ژبى خوە پشتى شكەستنا شۆرشى ل سالا ۱۹۳۰ى ل ئىرانى د زىندان و سەرگونى و ژبىر
 زبىرە قانىيا سايىن سىخورىن ئىرانى و تركيا د ژيارە كا پرى ئەشكەنجە و ئازار و نەبوونى و
 ھەژارىدا بۆراندىنە، لى سەرفرازا خوە ھەك كورده كى باوهرى ب دۆزا رەوايا گەلى خوە ھەى
 پاراستىە، سەرەراى فى سەرۋبەرى دۆزار و ژبىر زبىرە قانىي چەند پەرتووك و گۆتارىن گىرنگ ل
 پاش خوە ھىلانە، دوبارە دى بىژمە ڧە بەلى مخابن مە كوردان تشتە كى وەسان كىم بۆ شۆرشى و
 قارەمان و سەر كرده يىن وئى كرىە ناگەھتە ئاستى چوكىن ئىحسان نورى و ھەڧچە پەر و
 شەرفانىن وى.

فى چەندى ئەز پالدام ئەوا دشىاندا بىتە بۆ فى قارەمانى و شۆرشا وى بكەم، من دەست ب
 ھەرگىرانا پشكىن مابى ژ (شۆرشا كوردىن تركيا و كارىگەرىيا وئى ل سەر پەيوەندىن دەرفەيىن
 ئىرانى) كر ل نىسانا ۲۰۰۹ى من ھەرگىران ب داوى ئىنا و ھەر د وئى سالىدا چاپكر. ژ وئى
 سالىڧە ھەتا نە بەردەوام د بىرھاتنا وەغەرا داوبى يا ئىحسان نورى پاشا دا بزافە كى ئەنجام دەم،
 ب بەلاڧكرنا بابەتە كى بىتە يان ب گىرانا سىمنارە كى يان ب دىدارە كا رادىوبى بىتە. داکو ئەڧ
 بىرھاتنە بىرھاتنە كا تەبايى بىتە و پىرانييا خەلكى مە پشكدارىي تىدا بكەن و داکو نەبىژىن كورد
 جوداھىي دناڧبەرا سەر كرده و ناڧدارىن خوە ژى دكەن، ل ھندەكان خوەدى دەردكەڧن و
 ھندەك ژى بى خوەدینە و داکو ئىحسان نورى پاشا ژى ژ رىزا بى خوەدىيان دەركەڧىت، د

هژمارا ۳۸۷ يا ۳۱ كانوننا دووی ۲۰۱۰ی رۆژناما (ئەفرۆ) دال ژیر ناڤی بەرهف ۲۵ی ئاداری من پيشنياز کر د وی رۆژیدا ئانکو ۲۵ ئادارا ۲۰۱۰یدا ئەڤ بیرهاتنه ل سەر ئاسته کى بلند و بەرفره هت بینه ساخکرن و رهنگه فيسته فالهك د فی هه لکه فئیدا بینه گيران، هه مان پيشنياز سەر زارکی ژى ل هندهك ديوانان من بهرچاڤکر، بهلی مخابن نه کهس ل بیرهاتنی خوه دی دره کت و نه کهسی خه م ژ پيشنيازا من خوار.

ب هه رهنه گه کى هه بیت ئەوا ژ من هاتی بۆ فی بیرهاتنی من ئەنجامدا، ل مه ها شو باتا ئەڤ ساله هه مان پيشنيازا ۲۰۱۲ی بۆ ريقه بهری سته ران و کۆمه له یین هۆنه ری بهرچاڤکر، وی ژى پيشنياز گه هانده ريقه بهری گشتی ره وشه نیری و هۆنه ری ل دهۆکی و ريقه بهری چاپ و وه شانى ل دهۆکی، هه ر هه موویان به ره فئا خوه بۆ جیه جیکرنا فی پيشنيازی دیارکر، هه تا ده می نفيسينا فان په یقان به ره فئین بۆ ساخکرنه فا فی بیرهاتنی ده پنه کرن و چاپکرنه فی په رتووکی ژى پشکه که ژ ساخکرنه فا فی بیرهاتنی.

دبیت پرسیارهك بینه کرن چما فی په رتووکی (سالیڤ په نابهری ژ ژيانا ئیحسان نوری پاشای) ب خوه فه گرتینه و هه موو ژيانا وی و شورشا ئاگری ب به رفره هی ب خوه فه نه گرتیه ..؟ پرسیاره کا د جهی خوه دایه و ئەنجامدانا وی یهك ژ هیڤین منه ئەگه ر ته مه ن هاریکاریت و ده لیقه کا وه سان ببینن کو ژیدهر و به لگه نامه یین به رفره هت بکه فه به رده ست، بکارین ل به ر رۆنهما وان کاره کی ئەنجام بده یین ل ئاستی به ژنا بلندا چبایی ئاگری لاندکا شورشا ئیحسان نوری پاشای و برۆی حه سکی تیلی و قاره مانین دی یین شورشی بیت. نه ا ئیحسان نوری پاشای ب خوه روودانین شورشی توومارکرینه، به لی ئەز باوه رم ب گه ریان ل دووڤ به لگه نامه یین وی سه رده می ب تابه ت یین ئیرانی و ترکیا و رۆژنامه فانا وی چاخى یا هه ردو ده له تان دى پیزانین به رفره هت ده رباره ی شورشی و روودانین شورشی ده سته کهن، وی ده می ب هاریکاریا بیرهاتین سه رکر دى شورشی ب خوه دى کاره کى باشه د فی واریدا هیته ئەنجامدان. ژبه رکو وهك مه گۆتى ئیحسان نوری پاشای ب خوه روودانین شورشی توومارکرینه، لی مخابن نه شیا به روودانین ۴۶ سالیڤ په نابهری یین ژيانا خوه توومارکته، له وما ژى ب هاریکاریا ئەو ژیدهر و به لگه نامه یین نه ا ل به رده ست مه ئەڤ په رتووکه به ره فئکر، دا کو

چاوان ب ریکا بیرهاتین وی ئەم تشته کی ژ شۆرشا وی دزانین، ب ریکا قی پەرتووکی ژی تشته کی ژ سالیڤ درێژ و پر دژواریڤ ژيانا وی یا پەنا بەریڤ بزانیڤ.

ل قیری هەژیه سوپاسیا هەرکەسە کی و ئالیە کی بکەین یی ب رەنگە کی هاریکارییا مە کری د بەرەهەفکرنا قی پەرتووکیڤ، ب تایبەت سوپاسیا هاریکارییا هیژا دکتور عەبدولفەتاح عەلی بۆتانی دکەین یی ب ئەرکی پیداجوونەفا پەرتووکی رابووی و ب تیبینی یین وی پەرتووک دەولەمەندتر لی هاتی د هەمان دەمدا ب ژێدەرەن هاریکارییا مە کری. هەر وەسان رێقەبەرییا رەوشەنبیری و هۆنەری و رێقەبەرییا چاپ و وەشانێ هەژی هەمان سوپاسی نە یین ل دووڤ پێشنیازا مە هاتین و ئەڤ پەرتووکه ژی چاپکری.

دهۆك

۵ ئادارا ۲۰۱۲ی

سهركردى شورشاناگرى ئىحسان نورى پاشا^(*)

ئىحسان نورى يەك ژ وان ئەفسەرىن گەنجىن كورده يىن پىشتى شەرى جىهانى يەكەم ل سىتەنبۆلى كەتپنە د قادا بزاقا نەتەوايەتيا كوردیدا و هەتا رۆژىن داوى ژ ژيانا خوە بەردەوامى ب فى بزاڤى داىە.

ئىحسان نورى سالا ۱۸۹۲ى ل تاخى عەلى قولى يى باژىرى بتلىسى ھاتىيەسەردىيە، خواندنا سەرتايى ل بتلىسى، قوناغىن دى يىن خواندنى ل (ئەرزەنجان) و (سىتەنبۆلى) ب داويىناينە. ل سالا ۱۹۱۰ى ب پلا ئەفسەرى يەكستىر دكەڤىتە د ناڤ رىژىن لەشكەرى ئوسمانى دا، ل چەندىن ەولەتتىن جودا پشكدارى د ئەركىن لەشكەرى فى دەولەتيدا دكەت، ل سالىن شەرى جىهانى يەكەم د چەندىن بەرۆكاندا بەرامبەرى لەشكەرى روسيا پشكدارى د شەرىدا دكەت. پىشتى ب داويھاتنا شەرى ل چىريا يەكەم ۱۹۱۸ى و دامەزراندنا كۆمەلا پىشكەتتا كوردستانى (كردستان تەالى جەمىتى) ل داوييا ۱۹۱۸ى ل سىتەنبۆلى پەيوەندى ب فى كۆمەلى قە

* ژبەر كۆ ئەڤ پەرتوو كە تايبەتە ب قوناغا پەنا بەرى ژ ژيانا سەركردى مەزن ئىحسان نورى مە ب فەر دىت كورتىە كى كۆ ھەموو ژيانا وى قەگرىت د قان چەند بەرپەراندا بەرچاڤكەين.

دکەت. (١) د هژمارا (١٥) کۆفارا (ژین) یا فئی کۆمه‌لییدا بابه‌ته‌کی ل ژیر نافی (کورد و پەرنسپین ولسنی) ب ترکیا ئوسمانی بە لافدکەت، (٢) ئەڤ بابه‌ته ناستی وی یی ره‌وشه‌نبیری و هه‌ستا وی یا نه‌ته‌وه‌یی د وی چاخیدا دیار دکەت.

(١) م.ج. رۆژبه‌یانی، ئیحسا نوری پاشا و شۆرشى ئاگرى، کۆفارا رۆشنیری نوی، (هژمار ١٢١- ئادارا ١٩٨٩)، بپ ١٥٣ "ئیحسان نوری پاشا، شۆرشى نه‌ته‌وه‌یی کورد له تورکیا، وه‌رگیرانی م. جهمیل رۆژبه‌یانی، (به‌غدا- ١٩٩٣)، بپ ٣- ١٠.

(٢) کۆفارا ژین، هژمار ١٥ سالا ١٩١٩، توژاندنا محمه‌د ئەمین بۆژنارسه‌لان، (سوید- ١٩٨٤).

ل ساللا ۱۹۱۹ء ئىحسان نورى ل ستهنبۆلى ب پلا نه قىب دگهل هندهك ئەفسەرىن ئوسمانى براڧىن رەنگە سەرهلدانەكا و هندەك چاكسازىيان د بەرژەوهندىيا ھىزىن نەتەوھىيىن ئوسمانى دا دكەن بەلى ئەۋ بزاڧە بى ئەنجامدىن.

ل ساللا ۱۹۲۰ء ھەست ب مەترسى ل سەر ژيانا خوھ ل ستهنبۆلى دكەت، لەوما بەرھەف كوردستانى و رۆژھەلاتى توكيا ددەتە رى، دەمى گەھىتە باژىرى تەربازونى ژ ئالىي فەرماندى لەشكەرى نەھى ڧە كو سەر ب ھىزىن نەتەوھىيىن ئالىگىرىن (مستەفا كەمال) ڧە بوو دەھىتەراسپاردن ب ئەركەكى لەشكەرى بچىتە باكو و پاشتەر ھەر د ڧى قوناغىدا ل دەڧەرىن سنوورىيىن گورجستان، ئازەربەيجانى، ئەرمەنستانى و ئىرانى پشكدارىي د چەندىن چالاككىيىن لەشكەرىدا دكەت و توشى ئارىشە و نەخوشىيان دىيەت و دەھىتەبرىنداركرن.

دڧى قوناغىدا ئىحسان نورى دگهل هندەك ئەفسەرىن نەرازى ژ كاودانى توكيا براڧىن دامەزراندنا رىكخراوھ كا سىياسى ژبو خوشكرنا سەروبەرى كوردستانى دكەن، ئەۋ نووچەيە دگەھىتە فەرماندەھىيا لەشكەرى ۱۲ى بى توكيا و وى دكىشەنە دادگەھى، بەلى نكارن تشتەكى ل سەر وى بسەلىنىن كو بى سزابدەن و دزڧرىتە سەر كارى خوھىي لەشكەرى. (۱)

پاشتەر ئىحسان نورى دەھىتەڧە گۇھاستن بو يەكەيىن ھىزىن لەشكەرىيىن باژىرى سىرتى و ل ساللا ۱۹۲۳ء دىيەتە ئەندامى جڧاتا ئازادى (خوھسەرىيا كوردان) ئەوال ساللا ۱۹۲۱ء ھاتىيە دامەزراندن و دىيەتە بەرپرسى سىرتى بى ڧى جڧاتى و ب ڧى چەندى ژى ب كرىيار خەباتا وى يا نەتەوھىي بەرڧرەھت لى دەھىت. (۲)

ل ۴ى ئەيلوولا ۱۹۲۴ء ئىحسان نورى دگهل چەند ئەفسەر و سەربازىن كوردل دەڧەرا ئەلكى (بىت شەباب) يا ھەكارى دەست ب سەرهلدانەكى دژى توكان دكەن، بەلى زوو سەرهلدانا وان دەھىتەڧەمrandن و ئەو و ئەفسەرىن ھەڧالىن خوھ ئەھمەد راسم بەگ و توفىق جەمىل ماردىنى و خورشىد رەشىد بەرھەف سورى و ژ وىرى بەرھەف ئىراقى كو ھىژل ژىر

(۱) رۆژبەيىنى، ھەمان ژىدەر، بپ ۱۵۵-۱۵۷.

(۲) كونى رەش، جەمىيە خويون و وقائع ثورة آكرى، (اربىل-۲۰۰۰)، ص ۳۲.

دهسته لاتا ئینگلیزی بوو دچن. ل عیراقی ژئی دخوازن فهرومانده بیا بهتالیونه کا لهشکه ری نوو دامه زانندی عیراقی وهرگریت کو د وی چاخیدا لهشکه ری وی وهلاتی تنی چوار بهتالیون بوون، ئەو ب فی چهندی رازی نابیت و دگهل هه قالین خوه بهرف ئیرانی دچن، ل ویری نوو چه بی بهر پابوونا شوړشا شیخ سه عیدی پیران یا ۱۹۲۵ی بهیست و دهملده ست ب مه ره ما پشکداریی د شوړشیدا بهرف باکووری کوردستانی دچن، به لی بهری بگه هه ناف شوړشی شوړش ب داوی دهیت، ئەو ژئی د زفرنه شه ره واندری و ل ویری دگهل شیخ مووسلحی محمه د سه دیقی نه هری هیزه کا لهشکه ری پیکدینن و هیرش دبه نه سه ره ده فه را نه هری ل باکووری کوردستانی و وی ده فه ری دگرن و ده ست ب شه ری لهشکه ری ترکیا دکهن، به لی نه شیان خوه ل بهر هیرش و شیانین لهشکه ری ترکی بگرن و سه ر ژ نوو ئیحسان نوری په نا بره شه بهر ئیرانی. (۱)

ل زفستانا ۱۹۲۶ی ده سپیکا شوړشا ناگری ب سه ر کردایه تیا برۆ حه سکو تیلی (ئیراهیم پاشا) دیاردییت، روژ ل دوو ژوژی پتر خه لک ل دورین فی شوړشی کۆمدبن، هه ر د فی ده میدا وه لاتپارترین باکوور ئەوین مشه خت ل سویری و لبنانی و جهین دن به ره فه یان بو دامه زانندا پارته کا کوردی یا سه رانه ری دکهن. بهری دامه زانندی نوونه ری دهسته کا دامه زانسه ر دهیته ئیرانی و داخوازی ژ ئیحسان نوری دکه ت به ره فه ی کۆنگره یی دامه زانندی بیست، به لی ئەو هه ر وی نوونه ری ب نوونه ری خوه ده سنیشاندکته و ل پاییزا ۱۹۲۷ی دگهل بیست سوارین

(۱) عبدالفتاح علی البوتانی (الدكتور)، وثائق بريطانيا عن تشكيل دولة كردية مستقلة ۱۹۲۴-۱۹۲۷، (هه ولیر-۲۰۰۸)، ص ۱۳-۱۶ “ کاوه بیات، شورش کردهای ترکیا و تاثیران بر روابط خارجی ایران، (طهران-۱۹۹۴)، ص ۲۰ “ روژبه یانی، هه مان ژیده ر، بپ ۱۵۸ “ کونی رهش، هه مان ژیده ر، بپ ۳۲.

عەشیرەتا حەیدەرەن بەرەف نائەندە شۆرشى چىيى ئاگرى دچىت وسەرکردايەتتيا شۆرشى دگرىتە دەست. (۱)

ل ۲۷ چىريا يەكەم ۱۹۲۷ى جقاتا (خوھىيون) ل باژىركى (مجمدون)ى لبناى ھاتەدامەزراندن، يەك ژ برىارىن كۆنگرەى بەردەوامى دان بوو ب خەباتى ھەتا دوا سەربازى ترك ژ ئاھا كوردستانى دەردكەفیت و چەندىن برىارىن دن يىن شۆرشگىرانە ژ بو رزگار كرنا كوردستانى دان و دەملدەست دەست ب بجهئىنانا برىارىن خوھ كر، بەرى ھەر تىشتەكى ئىحسان نورى ب ئەندامى سەرکردايەتتيا (خوھىيون) و سەرکردى گشتى شۆرشا ئاگرى ھەلبىژارت و پلا ژەنەرابى دابى و ئالابى كوردستانى ب مەرەما بلندكرنى ل دەفەرەن رزگار كرى و درۆشى خوھىيون ب سنگى جەنگاوەرىن خوھفە كەت بو ھنارتن. (۲)

شۆرشا ئاگرى يا كو ھەتا نىقا مەھا ئىلوننا ۱۹۳۰ى فەكیشاى ب بەراورد دگەل شۆرشىن بەرى خوھ ژ ھەموو ئالبىن لەشكەرى و كارگىرى و رىكخستىفە رىكوىكتىن شۆرشا كوردى بوو، وەك ژىدەرەك دىبىژىت: گوھرىنە كا گرنگا خوھىيون د فى شۆرشىدا كرى شيا سەرکردايەتتيا كا دن ل شوونا سەرکردايەتتيا عەشیرەتى بو فى شۆرشى بىنىت ئەو ژى كەسايەتتيا ئىحسان نورى پاشاى بوو، ئىحسان نورى شيا دەمەكى كورتدا رىكخستىن لەشكەرى ل دوو ف ئاراستەكرىن خوھىيون دامەرزىنىت و ھىزىن پىويست بو خەباتا رزگاربخواز بەرھەفكەت. (۳)

(۱) بىرئانبىن ئىحسان نورى پاشا، كۆفارا ھىقى، ھىقى، ھژمار ۱۷ - پارىس ۱۹۸۷، بپ ۱۷ - ۲۱ " دكتور بلەچ شىركو، كىشەى كورد، وەرگىران محەمد حەمە باقى، (كوردستان - ۱۹۹۲)، بپ ۸۹ - ۹۰.

(۲) محمد صالح زىيارى، الجنرال احسان نورى پاشا، مجلة جامعة دهوك، مجلد ۱، عدد ۱ - ۱۹۹۸، بپ ۷۶، كونى رەش، ھەمان ژىدەر، بپ ۳۸ - ۴۳.

(۳) زىيارى، ھەمان ژىدەر، بپ ۷۸.

شۆرشا ئاگرى ھەتا نىفا مەھا ئیلونا ۱۹۳۰ى يا بەردەوام بوو،^(۱) بەلى د ئەنجامى ھېرشىن دژوار و ھوقانەيىن لەشكەرى ترکان و گشت رەنگىن چەكىن گران و فرۆكە دژى شۆرشگىر ئاگرى يىن كىم چەك و تەقەمەنى بكارئانين، زىدەبارى ھەفكارىيا دەولەتەين ئىرانى و يەكيتىيا سوڧىيەتى دگەل ترکان و دژايەتيا ھەردو دەولەتەين برىتانيا و فرەنسا كو وى چاخى دەستەلاتدارى ل عىراقى و سورى دكرن بو شۆرشى، شۆرش ب داويھات، ئىحسان نورى دگەل چەند شۆرشگىران دەربازى ناف خاكى ئىرانى دبن و ھەك پەنابەر دەيتە ھەرگرتن و برۆ ھەسكو تىلى و چەند شۆرشگىرەك پەنا دبنە بەر عەشیرەتەين كوردەين رۆژھەلاتى كوردستانى و ژ ھەردو دەولەتەين ئىران و ترکیا ياخى دبن و ب رەنگى شەرىن پارتىزانى بەردەوامى ب بەرخوھدانا خوھ دەن ھەتا يەك يەكە شەھىد دبن.

سەرکردى شۆرشا ئاگرى ئىحسان نورى چەندىن قەكولىن دگەلدا دەيتە كرن، پاشتر بو دەمى نەھ مەھان ل زىندان شەھەرەبانى ل تارانى دەيتە زىندانىكرن، دووقرا بو باژىرەين ساوھ و يەزد و كرمان دەيتە دوورخست و بەردەوام ل ژىر زىرەفانىيا سازيىن سيخورى قە دىت، د قى قوناغىدا ئەو و ھەڧژىنا خوھ ياشار خانم و خەسوويا خوھ زىدەبارى غەربىيى و سەرگونى د ژيانەكا سەخت و دژواردا دژىن، ب ھارىكارىيەكا كىما پەنابەرى د ژيانەكا پ دژواردا دبۆرن. ژ ژىدەرىن بەردەست ديار نايىت چەند ماينە ل فان جھىن ناماژەپىكرى، لى دەيتە زانىن كو ئىحسان نورى و ھەڧژىنا وى ل دەسپىكا شەرى جىھانىي دووى ل تارانى بوون، ل سالا ۱۹۴۱ نافتى وى د ھندەك بەلگەنامىن فەرمىين ئىرانى دا ھاتىيە دەمى وى و ھندەك پەنابەرىن دى يىن شۆرشا ئاگرى داخواز ژ ھەزىرى نافتخوھى ئىرانى و پاشتر ژ سەرۆكۆھەزىران كرى كو ھارىكارىيا وان يا ھەيقانە بىتەزىدە كرن يان ژى ل ژىر زىرەفانىي بىنە نازادكرن داكو ب دەستىن خوھ كارىكەن و پىدڧىين ژيانا خوھ داين بکەن.

ل تىرمەھا ۱۹۴۲ى جڧاتا ھەزىرىن ئىرانى برىارا نازادكرنا حەفت كەسان ژ مەشەختىن ترکیا) ئانكو ئىحسان نورى و ھەڧالىن وى ددەت و ھارىكارىيا وانا ھەيقانە دكەنە ۱۵۰۰ رىالىين ئىرانى. ھەرچەندە ئەڧ نازادكرنە يا سنووردای بوو و بەردەوام ل ژىر زىرەفانىيەكا

(۱) يىلمار چاملىبەل، گلىدغ بى خوھدى نىنە، (ئەستەنبۆل- ۲۰۰۵)، بپ ۱۹۱- ۲۰۶.

فهشارتی بوون، بهلی گهلهك ناهه كیشیت ل ژیر فشارا وهزارهتا دهرقهیا ترکیا و بالیوزخانا وان ل تارانئ جارهاكا دی ل ۱۹۴۳/۵/۲۶ هاتییه دهسته سهركرن و گرتن و قئ گرتنی ههتا ئادارا ۱۹۴۴ئ فه كیشایه. قئ دهسته سهركرنئ نیژیکی ساله كئ دومكریه قوناغهك پردژواری و نهخوش بوویه دژيانا قئ خیزانیدا، سه میانی مالی بی دهسته سهركری و بی مووچه، یاشار خانم و دایكا خوه ل وهلاتئ غه ربیی بی خوه دی مانه، د ده مه كیدا كو یاشار خانم سه ری ههشت سالان بوو یا نهخوش و دایكا وی پیره ژنه كا حه قئ و پینج سالی بوو. وهك ژ زارده قئ وی ب خوه قه هاتییه قه گیران د قوناغه كا سالین شه ری جیهانی دوویدا ژ ئالیی سازین ئاسایشا ئیرانی قه هاتییه زیندانیكرن نه كو ب ره قیته باكووری كوردستانی و شورشه كئ بهربابكهت، بهلی ب هاریکاریا هندهك دهوله تین مه زین وی چاخی بالا دهست ل ئیرانی هاتییه ئازادكرن. ب هزارا مه ئه قه هه مان گرتنا نافه را ۲۶ گولانا ۱۹۴۳- ئادارا ۱۹۴۵ئ یه.

پشتی دوباره نیفتنازاد بوونا وی ل ئادارا ۱۹۴۴ئ، دنا قه را ۱۹۴۵ ههتا داوییا ۱۹۴۶ئ ب خورتی رۆلئ خوه د واری ره وشه نبیری دا گیرایه و دو پهرتوو کین وی (تاریخ ریشه و نژاد كورد) و (وقایع آارات) ب فارسی د رۆژناما كوهستان یا كورداندا هاتییه به لا قكرن. د هه مان ساله ۱۹۴۶ئ (وقایع آارات) ب كوردی د رۆژناما كوردستان یا كۆمارئ كوردستانیدا هاتییه به لا قكرن.^(۱)

پشتی ۱۹۴۷ئ ئه و نیمچه ئازادییا وی بهرته نگرت ل دهیت، بهلی هه ر ل تارانئ ئاكنجی دبیت، ژيانه كا كیم دهرامه تی و هه رده م ل ژیر زیره قانییا سازین ئاسایشا ئیرانی دا دبۆرینیت. پشتی شورشا ۱۴ تیرمه ها ۱۹۵۸ئ ل عیراقئ، ل ژیر کاریگه ربییا قئ شورشیی سیاسه تا دهسته لاتدارین ئیرانی دگهل كوردان هه تا ناسته کی دهیته گوهارتن، نه ف گورانکاریه ژ سه روبه ری ئیحسان نوری ژی دگریت، كاودانی وی ژ ئالیی ژیارئ و ئازادیی قه باشتر ل دهیت، د قئ قوناغیدا ژ بۆ پشكداریی د كونفرانسین كومه لا خویندكارین كورد ل ئه وروپا دو جاران دچیه ته دهرقه ی ئیرانی.^(۲)

(۱) ب بهرفه ی د قئ پهرتوو كیدا ئامازه ب ژيانا ئیحسان نوری پاشا د قوناغا په نابه ربییدا هاتییه كرن.

(۲) كاوه بهیات، هه مان ژیده ر، بپ ۱۸۲

ل ئیشارا ۱۸ ئ ئادارا ۱۹۷۶ ئ ل سەر جادا (نواب) نیزیکی مالا وان یا تارانئ ماتورسایکلهك لی ددهت و ب دژواری برینداردیت، ل ده مز میتر ۶ ئ سپیده یا ۲۵ ئادارا ۱۹۷۶ ئ دچیته بهر دلژفانیا خودایی مهزن و ل گورستانا (بههشت زههرا) یا تارانئ دهیته فهارتن.^(۱)

۱- زنده باری فی ژبی پری خهبات و کوردایه تی ئیحسان نوری پهرتوو کین ژیری ل پاش خوه هیلانه: شورشانه ته وه بیا کوردی ل ترکیا، ب ترکیا ئوسمانی نفیسیه و سالا ۱۹۲۵ ئ ل بهغدا هاتییه چاپکرن. پاشتر هاتییه وهر گئران بو کوردی.

۲- دیروکا نهژادی کوردان، ب فارسی نفیسیه و ب زنجیره نافهرا ۱۹۴۵-۱۹۴۶ د روژناما (کوهستان) دا هاتییه به لافکرن، ل سالا ۱۹۵۶ ل تارانئ هاتییه چاپکرن. پاشتر هاتییه وهر گئران بو کوردی و عه ره بی.

۳- روودانین ناگری، ئه و ژی ب فارسی نفیسیه و ب زنجیره نافهرا ۱۹۴۵-۱۹۴۶ ئ د روژناما (کوهستان) دا هاتییه به لافکرن، ل سالا ۱۹۸۶ ئ ل تارانئ هاتییه چاپکرن، پاشتر هاتییه وهر گئران بو کوردی و عه ره بی.

۴- سهرهلدانا ناگری، ب کوردی نفیسیه، د کوفارا هیفی یا ئینیستوتا کوردی یا پاریس دا د چند خه له کاند هاتییه به لافکرن، پاشتر هاتییه وهر گئران بو فره نسی و عه ره بی.

ههروه سان چند نفیسین دی ل دوو ده لیفین بو هه لکه تین د کوفار و روژنامه یین دی دا ب کوردی و فارسی به لافکرنه.

(۱) خاطرات دکتر هاشم شیرازی، به کوشش هاشم سلمی، (تهران- ۱۳۷۹)، ص ۱۰۸ “روژبه یانی، هه مان ژیده، پ ۱۶۰.

شۆرشا ئاگرى ۱۹۲۷-۱۹۳۰

د گريکين بيستان و سيهان ژ سەد سالييا بيستى سى شۆرشين مەزن شۆرشا شەيخ سەعیدی ل ۱۹۲۵ى، شۆرشا ئاگرى ل ۱۹۲۶- ۱۹۳۰ى، شۆرشا دیرسىمى ل سالا ۱۹۳۷- ۱۹۳۸ى ل باکوورى کوردستانى رووداينه. شۆرشا ئاگرى ئەوا پینج سالان بەرامبەرى لەشکەرى ترکيا بەرخوەدان کرى، چ ژ ئالىی دريژيا ژبی وى، چ ژ ئالىی کارىگەریا وى ل سەر دەولەتین دەفەرى و دەولەتین زهینز ل هەریمی مەزنترین شۆرشا کوردی بوو ل نیقا یە کەم ژ سەد سالييا بیستى.

شۆرشا ئاگرى دريژه پیدان شۆرشا شەيخ سەعیدی پیران (۱۸۶۵- ۱۹۲۵) بوو ئەوا ۱۱ شوباتا ۱۹۲۵ى ل دەفەرا (داراهینی) دەسپیکری و ب گرتنا شەيخ سەعیدی ل ۱۵ نیسانی و سیداره دانا وى ل ۲۹ خزیرائى ل دیار بە کرى ب داویهاتی. (۱)

(۱) م، ا، هسرتیان، انتفاضة الاكراد عام ۱۹۲۵، ترجمة بافی نازی، المكتبة التقدمة الكردية، (بیروت- ۱۹۸۷)، ص ۷۴- ۷۵.

— حەسەن هشیار، دیتن و بیرهاتنن من، بیروت، بپ ۲۹۴، ۲۵۶.

— سلیمان چەفیک، سەرهلدانا شەيخ سەعید، کۆفارا فەزین، هژمار ۱۰، (دهۆك- ۱۹۹۸)، بپ ۶۶، ۶۰.

قیانا کوردان بۆ ئازادیی و بوونا هژماره‌کا بزاقتین ئازادبخواز د وی سهرده‌میدا ژ ئالیه کیفه و ژ ئالیی دیفه سهرده‌ده‌ریا دژوار و هۆفانه‌یا تورکان د رۆژین شۆرشى و پشتى سهرکوتکرنا شۆرشى ژى دگهل خه‌لکى کوردستانى فاکته‌رین سهره‌کین زوو ده‌سپیکرنه‌فا شۆرشى یان ژى به‌رده‌وامى دان ب شۆرشى به‌لى ل جهه‌کى دى و ب شیوازه‌کى دى بوون.

تورکان د فى سهرده‌ده‌ریا خوه‌دا جوداهى نه‌ئىخسته‌نېقه‌را سهرکرده و پشکدارین شۆرشى و که‌سین بى لایه‌ن و که‌سین دژى شۆرشى چه‌ک هه‌لگرتى، که‌سین وه‌ک سهد عه‌بدولقادری نه‌هرى د رۆژین شۆرشیدا ل سته‌نبۆلى ل مالا خوه‌ بوو و کور عه‌بدوللا خوشه‌نان کو میقانى وى بوو گرتن و ل ۲۷ گولانى ل دیاربه‌کری سیداره‌دان. (۱) حه‌سه‌ن خه‌یری به‌گ نوونه‌ری دیرسیمى بوو د په‌رله‌مانى ترکیا دا، د ده‌مى شۆرشیدا ژ خه‌لکى دیرسیمى دخواست ته‌نا بن و پشکداریی د شۆرشیدا نه‌که‌ن و ب هه‌موو ره‌نگان پشته‌فانیا ده‌وله‌تا ترکیا دکر نه‌و و برازایی وى پیکفه‌ سیداره‌دان. (۲)

جینوسایدا حکومه‌تا ترکان به‌رامبه‌ری کوردان گه‌هسته‌ ئاسته‌کى وه‌ک دیده‌فانه‌ک دبیزیت: (ل دیار به‌کری و خاربیتى هه‌ر رۆژ ده‌ه و پازده‌ که‌س ل ناڤ گوره‌پانین باژیری وه‌ک په‌ز ب دارفه‌ دمان، ب ره‌خ وانفه‌ ژى سهرین ژیکری نه‌وین ژ ئالیی له‌شکه‌رى تورکفه‌ دهاتنه‌ کوشتن و سه‌رژیکرن دهاتنه‌ چه‌قاندن و ل سه‌ر پر و ریکان ب ریز دهاتنه‌ دانان) (۳) دادگه‌هین ئیستقلالى نه‌وین ل ۳ ئادارا ۱۹۲۵ سه‌ر ژ نوو بۆ قکرنا کوردان هاتینه‌ دامه‌زراندن، د ده‌مى سى سال و چوار مه‌ه‌اندا ۲۰۰۰ هزار سزایین سیداره‌دانى و ملیونه‌ک سزایین دى و نه‌فیکرنى دان، هه‌ر نه‌ف ژیده‌ره ژ رۆژنامین تورکی یین وى چاخى فه‌دگوه‌یزیت و دبیزیت: د وی ده‌میدا

(۱) سلیمان چه‌فیک، هه‌مان ژیده‌ر، بپ ۶۶

– هسرتیان، ژیده‌رى به‌رى، بپ ۱۰۷ – ۱۱۰

(۲) هسرتیان، ژیده‌رى به‌رى، بپ ۱۱۳

(۳) حه‌سه‌ن هشیار، ژیده‌رى به‌رى، بپ ۳۸۰

۷۰۰۰۰۰ هزار مرؤف ل كوردستانى هاتنه كوشتن ۷۰٪ ژ وان ژن و زاروك و كال و پير بوون. (۱)

ژ ئه نجامى هؤفاتيا توركان بهرى ده سپىكا ۱۹۲۶ چرىسكىن شؤرشه كى ل چىايى ناگرى گهش دبوون، بهرى وى ژى ل دووؤ بهلگه نامه كا فەرمانده ييا له شكه رى باكوورى رؤژ ئا فايى ئيرانى يا ۲۷ تيرمه ها ۱۹۲۵ ئى هنده ك كه سىن قه چاخ ژ هه ر دو ده وله تىن ئيرانى و تركيا ل چىايى ناگرى كومبوون. (۲) ل ده فەرئىن دوورى گوره پانا شؤرشا شىخ سه عىدى ژى وهك ده فەرئىن شه مدىنان و باشكالا شه ر و ليكدان د نيقبه را كوردان و له شكه رى تركيادا هه بوون. وهك شه رى مه ها گولانى د نيقبه را چه كدارين شىخ مووسله حه دىنى شه مدىنان و له شكه رى توركى ل ده فه را باشكالا. (۳)

ب كورتى پشتى شؤرشا شىخ سه عىدى ب ده مه كى كورت ل باكوورى كوردستانى شه ر و ليكدان دگه ل له شكه رى توركان په يدا بوون، نه ؤ شه ره چه كارى قه چاخ چيان بن چه ياخي بوون بيت ژ سته ما ده وله تى ل سه ر ده ستى برؤيى حه سكى تىلى بوونه ده سپىكا شؤرشا ناگرى. ئيراهيم ئاغايى نافدار ب (برؤيى حه سكى تىلى) ژ مه زىن عه شيره تا جه لالى ژ مالباتا (حه سه سوږى) بوو، د هه موو ژيى خوه دا ژ سه رده مى ئوسمانى هه تا تركيا نوو ئاليگر و پشته فانى ده وله تى بوو، د ده مى شؤرشا شىخ سه عىدى دا نه تى پشكدارى دشؤرشيدا نه كر، بهلكى پشتى شكه ستن شؤرشى وى و كؤر حسيى پاشايى حه يده ران ب فەرمانا توركان ريك ل

(۱) حه سه ن هشير، هه مان ژيده ر، بپ ۳۳۷

– سليمان چه فيك، ژيده رى به رى، بپ ۶۸

(۲) كاوه بيات، شورش كردهاى تركيا و تاثير ان بر روابط خارجه ايران، (تهران-۱۹۹۴)، ص ۲۳

– وه رگيرانا هه مان ژيده ر ب كوردى ب نافى شؤرشا كوردن تركيا و كاريگه رى وى ل سه ر په يوه نديين ده رفه يين ئيرانى، وه رگيرانا موسه ده ق توفى، (دهوك-۲۰۰۹).

(۳) كاوه بيات، ژيده رى به رى، بپ ۲۳ په راويزى ۱.

بەر کور و نهقی و هندهك شهرقانی شیخ سهعیدی گرت یین دقیا دهربازی ئیرانی بن و هندهك ژئی کوشتن. (۱)

پاداشتی وی نهو بوو دهمی تورکان دهست ب فهگوهاستن و مشهختکرنا کوردان کری، کاری گرتن و مشهختکرنا وی ژئی کر، بهری بیته گرتن ب کور و خارزا و هندهك مرؤفین خواهه ده رکهته چیاپی ناگری و پاشتر گهلهك وهلاتپاریزین دی گههشتنه ریژین وان و ل ۱۶- ۱۷ گولانا ۱۹۲۶ یه کهمین شهر د نیقبهرا وان و لهشکهری ترکیادا روودا و ب شکهستنا تورکان داویهات. (۲)

شورشا ناگری بهردهوامی ب بهرخوهدانی دا هتا ل مهها تهباخا ۱۹۲۷ ل باژیرکی (محمدون) لبانی جقاتا (خویبون) هاتییه دامهزراندن و یهك ژ بریارین کۆنگری خویبون بهردهوامی دان بوو ب شورشی هتا دهریخستنا دوا سهربازی تورک ژ کوردستانی. کۆنگرهی ئیحسان نوری کو پشکداری د کۆنگرهی دا نه کربوو وهك نه نامی سهرکردایهتی و سهرکردی گشتی شورشی ههلیژارت و ل داویا ۱۹۲۷ ل ب فرمانا خویبون گههشته چیاپی ناگری و سهرکردایهتییا شورشی گرتنه دهست. (۳)

(۱) احسان نوری باشا، انتفاضة اكری، ترجمة صلاح برواری- ۱۹۹۱، ص ۲۰- ۲۷.

- احسان نوری ئاشا، مذکرات، ترجمة: عبدالستار قاسم کلهور، (ارییل- ۲۰۰۸)، ص ۱۳- ۱۴.

(۲) یلماز چاملبله، گلیداغ بی خواهدی نینه (سهرهلدانا چیاپی ناگری)، (ئهسته نیول- ۲۰۰۵)، بپ ۶۴ و ۱۱۱- ۱۱۵.

(۳) دکتور بلهچ شیرکو، کیشهی کورد، وهرگیان محمهده حمهه باقی، (کوردستان- ۱۹۹۲)، بپ ۸۹.

- محمد صالح زیباری، الجنرال احسان نوری باشا، مجلة جامعة دهوك، المجلد ۱، العدد ۱، (اب- ۱۹۹۸)، ص ۷۶.

- کاره بیات، ژیندهری بهری، بپ ۲۴- ۲۵.

ب گه هشتتا ئىحسان نورى بۇ ئاگرى شۆرش بەرەف قوناغە كا سەردەمیانە و پېشكەتى چوو، ئالايى كوردستانى ھاتە بلند كرن، سرودا نىشتمانى ھاتە دانان،^(*) سەركردايەتيا لەشكەرى و مەدەنى ھاتە دانان، پېكھاتېن ئىدارى و رېكخستېن (خويوون) ل دەفەرېن ژېردەستەلاتى شۆرشى ھاتە دامەزراندن و بۇ ھەر دەفەرەكى رېقە بەرەك ھاتە دانان، كۆنسە يا شەر پېكھېنان و نەركېن لەشكەرى ھاتە لېكفە كرن، دەستە كېن (شەرى پارتىزانى) ھاتە دانان و ئەدۇ دەستە كە مژوولى (شەرى پارتىزانى) بوون ل تەقايى دەفەرېن ئاگرى، تەندروك، ئالاداغ، زىلان، مىلس، نەرجىش، ئاباخا، بارگېرى و دىادېن و دەستى وان دگە هشتە دەفەرېن بازىدى و وانى و ئىگدېرى.^(۱)

د نېقەرا ۱۹۲۷ - ۱۹۳۰ شۆرش گە هشتە ئاستە كى نەتنى تركيا ب ھەموو شىانېن خوەفە كەتە د شەرىدا بەرامبەرى شۆرشى، يە كېتيا سوڧىەتى ژى كەتە د بەروكا شەرىدا دژى شۆرشا ئاگرى، د راپۆرتە كا پارېزگەھا ئازەربېجانى بۇ وەزارەتا نېخوھىيە يا ئىرانى ل ۱۹۲۸/۴/۲۲ د برگا دووېدا دېيىت: ژ بۇ رى گرتى ژ دەربازبوونا كوردان بۇ نېف خاكى روسيا ل نەخچەوانى كو بەرامبەر ئاگرى يە روسان لەشكەر كېشايە وى دەفەرى.^(۲)

ھەر وەسان د گەرماتيا ھېرشېن توركان بۇ سەر ئاگرى ل خزىرانا ۱۹۳۰ يە كېتيا سوڧىەتى رېك دا تركيا ب رېكا خېچا ئاسنى يا سوڧىەتى و د نېف خاكى سوڧىەتى را لەشكەر و چەك و

* ئالايى كوردستانى يى ل چىايى ئاگرى ھاتىيە بلند كرن ھەمان ئالا بوو يى ل دەسپېكا سالىن بېستان ژ سەدسالىا چوويى ژ ئالىي كۆمەلا رېكخستېن جفا كېن كوردى فە بىرار ل سەر ھاتىيەدان و ب رېكا جفا تا خويوون گە هشتبوو شۆرشا ئاگرى. بىرە: موسەدەق تۆڧى، ئالايى كوردستانى د دېرۆ كېدا، كۆڧارا دەوك، (ھژمار ۳۲ - چىرا ئىكى ۲۰۰۶)، بپ ۵-۷.

- دەقى سرودا ئاگرى د پاشبەندى ڧى پەرتوو كېدا بچوینە.

(۱) كاوہ بىات، ھەمان ژىدەر، بپ ۳۰ - ۳۱

- دكتور بلەج شىركو، ژىدەرى بەرى، بپ ۹۰

(۲) كاوہ بىات، ھەمان ژىدەر، بپ ۱۹۳.

تەقەمەنى فە گوھىزىتە دەفەرین بەروکین شەرى. (۱) دگەل فان هیرشان راگەھاندنا سوڤىتەى بەردەوام شۆرشا كوردان ب كرىگرتى و دەسكردى ئىمپىريالىزما بریتانیا دادنا، بەلى دەھمان دەمدا دەستەلاتدارىیا بریتانیا ل عىراقى بەردەوام دژاىەتیییا خوہ بۆ ھەربزافە کا رزگارپخازا كوردى رادگەھاند كو ببیتە ئارىشە بۆ جىرائین عىراقى. (۲)

دەستەلاتدارىیا فرەنسا یا وی چاخى حوكمدار ل سوریا ب ھەمووشیانین خوہ فە رى ل بەر چالاكفانین جفاتا خوڤبون گرتن دا ب ھىچ رەنگەكى ھارىكارىیا شۆرشا ئاگرى نەكەن. (۳)* تاكە دەرگەھى ھارىكارىیە كا كىما شۆرشى ژ نىف خاكى ئىرانى فە دەھات، ئەو ژى نە ژ دەولەتى بەلكى ب رىكا عەشیرەتین كوردین دەفەرا ماكو یا ھەفسنوور دگەل ئاگرى، دەولەتا ئىرانى نە بەس ئەدۇ عەشیرەتە ژ دەفەرین سنوورى دووركرن، بەلكى د رۆژین داویى یین شۆرشیدا رىك ل بەر لەشكەرى تركیا فەكر د نىف ئاخا ئىرانى را ھىرشى بکەتە سەر دوا دەفەرین ماينە ل ژىر دەستەلاتى شۆرشگىرین ئاگرى. (۴)

(۱) كاوه بیات، ھەمان ژىدەر، بپ ۲۱۰، ژ راپۆرتە كا پاشبەندى لەشكەرىی بەرىتانى بۆ سىر. نار. كلايف نوونەرى بەرىتانیا ل تارانى ھاتىبە وەرگرتن.

(۲) بیلال ن. شمشیر، بەلگەنامە كانى ئىنگلیز، وەرگىران: سەلمان عەلى، (سەلىمانى - ۲۰۰۲)، بپ ۲۷۷، بەلگەناما ھۆمار ۵۳

(۳) كونى رە ش، جمعیة خوڤبون و وقائع ثورة ارارات، (اربیل- ص ۸ - ۲۵ من تقديم الدكتور عبدالفتاح علي البوتاني

* بۆ پتر پترانىنان ل سەر رۆلى رۆژئافاھى كوردستانى د شۆرشا ئاگرى دا بىترە: الدكتور عبدالفتاح علي البوتاني، علي صالح المبراني، وئاتق بریطانىة عن مشاركة كوردستان - سوريا في ثورة آارات، (دھوك - ۲۰۱۰).

(۴) احسان نوری باشا، مذكرات...، ص ۷۷.

وهزیری دهرقهیی ترکیا چهند رۆژه کان پشتی فهمراندنا شۆرشیی د دیداره کا رۆژنامه قانیدا ل تارانئ گۆت: ئاریشه ب هاریکاری و ههفکاریا ههردو ئالیان هاته چاره کرن و ژ نهو پاشقه ب چ رهنگه کی جهی نیگه رانیی نینه... (۱)

شۆرشا ئاگری یا دوور پێچدای ژ هه موو ئالیانقه و د فی سهرو بهریدا پینج سالان فه کیشا و د فان سالاندا چهند شه رین مهزن و چهن دین کریارین (پارتیزانی) روودان. پشتی شکه ستنا شۆرشگی رین ئاگری د شه ری گه لیبی زیلان دا ۲۰ خزیران - ۳ ئیلونا ۱۹۳۰ و زیانین مهزین ب کوردان که تین چ پین له شکه ری چ پین مهده نی، شیانین بهر خوه دانئ کیم بوون، بهر خوه دان مال چهند ده فه ره کین بهر ته نگین ئاگری پین هه فس نوورین ئیرانی. (۲)

د نیقبه را ۷-۱۴ ئیلونا ۱۹۳۰ شه ری داویی لی شه ره ک مهزن، د نیقبه را ههردو ئالیاندا روودا، د فی شه ریدا هژمارا شه رفانین کورد (۶۰۰) کهس بوو بهرام بهر ۳۰,۰۰۰ هزار سهرباز و ۳۲ توپ و ۵۵۰ ره شاش و ۵۲ فرو کین تورکان. شۆرشگی ران بهر گریه کا قاره مانانه کر، به لی د ئه نجامدا ب ناچاری به ره ف بلنداهیبین چیبایی ئاگری نیژیکی سنووری فه کشیان و بهر ده وامی ب شه ری دا، د رۆژا سبب یا شه ریدا هه ره وه ک ئیحسان نوری فه دگی ریت: به لی ژ پشت سه ری وان و ژ هندی رتو خیبی ئیرانیقه ب رهنگه کی نه چاقه ریگری دهنگی به که مین گولله توپ... و پاشتر شیلکین تفهنگ و ره شاشان به ره ف وان هاتن... د ده مه کی کورتدا دیار بوو کو نه و دگه ل هیژین له شکه ری پین تورکی که تینه سنگی هه ژ و تورک ب هاریکاریا بهر پرسی ن ئیرانی ژ ئالی بولاغباشی فه بو بلنداهیبین قۆزلۆ و ئایوبینگ به ره ف پيش هاتینه و چ ری کین بهر گریی فه کیشانی ل بهر وان نه هیلاینه. (۳)

(۱) کاوه بیات، ژیده ری به ری، بپ ۱۵۷

(۲) یلماز چاملیبه ل، ژیده ری به ری، بپ ۱۶۹ - ۱۸۶

(۳) یلماز چاملیبه ل، هه مان ژیده ره، بپ ۱۹۸

- احسان نوری باشا، مذکرات...، ص ۷۷ - ۷۸.

پشتی کو شورشگیرین ناگری بی هیفی بووین ژ بهرگری ل ۹/۱۱ ی دوورپیچا تورکان ل دهفهره کی شکاند و خواستن ژ دوور پیچی رزگار بن، بهلی فی جاری که تنه بهر بومبا و گولله بارانکرنا لهشکهری سو فیته تی، ب ناچاری زفرینه فیه پاش و دنیف دوورپیچا تورکاندا، دقان دو روژاندا (۲۰۰) شهرقانیین ناگری و گه لهک مهدهنی هاتنه کوشتن.^(۱)

چ ری ل بهر شورشگیران نهمان، دقیا دوورپیچا تورکان بشکیتن و دهربازی ئیرانی بن، ل شهفا ۹/۱۱ ی دهسته یین کوردان، ژ هیلا گو مک - سهردار بولاغ - هاراپکشالایی هیرشهک مهزن کرنه سهر لهشکهرین تورک، د نیقبهرا ههردو هیژاندا شهرهک مهزن روودا، ژ کوردان پرکهس هاتنه کوشتن، بهلی دوورپیچا تورکان شکاندن و دهربازی سنووری ئیرانی بوون.^(۲)

بهلی لهشکهری ئیرانی ل پیشیا وان بوو و سی روژان دگهل فی لهشکهری شهر کرن. ل داویا داویی ئیحسان نوری پاشا، ههژینا وی یاشار خانم، شیخ عهبدولقادر، خالس، نادر و محمدهد بهگ ب چند کهسین دن یین شهرقانه دهربازی ئیرانی بوون. برۆی حسکی تیلی، فهرزهنده بهگ ب دههان میرخاس و سهرۆکین کوردان، ب دهستین لهشکهری ئیرانی هاتنه کوشتن.^{(۳)*} ب فی چهندی ل ۱۴ ئیلونا ۱۹۳۰ داوی ب شورشا ناگری هات. ههرچههنده

(۱) یلماز چاملیبل، ژیدهری بهری، پ ۱۹۹

(۲) یلماز چاملیبل، ههمان ژیدهر، پ ۱۹۹

(۳) یلماز چاملیبل، ههمان ژیدهر، پ ۲۰۰

* د پرتووکا گلیداغ بی خوهدی نینه (سهرهلدانا چیبایی ناگری) یا یلماز چاملیبل دا هاتییه برۆ حسکو تیلی ل ۱۷ ئیلونا ۱۹۳۰ ل گری سیرا پشتی شهره کی سی روژی دگهل لهشکهری ئیرانی هاتییه کوشتن، بهلی د ژیدهره کی ئیرانی دا ل دوو چهند بهلگه یان ل مهها موردادا ۱۳۱۰ ی ههتاوی (سیکا بهراهی ژ تیرمهها ۱۹۳۱ ی ز) د شهرکیدا دگهل هیژین ئیرانی ل بلندا هیین روژهللاتی ساری ناجاق هاتییه کوشتن. بیتره:

- یلماز چاملیبل، گلیداغ بی خوهدی نینه (سهرهلدانا چیبایی ناگری)، (ئهسته نیول - ۲۰۰۵)، پ ۶۴ و ۱۱۱ - ۱۱۵

- کاوه بیات، شورش کردهای ترکیا و تاثیر ان بر روابط خارجی ایران، (تهران - ۱۹۹۴)، پ ۱۵۲.

ههتا پاییزا ۱۹۳۲ی ل هندهك دهقهرین سنوورین ئیرانی و ترکیا هندهك شه و سفکه شه د
نیقبهرا بهرمایین شورشگیرین ناگری و لهشکه رین ترکیا و ئیرانی د بهردهوام بوون. ^(۱)
وهك بهری نها هاتیبه دیار کرن د شه ری ۷- ۱۴/ئهیلوولیدا هژمارا شهرقانیین ناگری ژ بلی
ژن و زارکان (۶۰۰) کەس بوو، د شه ری ۱۰-۱۱/ئهیلوولیدا (۲۰۰) شهرقانیین کورد
هندهك كهسین سفیل ژيانا خوه ژ دهست دان. ههروهسان ههتا ب داویهاتا شه ری (۵۰۰)
شهران و ۱۰۰ژی ژن و زاروک هاتنه کوشتن. ^(۲) ب فی چهندی (۱۰۰) کەس ژ شهرقانیین
ناگری ژ بلی هندهك ژن و زاروکان مابوون، هههچهنده فی ژیندهری نامازه ب ژیندهری فان
پیزانینان نه کریه.

ئیحسان نوری د ههردو کتیپین خوهدا نامازه ب چاوانییا خوه رادهستکرنی (تەسلیمبوونی)
بو ئیرانی و هژمارا کەسین دهرباز بووینه ئیرانی و سه رئهنجامی وان نه کریه. بهلی د ژینده رین
بهردهستدا دیار دبیت مشهختین ناگری ل ئیرانی بوونه دو جوین، کەسانین سه رب عهشیره تانقه
و یین مرۆقین خوه د نیف عهشیره تین وهك جهلالی و خهلیلکان ههین، گه هشتنه فان عهشیره تان
و ب هاریکاریا وان ژ دهسته لاتی ئیرانی یاخی بوون، هنده کان ژ وان ههتا پاییزا ۱۹۳۲ی
بهردهوامی ب بهرخوه دانی دا، وهك فهرزهنده و ئه یوب ئاغا و برۆ حهسکی تیلی و کورین وی
و مرۆقین وان. ل دهسپیکا ئادارا ۱۹۳۱ی ل گهرمه سیرین (ناق گۆل) کهتنه بهر هیرشا ئیرانی
و د چهنده شه ره کین یهك ل دوو ژ یه کدا ل دهه رۆژین بهراهیی ژ مهها تیرمه هی د شه رین دهقهره
(ژیوا ژیری) و بلنده هیین (دومانلو) ئه یوب ئاغا هاته کوشتن ^(۳) و ل سیکا دووی ژ
تیرمه ها ۱۹۳۱د شه رین دهقهرین ئاروج کهندی و ناقداش بلنده هیین رۆژه لاتتی ساری ئاجاق

^(۱) یلماز چامله ب، ژینده ری بهری، بپ ۲۰۰

— کاوه بیات، ژینده ری بهری، بپ ۱۴۹-۱۵۸

^(۲) یلماز چامله ب، ژینده ری بهری، بپ ۱۹۹-۲۰۱

^(۳) ۲ کاوه بیات، ، ژینده ری بهری، بپ ۱۵۱* د پهراویزی ۲۲ی نامازه ب مژارا کوشتنا برۆ حهسکو
تیلی هاتیبه کرن.

برو حسكى هاته كوشتن.^(۱) د بهرده و اميبا هيرشين خوه د ل شفاى چريا دووى ۱۹۳۱ى له شكهري ئيرانى ل دهفرا (موخه نهس) ژ دو ئاليان فه هيرش كره سهر چه كدارين شورشا ئاگرى پشتى شه ره كى مه زن له شكهري ئيرانى دهست ه لاتي ته فايى دهفرا باكوورى روژ ئافايى ئيرانى گرته دهست و يين مايى ژ كوردن ئاگرى به رف جهين نه ديار چوون.^(۲) وهك ژنده رهك دى ئماژه بى دكته هندهك ژ قاره مانين دى يين ئاگرى وهك سه يد خان، عه لى جان، ره شو بى سلو، شيخ زاهر و يين دى هه تا پاييزا ۱۹۳۲ى ل چيايين نيقبه را ئيرانى و تركيا مژوولى شه ري (پارتيزانى) بوون دگه ل له شكهري هه ردو ده وله تان، نه و ژى د نه نجامى كي ميا چهك و ته قه مده نى و خوارن و پيندقيين دى و پيلانين توركان و سيخورين وان هه ر يهك ب ره نكه كى ب داويه اتن.^(۳)

(۱) كاوه بيات، هه مان ژنده ر، بپ ۱۵۵

(۲) كاوه بيات، هه مان ژنده ر، بپ ۱۵۷

(۳) يلماز جاملبه ل، ژنده ري به ري، بپ ۲۰۰ - ۲۰۱

سالیڻ په نابهری

جویڼی دووی ژ مشهختین ناگری کو ئیحسان نوری پاشا د ناډواندا بوو وهك په نابهر كهتنه ئیرانی. پستی کو ئیحسان نوری وهك په نابهر خوه دایه دهست حكومهتا ئیرانی، حكومهتا ترکان داخووا بدهسقه دانا وی بو ترکیا دكته، د ئه نجامی دانوستاندین نابقهرا هردو حكومهتا ندا بریار هاتهدان: نه دهنه دهست ترکان ب مەرجه کی دهست ژ سیاستی بهردهت، هه موو په یوه ندین خوه دگهل كوردان بریت، ل تارانلی ل ژیر فه مانا ب كوته کی بیت و بیی دهستورا دهوله تا ئیرانی ژ فی باژیری دوور نه كه قیت.^(۱)

د ژیده ره کی دیدا نامازه ب وی چه ندی هاتیبه كرن كو حكومهتا ئیرانی ژ بو بهر ژه وه ندین دهوله تا خوه و په یوه دین دوستینیا خوه دگهل ترکیا ل بهر هات كو وی بدهته دهست ترکان، بهلی ده می مسیو سرگیس بهرپرسی حزبا داشناك (نهرمه نین ئیرانی) ناگاداری فی چه ندی دبیتن ژ بهر وی هه فالینیا وی دگهل ئیحسان نوری پاشای هه ی ب هاریکاریا بالیوزخانا ئینگلیزی ل تههرانی ناهیلن ئیران ئیحسان نوری بدهته فه دهست دهوله تا ترکیا. بهلی ژ بو رازیكرنا دهوله تا

(۱) عبدالرحمن پاشا، اوراق احسان نوري پاشا، مجلة متین، العدد ۲۵، (دهوك- تشرین الاول ۱۹۹۳)، ص ۹۹.

ترکیا و ئەتاتورکی سەرۆبه‌ری ئیحسان نوری و هه‌قالین وی دژوار دکه‌ن و وی ل دوورترین
جه ژ سنووری ترکیا باژیری (کرمان) زیندانی دکه‌ن. (۱) *

دئه‌نجامدا ئیحسان نوری د هه‌تته فه‌گوه‌استن بو تارانن بو دهمه‌کی فه‌کولین دگه‌لدا د
هه‌تته‌کرن، بو دهمی ۹ نه‌ه هه‌یفان ل زیندانا شه‌هره‌بانی یا تارانن ده‌تته‌ زیندانی‌کرن، ل فیری رۆن
شیره‌هه‌فژینا وی یاشار خانمی دیار دبیت، هه‌ژیه‌ بیژین د دواروژین شو‌رشیدا بازنا دوورپه‌چا
سه‌ر شو‌رشگیوان به‌رتنه‌گت دبیت، ره‌خین وان ده‌تته‌گرتن، له‌شکه‌ری ترکان ب هاریکارییا
ئیرانی و سو‌فیه‌تی ژ هه‌موو ئالیانفه‌ هیره‌شی دکه‌ته‌ سه‌ر وان، نه‌وین کیم چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی و
خوارن، شو‌رشگیه‌ شه‌ری مان و نه‌مانی دگه‌ل له‌شکه‌ری ترکیی پیکهاتی ژ ۳۰ - ۴۰ هزار
که‌سان و چه‌کدار ب گشت ره‌نگین چه‌کی نوو دکه‌ن. د فی دهمیدا چوار پینج که‌سین
ئه‌رمه‌نن دنا‌ شو‌رشیدا ب ره‌زامه‌ندییا سه‌رکردی شو‌رشی ده‌لیقه‌کی ده‌ستقه‌ دینن و
فه‌دکشین و گیانی‌خوه‌ رزگار دکه‌ن، به‌لی به‌ری ده‌رکه‌تنی و پشتی کو ژ فه‌کشانا ئیحسان
نوری بی هیفی دبن، دگه‌ل یاشار خانمی ده‌یفن داکو وی رازی بکه‌ن ژ ده‌فه‌ری ده‌رکه‌فیت و
خوه‌ رزگار بکه‌ت، به‌لی ئەف شیره‌ ژنه‌ د به‌رسقیدا دیژیت: ئەز دخوشی و نه‌خوشیاندنا شریکا
ئیحسان نوری مه‌، ژ دل د فی ته‌نگا‌فیدا دی دگه‌ل وی بم و ئەز وی ناهیلمه‌ دنا‌فا ناگریدا و
بی وی ب هیچ جهه‌ کبفه‌ ناچم، هوون هه‌رنه‌ سه‌ر ریکا خوه‌ و خوه‌دی دگه‌ل هه‌وه‌ بیت (۲)

د فی سه‌روبه‌ری دژواردا ئەف‌خامه‌ هزارا رۆژین هه‌ژ دژوارتر دکه‌ت، ئەو زینن هه‌فژینی
وی د داوه‌تا وی دا بو کرین و مالباتا وی و هه‌فالان بو کرینه‌ دیاری، هه‌تا وی دهمی

(۱) خاطرات دکت‌ هاشم شیرازی از فعالان سیاسی کردستان، (۱۳۸۰- تهران)، ص ۱۰۶.

* کاوه‌ به‌یات ژی د په‌رتووکا خوادا ئاماژه‌ ب هندی کریه‌ کو د قوناغه‌ کیدا هاتیه‌ دوورنیه‌خستن بو
کرمان. (کاوه‌ به‌یات، هه‌مان ژیده‌ر، پ ۱۸۲) به‌لی ئاماژه‌ بی نه‌کریه‌ که‌نگی هاتیه‌ دوورنیه‌خستن.
له‌وما ئەز باوه‌رم ئەفه‌ ژی هه‌مان گرتنه‌ یا دکت‌ شیرازی ئاماژه‌ پیکری و د سالین سیه‌اندنا بوویه‌.

(۲) احسان نوری ئاشا، انتفاضة اكری...، ص ۴۰.

- احسان نوری باشا، مذکرات...، ص ۸۰-۸۱.

پاراستیون، دا نه کشفه دهست دوزمنی د هاونه کیدا دقوتیت و وهک هوورکی کانزابه کی بو روژین تنگافتز هه لدرگیت.

دقان نه هه یقین زیندانا ئیحسان نوری ل شه هره بانی نهو روژین دژوارترین فی خانمی ل چیا بی ناگری هزر لی دکر گه هشتن، وهک نهو فه دگیریت: نه کو هه فزینی وی د زیندانا شاهی فه بیته ژه هر خوار کرن، وی ژ وی درافی ژ زیری قوتایفه دهسکه فتی، هه ر روژ خوارنا وی بهر هه فدکر و دبره ده ری زیندانی و ددا دهست وی^(۱).

پشتی نه هه یقان ئیحسان نوری وهک چهن دین په نابهرین شو رشا ناگری دهیته سه رگونکر (نه فیکرن) بو باژیرکی ساوه بی ئیرانی ل دوو فه هنده ک ژیده ران بو ساوه و ده مه کی ژی بو یه زد^(۲). دبیره اتین دکتور هاشم شیرازی دا هاتیه فه گیران: پشتی کو دهوله تا ئیرانی رازیبوی ئیحسان نوری وهک په نابهر وهر گیت ژبو رازیکرنا دهوله تا ترکیا ئیحسان نوری ل جهه کی گه له ک دوور ژ سنووری ترکیا (باژیرکی کرمان) زیندانی کر، پشتی چوار سالان ژ فه مانا ب کوته کی ل وی جهی ده ستووری دایه بزفرینه فه تارانی و ل ژیر چاقدیریا سازیا شه هره بانی بیت ب هاریکاریه کا (۲۴۰) تومنه ئیرانی وهک مووجهی په نابهری^(۳). ب فی چهن دی بیت هه تا سالا ۱۹۳۴ ل ده رفه ی تارانی بو. د فی سه روبریدا تنی یاشار خانم و پیره دایکا خوه (ل سالا ۱۹۴۵ ل تارانی دایکا وی وه غه را داوی کره) کهس و هه قال و هه فحه مین ئیحسان نوری بوون. ل دوو فه به لگه نامه و ژیده ری به رده ست ل سالی ده سپیکین شه ری جیهانی دووی ئیحسان نوری ل تارانی دیار بوویه، چ به ری هنگی ل ساوه و یه زد و کرمان بیت یان ل تارانی ب خوه و جهین دی بیت، وهک د به ریه ری چوویدا دیار بووی، لی ژبه ر سه روبری سیاسی وی سه رده می و سه رده ریا دهوله تا شاهنشاهی دگه ل نه شیاییت خوه دیار کهت و ل ناؤه نندین جفاکی بیته نیاسین.

(۱) رحیم اشویی محمود زاده، ژنرال احسان نوری پاشا، (تهران- ۱۳۸۶)، ص ۴۹.

(۲) کاوه بهیات، ژیده ری به ری، بپ ۱۷۹-۱۸۰.

(۳) خاطرات دکتور هاشم شیرازی، بپ ۱۰۶.

پیرانین دهرباره‌ی پهنابه‌رین دی یین شورشاناگری دئی قوناغیدا دکیمن، تنی ئەوا دهیتە زانین ل دووڤ بەلگه‌نامه‌کا ئیرانی یا رۆژا ۲۸ گولانا ۱۹۳۴ کو (ره‌شنقیسی راپورتا کوموسیونا فه‌کولینی ل سهر که‌سین ل ژیر چافدییری) به، ﴿(۵۳ که‌س ژ ژن و زارۆکین شه‌رخوازین ئاراراتی (ناگری) ل نافاهیی (دار التزییه) یی تهریزی ل ژیر زیره‌فانیی بوون. هه‌روه‌سان که‌سین ژیری ب نافیی (کوردین ئاراراتی) ل جهین جودایین ئیرانی ل ژیر چافدییری بوون: شیخ عه‌بدولقادر (تاران)، شه‌مه‌سهدین (مه‌شه‌هد)، محمه‌د به‌گ (تاران)، ئیلخانی (تاران)، مصرۆ (سه‌منان)، ئەحمه‌د علی (سه‌منان)، ره‌بابه‌ خیرانا برۆ حه‌سکی (تاران)، به‌صره‌ خیرانا فه‌رزه‌نده‌ی ل زیندانی مریه‌ ئەو ژی ل تارانی بوو. (۱)

هه‌تا ده‌سپیکا شه‌ری جه‌هانیی دووی چ پیرانینین دی دهرباره‌ی فی قوناغی ژ ژیی ئیحسان نوری و هه‌قالین وی ل به‌ر ده‌ست نین. ل ده‌سپیکا سالیین چلان زانیاریین به‌رفه‌هه‌ز دهرباره‌ی ژيانا ئیحسان نوری دیار دین، هه‌روه‌ک د به‌لگه‌نامه‌یین به‌رده‌ستدا دیار دبیت ب تایبەت نفیسینا وه‌زاره‌تا به‌رگیا ئیرانی نفیسینگه‌ها له‌شکه‌ری ل ۲۳ نیسانا ۱۹۴۲ی کو تیدا هاتییه (ئیحسان نوری دگه‌ل یوسف علی موهاجر، به‌سه‌ره‌ حه‌سنانی، ته‌پور جه‌لالی، شه‌مه‌سهدین جه‌لالی، ئیلخانی جه‌لالی و محمه‌د ده‌رویش سه‌را وه‌زاره‌تا ئیفخوه‌یی د ده‌ن و ژی دخوازان ژ به‌رکو گرانییه‌کا زیده‌ چوویه سهر خه‌رجیی ژيانا وان یان مووچه‌یی بۆ وان هاتییه‌ته‌رخانکرن بیته‌ زیده‌کرن یان چافدییری ل سهر وان بیته‌ راکرن دا ئەو ب خوه‌ کاربکه‌ن و ژیده‌ری ژيانا خوه‌ په‌یدا بکه‌ن. (۲) دیار دبیت کو ئیحسان نوری د فی قوناغیدانانکو ل مه‌ها نیسانا ۱۹۴۲ی ل تارانی بوو به‌لی هیژ ل ژیر زیره‌فانیی بوو.

تنی دو هه‌یفان پشتی فی سه‌ره‌دانی ئیحسان نوری ب نافیی (ریقه‌به‌ری بزافین چوووی یین هه‌یزین ملیونیین کوردستانا ترکیا) داخوازی ژ سه‌رۆک وه‌زیران دکه‌ت (یان وی ل کاره‌کی ل ئاستی وی دامه‌زیرین، یان ژی موله‌تی بده‌نی ئەو ب خوه‌ ئازادانه‌ کاره‌کی ل هه‌ژی خوه‌

(۱) کاوه‌ بیات، ژیده‌ری به‌ری، به‌پ ۱۷۹

(۲) هه‌مان ژیده‌ری چوووی، به‌پ ۱۷۹ - ۱۸۰ په‌راویژ.

پهیدا بکته... و نه گهر دهوله تی ژ بهر ههر نه گهره کی بیت (مانا وی ل ژیر چاقدیری ب فەر و پیدای بزانیت خهر جیی گونجای ل دووڤ کاودانین ژیارا هدی بو وی ڤه بریت...) ههر وه سان وی دیار کریه (ژ بهر کو وی ل خواندنگه ها بالا یا لهشکهریا ترکیا ل سته نیولی باوه رناما هونه ری توپوگرافی ده ستقه ئینایه..) نهو دکاریت دکارین نه خسه کی شانیدا کار بکته. بهلی نه ڤ داخوزه یا بی نه نجاموو. نه ڤ داخوزا ئیحسان نوری ب هژمار ۱۳۲۱/۴/۱۶۶۶۵ هه تاوی (۱۹۴۲/۶/۲۲) زل نفیسینگه ها سه روک وه زیرین ئیرانی هاتییه تومار کرن.^(۱)

د ڤی نیقه بریدا ل دووڤ نفیسینین وه زاره تا نیقخوهی یانیرانی هژمار ۲۳۹۲/۲۳۳۶ و ۱۹۴۲/۷/۲۵ راپورتهک ژ سوپایی روژناڤا گه هشتیه و تیدا هاتییه کو دهسته که کا کوردان ب سه بره رشتیا کوری سمکوی و شهریف خان کوری سدید ته های ب مه ره ما ره فاندنا ئیحسان نوری نوونه رین خوه هنارتینه تارانی و دیدار د نیقه هرا سدید عه بدوللایی پسمامی سدید ته های و سه یفول قوزات و قازی محمه دی و ئیحسان نوری چیووینه، بهلی پشتی ریقه بهریا ناسایشی ڤه کولین د ڤی بابه تیدا کرین گه هشتیه وی باوه ری کو وی ل بهر نینه ژ تارانی ده رکه ڤیت. وه زاره تا بهرگری ژی ل ۲۰ ته باخا ۱۹۴۲ ی راپورتهک دایه ریقه بهریا گشتیا ناسایشی و تیدا دیار کریه کو ل دووڤ ڤه کولینین وان کرین نه ئیحسان نوری ل بهره ژ تارانی ده رکه ڤیت، نه ژی... که سین دیدار دگهل وی کرین نیازا ده ریخستنا وی هدییه...) ژ بهر ڤی چه ندی جڤاتا وه زیران د جڤینا خوه یا شه شیدا ل مه ها تیر ۱۳۲۱ هه تاوی (۱۹۴۲/۷/۲۲ - ۶/۲۲) رازیوو ل سه ر نازاد کرنا (حه فت که سان ژ مشه ختین ترکیا) ئانکو ئیحسان نوری و هه ڤالین وی و ل دووڤ راسپاردا وه زاره تا بهرگری بریار هاته دان هاریکاریا بو وان د هیته مه زاختن (ژ وان ژی هاریکاریا ئیحسان نوری یا کو بو ۱۵۰۰ ریالین ئیرانی هاتییه زنده کرن) هه تا ده مه کی کاره کی هه ژی پهیدا دکه ن وه ک بهری بیته دان.^(۲)

(۱) هه مان ژنده ری چووی، بپ ۱۸۰.

(۲) هه مان ژنده ری چووی، بپ ۱۸۰.

ههروه کی ژ نفیسینه کا وهزارهتا نافخوهیی- ریفه بهرییا گشتییا پولیسان دهیته زانین ئیحسان نوری و هفت ههفالیین وی ل ۱۱ ته باخا ۱۹۴۲ی ژ ژیر زیره فانیی هاتینه نازاد کرن، به لی هه ل ده سپیکا فی نازاد بوونا وی دوباره که تیه فه بهر گه فین ده زگه هین ناسایش و هه والگریین ئیرانی و ترکیا و نه رازیوونین وهزارهتا کاروبارین ده رفه یا ترکیا و بالیوزخانا وان ل تارانی. پشتی کیمتر ژ چوار هدیقان ژ نازاد بوونا وی ریفه بهرییا گشتییا جه ندرمین دهوله تی ل ۳۱ کانوونا ئیکی ب نفیسینه کی سهرؤ کاتییا ریفه بهرییا گشتییا پولیسان ل وهزارهتا نافخوهیی ناگادار دکهت کو پیرانین گه هشتینه وان کو ئیحسان نوری ژ تارانی ده رکه تیه و چوویه نازه ریجانی و دیدار دگهل عومهر خان کریه و بو دیدارا شیخ عه بدولقادی چوویه نالیی ماکو، ههمان نفیسین داخواز دکهت کو فه کولین ل سهر فی چهندی بیته کرن و مه ترسییا خوه دیار دکهت نه کو ئیحسان نوری دقیت شورشه کی بهرپا بکهت. (۱) بهلگه ۱، ریفه بهرییا پولیسان د بهر سفیدا ب نفیسنه کی ل ۱ کانوونا دووی ۱۹۴۳ی دیار کریه کو نافبری ل تارانی یه و نه چوویه ده رفه، به لی هه که هاریکارییا وی نه هیته کرن، یان کاره کی ژیارا وی دابینکته بو نه هیته دیتن دی ژ ناچاری ژ تارانی ده رکه فیت و بهر هف کوردین نازه ریجانی چیت. (۲)

د بهر ده و امییا فان بگرو فه کیشان و نفیسینین نافه را ده زگه هین بالاین ئیرانی وه ک د نفیسینه کا وهزارهتا کاروبارین ده رفه دا بو سهرؤ کوه زیران ل ۲۵ شوباتا ۱۹۴۳ی دا دیار دبیت کو ب نازاد بوونا ئیحسان نوری دهوله تا ترکیا که تیه نیگه رانیی و پشتی سیژده سال و نیقان ژ نه مانا شورشا ناگری ترس ل جه م پهیدا بوویه و بالیوزی ترکیا ل ئیرانی هاوار ژی بلند بوونه و داخواز ژ ئیرانی کریه هیژ ده لیقه ژ ده ست نه چووین ریک ل بهر ئیحسان نوری بیته گرتن و داخواز کریه دوباره ئیحسان نوری بکه فیه فه ژیر زیره فانیی و بیته فه گرتن. (۳) بهلگه ۳

(۱) رحیم اشنوی محمد زاده، ژیده ری بهری، بپ ۲۱۰. بهلگه نامه هژمار (۱).

(۲) ژیده ری چوویی، بپ ۲۱۱. بهلگه نامه هژمار (۲).

(۳) ژیده ری چوویی، ۲۱۲. بهلگه نامه هژمار (۳).

هەرچه‌نده ریفه‌به‌ریا سیاسی ل وه‌زاره‌تا ده‌وله‌تی د نفیسینه‌کا خوه‌یا ۱۹۴۳/۳/۳۱ بۆ سه‌رۆ‌کوه‌زیران دیار‌کریه‌ کو ئیحسان نوری نه‌قیایه‌ ژ تارانێ ده‌رکه‌فیت و هەر هه‌یف موو‌جده‌یی خوه‌ ژ ژمیریاریا پولیسان یا وه‌زاره‌تی ل تارانێ وه‌ر‌دگریت. ^(۱) به‌لگه‌ ۴،

هه‌موو ئەفه‌ مفا‌یی ئیحسان نوری ناده‌ن و ل رۆژا ۲۶ گولانا ۱۹۴۳ ل پشکا هه‌والگریا فه‌رمانگه‌ها یه‌ که‌م یا ریفه‌به‌ریا گشتیا پولیسان هاتیه‌ ده‌سته‌سه‌ر‌کرن (ته‌وقیف‌کرن) بیی کو نه‌و ب خوه‌ ژێ ئەگه‌ری ده‌سته‌سه‌ر‌کرن خوه‌ بزانی. ^(۲) ل قیری پندقیه‌ بیته‌گۆتن وه‌ک ژ نه‌نجامی خواندنا به‌لگه‌‌نامه‌یان دیار‌دییتن، ئەف نازادیا ئیحسان نوری پاشای هه‌رچه‌نده‌ یا سنووردای بوویه و هه‌رده‌م ل ژیر زیره‌فانیی بوویه لئ‌ی ساله‌کی نه‌فه‌‌کیشایه‌ کو د ناقه‌ه‌را تیرمه‌ها ۱۹۴۲- ئادارا ۱۹۴۳‌ی بوویه.

ئەف دو‌باره‌ گرتنا وی نه‌نجامی دیداره‌‌کا ناقه‌ه‌را بالیۆزی ترکیا ل ئیرانی بوو دگه‌ل وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئیرانی ل ۷ گولانی هه‌روه‌ک ژ فی نفیساری دیار‌دییت: د نفیسینا رۆژا (۱۹۴۳/۵/۸) (نه‌ینی و زۆر به‌ن) یا وه‌زاره‌تا کاروبارین ده‌رفه‌ یا ئیرانی دیار‌دییت کو د دیدارا رۆژا ۱۷ ئوردیه‌هه‌شت (۵/۷) یا بالیۆزی ترکیا ل تارانێ دگه‌ل وه‌زیری ده‌رفه‌یی ئیرانی بالیۆزی ته‌نکید ل سه‌ر هندی کریه‌ کو ده‌وله‌تا وی ب رژدی داخواز کریه‌ کو ئیحسان نوری بیته‌فه‌ گرتن و هەر ره‌نگه‌ نازادیه‌ک ب ئیحسان نوری بیته‌دان ب بۆ‌چوونا ده‌وله‌تا ترکیا به‌روفازی دگه‌ل دوستینی دی هیته‌ وه‌رگرتن، له‌وما بالیۆز داخواز دکه‌ت ده‌ملده‌ست فه‌رمانا ده‌سته‌سه‌ر‌کرن وی بیته‌دان و ئەو پی بیته‌ ناگادار کرن داکو ب بروسکی ده‌وله‌تا خوه‌ پی ناگادار بکه‌ت. ^(۳) (۴۴) به‌لگه‌ ۶، کاوه‌) وه‌ک دبیژن داخه‌و ب چاقین وان بکه‌فیت و هەر شه‌ف هه‌لامه‌تی ئیحسان نوری پاشایی سه‌ر‌کردی شو‌رشا ناگری ژ سنووری ئیرانی ده‌رباز نه‌ییت خه‌وا وان بقه‌ره‌فینیت.

^(۱) ژیده‌ری چووی، ۲۱۴. به‌لگه‌‌نامه‌ هژمار (۴).

^(۲) ژیده‌ری چووی، پ ۲۱۶. به‌لگه‌‌نامه‌ هژمار (۷).

^(۳) ژیده‌ری چووی، پ ۲۱۵، به‌لگه‌‌نامه‌ هژمار (۶).

د سی بهلگه نامه یین دی داکو نفیسینه کا وهزاره تا دهوله تی ریفه به ریا گشتیا پولیسان ل
۸ حزیرانا ۱۹۴۳ ی و سکالایه کا ئیحسان نوری یه بو سهرؤکوه زیرین ئیرانی ل ۲۱ حزیرانا
۱۹۴۳ ی و سکالایه کا وی بو وهزیری دهرقه یی ئیرانی نه، دیار دبیت کو :

– ئیحسان نوری پشتی نازادبوئی د سهرویه کی ئابووری جفاکی دژواردا ژایه، نه و
(۱۵۰۰) ریالین د کومبوونا جفاتا وهزیراندا بریار ل سهر هاتیبه دان نه هاتیبه مزاختن و
تنی (۸۵۰) ریال بو هاتیبه مزاختن کو تیرا کیمتزین پیدقیی ژیان یین وی سهرده می نه
دکرن.

– خیزانا وی سی کس بون، نه و هه فزینا وی یاشار خام د وی سالیدا نه و سهری ههشت
سالان بوو یا نه ساخ و ل ژیر چاره سهری بوو و خه سوویا وی کو د ژیی ۷۵ سالییدا
بوو، ب دوباره گرتنا وی سهرویه ری فی خیزانا غه رب و پهریشان هیژ پهریشانتر لی
هاتیبه.

– ئیحسان نوری باوه ریبه کا موکم هه بوویه کو نه گهری سهره کیی گرتنا وی حکومتا
ترکیایه ب تایهت وهزاره تا دهرقه و بالیوزی ترکیا ل تارانی لهوما ژی داخواز ژ
به پرسین ئیرانی دکهت ب ههر رهنگه کی یان ل دوو ف ههر قانونه کا ئیرانی سهرده ری
دگه ل وی بیته کرن تنی ل دوو ف ناره زوویا وهزیری هه لبارتی (وزیر مختار) ترکیا نانکو
بالیوزی ترکیا ل تارانی بریار ل سهر چاره نفیسی وی نه هیته دان.^(۱)

وهسان دیاره نیگه رانییا دهوله تا ترکیا ژ نازادییا ئیحسان نوری فشاره ک مهزن ئیخستیه سهر
دهسته لاتدارین ئیرانی لهوما سهرؤکوه زیرین ئیرانی ب خوه د نفیسینه کا تایه تدا ل روژا
۱۹۴۳/۸/۱۷ نانکو سی هه یفان پشتی دوباره گرتنا وی دبیت: (پیدقی دکهت نه ف کسه
گرتی بمینیت، ژبه رکو دهوله تا ترکیا ژ نازادییا وی یا نیگه رانه).^(۲)

(۱) ژیده ری چووی، پ ۲۱۶ – ۲۲۱ بهلگه نامه یین هژمار (۷، ۸، ۹).

(۲) ژیده ری چووی، پ ۲۲۲. بهلگه نامه هژمار (۱۰).

ل ۱۰ کانونا دووی ۱۹۴۳ کارگیریا سیاسیا وهزارهتا دولهتی ل دووۋ داخوآزا ریقه بهریا گشتیا پولیسان داخوآز ژ سهرکوهزیران دکهت بریارا داوی ل سهر گرتن یان بهردانا وی بدهن ژ بهرکو سهری پینج هه یفانه یی دهسته سهر کریه. (۱)

ل دووۋ نفیسینه کا دی یا وهزارهتا کاروبارین دهرقه ل ۱۰ شوباتا ۱۹۴۴ ی بو سهرۆکوهزیران ب فه گوهاستن ژ نفیسینه کا بالیوزخانا ئیرانی ل نه نقره ل ۲۸ کانونا دووی ۱۹۴۴ دیار دبیت کو (وهزارهتا دهرقه یا ترکیا ب نازادکرنا نافیری یا رازی نینه و دقیت یی گرتی بیت)، بهلی ژ بهر چند نه گهران وهزیری کاروبارین دهرقه یی ئیرانی پیشیناز دکهت بو سهرۆکوهزیران فهرمانی بدهته ریقه بهریا گشتیا پولیسان ئیحسان نوری ب که فاله ته کی کو نه شیت ژ تارانی دهرکه قیت ژ دهسته سهر کرنی نازاد بکهن. (۲) بهلگه ۱۲،

پشتی فی نفیسینا وهزارهتا کاروبارین دهرقه یا ئیرانی بو سهرۆکوهزیران ئیحسان نوری ژ دهسته سهری هاتیبه نازاد کرن، بهلی ژ یدهرین بهردهست ناماژه ب رۆژا نازادکرنا وی نه دایه. بهلی ئەم دکارین بیژین د نافهرا ۱۰ شوباتا ۱۹۴۳ ی نفیسینا وهزیری کاروبارین دهرقه بو سهرۆکوهزیران و ۲۱ گولانا ۱۹۴۴ ی کو ئیحسان نوری ب خوه سکالایهک بو سهرۆکوهزیران نفیسینه هاتیبه نازاد کرن، هیژ پتر ئەم دکارین بیژین د نافهرا ۱۰ شوباتی- ۲۰ ئادارا ۱۹۴۴ یدا هاتیبه نازاد کرن، چنکو د سکالایا ۲۱ گولانی دا دبیزیت نهفه دو هه یفه خهرجیی وان نه هاتیبه دان) ژ فان په یفان مروۋ دکاریت بیژیت نهو د فان دو هه یفاندا یی نازاد بوویه. (۳)

ل قیری دیار بوو پشتی کو ئیحسان نوری ل ۱۹۴۲/۸/۱۱ ژ ژیر زیره قانیی هاتیبه نازاد کرن ل ۱۹۴۳/۵/۲۶ ب فشارا دولهتا ترکیا ل سهر ئیرانی هاتیبه فه دهسته سهر کرن و ههتا مهها ئادارا ۱۹۴۴ ی مایه گرتی .

(۱) ژیدهری چووی، پ ۲۲۳، بهلگه نامه هژمار (۱۱).

(۲) ژیدهری چووی، پ ۲۲۴، بهلگه نامه هژمار (۱۲).

(۳) ژیدهری چووی، پ ۲۲۵. بهلگه نامه هژمار (۱۳).

ههژیه بیژین ههروهکی ژێدهرهک ژ زاردهفی ئیحسان نوری فه دگوهیژیت کو دسالیڤ شهری جیهانیدا ژ ترسیڤ هندی نه کو برهقیته کوردستانا ترکیا و شورشهکی بهریا بکهت. دهسته لاتدارین ئیرانی نهو گرتیه و زیندانی کریه، بهلی وی ب ریکا نهو زیندانیڤ دهینه نازادکرڤ نامه بو نوینه رین روسیا و بریتانیا و ئه مریکا کو وی ده می ل ئیرانی بالا ده ست بوون هنارتینه و ب نافگیریا وان ل جه م بهرپرسیڤ ئیرانی هاتییه نازادکرڤ.^(۱) بهلی فی ژێدهری ئامازه ب روژ و ههیف و سالیڤ فی روودانی نه کریه.

دوورناهینه دیتن نهؤ گرتنه هه مان نهو دهسته سه رکرڤا نافه را ۱۹۴۳/۵/۲۶ - نادارا ۱۹۴۴ بیت کو ب دروستی دکه قیته سالیڤ شهری جیهانی دووی و د وی سه رده میدا دهوله تین ئامازه پیکری ل ئیرانی دهسته لاتدار بوون، د هه مان ده مدا سیاسه تا دهوله تا ئیرانی د وی سه رده میدا نه د بهرزه وه ندیا وان دهوله تاندا بوو.

فی نازادی ده رگه هی ژیا نه کا باشتر و به رفه هتر ل بهر ئیحسان نوری فه کرینه، تنی یا نه م دزانیڤ د نیقهه را سالیڤ ۱۹۴۵ - ۱۹۴۷ ز (۱۳۲۳ - ۱۳۲۵ هه تاوی) هه فکاری دگه ل روژناما (کو هستان)^(۲) کریه و هه ردو کتیڤ خوه (تاریخ ریشه و نژاد کورد) دیروکا بنیاتی کوردان د هژمارین ۶۰ - ۸۴ و (وقایع ارارات) د هژمارین ۱۵ - ۳۸ فی روژنامیدا به لافکرینه.^(۳)

(۱) م.ج. روژبه یانی، احسان نوری پاشا و شورشی کورد له ناگری داغ، کوفاری روژنبیری نوی، هژمار ۱۹۸۶، ۱۵۶، بپ ۱۵۹.

(۲) ۵۱ - کو هستان، روژنامه کا هه فتیانه یا سیاسی و ره وه نه نیری سه ر بو کوردانقه بوو، د نیقهه را ۱۹۴۵/۲/۲۶ - ۱۹۴۷/۳/۲ ل تارانن ب زمانن فارسی دهاته به لافکرڤ، هه ده ک جاران هه لبه ست و ده قین فولکلوری ب کوردی به لافکرڤ. خوه دی ئیمتیازی و ریقه به ری وی بی بهرپرڤ دکتور ئیسماعیل نه رده لانی بوویه، کو که سایه تیه کی کوردی خه لکی سنه بوو، روژنامه کا ئالیگروبو بو دوزا کوردان لی سه ر ب چ ئالیه کی سیاسیغه نه بوو.

بنیره: نامه و هفتگی کو هستان شماره ۱ - ۸۴، با کوشش صدیق صالح و رفیق صالح، مقدمه د. عبدالله مردوخ، (سلیمانیه - ۲۰۱۰).

(۳) ژێدهری چوویی.

هه‌ژیه بیژین یه‌که‌مین هژمارا قی رۆژنامه‌یی ل ۲۶ شوباتا ۱۹۴۵ی ئانکو پشتی ساله‌کی ژ نازادبوونا ئیحسان نوری هاتییه به‌لافکرن و ئیحسان نوری پشتی ده‌رچوونا وی ب ۱۵ هژماران ئانکو ۱۵ هه‌فتیان ده‌ست ب نفیسنی د قی رۆژنامه‌ییدا کریه. ب نازادبوونا قی جاری یا ئیحسان نوری پاشای قوناغه‌ک نوو ژ ژيانا وی ده‌ست بی دکه‌ت، تیکه‌لیین وی به‌رفره‌هتر لی دهین، ده‌ست ب چالاکیین جفاکی ره‌وشه‌نیری سیاسی دکه‌ت:

ژ ئالیی هه‌فالیینی و تیکه‌لیین جفاکیه هه‌ژیه بیژین ئیحسان نوری به‌ری شۆرشا ناگری و د سالیین شۆرشیدا و و دقوناغا په‌نا به‌رییدا تیکه‌لی و هه‌فالیینی دگه‌ل هژماره‌ک ژ کورد و نه‌رمه‌ن و که‌ساین دی ل ئیرانی هه‌بوون. ده‌سپیکا فان تیکه‌لیان دزفرته‌فه بو سالیین پشتی ۱۹۲۴ی. هه‌روه‌کی د هینه زاین ل ئه‌یلوولا ۱۹۲۴ی کو هیشتا ئه‌فسه‌ر بوو د له‌شکه‌ری ترکیدا دگه‌ل ئه‌فسه‌رین هه‌فالیین خوه‌ عه‌لی ره‌زا به‌گ، خورشید به‌گی ئه‌رتوشی، ته‌وفیق جه‌میل ماردینی و راسم به‌گی وانی ب سه‌ربازین خوه‌فه ل ده‌فه‌را ئه‌لکی (بیت شه‌باب) ده‌ست ب سه‌ره‌لدانه‌کی دژی ده‌سته‌لاتداریا ترکیا دکه‌ن، به‌لی هه‌ر زوو و ژ به‌ر چهند نه‌گه‌ره‌کان سه‌ره‌لدانا وان دشکی‌ت و عه‌لی ره‌زا ده‌ینه‌گرتن، خورشید به‌گ د ره‌قیته باشووری کوردستانی و ل زاخوه ئاکنجی د بیت، ئیحسان نوری پاشا و ته‌وفیق و راسم به‌ره‌ف عیراقی دهین،^(*) پاشتر ژ ویری به‌ره‌ف نا‌ف خاک‌ی ئیرانی دچن، ژ ویری ب مه‌ره‌ما پشکداریی د شۆرشا شیخ سه‌عیدی دا به‌ره‌ف باکووری کوردستانی دهین، هیژ ئه‌و یین ل نا‌ف عه‌شیره‌تا مللی نووجه‌یی شکه‌ستنا شۆرشا شیخ سه‌عیدی د بهیستن، ب ناچاری دزفرنه‌فه باشووری کوردستانی و ل مالا سه‌ید ته‌هایی شه‌مزیی ل ره‌واندزی دبنه میقان، ل ویری ته‌وفیق جه‌میل به‌گ دزفرته‌فه سویری. ئیحسان نوری پاشا دگه‌ل سه‌ید مووسلحی برایی سه‌ید ته‌هایی شه‌مدینان، له‌شکه‌ره‌کی به‌ره‌ه‌ژ دکه‌ن و هی‌رشه‌کی دبنه سه‌ر نه‌هری و باژیرکی دگرن، به‌لی هه‌ر زوو ژ به‌ر دژه هی‌رشه‌کا ترکان دشکین و دزفرنه‌فه، ئیحسان نوری و راسم به‌ره‌ف نا‌ف خاک‌ی ئیرانی دچن و دگه‌هنه

* جوداهی دژیده‌راندانده‌یه ل سه‌ر نا‌ف و سه‌رنفشتی هه‌فالیین ئیحسان نوری یین پشکدار د سه‌ره‌لدانا ئه‌لکی (بیت شهاب) دا.

لهشكهري سكهوي شكاك. د قى ده مي دا راسم به گ ب ده ستين شكاكان دههته كوشتن، سكهوي شكاك ژهر لهشكهري ئيراني دره فته عيراقى، ئيحسان نوري خوه د دهته ده ست سه ربازين ئيراني و نهو ژى وى د هنيړنه زه نجان، بهلى ل وپړى خوه فه ددزيت و دههته باژپړى خوه يى و دبته مي قاني مالا حه سهن سه ديق حه يده ري هه تا ل سالا ١٩٢٧ى دگه ههته شو رشا ناگري. (١)

ل قپړى پيدفپه چهنه خاله كان بهر چافكه ين:

- بزاقا شيخ موو سلحه دين برابى سه يد ته هاى د ني قا سالا ١٩٢٦ى دا بوو، ژ بهر كو د بهلگه نامه كا دهوله تا ئيراني- كارگير يا ره زائى يا ٢١ خزي رانا ١٩٢٦ى ئاماژه ب قى روودانى ها تيه كرن، ئانكو ئيحسان نوري پشتى قى دپروكى چوو به فه ئيراني. (٢)

- ل ها قينا ١٩٢٧ى شيخ حسين يدك ژ ئاليگرين شيخ عه لى ره زايى كورى شيخ سه عيدى پيران ژ سورى ها تيه ئيراني داكو ئيحسان نوري داخواز كه ته كونگرى خوه بيوون نهوى ل مه ها ته باخا ١٩٢٧ى ها تيه گر يدان، بهلى ئيحسان نوري د نامه يه كيدا عه لى ره زا كويه نوونه ري خوه دكونگره يدا و بهر هف ناگري دا يه ري، ئانكو هه تا ها قينا ١٩٢٧ نهو ل ئيراني بوو. (٣)

- ده مه كى درپژ پشتى چوونا ئيحسان نوري بو ناگري ئانكو ل زفستانا ١٩٢٧ى بهر پرسين ئيراني هندهك پيران ل سه ر ئيحسان نوري و چالا كيين وى په يدا كربوون، ل ني قا كانوونا دووى ١٩٢٨ى ئانكو ل (داوييا مه ها دى يا هه تاوى) ههروه كى د بهلگه نامه پيدا ها تى وه زا ره تا نافخوه يى يا ئيراني بهر پرسين حكومه تى ل باژپړى كرمانشاه ناگادار كربوون كو دريكا كونسوليا ئيراني ل به غدا پيرانينين گه هشتينى كو (ليژنه كا

(١) روژ به يانى، ژيده ري به ري، بپ ١٥٧-١٥٨.

(٢) كاوه به يات، ژيده ري به ري، بپ ١٨٤-١٨٥. وهرگيرانا هه مان ژيده ري بو كوردى، بپ ٢٠٤-٢٠٥.

.٢٠٥

(٣) ژيده ري چوويى، بپ ٢٨ “ وهرگيرانا كوردى، بپ ٣٦-٣٧.

نهیئا سەر ب ئەرمەن تاشناکین بەغداڤه و جھین دیت ل کرمانشاھی ههیه و ئیحسان ناقدار ب (مین باشی) پله‌داره‌کی له‌شکه‌ریی ترکه... و هنده‌کین دی د وی لیژنیدا کار دکهن. (۱)

– د ژێده‌ره‌کیدا هاتییه د ده‌مه‌کیدا کو ئیحسان نوری و راسم و خورشید خوه ژ به‌رپرسین ئیرانی فه‌دشیرون و دوور ژ چاقین وان به‌ره‌ف ناگری دچن، راسم د لیکدانه‌کیدا دگهل یه‌که‌یه‌کا له‌شکه‌ریی ئیرانی ده‌یته‌ کوشتن و خورشید زفریقه‌ عیراقی و ئیحسان نوری سه‌ره‌رای چه‌ندین دژوارییان گه‌هسته‌ ناگری. (۲)

ژ فی چهندی دیار دبیت کو ئیحسان نوری به‌ری بگه‌هیته‌ شو‌رشا ناگری هه‌تا ناسته‌کی ل کوردستانا روژئاڤا یی شاه‌زا بوو، تیکه‌لی و ناشنایی دگهل هنده‌ک ژ خه‌لکی وی و که‌سایه‌تیین وی هه‌بوویه. پشتی ل داویا ۱۹۲۷ی گه‌هسته‌یه‌ شو‌رشا ناگری و سه‌رکردایه‌تیا شو‌رشای گرتیه‌ ده‌ست، پیدفی دکر ل سه‌ر وی په‌یوه‌ندی خوه دگهل عه‌شیره‌ت و سه‌روک عه‌شیره‌تین کوردستانی ب تایه‌ت ده‌قه‌رین سه‌ر ب پارێزگه‌ها نازه‌ریجانی یین هه‌فتو‌خییین ده‌قه‌رین شو‌رشا ناگری به‌رفه‌هتر و به‌یتر ل بکه‌ت ده‌هه‌مان ده‌مدا زی پیدفی دکر په‌یوه‌ندی و تیکه‌لییان دگهل به‌رپرسین ئیداری و له‌شکه‌ریی ئیرانی په‌یدا بکه‌ت و دگهل وان ناشنا بیته‌، ده‌می ئیحسان نوری ب یه‌که‌جاری مه‌سه‌خت بوویه ئیرانی فان په‌یوه‌ندی و ناشناییان ده‌رگه‌هه‌ک ل به‌ر وی فه‌کر کو تیکه‌لییان دگهل جفاکی کوردیی ئیرانی و گهلین دن یین ئیرانی بکه‌ت.

ژ سالا ۱۹۴۴ی قه‌ه‌ قوناغا‌کا نوو ژ ژیا‌نا ئیحسان نوری ده‌سپیکر، دهنده‌ک ده‌مین فی قوناغیدا نیمچه‌ نازادیه‌ک هه‌بوو، مفا ژ فی نیمچه‌ نازادیی دیت و رو‌لی خوه د چهند واره‌کاندا گیرا و ژیا‌نا خوه خیزانا خوه‌ژی ب چهند شیوازه‌کین جودا ژ ژیا‌نا خوه‌یا به‌ری سالا ۱۹۴۴ بۆراند. ئەم‌زی د فی قه‌کولینیدا دی چهند ته‌وه‌ره‌کان ژ ژیا‌نا وی فه‌گرین:

(۱) ژێده‌ری چووی، بپ ۲۹.

(۲) ژێده‌ری چووی، بپ ۲۸ “قه‌دری جه‌میل پاشا (زنار سلوی)، دۆزا کورد، (دیاره‌کر- ۲۰۰۷)، بپ ۱۱۳.

د بهلگه نامین ئیرانی یین ناماژه پینکریدا دیار بوو کو ئیحسان نوری بهری نازادبوونی هه فالینی و ناشایی دگهل که سایه تبیین وه لاتپارێز و سه رۆ که شهیرهت و ماقولین کوردین ئیرانی هه بوون. ده می ل ده ور وه بری ئادارا ۱۹۴۴ بو جارێ دووی هاتییه نازاد کرن، قی جارێ بهری هه ر تشته کی وی خوه هافینه د واری نفیسین و ره وشه نبیری به لافکر نیدا، ههروهک بقیته نه و په یاما د شورش ناگری دا ب خه باتا چه کداری ب داوی نه ئینای قی جارێ ب ریکا نفیسینی و ره وشه نبیری به رده و امیی پی بدهت.

پشتی نژیکی ساله کی ژ ده می ئیحسان نوری بوو جارا دووی تیدا هاتییه نازاد کرن،
رۆژنامه کالیگر بوو کوردان ل ژیر نا قی (کوهستان) ژ ئالیی که سایه تبیی کورد دکتور ئیسماعیل
ئه رده لان یه کهم هژمارا وی ل ۲۶ شوباتا ۱۹۴۵ ی ب رهنگی ههفتیانه ب زمانی فارسی هاته
به لافکر. پشتی به لافیوونا رۆژنامی ب ۱۴ ههفتیان ئیحسان نوری د هژمارا وی یا ۱۵ دا
دهست ب به لافکرنا په رتووکا خوه (وقایع ارارات) ب زمانی فارسی کر، ئەڤ په رتووکه فه گبیرانا
بیره وه بری وی ب خوه یه ل سه ر روودانین شورش ناگری. (۱)

(۱) نامه و هفتگی کورهستان، هژمار ۱۵ - ۳۸.

ل قیڑی ھندی پھیوھندی ب ئیھسان نوری وەك نفیسكارەكفە ھدی ھەژیە بیژین ئیھسان نوری د قوناغا گەنجیییدا و ھیژ ل ستنەنبۆلی بوو ل سەر دەمی كۆفارا ژین ۱۹۱۸-۱۹۲۰ وەك نفیسەرەك سیاسی ھاتییە د مەیدانا نفیسینییدا و ب گۆتارەكا سیاسی ل ژیر نافی (پره‌نسیپین ولسونی) دھژمار (۱۵) یا فی كۆفاریدا ب زمانی ترکیا ئوسمانی بەلافكریە.^(۱)

ھەرۆھسان پشتی شكەستنا سەرھلدا نا ئەلكی (بیت شەباب) یا ۱۹۲۴ دەمی مشەخت بوویە عیراقی نامیلکەك (شۆرشی نەتەوھیی كورد لە ترکیا) ب ھەمان زمانی تۆرکی نفیسە و ل سالا ۱۹۲۵ی ل چاپخانا (استقلال) یا بەغدا چاپکریە، ئەف نامیلکە یە دەربارە ی شۆرشا كوردان ل ترکیا یا سالا ۱۹۲۵ی، تیدا ئەگەرین شۆرشی، چاوانییا شكەستنا شۆرشی، گرنگییا شۆرشی، چاوانییا لەشكەرکیشی و ریفەبرنی بەرچاڤکریە.^(۲)

د سەردەمی شۆرشا ناگری دا رۆژنامەك ب نافی (ناگری) ب ئەو شیانین کیپین ل بەردەست ھەین بەلافكریە.^(۳) ھەر چەندە چ ژیدەران نامازە ب دیتنا فی رۆژنامی نەکریە، بەلی ئەم د وی باوھریدانە کو ئیھسان نوری بەرھەڤکار و نفیسکاری سەرەکی وی رۆژنامی بوویە. پشتی (وقایع آرات) د ھژمارین ۶۰-۸۴ یین فی رۆژنامەیییدا پەرتووکا خوہ یا دووی ھەر ب زمانی فارسی ل ژیر نافی (تاریخ ریشە نژاد کورد) بەلافکریە، ئەف پەرتووکا کو پاشتر ب نافی (میژووی ریشە نەژادی کورد) ھاتییە وەرگیان بۆ زمانی کوردی ژ چوار پشکان: ریشە نەژادی کورد، میژووی کورد، ئاراتیەکان، نەمرودەکان دگەل کورتییەك ژ نافەرۆکی

(۱) محمەد ئەمین بۆز ئارسەلان، ژین کۆفارا کوردی- ترکی، جلد ۱، (سوید-۱۹۸۴)، پ ۵. یەکەمین ھژمارا فی کۆفاری ل پاییزا ۱۹۱۸ی ل نەستەنبۆلی و دوا ھژمارا وی ھژمار ۲۵ ل ۱۹۱۹/۱۰/۲۰ ھەر ل ویژی ھاتییە بەلافکرین.

(۲) ئیھسان نوری پاشا، شۆرشی نەتەوھیی کورد لە تۆرکیا، وەرگیانی م. جەمیل رۆژبەیان، (بەغدا- ۱۹۹۲).

(۳) احسان نوری پاشا، انتفاضة اکری، ترجمه صلاح برواری- ۱۹۹۱، ص

فی کتیبی پیکهاتییه، و چەندین بابەتین گەرنگ بێن پەویەندی ب دیرۆکا کەشنا کوردانفە هەدی د
فی پەرتووکیدا هاتییه بەرچاڤکەرن. (۱)

سێیه مین پەرتووکا ئیحسان نوری ل ئیرانی نغیسی (سەرهلدانان ناگری)یه، ل دەسپیکا سالیین
حەفتیان د بنیاتدا ب کوردی نغیسیه، ب ریکا خیزانا وی یەشار خانمی گەهشتیه ئینستوتا
کوردی یا پاریس، ل بەراهیی د هژمارین ۲-۸ کۆڤارا هیفی یا پاریس دا هاتییه بەلاڤکەرن، پاشتر
هاتییه وەرگیزان بۆ زمانی فرەنسی و ل سالان ۱۹۸۶ هاتییه چاپکەرن، چاپاوی یا کوردی (کرمانجیا
ژیری) ب ناڤی راپەڕینی ناگری ژ ئالیی نەرسەلان باییز ۱۹۹۲ و وەرگیزان و چاپا عەربی ژ
ئالیی (صلاح بەرواری) ۱۹۹۰ هاتییه چاپکەرن، هەروەسان هەمان ئەڤ پەرتووکه ژ ئالیی شەونم
عەبدولسەلام فە هاتییه وەرگیزان بۆ کوردی (کرمانجیا ژووری) و ل سالان ... ژ ئالیی کۆمبەندا
کاوه ل هەولێری هاتییه چاپکەرن. (۲)

کەسی هەرە نێزیککی ئیحسان نوری پاشای و مالباتا وی رەحیم شنوبی مەهوودی زاده د
پەرتووکا خوە (ژنرال احسان نوری پاشا) یا ب زمانی فارسی دیبژیت: د چەند بەرپەرەکاندا
(سەرگشت من) ب دەستخەتی ئیحسان نوری پاشا ب زمانی کوردی یا باکوور و ئەلیفبایا
لاتینی یا کوردی، ل جەم مەیه د بەرپەری یەکی و دوویدا ب فی رەنگی هاتییه نغیسن:

(۱) ئیحسان نوری پاشا، میژووی ریشەیی نەژادی کورد، وەرگیزانی وریا قانع، (هەولێر - ۲۰۰۳).
(۲) کۆڤارا هیفی، هژمار ۲ مایس ۱۹۸۴ - ۸ سال ۱۹۹۰ " احسان نوری پاشا، انتفاضة اکری، ...

1970

January

Sunday

4-361

4

ji ser böhori min

Fermandehi gişti neteweyeti Kurd

le sala 2539 .. 2542 - Kurdi - her ser

1927 ... 1930 - yayini - her ser çiyayî

Agri le nar Kurdistanê Turkiye

Ihsan Nuri

ژ سەر بھووری من

فەرماندەیی گشتی نەتەواپەتە کورد. لە ساڵا ٢٥٣٩ - ٢٥٤٢ بەرەف ١٩٢٧ - ١٩٣٠ زایینی ل سەر چیاپی ناگری لە نافا کوردستانی تورکی یی: ئیحسان نوری. یاشتر چەند ریزەك ژ ژیانما ئیحسان نوری ژ ساڵا بوونا وی ل ١٨٩٢ هەتا دەرچوونا وی ژ کولیژا لەشکەرییا سەنەبۆلی ل بەهارا ١٩١٠ بەرچا فکرینە.

هەژیه ل قیری بیژین ژ ناخفتنن نفیسکاری دیار دبیت کو ئیحسان نوری پەرتووکهك ب نافی (ژ سەربۆھۆرامن) هەیه کو نفیسکاری ب فارسی نافی ب (سەرگزشت من) و هندەك جارەن ژ ب (زندگی من) ئینایە، و ئەڤ پەرتووکه ب کوردیەکا تیکەل ژ کرمانجیا باکوور و باشوور هاتییه نفیسین و ئەڤ پەرتووکه گەهشتیه ئەیوب بابۆ (بی رەش) ل سویرا.^(١)

نفیسکار پی رەش ب خوە دەمی دەست ب بەلافکرنا پەرتووکا سەرهلدانا چیاپی ناگری ل هژمار ٢ ساڵا ١٩٨٤ کۆفارا هیقی یا پاریس کری دەبارە ی ئیحسان نوری دبیزیت: د ساڵا ١٩٣٠ دەرباسی ئیرانی دبه و ل ورتا مرنا خوە، ٤٦ سال دناڤ تونەبوونی، دناڤ دژوارین مادی و مەعنەوی دە دبۆرینە.

د فان سالیڤ دریزین سرگوونییدە. ئیحسان نوری ب دزی. دو کتیبان دنقیسینە: سەرهلدانا ناگری و ژیاننا من. کتیبیا داوین تەنی ب کوردی نفیسیه، لی یا پینشین ب فارسی، کرمانجی و سوّرانی ئانیە قەلەمی. حەرەما وی یاشار ئیحسان پرتووکهك ب نافی (چیرۆکا ژیاننا من)

(١) رحیم اشنوی محمود زاده، ژێدەری بەری، بپ ١١ - ١٤.

نقیسیه.^(۱) و د هه مان هژمارا هیقی دا دهست ب به لافکرنا پشکا یه کهم ژ سهرهلدانا ناگری هاتییه کرن.

هه مان نقیسیکار پی رهش د دیداره کیدا دیژیت: ل ساللا ۱۹۸۳ ل تارانئ من هه فدونیا سین دگهل یاشار خانئی په یادا کر، وی دهستقیسیین وی و مافی چاپکرن و به لافکرنا وان دانه من کو: سهرهلدانا ناگری ۱۹۲۷-۱۹۳۰، و یا دووی سهرهاتیین من ب کرمانجیا باکوور و تیپین لاتینی و دهستقیسیا سیی (خاطرات) نانکو بیرهاتیین یاشار خانئی کو ب ترکیا کهفن تیپین عهره بی و زمانی فارسی ب هاریکاریا هه فزینی خوه نقیسیینه. و کتیبا شوژشا ناگری ب کوردی زارافی سوژانی و حه رفین عهره بی و دگهلدا ژی ب کرمانجیا باکوور و تیپین لاتینی زیده باری زمانی فارسی نقیسیه.^(۲)

ههروه سان د هژمار ۳ یا ۴۱/۱/۱۹۴۶ یا رۆژناما کوهستان دا بابه تهك ئیحسان نوری پاشای بابه تهك ده باره ی کوردین عراقی و شوژشا بارزان و هاتنا مهلا مسته فایی بارزانی و بارزانیان و خیزانین وان بو ده فهرین باکووری کوردستانا ئیرانی بنافی (پاداش کرد عراق) نانکو خه لاتی کوردین عراقی به لافکریه.^(۳)

ب خواندنا به ره هه مین ئیحسان نوری دی گه هینه چهند راستیییه کان ده باره ی ژیان و سه ربورین قوناغین جو دا یین ژیا نا وی:

- ئیحسان نوری یه کهمین سه رکرده یی کورد بوویه بیره وه ریین خوه نقیسیینه، نه ف بیره وه رییه کو د هه ردو په رتوو کین (وقایع آارات) و (سهرهلدانا ناگری) هاتییه تومار کرن، ههروه سان نه و کاسیتا دهنگی وی نه و چوار هدیف نیغان بهری مرنا وی ژ نالیی ماموستا

(۱) کۆفارا هیقی، هژمار ۲- گولان ۱۹۸۴، بپ ۱۷.

(۲) عبدالرحمن پاشا، ژیده ری بهری، بپ ۹۹.

(۳) موسدهق تۆفی، دیر هاتنا ۳۵ سالیا وه غه را داویی یا سه رکرده ی نهمر ئیحسان نوری پاشا دا، کۆفارا مه تین، هژمار ۲۰۳ (دهۆک- نیسانا ۲۰۱۱)، بپ ۶۴-۵۸.

جهمیل رۆژبه‌یانی و کهسه‌کی دی هاتییه پڕکرن چاکترین و به‌رفره‌هترین ژێده‌رن
ده‌رباره‌ی ژیا ناوی و شۆرشا ناگری. (۱)

- هه‌رده‌می ئیحسان نوری ده‌لیفه‌کا هاریکار دیتی ده‌ست دایه‌ قه‌له‌می و نه‌و په‌یاما ب
چه‌کی ب داوی نه‌ئینای ب قه‌له‌می به‌رده‌وامی بی دایه، پشتی شکه‌ستنا شۆرشا بیت
شباب ۱۹۲۴ و شۆرشا شیخ سه‌عیدی ۱۹۲۵ نامیلکا (شۆرشا نه‌ته‌وه‌یی کورد له
ترکیا) نفیسیه و ل به‌غدا سالا ۱۹۲۵ چاپکریه. پشتی شکه‌ستنا شۆرشا ناگری و
په‌نابه‌ریا ئیرانی و ۱۴ سالین زیندان و ژیرزیره‌فانی و دوباره‌ گرتنی و ده‌سته‌سه‌ری ل
مه‌ها نادارا ۱۹۴۴ هاتییه‌ نازادکرن، د وی سه‌رده‌مه‌یدا سه‌قایی سیاسی ئیرانی بی هاریکار
بوویه، وی ژێ ده‌لیفه‌یه ژ ده‌ست نه‌دایه و ده‌ست ب نفیسینی د رۆژناما (کوهستان)
دا کریه و هه‌ردو په‌رتووکی خوه (وقایع آراوات) و (تاریخ ریشه‌و نژاد کرد) تیدا
به‌لا فکریه. د سالین هه‌فتیياندا ده‌لیفه‌ ده‌ست خوه‌فه ئینایه و په‌رتووکا (سه‌رهلدانا
ناگری) دوور ژ چافین ده‌زگه‌هین هه‌والگری ئیرانی نفیسییه.

- نه‌وا ژ وان په‌رتووک و نفیسنین وی ده‌یته‌ زانین کو ئیحسان نوری سه‌ره‌رای کاودانی
دژواری تیدا ژیا (ژ کاودانی ژیا له‌شکه‌ری د له‌شکه‌ری ئوسمانی و ترکیدا، کاودانی
خه‌باتا چه‌کداری شۆرشا بیت شه‌باب و ناقه‌را وی و شۆرشا ناگری و شۆرشا ناگری
۱۹۲۷-۱۹۳۰ و کاودانی په‌نابه‌ری ل ئیرانی ۱۹۳۰-۱۹۷۶ ب قوناغین زیندان و
ژیرزیره‌فانی و نازادی و گرتن و ده‌سته‌سه‌رکرنه‌فه و دوباره‌ نازادکرنه‌کا رێژه‌یی یان

(۱) رحیم آشنوی، ژنده‌ری به‌ری، بپ ۱۷. هه‌روه‌ک نه‌ه‌ ژنده‌ره‌ دبیتیت: نه‌ه‌ کاسیته‌ چوار هه‌یف نیفان
به‌ری مرنا وی ل تارانی یو ماموستایی دیرۆکنفیس ره‌مه‌تی مه‌لا جهمیل رۆژه‌یانی و کهسه‌کی دیت
ب زمانی فارسی هاتییه‌تووومارکرن و دانه‌یک ژێ ل جهم فی نفیسکاری هه‌یه و هه‌روه‌ک نه‌و
دبیتیت: ب ده‌سته‌ته‌تی مه‌لا جهمیلی ل سه‌ر هاتییه‌ نفیسین ۱۰ چریا دووی (نوه‌مه‌هر) ۱۹۷۵ی.
نه‌م دوور نابین نه‌فه هه‌مان بایه‌ت بیت بی مه‌لا جهمیل رۆژه‌یانی د کۆفارا رۆشنیری نوی دا
به‌لا فکری و تیدا گۆتی: سه‌رچاوه‌که‌ی کورته‌ باسیکی خۆیته‌ی (نانکو ئیحسان نوری ب خوه) و به
قه‌له‌می خۆی نووسیه‌تی. بنیره: م.ج. رۆژه‌یانی، احسان نوری پاشا و شۆرشا کورد له‌ ناگری
داغ، کۆفاری رۆشنیری نوی، هه‌مار ۱۹۸۶، ۱۵۶، بپ ۱۵۹.

(نیمچه‌نازادی) خوه‌دی ره‌وشه‌نیریه‌کا به‌رفره‌ه‌بوویه، ب‌تاییه‌ت د‌ واری‌ سیاسی و دیرو‌کی‌دا و به‌رده‌وام ژ‌ی مژوولی خوه ره‌وشه‌نیر کرن و گه‌ریان ل‌ دوو‌ف ژ‌یده‌ران بوویه. هه‌ر بو‌ نمونه‌ نه‌و بابته‌ی وی ل‌ ژ‌یر نا‌فی (پاداش کرد عراق) ل‌ سالا ۱۹۴۶ د‌ روژ‌ناما (کوهستان) دا به‌لا‌فکری، ناماژ‌ه ب‌ راپو‌رتا لیژ‌نا نافده‌وله‌تی یا تاییه‌ت ب‌ پرس‌گری‌کا مووسلی‌ دکته‌ ئە‌وا ل‌ ۱۶/۷/۱۹۲۵ پ‌شک‌ه‌شی کۆمه‌لا ملله‌تان کری، هه‌روه‌سان ناماژ‌ه ب‌ به‌یان‌اما هه‌ف‌شکا ده‌وله‌تا بریتانیا و حکومه‌تا عیراق‌ی ده‌رباره‌ی مافی‌ن کوردان ل‌ عیراق‌ی‌ دکته‌، په‌یدا‌کرن راپو‌رت و به‌یان‌اما نا‌فیری د‌ وی سه‌رده‌میدا و د‌ وی کاودانی‌ ئە‌و تی‌دا دژ‌یا نیشان‌ا گه‌ریان و گرن‌گیدانا وی یه‌ ب‌ ژ‌یده‌رین دیرو‌کی و به‌ل‌گه‌نامه‌یین تاییه‌ت ب‌ دۆ‌زا کوردان.^(۱)

نیشان‌ه‌کا دی د‌ فی‌ واریدا ئە‌م دکارین ژ‌ وه‌ر‌گ‌یرانا (وقایع آرات) (مذکرات احسان نوری پاشا) ب‌ خوه وه‌ر‌گ‌یرن. ئ‌یحسان نوری د‌ فی‌ په‌رتوو‌کی‌دا ناماژ‌ه ب‌ نفی‌سینه‌کی‌ ژ‌ زنجیره‌کا گو‌تاران دکته‌ بین ئە‌فسه‌ری‌ ترک زه‌دی گو‌یفن ل‌ ژ‌یر نا‌فی (شو‌رشا ناگری یا مه‌زن و ئە‌نجامین وی) د‌ روژ‌ناما (گیچه‌ پوسته‌ سی) یا ئە‌ستنبۆ‌لی ل‌ ۹ ئە‌یلوولا ۱۹۴۷‌ی به‌لا‌فکری دکته‌. ئە‌و ئە‌فسه‌ری‌ ترک یه‌ک ژ‌ وان ئە‌فسه‌ران بوویه بین پشک‌داری د‌ شه‌ریدا دژ‌ی شو‌رشا ناگری کری و بیره‌اتین خوه بین فی‌ قوناغ‌ی د‌ فی‌ روژ‌نامیدا به‌لا‌فکریه‌.^(۲) د‌ هه‌مان ده‌مدا ئە‌گه‌ر پ‌یدا‌چوونه‌کی‌ د‌ نا‌ف به‌ر‌په‌رین (تاریخ ریشه‌ نژاد کرد) دا بکه‌ین دی‌ گه‌هینه‌ وی‌ راستیی‌ کو به‌لی‌ ئ‌یحسان نوری ره‌وشه‌نیریه‌کی‌ خوه‌دی شیان و شاه‌زا د‌ دیرو‌کا گه‌لی‌ کورد و گه‌لین دی بین ئ‌یرانی و ژ‌یده‌رین فی‌ دیرو‌کی‌ بوویه.^(۳)

(۱) بو‌ پتر ناگادار‌بوون ل‌ سه‌ر فی‌ گو‌تاری‌ بنیره: فه‌کولینا مه‌ ل‌ کوفارا مه‌تین، مه‌تین هژ‌مار ۲۰۳ و هه‌مان فه‌کولین د‌ پاشبه‌ندی‌ هژ‌مار (۳)‌ی فی‌ په‌رتوو‌کی‌.

(۲) احسان نوری پاشا، مذکرات، ...، ص ۲۶.

(۳) ئ‌یحسان نوری پاشا، میژ‌ووی ریشه‌ی نه‌ژادی کورد.

هەر د فی واریدا پیدقیه ناماژه ب په یوه نندیڼ ئیحسان نوری دگهل که سایه تی و رهوشه نیریڼ کوردین دهرقهی ئیرانی بکهین و بهری هەر تشته کی دی بیژین: ئیحسان نوری سهره رای کاودانی وی یی بهرته نگ و دژوار یهک ژ پشکدارین کوفارا (هاوار) شامی بوو و ناقی وی دلیستا نابونین (هاوار) یدا بوویه، ب ناقونیشانی، تاران، سرچشمه، خیابان نزامیه، ب ریکا ئیسماعیل خان، بخه فی (ب نهینی) ئیحسان نوری پاشا کوفار بوو وی هاتییه هنارتن. (۱) ب فی پشکداریی مروّفه دکاریت چهند خاله کان بهرچاقبکهت:

- ئیحسان نوری بهری سال ۱۹۴۳ پشکداری د (هاوار) یدا کریه، ژ بهرکو دوا هژمارا (هاوار) ل ۱۵/۷/۱۹۴۳ هاتییه به لافکرن.

- ئیحسان نوری ل ۱۱/۸/۱۹۴۲ ژ ژیر زیرفانی هاتییه نازادکرن، نانکو د شیاندا ههیه بیژین: پشتی فی روژی پشکداری د (هاوار) یدا کریه و دوور ژی ناهیته دیتن بیژین بهری فی دیروکی ژی نهفه پشکداریه هه بوویه، ژ بهرکو ب ریکا کهسه کی دن ل تارانی (هاوار) گه هشتیه وی. ب ههر رهنگه کی هه بیت نهفه پشکداریا ئیحسان نوری د کوفارا (هاوار) دا پشتی هژمار ۲۷ یا ۱۵ نیسانا ۱۹۴۱ بوویه کو (هاوار) سهر ژنو هاتییه فه به لافکرن.

- ئیحسان نوری فیایه ههر دهلیفه کا دهست بکه فیت ژ دهستنه دهت و تیدا خزمه ته کی بکهت د فی قوناغیدا ژ ژیی خوه کو سالیڼ چلان فه دگریت مفا ژ فی دهلیفی دیتیه و په یوه نندیڼ خوه دگهل که سایه تی و نالی و سازیڼ سهر ب باکووری کوردستانی فه بهر فتر کرینه و خوه گه هاندیه نفیسینی د کوفارین به درخانیان و د فی واریدا بابته که د دوا هژمارا کوفارا روڼاهی (هژمار ۲۸ - نادارا ۱۹۴۵) یا شامی دا ل ژیر ناقی (ژ لاون را) به لافکره. (*)

(۱) کوفارا پرس، هژمار ۱۵، (سوریا- ۱۹۹۸)، بپ ۳۴ "کوفاری روژنامه فانی، (هژمار ۵- ۲۰۰۱)، بپ ۳۰۸.

* کوفارا روڼاهی په که مین هژمارا وی ل ۱۱ نیسانا ۱۹۴۲ وی و دوا هژمارا وی هژمار ۲۸ ل نادارا ۱۹۴۵ ژ نالی میر جهلادتهت به درخانقه ل شامی ب تیپین لاتینی هاتییه به لافکرن.

- ئەڤه ب خوه ژى دەرگهه كى دن فهدكەت كو بیژین ئیحسان نوری د فئ قوناغیدا ژ ژایانا خوه یا پهنا بهریی ل ئاسته كى كیم و بهرتهنگ ژى بیت په یوه ندى دگهل ریکخستین (خوه یوون) و كه سایه تیین كورد په روه رین باكووری كوردستانی ل شامی هه بوونه. د بابه ته كى پاشردا دى نامازه ب فئ مژاری كهین.

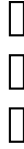
ل فیری دى زفرینه فه بهرهمین ئیحسان نوری پاشای و سهرو بهری بهرهمین وی یان په رتوو كین وی تیدا بۆرین: ئەگەر كاغەز هاتبانه زمان دا كاغەزین په رتوو كین ئیحسان نوری ل سهر هاتینه نقب سین و چاپ و به لافكرن هینه زمان و بیژن: ئەو نه خوشی و دژواریین ب سهری ئیحسان نوری پاشیدا هاتین ب سهری مه ژى هاتینه و چهند ساله كان پشتی مرنا وی ئەم هیژ د وی سهرو بهریدا بووینه و نه شیاینه نازادانه خوه نیشا خوانده فانی كورد بدین.

ههروهك نامازه بی هاتیبه كرن ههردو په رتوو كین وی (وقایع آرات) و (تاریخ ریشهء نژاد كرد) د نافهرا ۱۹۴۴-۱۹۴۵ى د چهند خهله كه كاندا د رۆژناما كوهستان دا ل تارانى ب فارسی هاتینه به لافكرن. د فان سالندا ژ نهجامی گورانكاریین سیاسی ل ئیرانى و گوهارتنا دهستلهاتی ژ شاه رهزایی په هلهوی بو كوری وی شاه محمەد رهزایی په هلهوی ل سالا ۱۹۴۱ى و رووداین شهری جیهانی ئیكى ۱۹۳۹-۱۹۴۳ى و داگیر كرنا پرانییا خاكی ئیرانى ژ ئالی هیژین له شكهری یه كیتیا سوفیه تی ژ باكوور فه و بریتانیا ل باشووری ئیرانى رهنگه نازادیه كا سیاسی ل ئیرانى هه بوو،^(۱) ده رچوونا رۆژناما كوهستان و به لافبونا ههردو په رتوو كین ئیحسان نوری د فئ رۆژنامیدا بهرهمی فئ قوناغی بوون.

(۱) بو پتر پیزانینان دهربارهی گورانگاریین ئیرانى د فئ قوناغیدا بنیره:

- سعید خدیفة علو، العلاقات العراقية الايرانية و اثرها في القضية الكردية في العراق، (اربیل- ۲۰۰۶)، ص ۴۱-۵۰.

- ولیم ایغلتن الابن، جمهورية مهاباد جمهورية ۱۹۴۶ الكردية، ترجمة جرجیس فتح الله، (اربیل- ۱۹۹۹)، ص ۳۴-۳۵.

پەرتووکیڻ ئیحسان نوری پاشای

نہا ئم دکارین بیژین ئیحسان نوری سی پەرتووکیڻ ژیری ل قوناغا پەنابەری ل ئیرانی
نقیسینە و ل پاش خوہ هیلانە:

- پەرتووکا تاریخ ریشەء نژاد کرد:

کو د هژمارین (۶۰ - ۸۴) د رۆژناما کوهستان دا هاتییه بەلافکر. ئەڤ پەرتووکه کو
تاییه ته ب دیرۆکا کهفنا کوردستانی و دووری سەروبهری سیاسی هەشچەرخ بو، شیانین
بەلافبونا وی ل سەردەمی دەستەلاندارییا شاهی ل ئیرانی پتر بوون. هەموو پەرتووک ل سالا
۱۳۳۵ ه. ش (هەتاوی) بەرامبەری ۱۹۵۴ ز ژ ئالیی (انجمن ایرانشناسی کردی - مادی) ل
چاپخانا سپهر ل تارانئ هاتییه چاپکرن. هەمان پەرتووک ژ ئالیی (ع. مفتی زاده) هاتییه وەرگیران
بو سەر زمانی کوردی و د ۱۰۸ خەلەکاندا د رۆژناما کوردستان یا تارانئ دا هاتییه بەلافکر.
ئەڤ رۆژنامەیه د ناڤبەرا ۶ ئادارا ۱۹۵۹ - ۲ ئادارا ۱۹۶۲ ئ ل تارانئ دەتاهە بەلافکر.
هەروەسان نقیسکار ووریا قانع هەمان پەرتووک ژ فارسی وەرگیرایه سەر زمانی کوردی و ل

سال ۲۰۰۲ ی ژنالی دهه گههی ئاراس فه ل ههولیری هاتییه چاپکرن. ههمان پهرتووک ژنالی عهبدوولستار قاسم کهههورفه هاتییهوههگیران بۆ عهدهبی و ل سال هاتییه چاپکرن. (۱)

(۱) ئیحسان نوری، میژووی ریشهی نەژادی کورد، ...

- فههاد عهونی، روژنامهی کوردستانی تاران، کوڤاری روژنامهفانی، (ژماره ۹ - هاوینی ۲۰۰۲).

په‌رتووکا وقایع آارات:

نه‌ؤ په‌رتووکه ژى وه‌ک نامه‌ی هاتیه‌کرن د هژمارین ۱۵ - ۳۸ ئی نأبه‌را(۴ خزیرانا ۱۹۴۵ - ۱۹۴۵/۱۲/۱۰) ئی د رۆژناما کوهستان دا هاتیه‌به‌لافکرن. به‌لی ژ به‌رکو په‌یوه‌ندییه‌کا راسته‌خوه ب سه‌روبه‌ری سیاسی هه‌فچه‌رخى خوه‌فه هه‌بوو و رووداین وئ په‌یوه‌ندییه‌کا راسته‌خوه ب سیایه‌تا هه‌ردو ده‌وله‌تین شاهنشاهیا ئیرانى و ترکیا فه هه‌بوو، شیانین به‌لافیونا وئ د په‌رتووکه‌کیدنا تنی د سه‌قایه‌کی نازاد دا هه‌بوون، نه‌و سه‌قایى نازاد ژى ل سه‌رده‌مى شاهنشاهی نه‌بوو، تنی د سالا ژیی کۆمارى کوردستانی- مه‌هاباد ۲۲ک- ۱۷ک ۱۹۴۶ نه‌و سه‌قایه هه‌بوو و ئی په‌رتووکى ل سه‌ر به‌ریه‌رین رۆژناما (کوردستان)^(*) ئۆرگانی حزبا دیموکراتا کوردستانا ئیرانى جهی خوه‌گرت و ژ هژمار ۳۹ ئی سالا یه‌که‌م (۴ بانهمه‌ر ۱۳۲۵ - ۲۳ پو‌شپه‌ر ۱۳۲۵ ه‌ش) رۆژا ۲۴ نیسانا ۱۹۴۶ یقه‌ل ژیر نأفی به‌سه‌ره‌اتی ئاگری ژ وه‌رگیرانا سه‌ید محمه‌دی حه‌میدی د ۲۵ خه‌له‌کاندا ده‌ست ب به‌لافکرنا هه‌مان (وقایع آارات) کریه و برگه‌یا داوییا ژ خه‌له‌کا ۲۵ کو د هژمار ۶۶ یا ۹ تیرمه‌ها ۱۹۴۶ یدا هاتبوو به‌لافکرن د هژمار ۶۷ دا هاتیه‌به‌لافکرن.^(۱) نفیسکاری ئیرانى کاوه به‌یات هه‌مان نه‌ؤ خه‌له‌کین کوهستان بین (وقایع آارات) ب فارسی کۆمکرینه و پشتی نه‌مانا رۆژما شاهی ل ئیرانى چاپکرینه و نفیسکار وریا قانع نه‌ؤ په‌رتووکا ل ژیر نأفی (بیره‌وه‌ریه‌کانی ئیحسان نوری پاشا) وه‌رگیرایه سه‌ر زمانى کوردی و سالا ۲۰۰۰ ئی چاپکریه و نفیسکار عه‌بدولسه‌تار قاسم که‌له‌ور نه‌ؤ وه‌رگیرانی کوردی وه‌رگیرایه عه‌ره‌بی و ب نأفی (مذکرات احسان نوری پاشا) ل

* رۆژناما کوردستان: یه‌که‌مین هژمارا وئ ۱/۱۱/۱۹۴۶ وه‌ک ئۆرگانی حزبا دیموکراتا کوردستانا ئیرانى هاتیه‌به‌لافکرن، پاشتر وه‌ک ئۆرگانی حکومه‌تا کوردستانی هاتیه‌نیاسین و هه‌تا ۳ جریا پیشی ۱۹۴۶ ئی ۹۳ هژمار ژى هاتینه‌به‌لافکرن و ل چاپخانه کوردستان ل مه‌هابادى ده‌اته‌چاپکرن. بیره: رۆژنامه‌ی کوردستان، مه‌هاباد ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ هه‌تاوی ۱۹۴۶ زایینی، ئاماده‌کردنی ره‌فیق سالخ و سدیق سالخ، (سلیمانی- ۲۰۰۷).

(۱) رۆژناما کوردستان، هژمار ۳۹ (۱۹۴۶/۴/۲۴) - ۶۶ (۹/ژوئیه-۱۹۴۶)، مه‌هاباد

سال ۲۰۰۸ چاپکریه، همدان (وقایع عذارات) یا کاوه بهیاتی کو مگری و چاپکری ژ نالیی شهونم عبدولسهلام فه هاتییه وهرگیان بو سهر زمانئ (دیالیکتا کرمانجیا ژووی) و سال ۲۰۰۴ ژ نالیی کوبه نندا کاوه ل ههولئیری هاتییه چاپکرن .^(۱)

کوهرستان	
<h2>وقایع آزارات</h2> <h3>آزارات</h3> <h4>آزمی</h4> <p>آزمی، آزمی، تو آزمی له ناو دنیا سر بلند بو له سرگردستان چرا بو هله آزمی، هله آزمی</p> <p>سپراز نغیبه، دویسه‌ده نو آئی آزمی، تو آئی گوئه بندئی که هسته زارنگه فرزان بیوت بوئه وطفات بیت سانه اوران تاوخیه رویم اینشته شهامت، دوبرایر تو که از عواطف و جهولان تاریخی قرنا شکایت میکنی، دوبرایر آئی آزمی که امت قدمت تاریخی تو را بیان و فرود آتش فلانی تو که زمانی اظهار دوروشی و جرات نگاهه شته بوئه، اکرن درون فرودمان تو خه سراسر میکنم.</p> <p>سپراز تنظیم دوبرایر هیکل پرازنه و بر اخراست، من که یکی از کوچترین فرزندان توام میروم با اعزاز تو عنفای چهار تاریخ برانعامت راودن ژن .</p> <p>***</p> <p>آزارات آن کو مفسی که دوشال غری ایران سر بلنگ کشیده و مانده و وارشته و باجاری بیسته این گنورا از چارو اجانب محظوظ داشته تا کنون با حقیرا اجاره عاده که بر سر سفرین فتای صورت کنه .</p> <p>میچی ها میگویند کشتی نوح برمان کو مضمیم نشته ولی قرآن کریم این مدعا را دواجای کشتی نوح را کو مضمیم دوائع دخوب سرحد تر که من سانه است .</p> <p>این توره که زمانی سینه که زردشپان بوئه اکنون هله گد نواده‌های آبان بیخوش خوهان علی شمه است . مام برانعامت (آزمی) چی (آنتی) یا و جوسایان داز و فرنا که از سر آزارات گشته ولاداری فرزندان پاک اورا خالی میدارد و برخلاف گسته های موضعی غری، آژور دیوانی نام آزمی حیانت ممدعه که بیگانه مغز کراژ آژور گرا و از غلط قرانه آژور شت نام اوبه اعجاب بوئه آن رسته بوئن را پریمه مگشک بوئه است .</p> <p>ناهار اوارا را : زمان سر به یادش آژور تاریخ ۲۲۰ قمری میراد زکرمه لیکن (من گان) موخ بیروف وجود دولت نوی آزارات را در مکان معلوم خود دوهر ارسال قیل ابراهیم بیان کره است از مقابله آثار و رخاکی که دوبر (وان) پایشت دولت آزارات نواصی دیگر حال آزارات بیاضمه ، با آژور که در نواس دریای سیاه بیست آمده معلوم شهامت که مردان این موسطه حدیث مشترکی داشته اند . استال نوی معلوم آزارات تا دریای سیاه دانه پایته است .</p> <p>ساکین آزارات غوام زای خودرا از دست داده مانه سنگاری روگی که فردرهای حیل وافته قدرت سیل های عظیم آن هارا از جای خود حرکت نیبده ، در مقابل حیل تا هم حیل یاداری کردنفت مواج آرا ترا بیلو بلا نره یا هانیا یا ههولغود نوادار کرده اند .</p> <p>طنیه آزارات بیخانی نوی یکی از مواجیه بزرگ گوئی بوئه هت زمانی تحت تألیت طرایب دیگر شهتاد خود . خواری دیربا بر سر بره دروازل قرنهشت پیش از ایجاد بنهتی درجه قدرت خود رسیده است .</p> <p>در سال هشتصد ۸۲۹ قمری میلاد با شاه آزارات و شواشی که خوش چرخا یا شوهر شاهنامه میباید بستم جنوب حضور هقه ...</p>	<h2>اخبار شهرستانها</h2> <p>روز سه‌شنبه در این روزها و پس از آن تیره خود از این خیل که نوبه بوئه مطل مردی را از شیرپور و زورده پری گلویش بزند و خون تازه از او آفاده و پهلوی خویش گی میزند و مویش را برده و با آن جان مادگشتری کرده است . و ده‌ها مأمورین اعزامی شکایت میکنند . فصلی است که در آن گویند که از دوران دستگیر و دستگیری ناری شده است .</p> <p>۲- ائمن شهر پنشور نزل نیست روغن از حیل آن جناح جوگری بوئه است مفسدانه کشت روغن بهای اینکه تول کنه ترقی کرده بهی از ۲۲۰۰ ریال ۶۰۰۰ ریال رسیده است .</p> <p>۳- از نظر ۱- شش مسو فرمیده است . سرهنگ مامی ساهدی که کشتال مضان بوئه و مجدد عمل عیانت مرد شهامت این فدا مورود و نهالی و انوار اظهار خوشبختی نوبده است .</p> <p>۴- در صورت توزیع شکر و چای و فستق ساده هفتای سار از هر صخره رسیده است .</p> <p>۳- در تاریخ ۲۲۰۰ قمری میلادی مدت دوشبانه روز باریده که در موضع معلوم میباران بوئه است .</p> <p>۴- از وجهی که بنام اعانه بنه شدید نان یا از فرار گویند ده دیار از فرهنگ گان نوزون موعود هقه . روزان مردو فرماده از سینه قسی برای املاح و موم برین شهر میل اجناسی دیده شهامت . این ایداموم و رضایت‌های وام گیرنده است .</p> <p>انظر گزارش مضمی از مواجیه استر تو سید میسر رسی شاهیه و ارسال شهامت که بلات کسی جا در شماره بعد چاپ خواهه شد .</p>
<h3>آگهی منامه شماره (۱۳)</h3> <p>تاریخ اداره کلاری داری وزارت پست و تلگراف و بیروت</p>	

^(۱) احسان نوری باشا ، مذکرات ، ... ، پدرتوو کین نامازه پیئکری .

- سەرھلدا ناگري:

ئەف پەرتووكە ل دەسپىكا سالىن حەفتىيان ژ سەد سالىيا چوويى د بىئاتدا ب كوردى ھاتىيە نفىسن، پىشتى مرنا وى ب رىكا ھەفژينا وى گەھشتىيە نفىسكار بى رەش ل ئىنستوتا كوردى يا پارىس، د ھژمارىن ۲-۶ كۆفارا ھىقى يا پارىس دا ب تىپىن لاتىنى ب ناقى (سەرھلانىنا چىيايى ناگري) ھاتىيە بەلاڧكرن^۱، پاشتر ھاتىيە ژ ئالىي عىصمەت شەرىف وانلى ڧە ھاتىيە ۋەرگىران بۆ زمانى ڧرەنسى و ل سالا ۱۹۸۶ ھاتىيە چاپكرن، ۋەرگىرانا عەرەبى ژ ئالىي سەلاح بەروارى ب ناقى (انتفاضة اكرى) ل سالا ۱۹۹۰ ل بىروتى ھاتىيە چاپكرن، چاپا وى يا كوردى كرمانجىيا ژىرى ب ۋەرگىرانا نەرسەلان بايزل سالا ۱۹۹۴ ھاتىيە چاپكرن، ھەمان دەڧى كۆفارا ھىقى ھاتىيە ڧە گوھاستن بۆ تىپىن عەرەبى يىن كوردى ل كۆفارا دىرۆك ھژمار (۷) ھاتىيە بەلاڧكرن^۲. ل دووڧ زانىارىين ئەف پەرتووكە ھاتىيە ۋەرگىران بۆ زمانى تركى و ل سالا ۱۹۹۲ ئى ھاتىيە چاپكرن.

ھەژيە بىژىن نفىسكار بى رەش د كورته پىشە كىا بۆ بەلاڧكرنا ڧى پەرتووكى د كۆفارا ھىقى دا دىبىژىت ئىحسان نورى دو پەرتووك (سەرھلدا ناگري) و (ژيانا من) ھەنە كنىيا داوين تەنى ب كوردى نفىسىيە بەلى يا پىشىن ب فارسى و كورمانجى و سۆرانى ئانىە قەلەمى. بەلى نامازە بى نەكرىە ئايا ژيانا من ھەمان پەرتووكە يا د دەمى خوھەدا ل روژناما كوھستان يا فارسى ھاتىيە بەلاڧكرن و پاشتر ھاتىيە ۋەرگىران بۆ كوردى. ل ڧىرى پرسیارەك دىتر دەيتە پىش گەلو ئەڧا د كۆفارا ھىقى دا ھاتىيە بەلاڧكرن دىبىئاتدا ب ناقى سەرھلدا ناگري بان نافەكى دىتر ھاتىيە نفىسین.؟، ژ بەركو نفىسكار رەھىم اشنوبى محمود زادە كەسى نىژىكى ئىحسان نورى و مالباتا وى و خودانى پەرتووكا (ژئرال احسان نورى) ب فارسى نامازە ب دەستخەتەكى

(۱) كۆفارا ھىقى، (ھژمار ۲، ۱۹۹۴- ھژمار ۶، ۱۹۸۷)، پارىس.

(۲) كۆفارا دىرۆك ھژمار (۷) سالا ۲۰۱۵ ئى، دھۆك

ئىحسان نورى دكەت كو ب تىيىن لاتىنى ب نائى (سەربھۆرا ژيانا من) ھاتىيە نقيسین. ئايا ئەۋ (سەربھۆرا ژيانا من) ھەمان (ژيانا من) ە يا بى رەشى ئاماژە يىكرى يان ھەمان (وقايە ارارات) يا ددەمى خوەدا ب فارسى ھاتىيە بەلاڤكرن و پاشتر ھاتىيە ەر گىران بۆ كوردى و ەدرەبى. (۱)

ئەز باوهرم ئەۋ پرسىارە پىندقى ب بەرسقىنە و پتر ژ ھەر كەسە كى دى نقيسكار بى رەش دكاريت بەرسقا فان پرسىاران بەدەت، ژبەر كو دەستقىسین ئىحسان نورى و بىرەوهرىين ھەقزينا وى ياشار خانمى ب نائى (خاطرات) كەتینە دەست وى.

ل قىرى پىويستە بىژم د بەراورد كرنا ھەردو كىيىن بەردەستى مە (سەرھالينا ئاگرى) يا د كۆڧارا (ھىقى) دا ھاتىيە بەلاڤكرن و ەر گىرانا وى يا ەدرەبى (انتفاضة اكرى) و (بىرەوهرىە كانى ئىحسان نورى) كو ژ چاپا فارسى يا (وقايە ارارات) ھاتىيە و ەر گىران و پاشتر بۆ ەدرەبى ب نائى (مذكرات احسان نورى) ھاتىيە و ەر گىران ئەم دكارين بىژين ھەردو يەك كىيىن ھەرىدەك د دەمە كىدا و د كاودانە كىدا يەك ب كوردى و يا دى ب فارسى ھاتىيە نقيسین ل دووۋ كاودانى گورانكارى كەتینە نافەرۆكى و نائى و قى چەندى ژى ب ھزرا من پەيوەندىيە كا راستە و خوە ب كاودانى وى چاخى بى ئىحسان نورى پاشاى قە ھەيە.

– پەرتوو كا چوارى يا ئىحسان نورى كو بە كەمىن پەرتوو كا وى يە ھاتىيە نقيسین و چاپكرن، ل سالا ۱۹۲۵ ب تركيا ئوسمانى ھاتىيە نقيسین و چاپكرن ل چاپخانا (استقلال) ل بەغدا، ژ ئالىي م. جەمىل رۆژبەيانى قە ھاتىيە و ەر گىران بۆ كورد ل ژىر نائى شۆرشى نەتەوھىي كورد ل تركيا، ل سالا ۱۹۹۳ ل بەغدا ھاتىيە چاپكرن، بەلى مخابن و ەر گىرى ئاماژە ب نائى تركى بى پەرتوو كى نە كرىە. (۲)

(۱) كۆڧارا ھىقى، (ھزمار ۲ – گولان ۱۹۸۴) پىشگۆتتا بى رەش، بپ ۱۷.

– رحيم اشنوبى محمودزادە، ژنرال احسان نورى پاشا، ...، بپ ۱۱-۱۲.

(۲) ئىحسان نورى پاشا، شۆرشى نەتەوھىي كورد، و ەر گىرانى م. جەمىل رۆژبەيانى، (بەغدا-۱۹۹۳).

بهرپه‌رین جفاکی، سیاسی ژژیانای ئیحسان نوری پاشای

ل قیوی ب پیدفی دزائم بهری ناماژه ب ژیانای ئیحسان نوری د فی قوناغیدا بکهم، هنده‌کی ل سهر سه‌روبه‌ری ژیانای وی و خیزانای وی نانکو سه‌روبه‌ری وانای ئابووری ل په‌نابه‌ری بی‌یقم. ده‌یته‌زانی کو خیزانای وی ژ وی و هه‌فژینای وی یاشار خانم و دایکا هه‌فژینای وی پیکه‌تابوو، چاوانییا پیکه‌تابو فی خیزانای و دروستبوونا هه‌فژینی د نایه‌را ئیحسان نوری و یاشار خانم مه‌د نامیلکه‌کیدا ب هه‌لکه‌فتا ۳۴ سالییا وه‌غهرای داوی یا ئیحسان نوری دا به‌لافکریه و دگهل پاشه‌ندین فی پهرتووکی دوباره به‌لافکه‌ینه‌فه. به‌لی هندی په‌یوه‌ندی ب فی مژاری ده‌باره‌ی سه‌روبه‌ری ژیانای وانفه هه‌ی وه‌ک هاتییه‌دیارکرن پشتی مه‌ها ئیلونا ۱۹۳۰ی ئیحسان نوری ب خیزانفه که‌تنه د سه‌روبه‌ری ژیانای په‌نابه‌رییدا، به‌لی په‌نابه‌ریه‌کا ژ هه‌موو ره‌نگین په‌نابه‌ری دژوار تر و ل ژیر ده‌سته‌لاتی ده‌وله‌ته‌کی ژ هه‌موو ده‌وله‌تین وی سه‌رده‌می سته‌مکار تر. پیزانین ده‌باره‌ی ژیارا وان د ده‌ه‌سالین به‌راهی بین فی قوناغیدا نانکو نایه‌را ۱۹۳۰- ۱۹۳۹د کیمن، ئەوا ده‌یته‌زانی پشتی کو ئیحسان نوری وه‌ک په‌نابه‌ره‌کی ل ژیر فه‌مانا ب کوته‌کی ل ئیرانی هاتییه‌وه‌رگرتن و پشتی فه‌کولین و نه‌ه هه‌یقین ل زیندانا شه‌هره‌بانای هاتییه‌سه‌رگونکرن بو باژیرکی ساوه‌یی ئیرانی و ل دوو‌فه‌هنده‌ک ژیدهران‌زی بو ساوه و یه‌زد و

کرمان. ^(۱) بهلئى نه هاتیبه زانین فه مانا وی ل هدر یهك ژ فان باژیران چهند بوویه و کدنگی زفریه فه تارانئى، دكتور هاشم شیرازی کو که سایه تیبه کی نیزیکی مالباتا ئیحسان نوری بوو ل ئیرانی فه دگیریت: کو پشتی چوار سالین فه مانا ب کوته کی مولهت وهرگریه و هاتیبه تارانئى و ل ژیر زیره فانییا شههربانی ب هدیفانه یه کا کیما په نابهری ۲۴۰ تومه نین ئیرانی ژیايه. ^(۲) بهلئى فئى ژیده رى ژى ناماژه ب سهروبه رى ژيانا وی د فان ده سالاندا نه کریه و هه موو ئه و ژیده رین بهر ده ست ناماژه ب سهروبه رى ژيار و ژيانا وی کریه ژ ده سپیکا شه رى جیهانی یه که م سال ۱۹۳۹ و بهر ده ف ژوور ب هزرا مه ئه فه ژى ئه نجامئى وئى سیاسه تا توند و دژواره یا د وی سهر ده میدا ته فایى خه لکی ئیرانی ل ژیر ده سه لاتی شاه رهزا په هله وی (۱۹۲۶ - ۱۹۴۱) تیدا دژیا، گومان تیدا نینه ئه فه سهروبه ر ده دی بو که سه کی شور شگیری په نابهری وهك ئیحسان نوری هیژ دژوار تر بیت، کو ب ناچاری د ژيانه کا فه ده ردا بژیت، نه تیکه لیا خه لکه کی بکه ت نه که س تشته کی ژ وی بزانیته.

فئى سهروبه رى هه تا ۱۹۳۹ئى دژمکریه، چ ئیحسان نوری به رى فئى سالی ب چهند ساله کان ل تارانئى بیت یان پشتی وئى هاتیبه تارانئى، بهلئى ژ ده سپیکا سالین چلانقه د چهن دین به لگه نامه و ژیده راندا نافئى وی هاتیبه و ژ فان به لگه نامه و ژیده ران ژى تشتهك ژ سهروبه رى ژيارا وی یا ئابووری ده هیته زانین، و دئى زانین تنئى ژیده رى ژيارا وی و خیزانا وی ئه و هدیفانه یا کیما په نابهری بوو. گومان تیدا نینه کو ئیحسان نوری پاشا وهك په نابهره کی سیاسی ل ئیرانی ژیايه و نه تنئى ل ژیر زیره فانییا ده زگه هین هه والگریین ئیرانی بوویه، به لکی بهر ده وام هه مان ده زگه هین ده وله تا ترکیا ژى زیره فانی ل وی کریه، د هه مان ده مدا وی ل ئیرانی نه چ ژیده رین ژیانئى و داها تی هه بوونه، نه ژى که سه کی هاریکارییا وی کریه و ئه گهر که سه کی فیابیت هاریکارییا وی بکه ت ژبه ر چاقین ده زگه هین ناماژه پیکری نه شیايه فئى هاریکاریی بکه ت. له و ما

^(۱) رحیم اشنوی، ژیده رى به رى، بپ ۴۸ “ کاوه بیهیات، ژیده رى به رى، بپ ۱۷۸، خاطرات دکتور هاشم شیرازی، بپ ۱۰۶.

^(۲) خاطرات دکتور شیرازی، بپ ۱۰۶.

ژی تاکه ژېدهری ژبارا ئیحسان نوری و خیرانا وی کو ژ سی کسان ئیحسان نوری و هه قژینا وی یاشار خانم و دایکا وی پیکهاتبوو، نهو مووچه یان هاریکاری بوو کو ژ ئالیی دهوله تیغه وهک په نابهرهک سیاسی بو دهاته مهزاختن، چ د قوناغا سالین سیهان و ژيانا وی یا ژیر زیره قانیی و سهرگونی ل باژیرین ساوه و یهزد و کرمان بیت، چ د قوناغا پشتی ده سپیکرنا شهری جیهانیی دووی و روودانین مهها شههریور ۱۳۲۰ ههتاوی ئانکو ۱/۸/۱۹۴۱ کو ئیران ژ ئالیی هیژین ئینگلیزی و سوڤهتی هاتییه داگیر کرن بیت کو د فی قوناغیدا ئیحسان نوری ل تارانئ بوو. ژ بهلگه نامه میان دهیته زانین ل ۲۳/۴/۱۹۴۲ ئیحسان نوری دگه ل مشهختین شورشا ئاگری یوسف علی موهاجر، خانم بهسره حسنانی، تهمور جهلالی، شه مسه دین جهلالی، ئیلخانئ جهلالی، محهمد دهرویش سهرا وهزاره تا نافخوهی د ده ن و ژئ دخوازان ژ بهر گرانییا خهرجی ژيانا وان یان مووچهیی بو وان هاتییه تهرخانکرن بیته زیده کرن یان چاقدیری ل سه ر وان بیته راکرن دا نهو بخوه کار بکه ن و ژېدهری ژيانا خوه پهیدا بکه ن^(۱). ل دووڤ نهو بهلگه نامه بین نهال بهر دهست و بین مه دیتین نه فه یه کهمین ئینانا ناڤئ وی یه د بهلگه نامه بیاندا. پشتی فی سهره دانئ ل ۲۲/۶/۱۹۴۲ جاره کا دی ئیحسان نوری ب ناڤئ ریقه بهری بزاقین چوویی بین هیژین ملیونین کوردستانا ترکیا داخوای ژ سهروک وهزیران دکهت (یان وی ل کاره کی ل ناستی وی دامه زرین، یان ژئ موله تی بدنه ئی نهو ب خوه نازادانه کاره کی ل هه ژئ خوه پهیدا بکهت...). هه ر وهسان دیارکریه کو نهو دکاریت دکارین نه خشه کیشانیدا کار بکهت. بهلئ نهو داخوازه یا بی نه انجاموو.^(۲)

پشتی چه ندین بگر و فه کیش و نفیسینین ناڤه را ده زگه هیین په یوه ندیدار جقاتا وهزیرین ئیرانی ل ۱۱/۸/۱۹۴۲ رازیوو ل سه ر نازادکرنا (حه فت کسان ژ مشهختین ترکیا) ئانکو ئیحسان نوری و هه قالیین وی و بریار هاته دان هاریکاریا بو وان دهیته مهزاختن (ژ وان ژئ هاریکاریا ئیحسان نوری یا کو بو ۱۵۰۰ ریلان هاتییه زیده کرن) هه تا ده مه کی کاره کی

(۱) کاوه بهیات، ژېدهری بهری، پ ۱۸۰.

(۲) هه مان ژېدهر، پ ۱۸۰.

ههژی پهیدا دکهن وهك بهری بینهدان^(۱). بهلی وهك د بهلگهنامه کار یقه بهریا گشتیا پولیساندا یا ۱۹۴۳/۱/۱۱ ى (۱۱/۱۰/۱۳۲۱ ههتاوی) دیار دبیت ههتا فی رژی تی ۷۵۰ ریا بۆ هاتینه مهزاختن. ^(۲) بهلی وهك ژ بهلگهنامه دیار دبیت ئەڤ هاریکارییه نه گۆژمه کی وهسان بوویه تیرا پیدفیاتین ژیا نا وان بکهت، لهوما سی کهسان ژ وان مشهختان بۆ دیتنه فا کاره کی و ژیده ره کی تیرا ژیا نا وان بکهت ژ تارانئ ده رکه تینه^(۳) و چووینه جهم کهس و نیاسین خوه ل نازه ربجانی^(۴) بهلگه (۸ و ۷) بهلی ئیحسان نوری نه شیا به ژ تارانئ ده رکه فیت مایه ب هیفا و ی هاریکاریی فیه و ههتا نادارا ۱۹۴۳ ئەڤ هاریکارییه وه رگرتیه^(۵) (بهلگه ۴) و بهردهوام داخواز کریه کو کارهک بۆ وی بینه دیتن تیرا ژیا را وی پاره بیقه بهین و گرانبیا کریا خانی و پیدفیاتین ژیا را وی دابین بکهت. ^(۶) (بهلگه ۲) بهلی ل شوونا دیتنه فا کاره کی بۆ وی و پیشغه برنا سهرو بهری ژیا نا وی ژ مهها نادارا ۱۹۴۳ ئەڤ هاریکارییا کیم ژ ی نه هاتییه مهزاختن ههروه کی وی ب خوه د سکالایه کیدا بۆ سهروک وهزیران ل ۱۹۴۳/۶/۸ دیار کری: بنده ب سی کهسانغه ب مووجهی ۸۵۰ ریا لان کو ب بهایی ئەڤرو دراڤه کی کیمه و تیرا چ ناکهت رازی بوویه و ب هه رهنگه کی هه بیت بی دژیم بهلی ژ بهر کو ئەڤ دو هدیف و نیقه یهک شاهی^(*) دراڤ ژ وی مووجهی وه رنه گرتیه، زۆر قهردار و په ریشان بوویه ژ بهر فی چهندی داخواز چوونی بۆ

(۱) هه مان ژیده ر، بپ ۱۸۱.

(۲) رحیم اشنوی، ژیده ری بهری، بپ ۲۱۱، بهلگه نامه هژمار (۲).

(۳) رحیم اشنوی، ژیده ری بهری، بپ ۲۱۱. بهلگه نامه هژمار (۲).

(۴) هه مان ژیده ر، ۲۱۶ - ۲۱۹. بهلگه نامه هژمار (۷ و ۸).

(۵) هه مان ژیده ر، بپ ۲۱۳، بهلگه نامه هژمار (۴).

(۶) هه مان ژیده ر، بپ ۲۱۶، بهلگه نامه هژمار (۲).

* شاهی: بچوو کترین پارچه دراڤی ئیرانی وی چاخی بو وهک فلسی عیراقی.

نازه ریجانی کریمه و چند روزین دیت هاتیبه گرتن. ^(۱) (بهلگه ۷). ئەف گرتنا وی ل دووڤ داخوزا راسته و خوه یا وه زاره تا دهرڤه یا ترکیا و بالیوزی وان ل تارانئ بوویه، ^(۲) (بهلگه ۶) فی دهسته سهر کرنئ یان گرتنی ژ ۱۹۴۳/۵/۲۶ - ئادارا ۱۹۴۴ فه کیڤشایه، ئەف دهسته سهر کرنه کو نیزیکی ساله کی دو مکریمه قوناغه ک پرڤدژوار و نه خوش بوویه د ژيانا ئیحسان نوری پاشایدا، ئەوی دهسته سهر کری و بی مووجه، یاشار خانما ههڤزینا وی و دایکا خوه ل وهلاتئ غه ریبی بی خوه دی مانه، یاشار خانم سهرئ ههشت سالانه نه خوش و ل ژیر چاره سهری و دایکا وی ژ پیره ژنه کا هفتئ و پینج سالیبه. ^(۳)

ب ههر رهنگه کی هه بیت ل ئادارا ۱۹۴۴ ئیحسان نوری ژ دهسته سهری دهیته رزگار کرن، بهلئ ژ بهلگه نامان دیار دبیت ههتا ۲۲ تیرمه ها ۱۹۴۴ ئانکو ئەو چوار هه یف بو مووچئ وان نه هاتیبه مهزاختن، ^(۴) (بهلگه ۱۴) وه سان دیاره ل داویا ۱۹۴۴ و ده سپیکا ۱۹۴۵ مووچه یئ وان ب گوژمی ۱۸۰۰ ریلان ب رهنگه کی ریکوپیک تر هاتیبه مهزاختن، ^(۵) (بهلگه ۱۵) بهلئ ل نیفا ۱۹۴۵ دوباره ئالوزی که تیه خه رجکرنا مووچه یئ وان چ ژبه ر بی سهر و بهری و رووتینیاتین نافهرا ده زگه هین دهوله تی چ دهسته ک د فی ئالوز کرئیدا هه بیت. ^(۶)

ئه گهر هنده ک بهلگه نامه بان هوسان ب رۆهنی سهر بهری دژوارا ژیارا ئیحسان نوری و خیرانا وی بهر چاڤکریبت، هه ر د واری سهر و بهری ژیارا وان دا یاشار خانم د فه گیرانین خوه دا دبیت: د سهرده می شه ری جیهانیی دووی و هاتنا هیزین ههڤه یمان بو ئیرانی، ئەم هاتیبه تارانئ

-
- (۱) هه مان ژیده ر، بپ ۲۱۵، بهلگه نامه هژمار (۷).
 (۲) هه مان ژیده ر، بپ ۲۱۵، بهلگه نامه هژمار (۶).
 (۳) هه مان ژیده ر، بپ ۲۱۶، بهلگه نامه هژمار (۷).
 (۴) هه مان ژیده ر، بپ ۲۲۶، بهلگه نامه هژمار (۱۴).
 (۵) هه مان ژیده ر، بپ ۲۲۷، بهلگه نامه هژمار (۱۵).
 (۶) هه مان ژیده ر، بپ ۲۲۸، بهلگه نامه هژمار (۱۶).

هندهك زير و چهكين ژنانه بين من و ئيحساني ژ تركيا دگهل خوه ئينان، ب فروتنا وان ئيحساني تروميپله كا باري (كاميون) كرى و ب ريكايهك ژ نياسين مه نهرمه نيپن سهرده مي شهري ناگري شوفيره كي نهرماني مه پيدا كرل سهر كار بكدت و ب داهاتي وي ژيارا خوه ب بورينين، ژ بهركو د وي سهرده ميدها مووچه يي په نابهر يي تشته كي گهله كي كييم بوو. به لي مخاين ل شوونا مفاي ژ تروميپلي وهرگرين زيان ژي گهه شتنه مه و مه ب بهايه كي كييم ژ بهايي وي فروت. پاشتر ژ بهركو ئيحسان نوري د سهرده مي خواندنا كوليزا له شكهري ل سته نيولي شاره زايي د كارين نه نازاياري و نه خشه كي شانيدا هه بوو د پرژوي ئافاكرنا ئافاهيپن زانكوي تاراني ب نافتي نهپتي (مهندس جبراني) دهست بكاري كر، به لي پشتي ده مه كي د نهنجامي نهو ئاريشين دژوارين ل في زانكوي هاتينه پيشيا وي، دهست ژ في كاري بهردا و من ل مال دهست ب دروينا بويمباخين زهلامان كر كو ئيحساني ژي هندهك جاران هاري من دكر و مه نهو بويمباخ د فروشتنه چندن دوكانه كان و ب داهاتي وان و درافي مايي ژ تروميپلي مه دهبارا خوه يي دكر.^(۱)

نهز باوهرم نهؤ فه گيرانه يا قوناغا پشتي نازادكرنا ئيحسان نوري به ژ دهسته سهركرني ل ئادارا ۱۹۴۴ كو ژ دهسته سهركرني و ژ ژير زيره فانيي ژي هاتييه نازادكرن و چندن هه يقه كان ژي مووچه يي وي يي په نابهر يي نه هاتييه مه زاختن.

دكتور هاشي كو ژ كه سايه تيبين نيژيكي في مالباتي بوويه و ژ سالا ۱۹۴۵ يقه تيكه لي دگهل وان كرية ده باره ي سهر و بهري ژيارا وان د بيرهاتنين خوه دا فه دگيريت: د ساليپن پشتي كو شاه دوباره ل سالا ۱۹۵۳ ي ب هيژ كه تيه فه ده ز گه هي سافاك هاتييه دامه زراندن، سهر و بهري درافي ئيحسان نوري گهله كي خراب بوو، د خاني سهره نكه كي هيژا ناسمانيا ئيراني دا دو ژوورين بهرامبر يهك ب كرى گرتبون، ژ وان دوسه د و چل تومه نين وهك مووچه يي په نابهر يي وهر دگرتن ۱۴۰ د دانه كرى و دفا وي و هه فژينا وي و نهو كچا وان ب خودانكري ب سه د تومه نان دهبارا خوه كريا. د بهرده و امييا في فه گيرانيدا هاتييه: باش دهپته بيرا من و چ جاران نهز

(۱) هه مان ژيندهر، بپ ۴۸.

تەنگاڧ و دژوارىن پەنابەرىيى و زىندانان ئىحسان نورى تاكە ھەڧال و ھەڧخەما كچا خوھ بوويە ل
 سالا ۱۹۴۵ى و ەغەرا داويى كرىه. پىشتى مرنا داىكا ياشار خانمى دكتور ھاشمى دوستى وان
 كچەكا بچووكا سى سالى ب نائى زەھرا ژ گوندى (براھىم ناوا) بى دەورويەرى مەھابادى بو
 وان ئىنايە و ياشار خانمى گەلەك خوھ ب پەروەردە كرنا وى كچى ڧە ماندوو كرىه و ھەتا مرنا
 وى ل ۱۹۸۴/۱/۲ ئەڧ كچە دگەل وان ژىايە.^(۱)

د سالىن چاندا و ب دروستى ژ سالا ۱۹۴۵ ڧە ئىحسان نورى و خىزانان خوھ ل كولانەكا
 تاخى سەرچەشمە بى تارانى دژيان د خانمى سەرھەنگەكى ھىزا ئاسمانيا ئىرانى دا دو ژوورين
 بەرامبەر يەك ب كرى گرتوون.^(۲) د ژىدەرەكى دىدا ھاتىيە: ل سالا ۱۹۵۵ ل كولانەكا ۲۰
 مېترى يا (خىيابان شاھ) يا تارانى د قاتى دووى بى ئاڧاھىەكى دو قاتىدا ب كرى دژيان، كو بى
 پىكھاتى بوو ژ ژوورەكا مېقانان كو پىنج شەش كورسى و قەنەپەين گەلەك كەڧن و بى
 سەروبەر و سى تەبلەپەين رەنگ ھنگڧىنى بىن ب چەرچەڧىن پاڧر و ئوتىكرى ئخافتى ب خوھ
 دگرتن و ژوورەكا دى يا بچووكتر كو ژوورا نڧستى بوو و ل ئالىي دى بى مەمەرى ڧان دو
 ژووران لىتانگەھەكا ۲-۳ مېترى بوو.^(۳)

ھندى پەيوەندى ب وى مەھانەبى ڧە ھەى بى ئىحسان نورى وەك مووچەبى پەنابەرىيى ژ
 دەولەتا ئىرانى وەردگرت و تاكە ژىدەرى ژيارا وى و خىزانان وى بوو، ل دووڧ چەند
 بەلگەنامەبىن رەسمى مە ئاماژە پىكر چەند بوو، چاوان و ب چ سەروبەر دەتەوەرگرتن. ل ڧىرە
 پىويستە ئاماژە ب دو ڧەگىرانىن دى بىن كەسپىن نىزىكى مالباتا وى بکەين: ئاماژە ب ڧەگىرانان
 دكتور ھاشمى شىرازى ھاتەكرن كو ھەتا سالا ۱۹۵۳ مووچەبى وى بى پەنابەرىيى تى ۲۴۰
 تومەن بوون، ھەمان دكتور ھاشمى ڧەدگىرىت كو وى چەند جاران داخواز ژ ئىحسان نورى
 كرىه داخوازنامەكى بو دەولەتى بنڧىسىت و تىدا دياربکەت كو ئەو مووچەبى بو وى

(۱) خاطرات دکتز ھاشم شىرازى، بپ ۱۰۶ “رحىم آشنوبى، ژىدەرى بەرى، بپ ۳۵.

(۲) خاطرات دکتز ھاشم شىرازى، بپ ۱۰۶.

(۳) رحىم آشنوبى، ژىدەرى بەرى، ۳۶.

دهيته مه زاختن هيژ وه كي نه وييه بي بهري دوازده سالان دهاته مه زاختن و داخو ازا زيده كرنا في موجدي بكت كو دگل سه روبه ري ژيانا وي سه رده مي بگونجيت، به لي ئي حسان نوري ب في چهندي رازي نه بوويه، پشتي چهندي جاران دوباره كرنا في داخو ازي ژ ئي حسان نوري دكتور شيرازي ب خوه داخو ازا نامه نفيسيه و ب هاريكاريا ياشار خاني ئي حسان نوري رازي كويه ئيمزابكت و داخو ازا نامه هاتيه بلندكرن بو جهين په يوه ديدار و د ئه نجامدا داخو ازا نامي جهي خوه گرتيه و نه ف موجديه هاتيه زيده كرن بو دو هزار ته نان و سه روبه ري ژيارا وان هتا ناسته كي هاتيه گوه ارتن. (۱)

ره حيم شنوي مه موود زاده كو ژ سالا ۱۹۵۵ يقه تيكله ليه كا نيژيك دگل في مالباتي هه بوويه ده رباره ي سه روبه ري ژيارا في مالباتي ديژيت: ل ده سپيكا سالي پنجيان موجيه ي وي بي په نابهر ي ۱۵۰ تومن بوون، ژ ئه نجامي ل بهر گه ريانا يه ك ژ ئه ندامين جفاتا شورا يا مللي يا ئيراني بو ۲۵۰ تومنان هاتبو زيده كرن كو سه د تومن ژ وان وه ك كرنا خاني ددان (۲). ب هه رهنه گه كي هه بيت هه موو نه ف به لگه نامه و فه گيرانه ديارد كهن كو ئي حسان نوري و خيژانا خوه هتا سالي داوي ژ ده هسالي پنجيان د سه روبه ره كي نابووي بهرته نگ و دژواردا ژيانه، چ نيشانه ك زي ل بهر ده ست نبه كو كه سايه تيه ك يان ئاليه كي كوردي ده سته كي هاريكاري بو وي دريژ كريت.

□

(۱) خاطرات دكتور هاشم شيرازي، ب ۱۰۷-۱۰۸.

(۲) رحيم شنوي، ژيده ري بهري، ب ۳۹.

تیکه‌لی یین وی یین جفاکی و چالاکیین وی یین سیاسی

گومان تیدا نینه ئیحسان نوری پاشا ژ ساللا ۱۹۳۰ یقه وهك پەنابەرەکی سیاسی ل ئیرانی ژیاپه، پەنابەرەکی کوردی سەرکردایه‌تیی شۆرشه‌کی کری دژی دهولەتا ترکیا و داخووازا مافین نه‌ته‌واپه‌تیین گه‌لی کورد ژ فی دهولەتی کری، مافین نه‌ته‌واپه‌تیین کوردان ژ ل هەردو دهولەتین ترکیا و ئیرانی وی سەردەمی و هەتا نها ژی تاوان بوو که‌سه‌ک پی ب پەقیقت، ئانکو هەردو دهولەت دژی وی ئارمانجی بوون یی ئیحسان نوری خەبات بو کری و هەردووویان ژی ب کریار پشکداری د ژناڤرا شۆرشا ئاگری دا کربوو. د فی سەروبه‌ریدا نه‌تنی ئیحسان نوری ل ژیر زیره‌فانییا ده‌زگه‌هین هەوالگریین ئیرانی بوو، بەلکی بەرده‌وام هەمان ده‌زگه‌هین دهولەتا ترکیا ژی زیره‌فانی ل وی کریه. بی گومان د فی سەربەریدا دی پەپوهندی و تیکه‌لیین وی ژی د سنووردای و کیم بن و چالاکیین سیاسیین وی ژی د وان کاوداناندا یین ئیران د سەردەمی شاه‌ره‌زا و کوری وی شاه‌محمد ره‌زا تیدا بۆری دی هیژ کیمتر بن. فان کاودانان ژی ژ ساللا ۱۹۳۰ هەتا ۱۹۷۶ ی ساللا وه‌غەرا ئیحسان نوری بەرده‌وام کریه، ئانکو هەموو ۴۶ سالین پەنابەرییا ئیحسان نوری فه‌گریه. بەلی سەره‌رای فی چه‌ندی ئیحسان نوری مروّفه‌کی خوه‌راگر، ئاقل و خوه‌دی سەنگ، خوه‌دی ره‌وشتین بلند، ده‌قبکه‌نی و باوه‌ری ب خوه‌بوو، شوونه‌وارین رووداین نه‌خوشین ب سەری وی هاتین ل رووی وی دیارنه‌دبوون، نه‌گازنده ژ که‌سه‌کی

دکرن و نه ژى ب خرابى به حسى کهسه کی دکر، کهسه کی ژ وان کوردین ل مهلبندی (مدره م پایه ته ختی ئیرانی یه) د ئاکنجی ههتا ئه وین خوه ب ئازادینخواز و نه ته وه په روه ژى دزانی جورئته نه دکر سه ره دانا وی بکن، ههتا د جه ژنن نه ته وه بی و ئایینی ژى خوه ژ سه ره دانه کا ساده و چهند ده قیقه بی بو جهم وی دووردگرت، د راستیدا تنی نه وی ب تنی بو، به لی مه زاتییا وی هند بوو چ جارن گازنده ژ کهسه کی نه دکرن، ب هیفیا چ ژى نه بوو ژ کهسه کی، گه له کی تیگه هشتی و شاره زا بوو، د بابه تین نافنه ته وه پیدا یی شاره زا و هشیار و جهنیاس بو. ^(۱) کهسه کی خوه دیی فان په سنان بیت دی یی خوه راگریت و هه ره ده لیقه کا بو هه لکه هیت دی مفای ژى بینیت. به لی د فی قوناغا دریز دا هنده ک ده لیقین هاریکار بو ئیحسان نوری هاتینه پیش و ژ نه نجامی کاودانین سیاسیین هندری ئیرانی و هنده ک جارن ژى ژ نه نجامی باندورا کاودانین سیاسیین ده رفه ی ئیرانی ئازادیا ئیحسان نوری به رفه هت لی هاتیه وی ژى مفا ژ فان ده لیقان وه رگریته و تیگه لی و په یوه ندیین خوه به رفه هت لی کرینه و هندى جهی بی خوه دیتی چالاکیین نه ته وایه تی ژى نه نجامداینه. تیگه لی و چالاکیین وی ژى دو وار فه گرتینه واری نافخوه یی ئیرانی و ده رفه ی ئیرانی و هه ردو واران ژى په یوه ندی ب دوزا کوردان فه هه بوو

ل فیری پیدفیه بزفرینه فه قوناغا سالین چلان ژ زیانا ئیحسان نوری پاشای و په یوه ندیین وی د فی قوناغیدا کو ده سپیکا ده رچوونا وی یه ژ ژیر زیره فانیی، د به رپه رین چوویدا ئماژه ب ده سپیکا ناشنا بوونا وی دگه ل خه لکه کی ل ئیرانی هاته کرن، د به لگه نامه و ژیده رین سه ر ب ده وله تا ئیرانی ب خوه دیار دبیت کو ئیحسان نوری په یوه ندی دگه ل هنده ک که سایه تی و سه ر و که شهیره ت و وه لاپاریزین کوردین ئیرانی وه ک تاهر خانى سمکویى شکاک، شیخ عه بدوللایى گه بلانی، قازی محمهد و سه یفی قازی و مالباتا وان هه بوونه، پشتی کو ژ ژیر زیره فانیی ده رکه تی نه ژ په یوه ندیه هیژ به رفه هت لی هاتینه و په یوه ندیین تاییه ت دگه ل هژماره کا خه لکی ره وشه نبیر و روژنامه فان په ییدا کرینه.

(۱) خاطرات دکتر هاشم شیرازی، بپ ۱۰۶.

نه‌ؤ پهبونه‌ندیه ژى ب دريژيا ٤٦ سالين ژيانا وى يا په‌نابه‌ريى ل ژير کاربگه‌ربيا سه‌روبه‌ريى سياسي ئيراني و ئاستى ده‌سته‌لات و هيزا حکومه‌تا ئيراني و سه‌روبه‌ريى بزاقا رزگاربخوازا کوردى بوون. ب ده‌سپيکرنا شه‌ري جيهانيى دووى ل سالا ١٩٣٩ فشار ل سه‌ر ئيحسان نوري سفکتر بوويه، زفريه‌فه تاراني، ل ١١/٨/١٩٤٢ ژ ژير زي‌ره‌فانيى هاتييه نازادکرن، ل ٢٦/٥/١٩٤٣ هاته‌فه ده‌سته‌سه‌رکرن، ل مه‌ها ئادارا ١٩٤٤ هاتييه‌فه نازادکرن. د فئ قوناغيدا ب خورتي که‌تیه د وارى ره‌وشه‌نبري و نفيسيى بؤ روژناما کوهستان، ب فئ چهندي پتر هاتييه نياسين. هه‌ر د فئ قوناغيدا سه‌روبه‌ريى بزاقا سياسي کوردى ل ئيراني به‌ره‌ف پيش چوويه، ل ١٦/٨/١٩٤٢ کۆمه‌لا ژيانه‌وه‌ى کوردستان (ژ.ک) هاتييه دامه‌زراندن، ل ٢٣/١٠/١٩٤٥ ب حيزبي ديموکراتي کوردستاني ئيران هاتييه گوهارتن، ل ٢٢/١/١٩٤٦ کۆماري کوردستاني ل مه‌هاباد ئ هاتييه راگه‌هاندن.^(١) د فئ قوناغيدا هه‌رچه‌نده وه‌ک په‌نابه‌ره‌کى سياسيى دوور ژ کوردستاني ل تاراني دژيا، به‌لى سه‌ره‌راى فئ هه‌موويى خوه‌دى هه‌لويسه‌ت بوو و نه‌يى دوور بوو ژ روودانان، هه‌ژيه ل فئيرى بيژين ژيده‌ر و به‌لگه‌نامين هه‌تا نه‌ا ل به‌رده‌سه‌ت نامازه ب فئ قوناغى ژ ژيانا وى نه‌کريه، به‌لى ژ به‌لگه‌نامين نامازه پيکریدا ده‌يته زانين هه‌تا مه‌ها ١٩٤٥ سه‌روبه‌ريى ئابوورى ئيحسان نوري و هه‌قالين وى يين په‌نابه‌ر يى دژوار بوويه و د ته‌نگاڤيدا دژيان و مووجهيى وان نه‌دهاته مه‌زاختن يان ژى ب کيى دهاته مه‌زاختن، هه‌ر ژ فان به‌لگه‌نامان ده‌يته زانين ل فئيرى و د فئ قوناغيدا ئيحسان نوري وه‌ک نوونه‌ريى شه‌رفاين مشه‌ختين ناگري خوه دايه نياسين و داخوازنامه بؤ مه‌زنه به‌رپرسين ئيراني بلندکرينه.^(٢)

هه‌روه‌ک نامازه پيى هاتييه کرن د فئ قوناغيدا ئيحسان نوري هاتييه د مه‌يدانا نفيسييدا و ب به‌رده‌وامى د روژناما (کوهستان) دا ب زمانى فارسى ده‌رباره‌ى ديروکا کوردان يا که‌فن و نوو

(١) هوزان سليمان الدوسكي، جمهورية كوردستان دراسة تاريخية سياسية، (دهوك- ٢٠٠٥)، ص ٥٩-٧٩.

(٢) رحيم آشنويى، ژنده‌رى به‌رى، بپ ٢٢٥ و ٢٢٨، به‌لگه‌نامه هژمار (١٣ و ١٤) “كاوه بهديات، ژنده‌رى به‌رى، بپ ١٨٠.

نقیسییه. ل قیری پیوسته بیژین: (کوهستان) وهك د بهرپه ری وی یی پیشیدا هاتیسه نقیسین (نامه هفتگی) هفتیانه و (ب هیچ حزب- دسته یا جمعیتی بستگی نهدار) نانکو گریدایی هیچ پارتی- دهستهك یان کۆمه لانه نینه، ب کورتی رۆژنامه کا هفتیانه یا نازاد بوویه و هه موو رۆژین دوشه مبیان ل تارانی دهاته به لافکرن. دووه مین رۆژنامه مولهت و هرگرتی بوو ژ دهوله تا ئیرانی کو بهرپه ری وی د تهرخانکری بوون بو کاروبارین کوردستانا ئیرانی. (کوهستان) شیویه کی زیندو و راسته قینه زورداری و سته م و سیاستا سهردابرنی یا دهوله تا ئیرانی بهرامبه ری کوردان و نووجه بین هاوار و فیغانا خه لکی زه هه تکیش و نووجه بین کۆماری کوردستان ل ئیرانی به لافکرن. (کوهستان) رۆله کی د هشیارکونا کوردین ئیرانی ژبو پووته دانی ب سامان و که له پوری نه ته وه یی و نه ده بیاتا کوردی گبیره. ^(۱) خودان ئیمتیا ز و ریفه به ری بهرپرسی رۆژنامی دکتور ئیسماعیل نه رده لان ژ مالباتا نافدارا نه رده لانیین باژیری سنه بوو کو د سهرده می قاجاری و په هله ویدا حوکمداری ل سنه کریه. ئیسماعیل نه رده لان خواندنا خوه ل ده رفه ی ئیرانی ب داوی ئینایه، که سه کی شاره زا بوو د واری رۆژنامه فانیدا، که سه کی وه لاپاریز و کوردپهروه ره کی دلسۆژ بوویه، یی خوشتقی بوو ل جه م خه لکی کوردستانی و شانازی ب کوردایه تیا خوه دکر و په یوه ندیین باش دگه ل سهرانیین جیزی دیموکراتی کوردستانی ئیران ل مه هابادی (۱۹۴۶) هه بوون. پشتی نه مانا رۆژنامه (کوهستان) و ژ نافچوونا کۆماری کوردستان هه رده م کورد پهروه ره کی جه ی ریزگرتنی بوویه. ^(۲)

ب قان پیرانیان ده رباره ی (کوهستان) و خوه دیی وی ئەم دکارین بیژین: ئیحسان نوری ب نقیسین خوه د فی رۆژنامه بییدا پشکداری د بهرپه ری رۆژنامه کیدا کریه کو د خزمه تا گه لی کورد دا بوویه و خوه دیی وی ژی که سه کی کوردپهروه ره بوویه و ب فی چهندی ژی خزمه ته ک

(۱) هیمدادی حسین به کر، هه فته نامه ی کوهستان، کۆفاری سهنه ری برایه تی، (هژمار ۱۹۹۸، ۵)، پ ۳۸-۵۵ " نامه و هفتگی کوهستان شماره ۱- ۸۴، با کوشش صدیق صالح و رفیق صالح، مقدمه د. عبدالله مردوخ، (سلیمانیه- ۲۰۱۰).

(۲) هیمدادی حسین به کر، هه مان ژنده ر، جه لیل گادانی، پاشکو، پ ۵۴-۵۵.

بؤ گهلی خوه کریه و بهردهوامی ب وی خهباتی دایه یا ل ستهنوبلی د کؤقارا (ژین) دا ب قهلمی دهسپیکری و ل چپایی ناگری ب تفهنگی بدهدهوامی پیدای و ل (کوهستان) دوباره ب قهلمی بدهدهوامی پیدایه شه. د ههمان دهمدا پشکداریا وی دگهل رۆژنامه کی بوو کو یا مولهتدای بوو و ب فی چندی خوه ژ گهلهک ناریشه و مهانهیان وهک په نابهرهک پاراستیه.

ل فیبری پیدایه نامازه ب خاله کا دی یا په یوهندی نابقهرا ئیحسان نوری و دکتور ئیسماعیل ئهردهلان دا بیته کرن کو نهؤ په یوهندیه ژی ههر ل سهر بنیاته کی نه تهویه بوویه: هندهک ژ که سایه تیبن مهزن و کاربدهستین کورد بین ههرئیکی ژ وان جهه کی بلند د حکومتا وی چاخی یا ئیرانی دا هدی وهک ئه ندامین جقاتا شورا، سیناتور، هاریکار و ریقه بهرین گشتی ل وهزراهان، بالیوز و وهزیر ل هه فکومببون و نافه کی نهینی (کۆمای رهش) ل خوه دانابوو، فی کۆمی ب ریکا دکتور ئیسماعیل خانئ ئهردهلان و سارمولدین سادق وهزیری په یوهندی دگهل ئیحسان نوری هه بوو. نارمانجی (کۆمای رهش) ئه بوو بزانیته بزانیته کانی دهولته ئه مریکا بهرامهر ملله تی کورد و پاشه رۆژا وی چ ل بهره. ^(۱) نامازه بی نه هاتیبه کرن کانی (کۆمای رهش) کهنگی هاتیبه دامه زرانندن و کهنگی هاتیبه هه لوه شانندن، بهلی ژ فه گیرانی د هیته زانین د سالین سهرده می شه ری جیهانی دووی و بهری دامه زرانندا کۆماری کوردستان ۱۹۴۶ ی هه بوویه و پیکهاتا وی ژ که سایه تیبن کوردین تارانی بوون و په یوهندی ب بالیوزخانا ئه مریکا فه کریه و که هشتینه وی باوهری کو ئه مریکا چ بو کوردان فی نینه. هندی په یوهندی ب باه تی مه فه هدی نیشانا هندی په ئیحسان نوری په یوهندی کوردینی دگهل که سایه تیبن کوردین ئیرانی هه بونه و د ههمان دهمدا ژی جهی باوهریا وان بوویه و ل ههر دهلیقا بو خوه دیتی پینگا فه کا د بهرزه وهندی دۆزا کورداندا هاقیتی.

به رهه مین ئیحسان نوری: د ناقهرا ۱۹۴۵ - ۱۹۴۷ یدا د رۆژناما (کوهستان) دا هاتینه به لافکر نانو د دهمه کیدا کو ناسکتین دهم و پر رووداوترین دهمه د دیروکا ئیرانی و رۆژهلاتی کوردستانیدا، گومان ژی تیدا نینه فان رهنگه نفیسینان د فی رۆژنامه پیدای و د وی

(۱) خاطرات دکتور هاشم شیرازی، بپ ۱۱۲ - ۱۱۳.

دەمى تايپەتدا پىر ئىحسان نورى ب ناقەندىن سىياسى و رەوشەنپىرىن ئىرانى و كوردىن ئىرانى دايە نىاسىن و بوويه كەسەكى خوەدى كارىگەرى و رېژىل ئاخفتنا وى بېتەگرتن، لەوما زى دى بىنن نە كەسەكى دوور بوويه ژ روودانىن كۆمارى كوردستانى ۱۹۴۶ى، بەلكى رەنگە نىزىكىيەك و پەيوەندىيەك دگەل سەرانىن كۆمارى ب تايپەت پېشەوا قازى محەمد هەبوويه و خوەدى هەلويسىت بوويه د فان رووداناندا. بەلافكرنا وەرگىرانا كوردى يا پەرتووكا وى د ۲۵ خەلەكاندا د رۆژناما (كوردستان) ئورگانى فەرمىي حىزبى دىموكراتى كوردستان دا و ل سەردەمى كۆمارى كوردستان نىشانان رېژگرتنا سەرانىن كۆمارى كوردستانە بو ئىحسان نورى.

هەروەكى ژ زاردەفى ئىحسان نورى ھاتىيە فەگواھاستن د دەمى بەرھەفیاندا بو دامەزراندنا كۆمارى كوردستانى د ئەجمامى سەربۆرىن خوە د شۆرشا ئاگرى دا، ئەوى ب گومان بوو ژ سىياسەتا يەكپىتيا سوڤىيەتى بەرامبەرى كوردستانى نەكو سوڤىيەت بو مەرەمىن خوە يىن تايپەت دەستپېشخەرىي د دامەزراندنا كۆمارى كوردستانى دا بكتە و دووڤرا پىشتا وى بەردەت و بو فى مەرەمى زى ڤىايە كورد مفاى ژ ئەزمونىن وى وەرگرن دەمى (ژ.ك) بو حىزبا دىموكرات ھاتىيە گواھارتن و قازى محەمدى^(*) سەركردايەتى گرتىە دەست، وى نامە بو قازى محەمدى

* قازى محەمد ل ۱۱ گولانا سالا ۱۹۰۰ى ھاتىيە سەر دىنايى، ژ مالباتا قازىن مەھابادى يە، كورى قازى عەلى كورى قازى قاسم كورى مىرزا ئەھمەدى يە، خواندنا خوەيا دەسپىكى ل خواندنگەھەكا نايىنى يا مەھابادى خواندىيە، زانستىن دى يىن نايىنى و ئەدەبى و رېژمان و زمانى فارسى و عەرەبى ل سەر دەستى بابى خوە خواندىيە، زىدەبارى كوردى ب باشى زمانىن فارسى و عەرەبى و تركى دزانىن، بزافىن فېربوونا زمانىن روسى و فرەنسى و ئىنگلىزى زى كرىنە، ل سالا ۱۹۲۶ى بوويه رېڤەبەرى پەروەدا مەھابادى و پىشتى مرنا بابى خوە ل سالا ۱۹۳۶ى بوويه قازى مەھابادى، ھەتا شەرى جىھانىي دووى بەردەوام بوويه ل سەر فى كارى و د ئەنجامدا بوويه كەسايەتەكى خوەدى سەنگ و رېژگرتى ل دەڤەرى، خوەيى و بىيانىان ھزەرەكا مەزن زى دكر، ل چرىا ئىكى ۱۹۴۴ى پەيوەندى ب رېژىن كۆمەلەى ژيانەوہى كوردستان (ژ.ك) كرىە و وەك سەرۆكى وى ھاتىيەدەسپىشانكرن، ل مەھا ئىلونا ۱۹۴۵ب سەرۆكاتيا شاندىكى كوردستانا ئىرانا سەردانا باژىرى باكو پايتەختى ئازەربىيجانا سوڤىيەتى كرىە و ل ۲۳ چرىا يەكەم كۆمەلە ب حىزبى دىموكراتى كوردستان ھاتىيەگواھارتن و قازى محەمد وەك سەرۆكى حىزبى ھاتىيەھەلبىڤارتن، ل ۲۲ كانوونا دووى ۱۹۴۶ كۆمارى كوردستانى ل سەردەستى وى ھاتىيەراگەھاندن و ئەو وەك سەرۆككۆمار

هنارتیبیه و بهرهه‌فیا خوه تیدا دیار کریه کو ژ بو خزمه‌تی و هاریکاری بیته مه‌هبادی، بهلی پشتی کو بهرسقا نه‌گه‌تیف ژ مه‌هبادی وهرگرتی فی بهرسقی نهو ژ هزارا چون بو مه‌هبادی دایه پاش، وی ژی ب ناچاری خوه بی ده‌نگ کریه و ب ناچاری ژ دوورقه زیره‌فانیا روودانان کریه. ^(۱) بهلی بهرده‌وام ل ده‌لیفه‌کی گه‌ریایه خزمه‌ته‌کی بو فی کۆماری کوردی پیشکه‌شکه‌ت، ژ زار ده‌فی وی هاتیبه فه‌گوه‌استن: هنده‌ک ژ نه‌فسهر و ده‌ره‌جه‌دارین کورد ژ پارێژگه‌ها کوردستان (سنه) پدیوه‌ندی ب ویفه کریه کو وان دقیت بچنه مه‌هبادی و د له‌شکه‌ری کوردستانیدا خزمه‌تی بکه‌ن و ژ وی خواستیه ریکی ل بهر چونا وان بو مه‌هبادی خوش بکه‌ت و وان ب ده‌سته‌لاتداریا کوردستانی ل مه‌هبادی بده‌ته نیاسین. هه‌روه‌ک ئیحسان نوری دیبیت: هنده‌ک ژ وان نه‌فسهر و ده‌ره‌جه‌داران ژ مالباتا نه‌رده‌لانیان بوون، له‌وما من جاره‌کا دی بو جنابی قازی محمده‌دی نفیسی کو هنده‌ک نه‌فسهرین کورد دقیت خوبه‌خشانه د له‌شکه‌ری کوردستانیدا کار بکه‌ن، بهلی فی جاری ژی من بهرسقا نه‌گه‌تیف ل سه‌ر چونا خوه‌به‌خشانه‌یا وان نه‌فسهر و ده‌ره‌جه‌داران بو مه‌هبادی ژ جنابی قازی محمده‌دی وهرگرت.

(۲)

هه‌روه‌کی ژ ئیحسان نوری هاتیبه‌فه‌گیران: پشتی کو وی بهرسقین نه‌گه‌تیف ل سه‌ر چونا خوه بو مه‌هبادی ژ قازی محمده‌دی وهرگرتین. وی ب ره‌نگه‌کی دی ده‌ست ب چالاکیین

هاتیبه دیارکرن، پشتی شکه‌ستنا کۆماری ل ۱۶ کانوونا یه‌که‌م ۱۹۴۶ هاتیبه‌گرتن و ل ۱۹۴۷/۳/۳۱ هاتیبه سیداره‌دان. بپیره:

- هوزان سلیمان، ژیده‌ری به‌ری، بپ ۳۵، ۷۶، ۲۳۷.

- محمده‌ره‌زا سه‌یف قازی، نه‌تیبه‌کانی دادگاییکردنی قازی محمده‌د و هاوریانی، وهرگیانی عه‌لی نه‌که‌هر مه‌جیدی، (سلیمانی - ۲۰۰۸)، بپ ۲۹.

- ولیم ایغلتن الابن، جمهوری مه‌باد جمهوری ۱۹۴۶ الكردیه، جرجیس فتح الله (ارییل - ۱۹۹۹)، ص ۷۹ - ۸۰، ۸۶ - ۹۰.

(۱) رحیم آشوبی، ژیده‌ری به‌ری، بپ ۶۷ - ۶۸.

(۲) هه‌مان ژیده‌ر، بپ ۶۸.

سیاسی کریمه بهلکی مفای ژ فئی دهلیفا زبیرین یا بو کوردان هاتییه پیش وهرگریت و د فئی واریدا خزمهته کی بکته، لهوما ژی دهست ب نفیسینا نامهیان بو بالیوزخانهیا ئهمریکا ل تارانی کریمه. ل فئیری پیدفیه بهری ههر تشته کی بیژین دهفی وان نامهیان ل بهر دهست نینن و کهسه کی نه دیتینه و خوه دیی ژیده ری مه مفای ژی وهرگریتی وی ب خوه ژی نه دیتینه و تنی ژ زارده فی ئیحسان نوری فه گبریه کو وی د نامهیین خوه دا سهروبه ری سیاسی، لهشکهری ئابووری کوردستانا ئیرانی بو بالیوزخانانا نافیری روهنکریه، و بو وان دیار کریمه کو د ده می نهادا یه کیتیا سو فیه تی چالا کیین سیاسی و لهشکهری ل نازه ربینجانی و کوردستانی نه نجام ددهت و مده رمین وی ژی د دیارن، نه نازادی و سه ربه خوه ییا کوردستانی نه ژی یا نازه ربینجانی د فئیت، بهلکی وانا د فئیت د پاشه روژیدا فان دو پشکان ژ ئیرانی فه کهن و ب کو مارین یه کیتیا سو فیه تیغه گریدهن. لهوما ژی ئیحسان نوری د نامهیا خوه دا ژ بالیوزخانانا ئهمریکا پرسیار کریمه: ئه ری باشتر نینه وه لاتیین یه کگریتین ئهمریکا پینگافان بهرف پیش به افئیت، ههروه ک د په یمانا سیقه ر یا ۱۹۲۰ یندا بریار ل سه ر هاتییه دان و د نافه ندین نافده وله تیدا ژ بو نه هیلانا سته مکاری ل سه ر کوردین ترکیا و مافی وان ژ بو ده سته ئینانا سه ربه خوه یی ل سه رده می ویلسونی سه روکی ئهمریکا دا بریار ل سه ر هاتییه دان، وه لاتیین یه کگریتین ئهمریکا ژ بو نازادی و ده سته ئینانا مافین گه لی کورد ل روژه لاتنی نافین کاره کی نه نجام بهت. ل داوی ژی ئیحسان نوری ههروه کی ژ زار ده فی وی هاتییه فه گوه استن د نامهیا خوه دا دیار کریمه سه رو بهر ل روژه لاتنی نافین گه له کی گرنکه و نه گهر ئهمریکا د بابه تی دوزا کوردان و سه ربه خوه ییا واندا بلهز کاره کی نه کته و ده سپی شخه ریه کی نه نجام نه دهت د پاشه روژیدا دی په شیمان بیت، ئیحسان نوری د بهرده و امییا نامهیا خوه دا گو تیه: د فئیت ئهمریکا گرنکی ب سه رو بهری نهایی کوردان ب تاییهت سه رو بهری وان ل ئیرانی بهت، فه کولینا داخوایین وان ل ئیرانی و یین بهری نهال ل ترکیا و عیراق و ئیرانی بکته و هندی زووتره بچیهته د ناؤ بابه تیدا.^(۱)

(۱) هه مان ژیده ر، بپ ۶۹ - ۷۰.

هەروەك ژ ئیحسان نوری هاتییه فهگواستن کو پاشتر وی زانیه کو دەستەكەك ژ بالیۆزخانە ئەمریکال تارانێ ژ بو دوو فچوون و فهگولینا سەرۆبەری کوردستانا ئیرانی ژ نێزیکفه و پێشکەشکرنا پێشینیازەکی بۆ کۆماری کوردستانی چووینه مههابادی و چەند دیدار و دانوستاندن دگەل قازی محەمد کرینه، بەلی ژبەر کو دەستەلاتداریا کۆماری کوردستانی ل ژیر کاریگەری و فشارا یه کیتیا سوڤیه تی بوویه نه گههشتینه چ ئەنجامه کی.

هزر بو هندی دچیت کو ئەف دەستەکا ئەمریکی دەستەکا سەرۆان (نقیب) ئارچی روزلفت بیت یا ل مهها گولانا ۱۹۴۶ی ژ ئالیی بالیۆزخانە ئەمریکا فه هاتییه هنارتن بو مههابادی. ناڤیری ژ ئادارا ۱۹۴۶ - شوباتا ۱۹۴۷ پاشبەندی لەشکەری بوو ل بالیۆزخانە ئەمریکال تارانێ و تیکهلی دگەل ئیحسان نوری هەبوو. (۱)

هەژیه ل ڤیری بیتەگۆتن ئیحسان نوری ب ریکا کهسایهتیی ناڤداری کوردی ئیرانی دکتور هاشمی شیرازی پهیوهندی دگەل ئارچی بالذ روزفلیت هاریکاری پاشبەندی لەشکەری ل بالیۆزخانە ئەمریکال تارانێ پهیدا کرینه و روزفلیت سەرەدانا مالا وی کریه و دڤی سەرەدانییدا ئیحسان نوری ب بەرفرهی ده‌بارەوی سەرۆبەری ته‌ڤایی کوردستانی بو وی په‌یقیه، هەر ب ریکا دکتور شیرازی ڤی راویژکاری ئەمریکی په‌یوهندی دگەل قازی محەمد په‌یدا کرینه و پاشتر ژ ی ل داوییا ئیلونا ۱۹۴۶ سەر‌دانا مه‌هابادی پایته‌ختی کۆماری کوردستانی کریه و دیدار دگەل پێشه‌وا قازی محەمدی کریه. (۲)

هندی په‌یوهندی ب ئیحسان نوری و کۆماری کوردستانی و پێشه‌وا قازی محەمد فه هدی ده‌می ل ۵ یرماها ۱۳۲۵ (حزیرانا ۱۹۴۶) ل دووڤ داخووا (قوام السلطنة) سەرۆکوه‌زیرین وی ده‌می بی ئیرانی سەرەدانا تارانێ کری، دیداره‌ک د ناڤه‌را وی ئیحسان نوری دا هاتییه‌ئه‌نجامدان، وه‌ک دکتور هاشمی شیرازی که‌سی پێشینیازا دیداری بو قازی محەمدی کری

(۱) هەمان ژێده‌ر، بپ ۷۰.

(۲) خاطرات دکتور هاشم شیرازی، ب ۱۱۸ - ۱۲۱ "هوزان سلیمان الدوسکی، هەمان ژێده‌ر، بپ ۱۵۶. جرجیس فتح الله، هەمان ژێده‌ر، بپ ۱۸۹ - ۱۹۱.

قه‌دگیریت: قازی محمددی قیایه ئەو سەرهدانا ئیحسان نوری ل مالا وی بکەت، بەڵی ئیحسان نوری ب خوه هاتییه‌سەردانا وی.^(۱) ئەفه ب خوه ژى نیشانا ریزگرنا هەردو سەرکردین نەمره ل هەقدو و خەباتا هەقدو.^(*)

هەر د بابەتی تیکەلی و پەيوەندی ئیحسان نوری د وی قوناغیدا پیندیه بیژین: دەمی مه‌لا مستەفایی بارزانی پشتی شکه‌ستنا کۆماری کوردستانی د نایه‌را ۱۹۴۶/۱۲/۲۱ - ۱۹۴۷/۱/۲۹^(۲) بو دانوستاندنا دگەل شاهی ئیرانی سەرهدانا تارانێ کرى د دەمی قه‌مانا خوه‌دا ل تارانێ سەرهدانا ئیحسان نوری کریه و ژ زارده‌فی وی ب خوه هاتییه قه‌گواستن: کو بارزانی سەرهدانا من کریه و ئەم ب دیدارا هەقدو شادبووین، بارزانی دەربارەى دیدارا خوه دگەل شاهی و مەزنی بەرپرسین دەولەتی بو من ناخفت.^(۳)

هەر وه‌کی بەری نه‌ا نامازە بی هاتییه کرن، سەرەرای کاودانی سەختی ئیحسان نوری ژ سالا مشەخت بوویه ئیرانی و هەتا دەمی ئەم ل سەر دپەیفین تیدا ژیا، ئەو نه‌که‌سه‌کی دوور بوویه ژ سەر وه‌ری کوردستانی و سەرکرده و بزاقین سیاسین ل پارچین ژ هەق‌جودایین کوردستانی هەین و ناگه‌یین پیندقی د فی واریدا هەبوون. هەر ب فی ره‌نگی ژى زانیارین پیندقی دەربارەى سەر وه‌ری باشووری کوردستانی و ئاریشا ویلایه‌تا مووسل و چاوانییا گری‌دانا وی دگەل دەولەتا نوو دامەزرانیا عیراقی و ئەو مافین دەستەلاتدارییا بەریتانی یا حوکمدار ل عیراقی بەرامبەری فی چەندی داینه کوردان و بزاقا سیاسی یا کوردی ل عیراقی و روئی مه‌لا مستەفا بارزانی د فی بزاقیدا هەبوون. و پشتی مشەخت بوونا بارزانیاں بو ئیرانی ب دەمه‌کی کیم

(۱) خاطرات دکتر هاشم شیرازی، بپ ۱۲۳ - ۱۲۴.

* د رپوره‌سمین سالقه‌گه‌را شه‌هید کرنا پیندیه‌وا قازی محمددی بین ب ناماده‌بوونا کوری پیندیه‌واى عه‌لی ل ۳۱/۳/۲۰۱۰ ل ده‌وکی هاتییه‌گیران، من پرسیارا فی دیداری ژ کوری پیندیه‌واى کر وی ژى د بەرسقیدا داکوکی ل سەر ئەنجامدانا فی دیداری و خوشحالییا پیندیه‌واى ب فی دیداری کر.

(۲) مسعود البارزانی، البارزانی و الحركه‌ التحرریه‌ الکردیه، پوره بارزان ۱۹۴۵ - ۱۹۵۸، ص ۵۰ - ۵۱.

(۳) رحیم ئ‌شنوبی، هەمان ژێده‌ر، بپ ۸۵ - ۸۶.

گوتارهك د هژمار ۴۳ رۆژا ۱۹۴۶/۱/۲۱ يا رۆژناما (كوهستان) د بهلافكریه و تیدا پهسنا خهباتا گهلی كورد ل باشووری كوردستانی و رۆلی بارزانیی نهمر د فئی خهباتیدا و پیشوازییا كوردین ئیرانی ل جهنگاوهرین شۆرشا بارزان و خیزانین وان کریه، ههژیه بیژین ئەفه یه کهمین گوتاره د فئی رۆژنامه پیدا ده باره ی خهباتا كوردین عراقی و شۆرشا بارزان هاتییه بهلافكرن. (۱)

گومان ژى تیدا نینه كهسه كى خوه دبی فئی گوتاری بیت و سهرفرازا سهركردایه تیبیا شۆرشا ئاگری هه بیت دی هه ژى هندى بیت ب دیدارا بارزانی شاد بیت.

ههژیه د واری چلاکین ئیحسان نوری بین فئی قوناغیدا بیژین ههتا ۳ ئادارا ۱۹۴۷ کو دوا هژمارا (كوهستان) تیدا هاتییه بهلافكرن، ئیحسان نوری یی بدهروام بوویه ل سهرفرازا بهلافكرنا زنجیره گوتارین خوه ل ژیر نافی (تاریخ ریشه و نژاد كرد).

ژ ئادارا ۱۹۴۷ ههتا تیرمهها ۱۹۵۸ چ پیژانینهك بهرفرهه ده باره ی ژيانا ئیحسان نوری ل بهردهست نینه و وهسان دیاره ب کاریگه ریا کاودانی سیاسی وی سهردهمی ب تایهت سهروبهری سیاسی سهرانسهری كوردستانی ب تایهت كوردستانا ئیرانی ئیحسان نوری ژى د رهنکه بی دهنگیه کیندا هیلایه و ههروهك مه بهری نها ژى گۆتی ئیحسان نوری ههرد دهمی دهلیفه بو ههلهکتهی رۆلی خوه بی رهوشه نیری و سیاسی ل دوو فجه و دهلیفی گبیرایه، ل ئادارا ۱۹۴۷ ی ژبی رۆژناما كوهستان ب داویهاتییه و بهری وی ب سی هه یقان ژبی به کسالیی کۆماری كوردستان ژى ب داویهاتیبو و هه ل ئادارا ۱۹۴۷ ی سهروکی کۆماری كوردستان و چهند سهركرده و کادرین کۆماری و حزبا دیموکراتا كوردستان هاتنه سیداره دان و گرتن، ب کورتی ژ فئی قوناغی بهرفه ژوور بزافا نه ته وایه تیا كوردی ل كوردستانا ئیرانی كهته د دژوارترین قوناغین خوه دا و نهو نیمچه نازادیا ژ نهنجامی روودانین شهرى جیهانیی دوویدا ل

(۱) رۆژناما كوهستان، هژمار ۴۳ رۆژا ۱۹۴۶/۱/۲۱.

– د بیرهاتنا ۳۵ سالیا ئیحسان نوری پاشای دا ل ژیر نافی خواندنهك د گوتاره كا وی یا بهری ۶۵ سالاندا مه فه کولینهك ده باره ی فئی گوتاری د هژمار ۲۰۳ نيسانا ۲۰۱۱ ی کۆفارا مهتین دا بهلافكریه. د پاشبهندی هژمار (۴) فئی پهرتوو کیندا دهقی فه کولینی ب خوينه.

ئىرانى دەستفەھاتى ئەو زى ب داويھات. بى گومان ئىحسان نورى پەنابەر و ھەردەم جھى گومان دەستەلاتى ئىرانى و ل ژىر زىرەفانى و گەفین دەولەتا ترکيا دى بەرپىن وى ھىژ تەنگت بن و کاودانى وى دى ھىژ دژوارتر بیتن.

بەرى داويى ب چالاكیين ئىحسان نورى د فى قوناغیدا بینن، دڤیت د چوارچوفى فان چالاكیاندا بیژین: وى ل ۱۲ تیرمەھا ۱۹۴۵ى نامەکا دیروکى ئاراستەى رایا گشتى یا جیھانى کرپە. ^(۱) بەلى چ بیژانین بەرفرەھتر دەربارەى فى نامەى دەست مە نە کەتینە.

ل فیوى پیدفیه ھە کە ب کورتى زى بیتن و ل دووڤ ژیدەرین بەردەست نامازە ب تیکەلى و پەیوھندیين ئىحسان نورى د گەل کوردین دەرفەى ئىرانى ب تایبەت یين باکوورى کوردستانى ل ھەر جەھەكى ھەبن بکەین، د ئەنجامى دووڤچوونا مە د بەرپەرتین چوویدا دیاربوو کو د ھەمان قوناغا ئىحسان نورى ل ئىرانى رەنگە نازادیک دەستفەئینای و کەتیه د چالاكیين رەوشەنبیری و ھەتا ناستەكى سیاسیدا پەیوھندیين خوە بەرفرەھکرینە و گەھاندینە رۆژئافى کوردستانى و وان کوردین باکوورى کوردستانى یين مشەخت ل سورى و رۆژئافى کوردستانى. نامازە پى ھاتە کەن ئحسان نورى ل سالا ۱۹۴۲ى پشکدار بوو دگەل کۆڤارا ھاوار و ل سالا ۱۹۴۵ى بابەتەک د کۆڤارا رۆناھى یا شامیدا بەلافکریە. ^(*)

ئەفە ب خوە زى دەرگەھەكى دن فەدکەت کو بیژین ئىحسان نورى د فى قوناغیدا ژ زیانا خوەپاپەنابەرى ل ناستەكى کیم و بەرتەنگ زى بیت پەیوھندى دگەل ریکخستین (خوەبیون)

^(۱) روھات آلاکوم، خویون و ثورە آکری، ترجمە شکور مصطفى، (أربیل - ۲۰۰)، ص ۵۹.

* ھاوار: بەکەمین کۆڤارا کوردى یە ژ ئالىی میر جەلادەت بەدرخانفە ب تیبین لاتینی ل ۱۵ گولانا ۱۹۳۲ى ھاتیبەبەلافکرن ھەتا ۱۵ تەباخا ۱۹۴۳ى ۵۷ ھژمار لى ھاتینە بەلافکرن.

رۆناھى، دووھەمین کۆڤارا میر جەلادەت بەدرخانە ئەو زى ھەر ل شامى و ب تیبین لاتینی ل نادارا ۱۹۴۳ى بەکەمین ھژمارا وى ھاتیبەبەلافکرن و ھەتا سالا ۱۹۴۵ یا بەردەوام بوو.

- عەبدوللا زەنگەنە و رەفىق ساح، رابەرى رۆژنامەنوسى کوردى، کۆڤارا رۆژنامەفانى، ھژمار ۱۱-۱۲، ھەولیر- ۲۰۰۳.

و که سایه‌تیین کوردپه‌روه‌رین باکووری کوردستانی ل شامی هه‌بوونه. ئەڤه‌بابه‌ته ژى پتر پیندڤی
 فه‌کولین و دوو‌فچوون و سه‌ماندنی یه. ئەڤه‌په‌یوه‌ندیه به‌رده‌وام دبن نفیسکار ره‌حیم شنوویی کو
 که‌سه‌کی نیزیکی مالباتا ئیحسان نوری بوو دبیتیت: ل داویا فه‌روه‌ردین ماها ۱۳۳۵ هه‌تاوی
 (نيسانا ۱۹۵۶ ز دگهل شیخ عبدوللا گه‌یلانی بو فرائینی ئەم میقانیین مالا ئیحسان نوری
 بووین، د به‌رده‌وامییا میقاندارییدا و پشتی نیفرۆیا وی رۆژی خانما یاشار خانم پاکیته‌کا چیکری
 ژداری گوزی دانا سه‌ر میزی و پشتی فه‌کری ۴۰ دانه مژمه (قه‌یسی) یین نیغه ه‌شک ب
 ره‌نگه‌کی جوان و سه‌روبه‌ر تیدا بوون... د به‌رده‌وامییا فه‌گیرانیدا دبیتیت: د وی سه‌رده‌میدا
 دیتنا فی ره‌نگی مژمه‌یین نیفتازه د وی وه‌رزیدا بو من جهی سه‌رنج‌اکیشانی بو... ل داوی
 ئیحسان نوری گوت: ئەڤه‌پاکیتا مژمان دکتور به‌درخانی ژ سوری ه‌نارتینه.

هه‌مان نفیسکار د فه‌گیرانا خوه‌دا دبیتیت: پاشتر ئیحسان نوری نامازه رۆژمیره‌کا دیواری
 یا چهند به‌ریه‌ری کو ب زمانی کوردی و تپین لاتینی بوو، ئەو ژى ژ سوری بو ئیحسان نوری
 هاتبوو ه‌نارتن و یه‌که‌م جار بوو من ئەلیفبایا کوردی یا لاتینی د دیت. ^(۱) ئەڤه‌ب خوه‌ وی
 چهندی دگه‌هینیت کو ئیحسان نوری ب به‌رده‌وام ره‌نگه‌کی په‌یوه‌ندیان دگهل که‌سایه‌تیین
 باکووری کوردستانی ئاکنجیین سوری هه‌بوویه.

هه‌مان نفیسکار ده‌رباره‌ی دیدارا خوه‌یا داویا ده‌سپیکا ئادارا ۱۹۵۶ دگهل تاهر خانی
 کوری سمکویی شکاک دبیتیت: کو د وی دیداریدا فه‌ره‌نگا (کولکه‌ زیینه) یا گیوی
 موکریانی، چاپا هه‌ولیری د ده‌ستین تاهر خانی دا دیتیه، ژ به‌رکو د وی ده‌میدا هیچ ره‌نگه
 په‌رتوو کین کوردی ل ئیرانی نه‌دهاتنه چاپکرن و به‌لافکرن وی پرسیارا جهی فروشتنا (کولکه
 زیینه) ژ تاهر خانی کریه وی ژى د به‌رسقیدا گوتیه: ئەڤه‌په‌رتوو که ل ئیرانی ناهینه فروشتن،
 به‌لی ئیحسان نوری ئەو دایه‌ من ^(۲) ئەگه‌ر بیت و به‌راوردا سالا چاپکرن (کولکه‌ زیینه) ل

(۱) رحیم آشنویی، ژیده‌ری به‌ری، بپ ۴۳ - ۴۴.

(۲) هه‌مان ژیده‌ر، بپ ۳۴

ههوليرى كو سالا ١٩٥٥ دگهل سالا ١٩٥٦ بكهين كو نه ؤه گيرانه زى هاتييه كرن دى شين
بيژين نه گهل ل سهر ناسته كى كيم و رهوشه نيرى زى بيت ئيحسان نورى د وى ده ميدها
رهنگه كى پديوه ندييان دگهل خه لكه كى ل باشوورى كوردستاني هه بوونه.

د نافهرا ساليين ١٩٤٧ - ١٩٥٨ د چ روودانين گرنى ز ژيانا ئيحسان نورى ل بهر
دهست نين، ز بلى فه گيرانين ز ناليي دكتور هاشم شيرازى و ره حيم شنويى مه هوود زاده فه
هاتينه فه گيران كو نه و زى پتر بابتهين جفاكى بوون و د بهر پهرين چوو بيدها نامازه بي هاته كرن،
بهلى ز روودانين گرنين فى قوناغى ز ژيانا وى چاپكرنا پهرتوو كا وى (تاريخ ريشهء نژاد كرد)
ل سالا ١٩٥٤. (١)

(١) كاوه بهيات، ژيدهرى بهرى، پ ١٨٢.

سەرۆبه‌ری ئیجسان نوری پاشای پشتی شۆرشا ۱۴ تیرمه‌ها ۱۹۵۸ی ل عیراقی

روودانا شۆرشا ۱۴ تیرمه‌ها ۱۹۵۸ل عیراقی کاربگه‌رییه‌ک مه‌زن نه‌ تنی ل سهر عیراقی به‌لکی ل سهر ته‌فایی وه‌لاتین رۆژه‌لاتی نافین ب تایبه‌ت نه‌و وه‌لاتین پشکه‌ک ژ کوردستانی دکه‌قیته‌ نا‌ سنوورین واندا هه‌بوو. نه‌فه‌ ژێ نه‌جامی وان ده‌سکه‌فتیبیان بوو یین قی شۆرشای بو خه‌لکی کوردستانا عیراقی ده‌ستفینابین، وه‌ک:

– باوه‌ری ئینان ب بوونا گه‌لی کورد وه‌ک یه‌ک ژ پیکه‌تین سهره‌کیین عیراقی دگه‌ل گه‌لی عه‌ره‌ب د مادی سی ژ ده‌ستووری نووی عیراقی نه‌وی پشتی شۆرشا ۱۴ تیرمه‌هی هاتییه‌ دارشتن.

– ل سهر ئاستی سیاسی ژێ دانا موله‌تا زفرینه‌فا بارزانی نهر و هه‌فالین وی ژ یه‌کیتیا سوڤیه‌تیا جارانی، زفرینه‌فا وان پشتی کول سالا ۱۹۴۷ ژ ناچاری مشه‌خت ببوونه‌ وی وه‌لاتی و ۱۱ سالان ل ویژی ل په‌نابه‌ری د ژیان، و پیشوازی ره‌سمیا ژ ئالی ده‌سته‌لاتدارین نوو یین عیراقی فه‌ و پیشوازی جه‌ماوه‌ری یا ژ ئالی ته‌فایی خه‌لکی عیراقی فه‌ ل وان هاتییه‌ کرن. هه‌روه‌سان دانا موله‌تا کارکرن ناشکرا یا پارتی دیموکراتی کوردستان ل ۱۹۶۰/۲/۹ی

* بو زانیارین به‌رفه‌هت ل سهر فی مزاری بیره‌ په‌رتووکا مه‌: زفرینه‌فا بارزانی و بارزانیان ژ یه‌کیتیا سوڤیه‌تی، ژ وه‌شانین نه‌کادیمیا کوردی، هه‌ولیر- ۲۰۱۲.

د ئەنجامی فئی گوهرینیدا هندەك دەسكەفتین رهوشه‌نیری ده‌ستفیهاتن وهك به‌رفره‌هكرنا
 خواندنا كوردی ل سهرانسهری باشووری كوردستانی، به‌رفره‌هكرنا به‌رنامین ئیژی رادیویا
 كوردی ل به‌غدا، فه‌كرنا پشكا زمانی كوردی ل كولیژا ئاداب زانكۆیا به‌غدا.^(۱)

فئی گورانكاریی د سهروبه‌ری كورداندا ل عیراقی كاریگه‌رییهك راسته‌وخوه ل سهر هه‌ر سی
 ده‌وله‌تین ئیران و تركیا و سوریا هه‌بوو، ئەف كاریگه‌ریه‌ هێژ پتر بوو ل سهر ئیرانی ژ به‌ركو
 ده‌وله‌تا ئیرانی و خه‌لكی وی هێژ ل ژێر كاریگه‌رییا روودانین كۆماری كوردستانی مه‌هاباد-
 ۱۹۴۶ و شه‌رین قاره‌مانانه و به‌رخوه‌دانا له‌شكه‌ری بارزانی (چ ل سهر ده‌می كۆماری چ
 پشتی شكه‌ستنا كۆماری) بوون و هه‌موو ژێ ئاشنا بوون ب سه‌نگ و كاریگه‌رییا بارزانی د ناف
 كوردین ئیرانیدا.

د فئی واریدا هه‌ژیه ئاماژه ب به‌لگه‌نامه‌كا وه‌زاره‌تا كاروبارین ده‌رفه‌ یا ئیرانی بكه‌ین كو ل
 ۲۷ته‌باخا ۱۹۵۸ی ژ ئالبی وه‌زیری كاروبارین ده‌رفه‌یی ئیرانی بو سهرۆكوه‌زیران هاتیه‌
 هنارتن و تیدا مه‌ترسیا خوه‌ دیاركریه ژ به‌ركو ده‌وله‌تا كۆماری عیراقی د قانونا خوه‌یا بنیاتیدا
 باوه‌ری ب مافین گه‌لی كورد ئینایه و زنده‌باری فئی چه‌ندی ژێ پیندیه‌ د دامه‌زراندنا
 ده‌سته‌لاتدارییا نوودا هندەك ژ مه‌زنین كوردان كو ئالیگرتن ئوتونومیی نه و د زیندانیه‌ بوون ژ
 وان ژێ شیخ ئەحمده‌ی بارزانی برایی مه‌لا مسته‌فایی بارزانی بینه‌ نازادكرن و وینه‌یین مه‌لا
 مسته‌فایی بارزانی ب جلکین له‌شكه‌ریفه‌ ل ژێر نافی (قاره‌مان

ی كورد) ل سهر جاده‌یین به‌غدا د هینه‌ فروشتن.^(۲) ئەف به‌لگه‌نامه‌یه كو تنی ۴۴ رۆژان
 پشتی شۆرشا ۱۴ تیرمه‌هی و دو هه‌یف و ده‌ه رۆژان به‌ری زفرینه‌فا بارزانیی نهمر ژ به‌كیتیا

(۱) بو پتر پترانینان ده‌ربار ده‌سكەفتین كوردین عیراقی ژ شۆرشا ۱۴ تیرمه‌هی بنیه‌:

- عبدالفتاح علي البوتاني (الدكتور)، التطورات السياسية الداخلية في العراق ۱۴ تموز ۱۹۵۸- ۸
 شباط ۱۹۶۳، (دهوك- ۲۰۰۷)، ص ۶۶- ۷۰، ۱۷۹.

(۲) محمد علی سلطانی، اوضاع سیاسی اجتماعی تاریخی ایل بارزان، (ته‌ران- ۱۳۶۸ ه.ش)، ص ۲۰۱.

سوفیەتی ل ۱۱/۶ هاتییه نفیسین کاریگەرییا فی شۆرشێ ل سەر دەستەلاتدارین ئیرانی و ترسا دەستەلاتداریا ئیرانی ژ بارزانی و سەروبهری نوویی عیراقی دیار دکەت.

د بەلگەنامەکا دن دا کول ۳ ئەیلوولا ۱۹۵۸ی ئانکو ۱۰ رۆژان پشتی نفیسینا بەلگەنامەیا چوویی هاتییه نفیسین تیدا فەرمانداری ماکو پارێزگاری نازەریجانێ ئاگادار دکەت کو پیرانین گەهشتینە وی ۱۰ کەسین بارزانی بەری چەند رۆژەکان ژ توخییی نەخچەفانا سوفیەتی دەرباز بووینە ئیرانی و چوونە گوندین (کلیه قوتان قره ناز و وراں باغ) و بەرهف ئالیی زۆزانان چوونە و دناڤەشیرەتاندا مانە... (۱)

هەر ب فی رەنگی هیژ ل ئیرانی هەندە کەس هەبوون د وی باوەرییدا بوون یەکییا سوفیەتی بۆ دەست بەسەرداگرنا نازەریجانا ئیرانی دی هیژین بارزانی بۆ کریارین تیکدانی و شەرین پارتیزانی بەرهف ژیر بۆ نازەریجانێ دەتەری د فی واریدا کۆفارهکا هەفتیانە یا ئیرانی ل ۱۹۵۴ی بابەتەک بەلافکریوو، تیدا دیارکریوو کو هژمارەکا بارزانیاں ژ یەکییا سوفیەتی بەرهف ژیر بۆ نازەریجانا ئیرانی هاتینە، فی گۆتتا چ بنیاتەک بۆ نەمی ئالوزیەک ئیخستبوو وی دەفەری. (۲)

ئەڤە ب خوە هەر چەندە چەندە ڤەگیرانە کین دوور ژ راستیی نە، بەلی نیشانا ترسا ئیرانی یە ژ گەشبوونەڤا بزافا نەتەوا یەتیا کوردی و سەنگا کەسایەتیا بارزانی ل عیراقی، د ئەنجامی فی سەروبهری و ئان کاریگەرییان دەستەلاتداریا شاهی ئیرانی ڤیایە سیاسەتەکا نوو بەرامبەری کوردان بگریته بەر و هندی بشییت کوردان ژ خوە رازی بکەت (۳) بۆ فی مەرەمی ژ ی پەوهندی دگەل هەندە کەسایەتیین کورد کرن و یەک ژ وان کەسایەتیاں ئیحسان نوری پاشا بوو. کەسی بەرنامە بۆ فی تیکەلی و پەوهندیی دانای ریفقەبەری گشتیی ئاسایشا ئیرانی (ساقاک)

(۱) هەمان ژێدەر، بپ ۲۰۵.

(۲) رحیم آشنویی، ژێدەری بەری، بپ ۹۵.

(۳) هەمان ژێدەر، بپ ۹۵-۹۶.

ژهنه‌رال به‌ختیاری بوو و که‌سی ژ پیش وی فه په‌یوه‌ندی ب ئی‌حسان نوری فه کری
نه‌فسره‌کی کوردی خه‌لکی سنه ب پلا سه‌ره‌نگ ب نا‌فی عیسا پوژمان بوو. (۱) (*)

د فی کاودانیدا ژ سالا ۱۹۵۸ فه سه‌روبه‌ری ئی‌حسان نوری باشتر لی هات، مووچه‌یی وی
یی هه‌یفانه ژ ۲۵۰ تومنه‌نان بوونه ۱۰۰۰ تومنه‌ن، نازادییا وی یا هاتنو‌چوونی پتر لی هات، بو
یه‌که‌مین جار ژ تارانی دهر‌کته و سه‌ره‌دانا باژی‌ری مه‌شه‌د کر، و بو پشک‌داری د کونفرانسی
کو‌مه‌لا خویند‌کارین کورد چوو نه‌ور‌وپا (۲)

نه‌فه‌چهنده ل جه‌م ئی‌حسان نوری کاره‌کی بی جوداهی نه‌بوو و دگوت: نه‌فه‌گوران‌کاریه و
سه‌ره‌ده‌رییا ده‌وله‌تی دگه‌ل وی ب نه‌نجامی کاریه‌رییا شو‌رشا عبر‌قی و زقرینه‌فا مه‌لا مسته‌فایی
بارزانی ژ سو‌قیه‌تی و سه‌ر ژ نوو سه‌ره‌لدانا خه‌باتا نه‌ته‌وه‌ییا کوردان دزائم و نه‌نجامی چ
تشته‌کی دی نینه. (۳) ب فی ری‌خوش‌کرنی تیمسار به‌ختیاری ژ ئی‌حسان نوری د خواست
پیشنیازین خوه ژ بو رازی‌کرن کوردین ئیرانی و پیش‌قه‌برنا سه‌روبه‌ری وان بی نابووری و

(۱) هه‌مان ژنده‌ر، بپ ۱۹۷.

* نه‌فسه‌ری ناماژه پیکری خه‌لکی باژی‌ری سنی‌ی روژه‌له‌تی کوردستانی بوو، ژ نالی‌ی س‌ازییا هه‌والگریا
ئیرانی (سافاک) فه هاتبوو راسپاردن په‌یوه‌ندی ب ئی‌حسان نوری پاشا‌فا بکه‌ت، ده‌می ل به‌ارا
۱۳۳۷ هه‌تاوی (۱۹۵۹ ع‌ی ز) چوویه سه‌ره‌دانا وی و خوه ب نا‌فی دکتور مو‌جته‌هدی ب وی و
خیزانا وی دایه‌نیاسین، په‌یوه‌ندی‌کرن وی دگه‌ل ئی‌حسان نوری ب مه‌ره‌ما هه‌والگری و دوو‌ف‌چوونا
هزر و بو‌چوون و تیکه‌لین ئی‌حسان نوری بوو، به‌لی د نه‌نجامی فی تیکه‌لی‌یدا هه‌ف‌الینیه‌کا ب هیز د
ناقبه‌را هه‌ردویاندا دروست‌دییت، وه‌ک نه‌و ب خوه فه‌د‌گ‌ب‌یریت هه‌رچه‌نده پاشتر وی خوه ب نا‌فی
خوه‌یی راسته‌قینه ژی ب وان دایه‌نیاسین لی وان هه‌ر ب دکتور گازی کریه، نیرکیا هه‌ردو نالیان
ل ناسته‌کی بوویه ده‌می ماتورسایکلی ل ۱۹۷۶ ل ئی‌حسان نوری دای، یاشار خانمی هه‌وارا خوه
بریه به‌ر وی و ژ که‌سین به‌راهی بوو یین د هه‌وارا وان هاتین. نه‌فسه‌ری سه‌ره‌نگ عیسا پوژمان د
په‌رتوو‌کا خوه‌یا ب نا‌فی (کرده‌ا و کردستان) یا د سی به‌رگاندا ل سالا ۱۹۹۲ ل پاریس چاپ‌کری
چهند به‌ریه‌ره‌ک بو ئی‌حسان نوری ته‌رخان‌کرینه. نه‌و به‌ریه‌ره د په‌رتوو‌کا (ژنرال احسان نوری
پاشا) دا دوباره هاتینه‌فه‌چاپ‌کرن. بنیره: رحیم آشنوی، ژنده‌ری به‌ری، بپ ۱۹۲-۲۰۶.

(۲) هه‌مان ژنده‌ر، بپ ۹۷-۹۸.

(۳) هه‌مان ژنده‌ر، بپ ۹۹-۱۰۱.

ره‌وشه‌نیری بهرچاؤ بکهت. بی گومان ئەڤ داخوازا تیمسار بهختیاری بیی ناگاداریا شاهی ئیرانی نه‌هاته‌کرن. ههر وهک ژ ئیحسان نوری ب خوه هاتیبه فه‌گوه‌استن وی ژی ب نفیسین پیشنیازین ژیری ژ بو جیبه‌جیکرنا وان ل کوردستانا ئیرانی بهرچاؤکرینه:

۱- دانا ده‌سته‌لاتی ته‌واوی خودمختاری (ئوتونومی) بو کوردین ئیرانی و پشته‌فانیکرن ل خه‌باتا کوردین دیتر کو ئەفه ژی دی بیته ئە‌گه‌ری نیریکبوونا کوردین رۆژه‌لاتی نافین ژ ئیرانی و پیگیر بوونا وان ب ئوتونومی کوردان و ده‌وله‌تا مه‌لبه‌ندیا ئیرانی.

۲- ئە‌گه‌ر رازیبوون ل سهر پیشنیازا چووی بو کوردین ئیرانی نه‌هاته‌کرن، پیشنیاز دکه‌م:

ا- خواندن و نفیسینا زمانی کوردی ل ده‌فه‌رین کوردنشین نازاد و ره‌سمی بیت، زمانی کوردی دگه‌ل زمانی فارسی ل خواندن‌گه‌هین کوردستانا بیته‌خواندن.

ب- ل زانکوی پشکا زمانی کوردی بیته‌دامه‌زراندن.

پ- به‌لافکرنا رۆژنامه و په‌رتووکی کوردی نازاد بیت و ده‌وله‌ت هاریکاریا به‌لافکرنا وان بکهت.

ت- ئیزگی رادیویی ب زمانی کوردی بیته‌دامه‌زراندن.

س- به‌رنامه‌ک بو پیشفه‌برنا سه‌روبه‌ری نابووری و چاندنی ل ده‌فه‌رین کوردان بیته‌دانان و بکه‌فیتنه‌د واری جیبه‌جیکریندا و شوونا پاشکه‌تنا وان بگریت.

که‌سی یه‌که‌می ئیرانی نانکو شاهی ئیرانی دانوستاندن ل سهر فان پیشنیازان کرن و ب یه‌کجاری ل سهر پیشنیازا دانا ئوتونومی بو کوردان رازینه‌بوو. ئەڤ پیشنیازین ئیحسان نوری ب تیزی تیمسار بهختیاری هاتنه‌نیاسین، ژ به‌رکو وه‌سان هاتوو دیارکرن کو ژ نالیی تیمسار بهختاری فه‌هاتیبه‌پیشکه‌شکرن. هندی په‌یوه‌ندی ب پشکا دووی یا پیشنیازنقه‌هه‌ی ره‌زامه‌ندی ل سهر خواندنا زمانی کوردی ل خواندن‌گه‌هان نه‌هاته‌کرن، ره‌زامه‌ندی ل سهر کورسی زمانی کوردی ل زانکوی هاته‌دان (مه‌رج نینه‌هاتیبه‌بجه‌ئینان)، هه‌روه‌سان پشتی دامه‌زراندنا ئیزگی کرمانشاهی ره‌زامه‌ندی ل سهر به‌رنامه‌یین چهند ده‌مژمیرین کوردی هاته‌دان کو هه‌تا هنگی تنی نیقه‌ده‌مژمیری وه‌شانا کوردی ل رادیوین تاران و سنه‌هه‌بوون. هه‌روه‌سان هه‌فتینامه‌یه‌کا کوردی ب نافی (کوردستان) ب ریشه‌به‌ریا مه‌مه‌د سدیق مفتی زاده ژ

گولانا ۱۹۵۹- گولانا ۱۹۶۳ ل تارانئ هاته به لافكرن. (كوردستان) رۆژنامهك نووچهیی سیاسی بوو بابه تئین ئه دهیی رهوشه نییری و یین دی به لافكرن، هتا دهمه کی ل ئیرانی دهاته به لافكرن، به لئ پاشتر ریک ل بهر فروشتن و به لافكرنا وی ل ئیرانی هاته گرتن و تنئ هژمارین وی بۆ ده رفه ی ئیرانی دهاته هنارتن. چیکرنا سکری مه هاباد و هندهك خزمه تگوزاریین دی ل ده رفه رین کوردستانئ ژ وان کاران بوون یین حکومه تا شاهی پشتی قوناغا ۱۹۵۸ ژ بۆ رازیکرنا کوردان نه نجامداین.

دامه زراندا ئیترگه کی رادیویی ب زمانئ کوردی ناراسته کری بۆ کوردین ترکیا ل گزیرتا قوبرسی یه ک ژ وان پیشنیازان بوو و به رهه فئین وی ژ ی گه هشتیون قوناغا ده ست بکار کرئ به لئ ئه ؤ کاره ل سالا ۱۹۶۰ راوه ستیا یان ده ست ژ ی هاته به ردان.^(۱)

هه ژیه ل فئیرئ بیژین رۆژناما کوردستان یا تارانئ ل دوو ؤ هه ر پیشنیازه کی و بۆ هه ر مه ره مه کی هاتیه به لافكرن، رۆژنامهك هه فتیانه بوو ب زمانئ کوردی، یه که م هژمارا وی ل گولانا ۱۹۵۹ و دووا هژمارا وی هژمار ۲۰۰ ل ۲۰ ئادارا ۱۹۶۳ هاتیه به لافكرن.^(۲)

هندی پدیوهندی ب ئیحسان نوری فه هه ی د وی سه ره به ریدا کو نازادییه کا پتر هه بوویه ده لیقه ژ ده ست خو ه نه دایه و هاریکاری دگه ل فئ رۆژنامئ کریه، په رتووکا وی (تاریخ ریشهء نژاد کرد) کو به ری هنگی چهند خه له که ک د رۆژناما (کوهستان) ب فارسی هاتبوونه به لافكرن و ل سالا ۱۹۵۶ وهك په رتووک هه ر ب زمانئ فارسی هاتبوو به لافكرن و ژ ئالیئ (ع. مفتی زاده) ژ ده سته ی نوو سه رانی رۆژنامئ هاتبوو وه رگیران بۆ زمانئ کوردی و ژ هژمار (۱- هژمار ۱۱۲) د ۱۰۸ خه له کاندا هاتیه به لافكرن. ههروه سان ئیحسان نوری د هژمار ۳۱ یا ۱۹۶۱/۱۲/۶ ی بابه تهك ب هه ر دو زارائین کرمانجی و سورانی ده رباره ی بابه تی زمانی و

(۱) هه مان ژیده ر، بپ ۱۰۱.

(۲) فه رهاد عه ونی، رۆژنامه ی (کوردستان) ی تاران، کۆفارا رۆژنامه فانی، هژمار ۸- بپ ۳۲۸.

زمانی نغیسینی نغیسیه، رۆژناما (کوردستان) ژى ل ژیر نافی (تاقه دلسوز و زانای مهنی کورد،
ژهنه رال ئیحسان نوری پاشا) پیشگوتهك بۆ نغیسیه و بابت به لافکره. (۱)

هه ر دئی سه روه بریدا و پشتی ۳۰ سالان ژ زیندان و سه رگونئی و ژیر زیره فانیی بۆ یه کهم
جار ل سالای ۱۳۴۱ هه تاوی ۱۹۶۲ ز ئیحسان نوری ب خیرانقه ژ تارانئ به ره ف کوردستانی
ده رکه ت و سه ره دانا باژیری ئورمیی ل پارێزگه ها نازه ریجانی رۆژنافا کر، نه فه ژى پشتی
ده ستووری ژ ده زگه هی هه والگریی سافاک و ه رگرتی و یه کهمین خانیی د فی سه ره دانا وی دا
بۆ فه مانا وی و خیرانا وی ل ژیر چافدیریا سافاک بوو، دکه فته قاتی دووی یی ناهیه کی
(خیابان شاه بختی) یا وی سه رده می بوو. د چهنده هه فته کین هافینا وی سالییدا کو مایه ل ویری
پشتی و ه رگرتنا موله تی ژ ده زگه هی سافاکی سه را باژیرکی شنوویی دابوو. (۲) پشتی فی
سه ره دانی هه موو سالان ئیحسان نوری و خیرانا خوه سه را ئورمیی و شنوویی و ده فها وی
دایه، ل فان جه ان تیکه لی دگه ل ره حیم شنوویی مه هه وود زاده، مووسا خانی زه رزا سه رۆکی
عه شیره تا زه رزا، مالیاتا محمه د ناغا قاسملو، مالیاتا ئیسماعیل شتوی، ره شید به گ
سه رۆکه شیرئی هه رکیان، مالیاتا سه ید عه بدوللایی گه یلانی و کوری وی سه ید عه زیز
شه مزینی کره. (۳)

(۱) فه رهاد عه ونی، رۆژنامه ی (کوردستان) ی تاران، کۆفارا رۆژنامه فانی، هژمار (۹- هه وینی ۲۰۰۲)،
بپ ۳۴۶.

(۲) رحیم آشنویی، هه مان ژیده ر، بپ ۱۱۷.

* ل ۱۰- ۱۶ / ته باخا ۱۹۵۶ ی ۱۷ خویندکارین کورد ل باژیری (فیزبادن) ئه لمانیا رۆژنافا یا وی
چاخی خره بون و بریارا دامه زراندا کۆمه له کا ره شه نیبری بۆ خویندکار کورد ل نه ورۆیا دان،
نه ف کۆمه له یه ل سالای ۱۹۵۸ ی ب کۆمه لا خویندکارین کورد ل نه ورۆیا هاته گوهارتن. نه و
کۆنگرین ئیحسان نوری پاشای پشکداری تیدا کری کۆنگری چواری یی ۱۹۵۹ ی ل فیه نا و
کۆنگری پینجی یی ۱۹۶۰ ل به رلین بون. بنیره: موسه ده ق تۆفی، کۆمه لا خویندکارین کورد ل
نه ورۆیا، کۆفارا مه تین، هژمار ۱۲ و ۱۳- نه یلول و چریا ئیکئی ۱۹۹۲.

(۳) رحیم آشنویی، هه مان ژیده ر، بپ ۱۱۶.

ئەم دكارىن بېژىن سەرەدانىن ئىحسان نورى بۇ پارىژگەھا ئازەربەيجان رۇژئاقا ئانكو نورمىي ژ سالا ۱۹۶۲ يىقى رەنگە ئارامىيە كا دەروونى بوويە بۇ وى ژ بەر كو ئەق پارىژگەھە كو پشكەكە ژ رۇژھەلاتى كوردستانى نىزىكتىن جەھە بۇ باكوورى كوردستانى و ب تايەت چىيى ئاگرى وارى ژيان و مەزىبون و خەباتا چەكدارىيا وى، د ھەمان دەمدا د سەردەمى شۇرشا ئاگرى و بەرى روودانا شۇرشى ژى وى تىكەلى و ئاشنايى د گەل فى دەفەرى و خەلكى وى ھەبوو.

د فى قوناغىدا ئىحسان نورى بۇ يەكەمىن جار جارەكى دووان جاران چوويە دەرفەى ئىرانى^۱ و پشكدارى د كۆنگرىن كۆمەلا خويندكارىن كورد ل ئەورۇپا كرىە. ئەو بخوھ دەربارەى فى دەركەتتا خوھ ژ ئىرانى و پشكدارىيا وى د كۆنگرىن كۆمەلىدا گۆتپە: ژ ئالىي كۆمەلا خويندكارىن كورد ل ئەورۇپا ب سەرۆكاتيا عىسمەت شەرىف وانلى داخوازنامەك بۇ من ھات دا كو پشكدارىي د كونفرانسى سالانەيى واندا ل ئەورۇپا بکەم، ھەلبەت دقېت بېژم ھنارتنا فى داخوازنامى نەيا فەشارتى بوو ژ دەزگەھى سافاك و بىي مولەتا وان ئەز نە دكارىم بچمە باژىرېن دى يېن ئىرانى، د فى سەرۋبەرىدا دى چاوان چمە ئەلمانىا رۇژئاقا ئەفە ژى پشتى سىھ سالىن پەنابەرىي بوو. ئەفە يەكەمىن جار بوو ئەز بچمە دەرفەى ئىرانى و ئەفە ژى ل دووۋ مەرچىن دەزگەھى سافاك بوو و من ئەو مەرچە قەبوولكرن.^(۲)

ھزر بۇ ھندى دچىت د ھەردو سالىن ۱۹۵۹ و ۱۹۶۰ ۱۵ بىت ئىحسان نورى پشكدارى د كونفرانسىن كۆمەلا خويندكارىن كورد^(*) ل ئەورۇپا كر بىت. د ژىدەرەكىدا ژ زاردهفى

(۱) كاوه بىات، ژىدەرى بەرى، بپ ۱۸۲.

(۲) ايوب بارزانى، الحركة التحررية الكوردية و صراع القوى الاقليمية و الدولية، (سويسرا- ۲۰۱۱)، ص ۶۴.

* د ژىدەرەكى دىدا ئاماژە بى ھاتىيەكرن كو ئىحسان نورى ل سالا ۱۹۶۰ ى بۇ پشكدارىي د كۆنگرى كۆمەلا خويندكارىن كورد بى بەرلىيى ھاتىيە ئەورۇپا و بۇ جارا دووى ل سالا ۱۹۷۰ ى بۇ چارەسەرىا خىزانا خوھ ھاتىيە و پوليسىن نھىيىن ئىرانى بەردەوام ب دووۋفە بوون. بەلى چ بەلگەيەك بۇ فى سەرەدانا ۱۹۷۰ ى دەست مە فە نىنە و ژىدەرى ژى ئاماژە ب چ بەلگەيان نەكرىە، بئىرە: روھات آلاكوم، خويون و ثورە آكرى، ترجمە شكور مصطفى، (أربىل- ۲۰۰)، ص ۵۹

عیسمهت شهریف سه‌رۆکی کۆمه‌لا خویندکارین کورد هاتییه‌فه‌گوه‌استن کو: وان ل سالا ۱۹۶۰ یان ۱۹۶۱ی کۆنگری کۆمه‌لی ل به‌رلین گری‌دایه و ئیحسان نوری ژ تاران‌ی گازی کریه کۆنگره‌ی و ئیحسان نوری ب خوه گۆتیه کو ده‌وله‌تا ئیرانی رازی نه‌بوویه ل سهر هاتنا وی بیی کو ب هه‌فالیینیا نه‌فسه‌ره‌کی موخابه‌راتی (سافاک) ب جلکین مه‌ده‌نی بیت، به‌لی نه‌و نه‌فسه‌ر نه‌هاتییه هۆلا کۆنگره‌ی و مایه ل ئوتیلی، هه‌روه‌سان ئیحسان نوری گۆتیه حکومه‌تا ئیرانی نه‌هیلایه خیزانا وی دگهل وی بهییت، نه‌گه‌ر هه‌فژینا وی وه‌ک بارمه‌ته نه‌مابا ل تاران‌ی دا نه‌و داخووازا په‌نابه‌ریی ل نه‌لمانیا که‌ت و مینته ل نه‌ورۆپا. (۱) وی ب خوه فه‌گیرایه کو گرنگترین راسپارده‌یین سافاکی نانکو راستر بیژین یین ده‌وله‌تا ئیرانی بو من د ده‌می پشکداریی دکونفرانسیدا نه‌و بوو: (ئه‌ز ب باشی ده‌رباره‌ی ده‌وله‌ت و شاه‌ی ئیرانی ب په‌یقم، د نا‌فه‌یقه‌ین خوه‌دا خوشتیستی و نیازپاکییا شاه‌ی به‌رامبه‌ری کوردان دیار بکه‌م و وه‌ک گروقی دلوفانی و نیازپاکییا شاه‌ی به‌رامبه‌ری کوردان سفککونا حوکمی سیداره‌دانی ل سهر سی کوردین ب سیداره‌دانی هاتینه حوکمدان به‌رچا‌فه‌ بکه‌م). ل فیری من هه‌ست پی‌کر کو نامه‌یا من کاریگه‌رییا خوه د سفککونا که‌سین حوکمدایدا هه‌بوو. (۲)

هه‌ژیه ل فیری بیژین ژ کوما ۱۳۵ که‌سین کورد یین ب گونه‌ها نه‌ندامه‌تی د حیزبا دیموکراتا کوردستانا ئیرانی دا و هزرین کومونیستی ل سالا ۱۹۵۹ی هاتبوونه گرتن، سی که‌س ژ وانا ب سیداره‌دانی هاتبوونه حوکمدان. وه‌ک ژ ئیحسان نوری هاتییه فه‌گوه‌استن:

ژ نه‌جمی دووفچوونا خوه نه‌م د وی باوه‌ریدانه تنی جاره‌کی ئیحسان نوری چوویه ده‌ره‌فی ئیرانی نه‌و ژی سالا ۱۹۶۰ی بوو ده‌می پشکداریی د کۆنگری به‌رلین یی کۆمه‌لا خویندکارین کورد دا کری. نفیسه‌ر

(۱) د ژنده‌ره‌کی دیدا ئاماژه یی هاتییه کرن کو ئیحسان نوری ل سالا ۱۹۶۰ی بو پشکداریی د کۆنگری کۆمه‌لا خویندکارین کورد یی به‌رلینی هاتییه نه‌ورۆپا و بو جارا دووی ل سالا ۱۹۷۰ی بو چاره‌سه‌ریا خیزانا خوه هاتییه و پولیسین نه‌یین ئیرانی به‌رده‌وام ب دووفقه بوون. به‌لی چ به‌لگه‌یه‌ک بو فی سه‌ره‌دانا ۱۹۷۰ی ده‌ست مه‌ فه‌ نینه و ژنده‌ری ژی ئاماژه ب چ به‌لگه‌یان نه‌کریه، بی‌ه: رووات آلاکوم، خویون و ثوره‌ آکری، ترجمه‌ شکور مصطفی، (أرییل - ۲۰۰)، ص ۵۹

(۲) رحیم ئ‌شنویی، ژنده‌ری به‌ری، پ ۱۱۷ - ۱۱۸.

بهري ئه‌نجامدانا حوكمى سىداره‌دانى مالباتين يهك دو كه‌سىن حوكمداى ب سىداره‌دانى و زىندانان هه‌تا هه‌تايى هاته‌نه مالا من و ژ من خواستن ئه‌وا ژ من بهيت ژبو سفكرنا حوكمى وان يان رزگاركرنا وان بكه‌م، من ژى نامه‌ك بو سه‌روكى ده‌زگه‌ي ناسايش و هه‌والگرييا ئيرانى تيمسار به‌ختيارى هنارت و تيدا دياركر كو ئه‌قان كه‌سان تشته‌كى وه‌سان نه‌كره‌هه‌ژى مرنى بن، هه‌روه‌كى ديار گونه‌ها وان ئه‌ندامه‌تبييه د حيزبا ديموكراتا كوردستانا ئيرانى دا و چ كرياتين چه‌كدارى يان خرابكارى ئه‌نجام نه‌داينه و دراستيدا نه‌بووينه مه‌ترسى ل سه‌ر ته‌ناهي يان يه‌كپارچه‌بيا ئيرانى. ژ به‌ر هندی سه‌ره‌راى هندی كو ئه‌ندامين حيزبا ديموكراتا كوردستانا ئيرانى نه، ئه‌فه د به‌رژه‌وه‌نديا ده‌وله‌تا ئيرانى دا نينه، ژ به‌ركو ب سىداره‌دانا وان ئه‌و دى د ديروكا كوردستانيدا ب قاره‌مانين ريكا نازاديا كوردستانى هينه توماركون و ئه‌گه‌ر سىداره‌دانا وان بيته جيه‌جيكرون پاشتر ده‌وله‌تا ئيرانى دى په‌شيمان بيت. باشتره ده‌وله‌تا ئيرانى پيداچوونه‌كى ب حوكمى سىداره‌دانا وان بكه‌ت. د به‌رده‌وامييا گوتتين خوه‌دا ئيحسان نورى دبىژيت: پاشتر من زانى كو نامه گه‌هشتيه شاه محمه‌د ره‌زايى په‌هله‌وى. (1)

د به‌رده‌وامييا فه‌گيرائين خوه‌دا ئيحسان نورى دبىژيت: مزارين من د په‌يفا خوه‌دا د كونفرانسى كومه‌لا خويندكارين كورد دا به‌رچاڤكرين پيكهاتبون ژ: خه‌باتا گه‌لى كورد ل تركيا، روودائين شو‌رشا ناگرى و ئه‌گه‌رين شكه‌ستنا وى، ئه‌و كرياتين دژى مرؤفايه‌تبي و كوشتارين ده‌وله‌تا تركيا ب سه‌رى كوردان ئينان د سالين خه‌باتا فى گه‌ليدا ژبو ده‌ستفه‌ئينانا مافين خوه‌يين مرؤفايه‌تى و نه‌ته‌وه‌يى ل تركيا، هه‌روه‌سان ناماژه ب جهى كوردان ل وه‌لاتى وانى ره‌سەن كو ب هزاران ساله تيدا دژين و ترك د به‌ره‌ه‌فتينن وه‌ك ملله‌ته‌ك باوه‌رىي بى بينن و به‌روفازى راستيين جوگرافى و ديروكى به‌رامبه‌رى هه‌موو جيهانئى كوردان وه‌ك تركين چيائى دده‌نه نياسين، د ده‌مه‌كيدا كو ترك ب خوه‌ پتر ژ هزار سالان نينه ب ره‌نگى كۆمىن مه‌زن ژ باكوور و روژه‌ه‌لاتى ئيرانى فه‌ ب كوشتار و داگير كرنى گه‌هشتينه كوردستانى و لى فه‌ماينه.

(1) هه‌مان ژنده‌ر، بپ 116-117.

پاشتر د پدیقا خوهدا ناماژه ب سهردهرییا دهولهتین داگیرکهرین کوردستانی کره کو ههمو سهردهریه کا زالمانه دگهل مللهتی ستهملیکریی کورد دکهن، و ب بهراورد دگهل دهولهتین دیتز سهردهریا ئیرانی ب باشتر دایه نیاسین ژبه رکو کورد و ئیرانی خوه دیتین یه ک نژاد و زمانی وان ژی ژ یه ک بنیاته، ههرچه نده ئیرانی ژی وه ک یه کیتیا سو فیه تی رۆله کی کاربگهر د ژنافرنا شورشا ئاگری دا هه بوو، به لی ئیرانی د روودانین داویی یین گرتنا ئەندامین حزبا دیموکراتا کوردستانا ئیرانی دا ب مه ره ما دیار کرنا هه فنه ژادی و نیازپاکییا خوه به رامبه ری کوردان حوکمی سیداره دانی ل سهر سی گرتیان سفککریه و بهرلییورینا شاهانه که تینه^(۱)

ئه ه ژۆتین خودانی فی ژیده ری ئانکو ماموستا رحیم شنوی ژ ئیحسان نوری پاشای فه گوهاستین پتر پشتر است دهن ده می مروؤ وئ نامه یی دخوینیت یا ئیحسان نوری ب خوه بو رۆژنامه یا خه بات ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان- عیراق هنارتی و د هژمارا ۳۵۸ یا رۆژا ۱۱ چریا دووی ۱۹۶۰ یادا هاتییه به لافکرن و نامه تایه ته ب پشکداریا وی د کۆنفرانسێ کۆمه لا خویندکارین کورد یی ل وئ سالی ل بهرلین هاتییه گریدان و کارفه دانین ل دور په یقا وی د کۆنگره یدا هاتییه دیار کرن^(۲).

هندی په یوه ندی ب فی سهره دانا ئیحسان نوری پاشای بو ده رفه ی ئیرانی و پشکداریا وی د کۆنگره یی کۆمه لا خویندکارین کورد ل بهرلین سالا ۱۹۶۰ یقه هدی عیسمه ت شهریف وانلی د بیره اتین خودا دیژیت: ل سالا ۱۹۶۰ ی کۆنگره یی کۆمه له یی ل بهرلین هاته گریدان و مه ئیحسان نوری پاشا ژ ته هرائی میقان کربوو بو کۆنگره ی، ئه و هات و مه ب گهرمی پیشوازی لیکر، وی گۆته مه حکومه تا ئیرانی ب وی مه رجی رازی بوویه ئه و به ییت کو ئەفسه ره کی ده زگه هئ هه والگری (سافاک) ب جلکین سفیل دگهلدا بیت، به لی ئه و نه هاتییه هۆلا کۆنگره ی و مایه ل ئۆتیلی، ههروه سان ئیحسان نوری گۆتیه (حکومه تا ئیرانی نه هیلایه

(۱) هه مان ژندهر، بپ ۱۱۸-۱۱۹.

(۲) فرهاد محمد سلیمانی، من وئائق الحزب الديمقراطي الكردستاني- العراق، (دهوک- ۲۰۱۳)، ص ۲۹۳-۲۹۶ " جریده خه بات، العدد ۳۵۸، ۱۱ تشرین الثاني ۱۹۶۰، بغداد

هەڤتينا وى دگەلدا بېھت، ئەگەر ئەو وەك بارمىتەيەكى ل تەھرانى نەبا ئەو نە دزڧرىڧە و دا داخوازا پەنابەرىيا ژ ئەلمانيا كەت و دا مېنتە ل ئەورۆڧا^(۱).

پەيڧا ئىحسان نورى پاشاى د كۆنگرەيدا وەك وى ب خوەژى ئاماژە پىكرى رەنگە ئالىگريپەك يان پەسندانەك بۆ دەولەتائىرانى تىدا بوويه، ھەر وەك وى ب خوە بۆ رەھىم شىويى قەگىراى و د نامەيا خوەدا بۆ رۆژناما خەبات ژى ئاماژە پىكرى و پاكانەيىن خوەژى بۆ قى جەندى ھەبوونە، ديارە قى پەيڧى رەنگە نەرازىبوونەك د ناڧ خويندكارىن گەنجىن خوينگەرمىن كورد دا ھەبوويه و پاشتر ئەڧ رەنگە نەرازىبوونە گەھشتىيە سەر بەرپەرىن رۆژناما خەبات يا ئۆرگانى پارتى و وى ژى ل دور قى مژارى بابەت بەلاڧكرىنە، ل دور قى مژارى ھۆنەرمەند ھۆمەر دزەبى كو يەك ژ پشكدارىن قى كۆنگرەى بوو د بىرھاتىن خوەدا قەدگىرەيت: ھاوينى سالى ۶۰ كۆنگرەى پىنجەمى كۆمەلەمان لە بەرلین بەست و يەكىن لە ميوانە ھەرە گرىنگ و بەرپزەكانى كە بە تايەتتى لە ئىرانەو ھاتبوو (جەنەرال ئىحسان نورى پاشا) بوو كە رەھبەرى شۆرشى ئاگرى بوو دژى ئەتاتۆرك و وەك پەنابەر لە ئىران دەژىيا. ئەو كە لە ئىرانەو ھاتبوو (يان نىردرا بوو) و دەشگەرايەو ھەبو ئىران سرۆشتانە دەبوايە مەرج و رىنمايەكانى پەناھەندەبى سىياسى جىھانى لە بەر چاؤ بگريت و نە دەكرا وەك ئىمە مانان ھىرش بكاكە سەر رژیىمى شا كە مافى پەناھەندەبى بى بەخشيوہ. بە زمانىكى ديپلۆماتىكىش وىستى پىشانى كۆنگرەكە بدات كە بە بەراورد لەگەل سىياسەتى رژیىمەكانى تورك و ەدەرەب سىياسەتى حكومەتى شاى ئاريا مېھر بەرامبەر بە كورد باشترە. بەلام كەى گەنجى خوينگەرمى بى ئەزمونى وەك زۆرىك لە ئىمەى ئەو سەردەمە لەم زمانە ديپلۆماتىكە دەگەشت! قسەكانى بە دللى كوردە كومۇنىستەكان و ھەندى لە كوردە ناسيۆنالىستەكانىش نەبوو و كرديان بە ھەرا لە سەريا و بە گشتى كەشكى چاوەروانەكراوى زۆر ئالۆزى بۆ ئەو دانىشتنە ئافراندا. كە ئەو ھەوالە گەيشتە كوردستان رۆژنامەى (خەبات) ىش كە ئۆرگانى پارتى بوو و عىراقى قاسمىش لەگەل ئىرانى ھەمە رەزا شادا

(۱) عصمت شريف وانلي، من مذكرات عصمت شريف وانلي، (الاسليمانية- ۲۰۱۴)، ص ۳۴.

هەر شەڕە جێبۆیان بوو ئەویش گلەبێهه کی مهیلەو هێرشبەرانه کردە سەر جەنابی ئیحسان نوری پاشا...^(۱).

دیاره ئیحسان نوری پاشای ژێ قیایه ههلویستی خوه بهرامبەری قی ههوا دژی وی هاتییه کرن دیارکەت و روژناما (خەبات) ب باشترین جه زانییه کو بهرگریی ژ خوه بکەت و ههمان ههلویستی خوهیی ل کۆنگرهیی کۆمهلهیی دیار کری ل سەر بهرپهری (خەبات) ژێ بهرچاڤکریه^(۲). روژناما (خەبات) ژێ د ههمان هژمارا ۱۵۲۵۸ ل ژێر ناڤی (حول رساله احسان نوری الی خەبات) و دهژمارا ۳۶۰ ل ژێر ههمان ناڤ بهرسڤهک ل سەر نامهیا ئیحسان نوری بهلاڤکریه و هندهک رهخنه ل وی و نامهیا وی گرتینه، چاوان ئیحسان نوری ههتا ئاستهکی ل ژێر باندۆرا ئەو سەرۆبهری ئەو تیدا دژیا ل پهنا بهریی ل ئیرانی رهنگه ئالیگرییهک بو دهولهتا ئیرانی کریه، روژناما (خەبات) ژێ ل ژێر باندۆرا روودانین پستی ۱۴ تیرمهها ۱۹۵۸ی ل عیراقی و دهسکهفتین ژ نهجمی شۆرشا ۱۴ تیرمههی دهست کوردان و پارتی کهتین ئالیگرییهکا پتر بو دهستهلاتی عیراقی کریه^(۳).

ههچهنده وهک ژ ژێدهرین بهردهست دیاردییتن پستی ۱۹۵۸ی ئیحسان نوری رهنگه نازادیهک ب تایبهت د واری هاتوچوونیدا ل ناڤ ئیرانی ههبوویه و جارهکی دوان ژێ سهره‌دانا ئەورۆپا کریه^(۴) و سهربه‌ری ژیارا وی ژێ ههتا ئاسته‌کی باشتر لی هاتییه، به‌لی هه‌مان ژێده‌ر ئاماژه پئی دکهن کو به‌رده‌وام ژێ ل ژێر زیه‌قانییا سازین هه‌ولگری و سبخوری پین ئیران و ترکیا بوویه. د یه‌که‌مین سهره‌دانا ئیحسان نوری و خیرانا وی یا پستی پتر ژ سیه‌ سالیین

(۱) هۆمەر دزهیی، له دوو گردکانهوه بو بونی دنیا، بیره‌وه‌ری و تیرمان، زنجیره‌ی ۱۰۹، روژنامه‌ی باس، ژماره ۳۴۸ روژی ۲۹/۸/۲۰۱۷.

(۲) فرهاد محمد سلێقانی، ژێده‌ری به‌ری، بپ ۲۹۳-۲۹۶.

(۳) جریده‌ خەبات (النضال)، العدد ۳۵۸ و ۳۶۰-۱۱/۱۱ و ۱۹۶۰/۱۱/۱۴ بغداد

(۴) ل دوو ژێده‌رین به‌ر ده‌ستی مه‌ تنی جاره‌کی سهره‌دانا ئەورۆپا کریه، ئەو ژێ سالا ۱۹۶۰ بو ده‌می پشکداری د کۆنگره‌یا کۆمه‌له‌یا خویندکاری کورد دا کری، تنی کاوه‌ به‌یات د ژێده‌ری ئاماژه پیکریدا گۆتیه جاره‌کی دووان کریه پئی کو زانیاریین پتر به‌ت.

په‌نابه‌ریی ل ئیرانی بۆ باژیری ئورمی ل رۆژ‌ه‌لاتی کوردستانی، ئەو خانیی ل فی باژیری چوینه تیغه ژ ئالیی سازیا سافاک و ب مەرەما بەردەوامییا چافدی‌یکرنی ل سەر وی هاتبوو بکریگرتن، و دەمی فیای سەرەدانا دوستی خوە ره‌حیم شنوی مه‌هوودی زاده کو وان ب کوری خوە ددا نیاسین ل شنوی بکەن ب وەرگرتنا موله‌تا سازیا سافاک ئەڤ سەرەدانه کریه. (۱)

هەمان ئەفسەری سافاک یی پستی سالا ۱۹۵۸ ی ب ئەرکی چافدی‌یکرنا وی هاتبوو راسپاردن ئە دگیریت: ئیحسان نوری وینەکی خوە یی گەنجیتی یی چوار چوڤه‌ کربوو و ل هنداه وینە ی ئالا و ئارمی کوردستانی دانابون وەک دیار ل ژوورا خوە هەلاویستبوون. ترک ل فی وینە ی ئاگادار ببون، دەزگه‌هی هەوالگریا ترکان (میت) راسته‌وخوە دەرپاره‌ی فی وینە ی پدیوه‌ندی ب ریفه‌به‌ری گشتی سافاک‌ی ئە کربوو و ژ فی چەندی خوە نەرازی‌کربوو. (۲) ئانکو پستی نیزیکی ۳۰ سالان ژ په‌نابه‌ریی هیژ هەردو سازین هەوالگری یین ئیرانی و ترکیا ل هندری مالا وی چافدی‌ی ل ئیحسان نوری و هەڤژینا وی دکرن.

ژ فی قوناغی بەره‌ف ژوور وەک ئاماژە پێهاتییه‌ کرن ئازادیا ئیحسان نوری و خیزانا وی بۆ هاتن‌و‌چوونی د ناه ئیرانی دا هەتا ناسته‌کی بەرفه‌هت ل و پستی وەرگرتنا موله‌تا دەزگه‌هی هەوالگری سافاک هەر سال جاره‌کی ئەو و هەڤژینا خوە و زه‌هرا کچا ب خودانکریا خوە د مه‌ها هافینیدا بۆ دەمی دو سی هەبغان دچونه باژیری ئورمی و خانیه‌کی بچووک بۆ خوە بکری دگرت و دو سی هەفتیان ژ وی دەمی ل شنوی ل مالا ره‌حیم شنوی مه‌هوود زاده دپورانندن. (۳)

سەرەرای هندی کو ئیحسان نوری د فی قوناغا ژیی خوەیی په‌نابه‌رییدا وەک هەموو قوناغین دیت سەر‌به‌ری خوەیی په‌نابه‌ریی و چافدی‌ریا بەردەواما سازین سیخوری یین ئیرانی و ترکیا ل سەر وی بەرچافدگرت و کیمتر تیکه‌لییا خەلکه‌کی دکر، بەل د سەر‌هندی‌را که‌سایه‌تییه‌کی

(۱) رحیم ئ‌شنوی، هەمان ژێدەر، بپ ۱۰۶-۱۰۷.

(۲) هەمان ژێدەر، بپ ۱۹۹.

(۳) هەمان ژێدەر، بپ ۱۱۱.

خوشتقی بوو ل جهم گهلهك ژ كوردین روژههلاتی كوردستانی ب هزر و بیرین جودایی و انقه و جهی ریزگرنا گهلهكان بوو، بهلی گهلهكان هههچهنده ریز و خوشقییی بو وی ههبوو، بهلی ژبهركو بهردهوام سازیین سیخوریی ئیرانی چافدیری ل وی دكر و ئهوین سههردانا وی دكر نه دویریان زوو زوو یان ب ساناهی سههردانا وی بكن، یهك ژ ههقالین نیزیکین مالباتا وی رهحیم شنوی فه دگیرییت: ل سالا ۱۹۶۵ی ئەز و عهبدوللا ئهویبیانی نفیسكار و دیروکنفیس ل تاران چووینه سههردانا وی، ده می ئەم گههشتین ئەو سی روژ بوو د نفیناندا یی نهساخ، یاشار خافی ژمه خواست بچینه دووؤ دكتور عهلی مهولهوی كو نوژدارهکی كوردی ئیرانی بوو و دابهیت و سهروبهری وی بزایت و چاره سهههیهکی بو بکته، ده می ئەم چووینه جهم دکتوری دهملدهست دگهل مه هاته مالا وان و پشکینین پندفی بو کرن و چاره سههری بو نفیسی، بهلی ترس و نیگه رانی ژ رووی وی دیار بوو، ترس و نیگه رانییا وی ژ سا فاککی بوو کو بزانی ئەو هاتییه سههردانا کهسه کی وهك ئیحسان نوری، ب تاییهت دكتور عهلی مهولهوی ئەو ده مه کی کیم بوو پشتی شهش سالین زیندانی هاتییه نازاد کرن، پشتی ده مه کی دیت دكتور عهلی مهولهوی و خیزانا خوه دبنه یهك ژ دوستین نیزیکین ئیحسان نوری و هه فزینا وی. (۱)

هندی په یوه ندی ب فئی قوناغا ژیا نا وی فه هه ی: هاتییه فه گیران کو ل سالا ۱۹۶۴ی عیسمهت شهرفی و مام جهلالی سههردانا وی ل تاران کریه و ههروهك عیسمهت شهرفی فه گیرای ئیحسان نوری ژ وان خواستیه کو ب دهنگی نزم په یفن چنکو گومان تیدا نینه دیوار پر مایکروفونین سیخوریی نه ل سههری و وی ب دهنگه کی نزم گو تیه کو وی ئاره زوو ههیه بیر هاتین خوه ل سههراگری بنفیسیت، و مه پیکفه ل مالا وی سالا ۱۹۶۴ی وینه گرتینه. (۲)

چ پیزانین ل بهردهست نین ل دور ژیان و چالاکیین وی پشتی سالا ۱۹۶۵ی تنی ئەو نه بیت کو بهردهوام سالانه سههردانا ئورمی و شنوی دکر و دگهل هژماره کا دوست و هه قالین خوه ده مین خوه دپورانن.

(۱) هه مان ژیده، بپ ۱۵۲.

(۲) ایوب بارزانی، ژیده ری بهری، بپ ۶۹.

ژ سال ۱۹۶۵ هه کو ژیی وی پتر ژ ۷۰ سالان بوو ل تاخی (نواب) بی تارانئ شوقه بیهک د قاتی چواری بی ئافاهیه کیدا گرتبوو نهو و خیزانا خوه یا وهفادار یه شار خانم د کاودانه کی نافجیی ژیاریدا و ب هیفیا هاریکاریه کا کیما دهزگه هین وهزاره تا نیفخویی یا ئیرانی تیدا دژیان. (*) دئی فوناغیدا سه ره رای بلندییا شوقا وی و دهستکورتیا وی و چافدیریا دهزگه هین ئاسایشا ئیرانی ل سهر وی به لی ب بهره وامی که سایه تی و قوتابی و گنجین کورد سه ره دانا مالا وی ذکر و ب دیدارا وی شاد دبوون. ههروه سان د سالیئ داوی بی ژیی خوه دا پتر ژ جاره کی هه ر ل ئیرانی وی سه را سه رکردی بزافا رزگار یخووازا کوردی مسته فا بارزانی دایه و بارزانی ژی پتر ژ جاره کی سه را وی ل مالا وی دایه. (۱)

نفیسکاره کی دی د نابقه را مه ها نهیلوول و چریا ئیکی ۱۹۷۴ ی سه ره ده نا ئیحسان نوری دکهت و ژ زارده فی وی فه دگی ریت: (به ری چه نده کی من ل تارانئ دیداره ک د گه ل مه لا مسته فایی بارزانی هه بوو). ئانکو نه ف دیداره به ری نهیلوولا ۱۹۷۴ ی بوویه، هه ر فی نفیسکاری ژ زار ده فی ئیحسان نوری فه گوهاسیه: (من د فی دیداریدا گوته بارزانی نه ز هیفیدارم بزافا فی داوی یا کوردان و په نابهریا وان ل ئیرانی توشی هه مان سه ره نه نجامی مه بی شو رشا ئاراراتی - ئاگری - نه بیت، کو نه م که تینه بهر به دگویی و په یمانشکینیا ره زا شاهی ژ بهر کو مه کوردان ئیرانی ب هه فنه ژادی خوه دزانین مه باوه ر نه ذکر دی ئیرانی خیانه تی ل مه کهن به لی ره زا شاهی خیانهت ل مه کر). (۲)

ژ زارده فی نفیسکار فه ره اد عه ونی کول تیرمه ها ۱۹۷۴ ی سه ره دانا ئیحسان نوری کر به هاتیه فه گوهاستن: کو د چوارچو فی په یقین ئیحسان نوری ده باره ی شو رشا نهیلوولی ل کوردستانا عیراقی و گورانکاریئ سه رو به ری، ب چافی ریزگرتی به ری خوه ددا

* هنده ک پیرانیئین په یوه ندی ب سه رو به ری ژبار و ناقمالیا وی فه هدی دی د پاشبه ندی تایبیت ب یاشار خانمی فه بهر چافکه یین.

(۱) محمد صالح زیباری، ژیده ری به ری، بپ ۷۶ م. ج. رۆژبه یانی، ژیده ری به ری، بپ ۱۶۰

(۲) رحیم آشنویی، ژیده ری به ری، بپ ۱۶۶ - ۱۶۷.

سەرکردایه تیبیا سەرۆك مستهفا بارزانی، به‌لی ترسا هندی هه‌بوو كو سهرئه‌نجامی شۆرشا ئه‌یلووێ وهك چاره‌نقیسی شۆرشا ناگری بیتن.^(۱) وهك ژ میژه كوردان یا گۆتی ماران گهستی ژ وه‌ریسی دترسیت، ئیحسان نوری ژ یی سووزیا مالباتا شاهین په‌هلەوی دیتیه له‌وما ژ وی چەندی ترسیایه وی په‌یمان‌شکینی به‌رامبه‌ری شۆرشا ئه‌یلووێ بکه‌ن، د ئه‌نجامدا ژ یی ئه‌و کر یا کری.

ل ده‌مژمی شه‌شی ئیفا‌را ۱۸ ئادارا ۱۹۷۶ ده‌می سهرکردی مشه‌خت ئیحسان نوری کاری ده‌رباز بوونی ژ جادا دوسایدا (نواب) دکەت ماتوره‌ك لی د ده‌ت و ب سه‌ختی بریندار دیت، هه‌ر خوه‌دی ماتوری ب ته‌کسیه‌کی وی دگه‌هیننه نه‌خوشخانه‌کا تارانێ، یاشار خانمی ژ زارده‌فی جیرانا فه‌گوه‌استیه کو وان گازی ئه‌مبولانسی کریه و ب ئه‌مبولانسی ئه‌و گه‌هان‌دینه نه‌خوشخانه‌یی، ده‌می هه‌فژینا وی و دوستین وی دگه‌هنه تانی یی بی هوش بوو، حه‌فت شه‌فان ل نه‌خوشخانێ ب بی هوشی دمینیت، ل ده‌مژمی شه‌شی سپه‌ده‌یا پینج شه‌می ۲۵ ئادارا ۱۹۷۶ی (۵ی فه‌روه‌ردینا ۱۳۵۵ه‌تاوی) وه‌غه‌را داوی دکەت و ب ئاماده‌بوونا هژماره‌کا زۆرا دوست و هه‌قالین وی ژ که‌سایه‌تیین کوردین ئیرانی و هه‌نده‌ک به‌رپرسین وه‌زاره‌تا نېق‌خوه‌یی و رېقه‌به‌ریا په‌نا به‌ران یا ئیرانی ل گورستانا (به‌شت زه‌را) یا تارانێ د هیته فه‌شارتن و حه‌فت رۆژان به‌هی ل مالا وی بو د هیته دانان.^(۲) ده‌یته گۆتن کو مرنا وی پیلانه‌کا چیکریا ده‌زگه‌هی هه‌والگریا ئیرانی (سافاک) بوویه، ئه‌فه ژ یی ژ ترسا هندی کو ئه‌و ژه‌نه‌رال و پیره سهرکردی کورد دگه‌ل ریه‌ری گه‌لی کورد مسته‌فا بارزانی کو ئه‌و ژ یی پشتی شکه‌ستنا شۆرشا کوردستانی ل ۱۹۷۵ مشه‌خت ببوو ئیرانی بگه‌هنه یه‌ک.^(۳)

(۱) محمد صالح زیباری، ژیده‌ری به‌ری، ب ۷۶.

(۲) م. ج. رۆزبه‌یانی، ژیده‌ری به‌ری، ب ۱۶۰ “رحیم ئ‌شوی، ژیده‌ری به‌ری، ب ۱۷۰ “خاطرات دکتر هاشم شیرازی، ب ۱۰۸ “انتفاضة اکری، ترجمه‌ صلاح برواری، ص ۹ “ئیحسان نوری باشا، راپه‌رینی ناگری، وه‌رگێرانی ئه‌رسه‌لان باییز، (هه‌ولیه‌ر – ۱۹۹۵) ب ۸۹.

(۳) احسان نوری باشا، انتفاضة اکری، ...، ص ۹.

د ژېدهره کې دېدا هاتیه: ... دهنګ وا بوو نهو ماتوره به نه خشه ی دوزګای جاسوسی به دناوی سافاک نهو کاره ی نه نجام داوه، چونکه پیشینی نهو هیان ده کرد ئیحسان نوری ههولئ بینینی سهروک بارزانی ده دات که دو چاری کاره ساتئ ۱۹۷۵ بوو بوو. (۱)

که سایه تئیی نئزیکئ ئیحسان نوری و مالباتا وی دکتور هاشم شیرازی دبئزیت: ئیحسان نوری چوار جارن که تیه بهر لیډانا ماتورسایکلئ، جارا چوارئ بوو نه گهرئ مرنا وی، دوور ناهیته دیتن نهؤ لیډانئین ماتورسایکلئ سودفه نه بوونه، دبیت نه نقهستی د فئ کاریدا هه بیت. (۲)

ژ که سائین دی بین نئزیکئ فئ مالباتئ رهحیم شنوی ل دوور روودانئ دبئزیت: خوه دئیی ماتورسایکلئ هاته گرتن، ل دادگه هئ دوور هاته فه کرن، پشتی ده مه کی پارئزه رئ یاشار خانئ گوتبووی دوو فچوونا قانونیا کوژه کی ئیحسان نوری یا ژ خوه یه چ نه نجامه کی ده ستهقه نائینیت، بوچوونا یاشار خانئ نهو بوو کو سافاکئ ده ست د کوشتنا ئیحسان نوری دا هه بیت. (۳) ههروه سان یاشار خانم پشتی نه مانا رژئما شاهئ ل ۱۹۷۹ ئ د داخووزنامه کئدا کول ۱۵/۳/۱۹۷۹ بو که رهیم سنجایی وه زیری ده رفه یئ ئیرانئ هنارتی دیار دکه ت: کو هه فئزینی وی بهری سی سالان بو جاری چوارئ که تیه بهر لیډانا ماتورسایکلئ و شه هید بوویه و کوژه کی نه هاتیه سزادان. (۴) سهیر نهو یه عیسا پوژمانئ نه فسه رئ سازیا سیخوریا (سافاک) یئ ب مه ره مه کا هه والگری هاتیه د ناؤ فئ مالباتئیدا و پاشتر ژئ بوویه دوسته کی نئزیکئ وان، د یه که مین خوله کئین روودانئیدا و خوله ک ل دوو ف خوله کی هه تا مرنا وی و فه شارتنه وی و به هیا وی ناگادار بوویه، و هه ر وی ده می ژئ نه فسه ره کی بالاده ستئ وی سازیه بوویه، پشتی روودانئ و پشتی ژنا فچوونا ده سته لاتئ شاهئ و سازیا به دنافا سیخوریا (سافاک) ب پتر ژ دهه

(۱) راپه رینی ناگری، وه ر گئیرانی نه رسه لان بایز، بپ ۸۹.

(۲) خاطرات دکتور هاشم شیرازی، بپ ۱۰۸.

(۳) رحیم آشنوی، ژېده رئ بهرئ، بپ ۱۷۱.

(۴) رحیم آشنوی، ژېده رئ بهرئ، بپ ۱۸۴.

سالان بیرهاتنین خوه ل پاریس چاپکرینه خوه ب سهر چاوانییا روودانی و نه گهر و بکه رین وی و مهره م ژ روودانی فه نه بریه. (۱)

سهره رای سهروبه ری په نابهری و بهرده وام ل ژیرچاقدیریا سازین سیخوری بی ئیحسان نوری تیدا ژای و تیدا هاتییه شه هیدکرن و سهره رای سهروبه ری ته بایی وی سهرده می بی کوردستانی و کاره ساتا شکه ستنا شورشا نه یلوولی ل نادارا ۱۹۷۵ی و مشه ختیونا ب دهان هزاران ژ کوردان بو ئیرانی، ریوره سمین فه شاتن و بهیا ئیحسان نوری ب ریکوپه کی و ههتا ناسته کی ل ناستی که سایه تیا وی یا نهر هاتنه گیران، ل گورستانا (بهشت زهرا) یا تارانی پارچا ۵۸/۹ گوری هژمار ۱۲ هاته فه شارتن، نوونه رین دهوله تا ئیرانی که سایه تی و سهرو کعه شیرهت و رهوشه نبیرین کوردین ئیرانی ژ وانا سهره نك عیسا پوژمان، دکتو هاشمی شیرازی ، دکتور عهلی مهوله وی، دکتور جه عفه ره جمانی، سالار جاف، دکتور جه عفه محمدد که ریم نوونه رین کوردین باشور یین په نابهر ل ئیرانی، مالباتا بارزانی، نفیسکار و دیرو کنفیس جه میل روژبه یانی د ریوره سمین فه شارتن و بهیا وی دا ناماده بوون و چه ندین په یف و هه لبه ست ژی تیدا هاتنه خواندن. (۲)

(۱) خاطرات سره نك عیسی پوژمان ل سال ۱۹۹۲ی د سی بهرگاندا ل پاریس چاپکرینه، پشکا په یوه ندی ب ئیحسان نوری فه هدی د بهر په رین ۱۹۱-۲۰۶ین په رتووکا (ژنرال احسان نوری پاشا) یا نامه ژه پیکریدا هاتینه فه چاپکرن.

(۲) خاطرات دکتور هاشم شیرازی، بپ ۱۰۸-۱۰۹ “ رحیم آشنویی، ژیده ری به ری، بپ ۱۷۱ “ م.ج، روژبه یانی، ژیده ری به ری، بپ ۱۶۱.

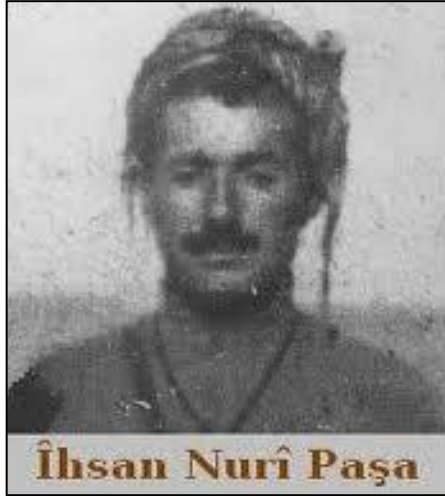
پاشبه‌ند

پاشبه ندی نیکی
(وینه) بیئه زیده کرن

نیحسان نوری پاشا و هه فزینا وی
چیایی ناگری - ۱۹۲۹

İhsan نوری پاشا و هه‌فچه‌به‌رین وی
چایی ناگری - ۱۹۲۹

نېحسان نوری پاشا و هه‌ژینا وی

نورمیی - ۱۹۶۲

نېحسان نوری پاشا و هه ژینا وی

۱۹۶۱

۱۱۰

ياسار خانم ل سالتن بنا بهريی - تاران

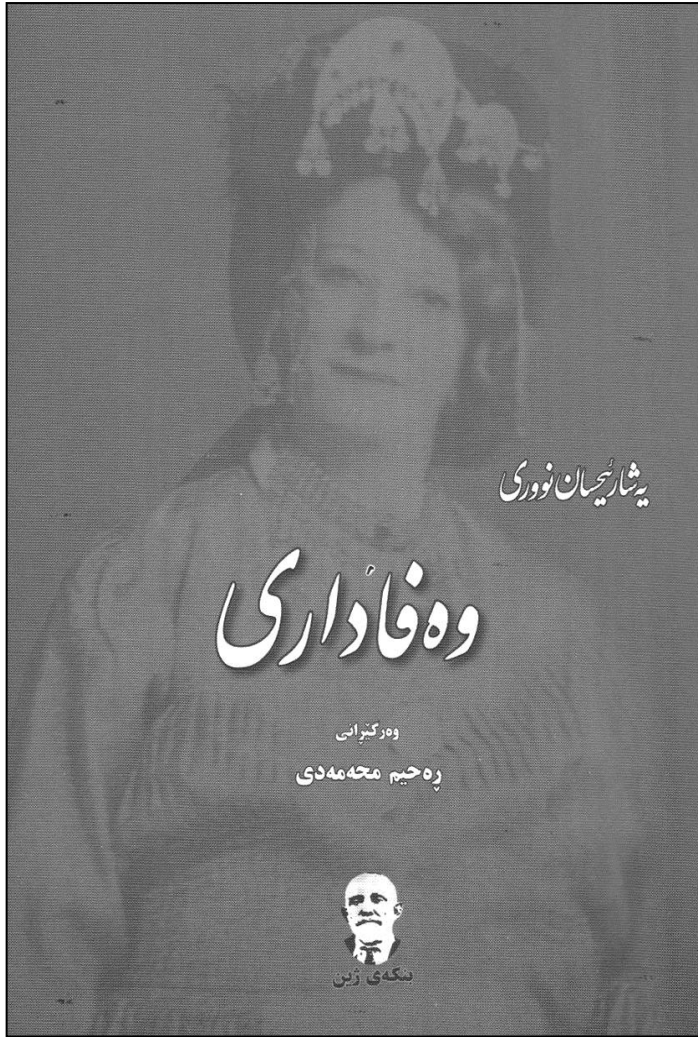
ياشار خانم.. دايقا ويٽ .. ژنبراييٽ.. برازيلي ويٽ - ١٩٢٠ ترڪيا

بیژره‌ی رادیویا کوردی - تاران، جه‌میل روزبه‌یانی و احسان نوری باشا - تاران

یاشار خاتم ل‌کهل نفیسه‌شکار ایوب بارزانی (بیژره‌ش) - تاران ۱۹۸۳

پاشبه ندی دووی
(مارشا نیشتمانیا ناگری)^(*)

ناگری ناگری تو ناگر بووی
ل ناڤ که تی سهر بلند بووی
ل سهر کوردستانی چرا بووی
هلبه ناگری هلبه ناگری
ناگر درژاند سهرسهران
رؤناهی دره شاندن ههر دهران
نهردی دهه ژاند جار جاران
هلبه ناگری، هلبه ناگری
نه واین ته تهژی خوون بوون
خه نخه نه تهژی جهندهک بوون
راسته بهری ناگر تو بووی
نیرو ناگر لاوید ته بوون

* نهڤ دهقی سروودا ناگری مه ژ دهقی (بیرناینین ئیحسان نوری پاشا) وهر گرتینه بین ژ ئالیی نفیسکار
پیرهش د کۆفارا هیقی هژمار ۲ و ۳ و ۶ یدا هاتینه به لافکرن.

شەرق و غەرب باسك فەگەريا

سەر سنگى خوە لاق گرتیە

كورد رابە تە كەعبە بووی

هلبە ناگری، هلبە ناگری

ئیرۆ دیسا حیرسا تە هات

ئەق ناگران بوونە كە لات

كۆم بوون ئیدی سەر تە جقات

هلبە ناگری، هلبە ناگری

رۆژا نازاد ل سەر تە هەلات

رۆنیکا تە بە سەر رەشاند

ناقە مللە تی نازادی چاند

هلبە ناگری، هلبە ناگری

هلبە ناگری، هلبە ناگری

ل سەر ساوا تە ترك دگری

تە دیت چاوا رۆمی رەفی

هلبە ناگری هلبە ناگری

نیزهییڤن ترکان دراندن زکان

ژ خوینا كوردان سۆربوون نەوالان

دەنگی تشەنگان چیبایان هلدان

میرخاسین وەلات هاوار بگهین

پاشبه ندی سیی
(به لگه نامه بین په یوه نندیدار)

(۱)

وهزاره تا ناخوړه یی
رېښه بهر ییا گشتییا ناسایشی

ره شنقیسی نفیسینا رېښه بهر ییا گشتییا ژاندارمه ریا دهوله تی
هژمار ۱۷۰۹۴/ج ۱ {۱۹۴۲/۱۲/۳۱} ۲۱/۱۰/۱۰
نه پتی و بله ز

سه رو کاتیا رېښه بهر ییا گشتییا ناسایشی

پیزانین ژ ته بریزی گه هشتینه کو نیحسان نوری ژ نه فسه رین بهری بین ترکیا په ول
تارانی ل ژیر زیره فانی بوو گویه ب رهنکه کی نه ناسراو ژ تارانی ده رکه تیه و هاتییه
نازه ریجانی دگه ل عومر خانی دیدار کریه و ژ بو دیدارا شیخ عه بدولقادی چعالی
چوویه نالی ماکو، مه دقیت فرمان بدهن فه کولین بیته کرن و دیار بکن راستی ژ بو

دەرکه تنه کهسی نافرې هدیہ یان نه و ژبهړکو نافرې دفتیت شورشې و نالوزیې دنافهرا
کور داند ا بهرپابکته ریکین پیدفې ژ بو زیره فانییا وی ل تارانی بگر نه بهر.
سهروکی گشتی جه ندرمه یین (ژاندارمری) سهرانسه ری دهوله تی.
سهرله شکر اق اولی.

جهی نیمزایی

(۲)

وهزاره تا نافخوهی

ریقه بهریا گشتیا ناسایشی

ره شنقیسی نفیسینا هنارتی بو ریه بهریا جه ندرمان

۲۱/۱۰/۱۱ {۱۹۴۲/۱/۱}

هژمار ۲۱۶۲۰

سهرو کاتیا ریه بهریا گشتیا جه ندرمان

ناماژه ب نفیسینا هژمار ۱۷۰۵/ج ۱----- ۲۱/۱۰/۱۰ دهر باره ی ئیحسان
نوری ناگاداری ددهین نافرې ل ۲۱/۵/۲۰ {۱۹۴۲/۸/۱} ل دوو ف په سهندا دهسته کا
وهزیران کو د نفیسینا هژمار ۹۵۹۴ ل ۲۱/۵/۲۰ ژ نالی هیژی سهرۆکوهزیرانقه
هاتییه راگهانندن نهو ژیر زیره فانییا کارمه ندین فی ریه بهریی دهر که تیه و نازاد بوویه و
ل تارانی ناکنجیه و نه چوویه دهر فیه، نافرې هدییه ۸۵۰ ریال موچه هدییه و موچه یی
وی تیرا پیدفین وی ناکهت ژ بو دابینکرنا پیدفیاتین ژبارا نافرې ل دوو ف فرمانا هیژی
سهرۆکوهزیران و ژ بو دیتنه فا کاره کی بو وی سهرای ریه بهریی دایه و ب
هژمار ۲۰۴۴/ت----- ۲۱/۱۰/۸ بجه بهرزه هاتییه راگهانندن. ب شروفه کرنا خالین
سهری نه گهر کاره کی تیرا وی پیقه بهیت یان موچه یه کی تیرا وی بکته و بشیت

گرانیا کرئی یا خانى و پیندقین دى یین ژيانا وی دابین بکەت و دوباره پینداجرون ب سەرو بەرئى وی نەهیتەفە کرن یان زیدەهیهك نەچیتە سەر موجدەیی بۆ وی هاتییه فەبرین دبیت ژ بى چاره ییى بچیتە دەرفە، ژبەر کو وی پیشینه دگەل کوردین نازەریبجانی هەنە بچیتە وان دەفەران.

سەرۆکاتیا ریفەبەریا گشتییا ئاسایشی. سەرتیپ اعتماد مقدم. جهی ئیمزایی.
روونقیس وهك یی رەسنە.

(۳)

وەزارەتا کاروبارین دەرفە
فەرمانگە.. نقیسینگەها نەیتی
هژمار ۴۴۵۹
رۆژ ۲۱/۱۲/۶ (نەیتی و بلەز)

جەنابى هیزایی سەرۆکوەزیران

ل دوو فەنەرازییوونەکی کو بالیۆزی بالایی ترکیا دیارکری احسان نوری کو بەری نەها پلا نەفسەریی دلەشکەری ترکیادا هەبوو و پاشەر هاتییه ئیرانی و دسالین ۱۹۲۸- ۱۹۳۰ یادا بوویه نەگەری شۆرشین ناگری داغی ژ ئالیی دەولەتا شاهنشاهیقه ل ساوه ل ژیر زبەرەفانیی بوو و ل فئی داویی هاتییه نازادکرن... چوویه نازەریبجانی و د دو هەفتیین چوویدا ل تەبریزی هاتییه دین. هەر وهك پیزانین دەستقه هاتین نافبری دگەل عەبدولقادر سەرۆکی عەشیرەتا جەلالی و عومەرخان سەرۆکی ئیلی شکاک دیدار و دانوستاندن کرینه و بالیۆزی بالا پیفەدچیت و دیاردکەت کو دبیت ئەف کەسە وهك

بهري نها ناريشه و ئالوزيان ل دهفهرين توخيبي دروست بکەت لهوما داخواز دکەت هيژ دهليفه ژ دەست نهچووين ريك ل بهر نافرې بيته گرتن.

ب بهرچافکرڼ بۆ دهستلاتدارين بالا داخواز دهپته کرن ب رژدى بفرمومون فهرانين پيدفي بيتهدان داکو نافرې ژ دهفهرين توخيبي و پاريزگهها تازهريپيجانئ دوورکەفيت و ل جهين دوورهدهست بيته ئاکنجیکرن و ب ههررهنگهکئ پيدفياتي بخوازيت نافرې ل ژير زيړهفانئ بيت نهکو بوونا وي ل تازهريپيجانئ و کارىگهري و پهيوهندين وي بيته نهگهري دروستبوونا پيکهاتن و گرفتاريان کو د پاشهروژييدا بيته نهگهري پهيدا بوونا دژواريي.

هيڤى دکەم بفرمومون وهزارهتا کاروبارين دهرفه ژ دهستورين دهچووي و نهنجامين دهستقه هاتي بيتهناگادارکرن داکو بهرسفا پيدفي بدهينه باليوژخانا بالا يا ترکيا.

وهزيرى کاروبارين دهرفه

(٤)

روژژ ١١/١/١٣٢٢ {١٩٤٣/٣/٣١}

هژمار ٤٣٣/٤٣٧/٨٧٠

پيوست.....

وهزارهتا نافخوهي

ريڤه بهرييا سياسي

هيژايئ سهروکوهران

ناماژه ب نفيسينا هژمار ٣٧٢٨٨-----٣٢١/١٢/٢٦ {١٩٤٣/٣/١٦} دهبارهى ئيحسان نوري کو دهپته بهرچافکرڼ ئيحسان نوري يک ژ نهفسهريڼ ترکيا بين پهنا بهره ل وهلاتئ شاهنشاهى سهردهمه کئ ل مهلبه ندى ل ژير زيړهفانئ بوول دووڤ

بريارنامهيا جفاتا وهزيران و نفيسينا هژمار ۹۵۹۴ سەرۆكاتيا وهزيران ل
۱۳۲۱/۵/۲۰ {۱۹۴۲/۸/۱۱} نافرې دگهل شهس كهسپن دى ل ژېر زيرهفانپ
هاتييه نازادكرن سپ كهس ژ وانا بو ديتنهفا كارى بو خوه ژ تارانې دهر كه تينه ژ بهر كو
ئيحسان نوري نه قيت ژ تارانې دهر كه قيت داخوازا دهستفه ئينانا كاره كي دكهت بريار
هاته دان موجه (درافي بو وي بريار ل سهر هاتييه دان- و) پي وي بيته مهزاختن و ل
دووڤ راپورتا ريفه بهرپيا گشتيا ئاسايشي نافرې هموو هديفان نه و ب خوه دهپته جهم
ژمپريارپيا ئاسايشي و موجه پي خوه وهر دگريت و ژ تارانې نه دهر كه تيه.

(۵)

وهزاره تا نافخوه پي / ريفه بهرې هه والگري
ريفه بهرپيا گشتيا ئاسايشي

فهرمانگه يه كه م

رؤژ ۱۳/۴/۲۲ {۱۹۴۳/۷/۵}

هژمار

(نهپني وبلهز)

جه نايي هيژا سهرۆكوه زيران

ل دووڤ نفيسينا هژمار ۲۶۲۷/۳۱۰۷-----۱۳۲۲/۳/۸ دگهل ريزگرتني
ديار دكهين كو ئيحسان نوري پي كو ل فهرمانگه ها مه هاتييه دهسته سهر كرن سكالايهك
دهرباره ي نه گهري دهسته سهر كرن خوه نفيسيه روونفيسي سكاللا نافرې دى دگهلدا
پيشكهش كهين.

سهرۆكي ريفه بهرپيا گشتيا ئاسايشي - سهرتيب اعتماد مقدم

(٦)

ریشه‌بەری نفیسینگه‌ها نهیتی

هژمار ٥٥٩ وه‌زاره‌تا کاروبارین ده‌رفه

روژژ ٢٢/٢/١٨؟ (١٩٤٣/٥/١٨ز)

(راسته‌خوه و زۆر نهیتی)

ئامازه ب نفیسینا روژژا ١٣٢٢/٢/٦ {١٩٤٣/٤/٢٦} هژمار ٤٩٩ ده‌رچوی ژ وه‌زاره‌تا نافخوهیی ده‌باره‌ی ئیحسان نوری کو وئهبه‌ک ژی بو ئاگادارییا وه‌زاره‌تا کاروبارین ده‌رفه‌ هاتیبه‌ هنارتن مه‌ ژی ده‌جی خوه‌دا بزارده‌ف گه‌هاندە بالیۆزی بالایی ترکیا نافبری (ئه‌فرۆ ١٧ ئوردیه‌هه‌شت {٧ گولانی}) هاتیبه‌ دیدارا مه‌ و دیارکریه‌ چهند جارن بروسکه (ته‌له‌گراف) بو وه‌لاتی خوه‌ هنارتینه‌ ده‌ستوری وه‌رگریه‌ کو ب نافیی ده‌وله‌تا خوه‌ دیار بکه‌ت کول دوو‌ف پیتزانیین ده‌وله‌تا ترکیا ئه‌ف که‌سه‌ ب خرابی مفای ژ نازادییا خوه‌ وه‌ر‌دگریت دبیت ببیته‌ فاکته‌ری جیبه‌جیکرنا مه‌رمین ترسناک ئه‌فه‌یه‌ کو ئه‌م ژ نازادییا وی هه‌رچه‌نده‌ زیره‌فانی ژی ل وی ده‌یته‌ کرن د نیگه‌رانین و ئه‌م دخوازین فه‌رمان بده‌ن ئیحسان نوری بیته‌ ده‌سته‌سه‌رکرن و گرتن و موله‌تا چ ره‌نگه‌ دیداران دگه‌ل وی نه‌ه‌یته‌ دان.

ره‌نگه‌ دانوستاندنن به‌رفره‌ه‌ دگه‌ل هیژیایی بالیۆزی بالا هاتنه‌کرن نافبری وه‌سان دیارکر کو هه‌ر ره‌نگه‌ نازادییه‌ک ب ئیحسان نوری بیته‌ دان ب بو‌چوونا ده‌وله‌تا ترکیا دیی به‌رو‌فازی دگه‌ل دوستینییی هیته‌ وه‌رگرتن و داکوکی ل سه‌ر هندی کر کو ژبه‌رکو نازادییا وی دیی بیته‌ ئه‌گه‌ری نیگه‌رانییا ده‌وله‌تا ترکیا ژ به‌ر فی چهن‌دی داخواز دکه‌ت ده‌ملده‌ست فه‌رمانا ده‌سته‌سه‌رکرن وی بیته‌ دان و ئه‌و بیی بیته‌ ئاگادار کرن دا کو ب بروسکی ده‌وله‌تا خوه‌ پی ئاگادار بکه‌ت و هه‌روه‌سان داخواز دکه‌ت ژ بو ئاگادارییا وه‌زاره‌تا ده‌رفه‌ ب نفیسین به‌فرمومون ئه‌و شه‌ش که‌سین کورد بین ل دوو‌ف نفیسینا هژمار ١٩٥٩٤ روژژا ٢٠/٥/١٣٢١ {١٩٤٢/٨/١١} یا سه‌رو‌کاتییا وه‌زیران هاتیبه‌ نازادکرن کینه‌ و ب دروستی ل کیفه‌نه‌.

وه‌زیری کاروبارین ده‌رفه

(۷)

وہزارہتا نافخوہیی

ریقہ بہرییا گشتییا ناسایشی

روونقیسی سکالا ئیحسان نوری ل ۱۳۲۲/۳/۱۸ {۱۹۴۳/۶/۸}

ب ناگادار کرنا سەرۆکاتیا ریقہ بہرییا سیاسی

تیمساری ہیژا سەرۆکی گشتییا ناسایشی

دگهل ریژگرتی ههوه ییێ ههژا ناگادار دکهین کو دلسۆژی ههوه ئیحسان نوری
نهفسهری پهنا بهری ترکیا ل رۆژا ۱۳۲۲/۳/۵ {۱۹۴۳/۵/۲۶} ناماده کره کارگیرییا
گشتییا سیاسی ل ناسایشی کو ههتا نهفرۆیی دهسته سهرکریه بیی خرابکاریهک و بیی
کو نهو بخوه نه گهری دهسته سهرکریی بزانیته. خوه ژ نهژادی ئیرانی دزانیته و دهولهتا
ئیرانی ب دهولهتا خوه دزانیته چوارده سالان بهری نها بوویه پهنا بهر د فی ده میدا
بهروفاژی دگهل دهستورین ناسایشی بچوو کترین سهریچی ژ وی بهندهی ده رنه کتیبه.
د ده مه کیدا کو نهفه نوزده هه یف و نیقه هاتیبه موله تدان پزیا هه فالین وی ب ژن و
زارۆکین خوه فه ب مەرهما دا بینکرنا ژیده رین ژیارا خوه چووینه جهم کهس و نیاسین
خوه بهنده ب سی که سفه ب موچه بی هه شتسه د و پینجی ریلان کو ب بهایی نه فرۆ
درا فه کی گه له ک کیمه و تیرا چ ناکهت رازی بوویه و ب هه ره نکه کی هه بیته به لی
ژ بهر کو نهفه دو هه یف و نیقه یهک شاهی درا ف ژ وی موچه بی وهر نه گرتیه زۆر قه ردار
و په ریشان بوویه ژ بهر فی چه ندی کاری چوونی بو نازه ر بیجانئ کریه و چه ند رۆژین
دیژ هاتیبه گرتن.

دو ژنېن غه رېب پیره ژنه کا حهفتی و پینج سالی یا دپتر سه ری ههشت سالانه یا نه خوشه و ل ژپر چاره سه ری بی خوه دی مانه هیفی دکهت زوو بریاری ل سهر نهرکی وی بدهن و فی خیزانا نه گبهت ژ فی سه روبه ری خه مگین رزگار کهن. فه رمان فه رمانا هه وه یین هیژایه.

ئیحسان نوری

روونقیس وهك بی ره سهنه

جهی ئیمزایی

(۸)

{۱۹۴۲/۶/۲۱} ۱۳۲۱/۳/۳۱

باره گایی پیروزی سه رو کوه زیوان

راشکاوانه بنده ئیحسان نوری په نابهری ترکیا بهرچا دکهت کول روژا دهسته سه رکرک بیست و حهفت روژه نه گهری فی گرتن و دهسته سه رکرکی نه زانیه دو ژنېن چاره رهش پیره ژنه کا حهفتی و پینج سالی یا دپتر نه خوش ههشت ساله ل ژپر چاره سه ری ل فی وه لاتی غه ری بی بی خوه دی مانه نه روادانا نه چا فه ری کریا توشی وان بووی دی ژیا نا وان بهر هف مه ترسی بهت.

ب بهرچا وهر گرتنا هندی کو بهری سی هدی فان ژ نالی کار گیریا گشتییا پیژانینان ده رباره ی چوونا فی بنده ی بو نازه ری بجانی فه کولین دگهلدا هاتییه کرن و بهری هه یامه کی ژ نه نجامی ده ستکورتی و نه بوونی وهك هه فالین خوه یین دی دل ل سه ر هه بوو به چیه ته بریژی دبیت نه گهری فی گرتنی ژ بهر هندی بیت.... د فی سه روبه ری دا

ل دهسپيكا شهريورا ۱۳۲۱ (سيكا سيي ژ تهباخا ۱۹۴۲) ب فرمانا پيروزا باره گايي سهرۆكوه زيروي حهفت كه سين ئاراراتي بنده زي يهك ژ وان بو ل ژير چافديروي هاتيه نازاد كرن و نهو بنده هاتيه ئاگادار كرن كو ژ في ديروكي پيغه هون نازادن و هر جهي دلي ههوه دخوازيت هون دكارن بچني ژ ههفالي بندهي محمه د درويش، تهجور و شه مسهدين ب ژن و زارۆكين خوه فه چوونه نازه رييجاني و بنده ب هيچ جهه كيه نه چويه و ل مهلبه ندي مايه زيده باري هندي ههكه بيژن بنده زي وهك ههموو ههفالي خوه ژ بو داينكرنا رزقي ژن و زارۆكين خوه د في دهمي نازاديا خوه دا چويه نازه رييجاني يان هر جهه كي ديي ئيراني و نره فيه، گونه هك نه كريبه تاوانهك د في نافه رييدا نينه بي بهرپرسيار بيت و ههزي گرتي بيت.

نه گهر تشته كي دي نه گهري گرتييه پرسيار ژ بندهي بكه داکو گومان نه مينيت، لهوما داخوازي ژ ههويهين ريژدار دكه م فرمان بدن في بندهي بي گونه نازاد بكه داکو ب خزمه تا نه خوشين خوه فه مژوول بيت.

ئيحسان نوري

ناقو نيشان: ئاسايش، كارگيرييا سياسي،

ئيحسان نوري نهفسهري تركيا

(۹)

وهزاره تا ريژدارا دهرفه

دگهل ريژگرتي بهرچاڤ دكه م بنده ئيحسان نوري پهنا بهري تركيا سهرى دو ههيف و نيخانه ل ريفه بهرييا سياسيا ئاسايشي هاتيه دهسته سهركرن و هيژ ب نه گهري في چه ندي نه هاتيه ئاگادار كرن ژ جهه كيه ئاگادار بوويه كو وه زيروي ههلبژارتي تركيا (وزير مختار تركيه) بوويه نه گهري توشبونا بندهي، سكالايين زورين بندهي پيشكه شكرين بهري چوار روژان ژ وهزاره تا نافخوهي بو وهزاره تا دهرفه هاتيه نفيسين.

دبیت وهزیری ههلبژارتیی ترکیا ناخفتیی دهربارهی سهرنقشتیی بندهی بکته. پیدفیی بهرچاڤکرنیی نینه کو دهولهتا ترکیا بۆچوونه کا گهلهک خراب بهرامبهه بندهی هه به. بندهی ژى دا خوه ژ بهلايین ترکیا تهنا کهت ب خهترانا خوهفه پهنا ئینایه بهر مللهت و دهولهتا شاهنشاهی ئیرانی ژبهه کو سیزده سال بوو ل ژیر زیهفانیی بوو ژ دلوفانیا دهولهتی ل دهسپیکا شههرویرا (تهباخا) سالا چووپیقه هاتییه نازادکرن بی گومان دهولهتا ترکیا پیتزاین دهربارهی نازادکرنه بندهی پهیدا کرینه و ژ بوو سههژنوو توشکرنا بهندهی مهانهییی دروستکرین. ژبهه فی چهندی ئهه ب نازادکرنه بندهی رازی ناییت و دانوستاندن دگهل وهزیری ههلبژارتیی وی دهولهتی نه دی سههروبهه وی نه گبهتی (بی ئیغالی) خوشه لی کن بهلکی دی نه گبهتییی وی زیده تر لی کن بهراهییی چواره سالین فی بندهی شاهدهیی دهن کو هیچ دهه کی بهروفازی دگهل دهستورین دهولهتا شاهنشاهی بهووکترین کریار نه کریه و داخواز بریار ل سهه سههروبهه بندهی ل دووفا نارهه زویا وهزیری ههلبژارتیی ترکیا نه بییت بلا ل دووفا ههه رهنگه قانون، ویزدان و عادهتان بییت یی مللهتی دیرینی ئیرانی پیدفی دبیت.

پهنا بهه وی سیاسی ترکیا

ئیحسان نوری

(۱۰)

نقیسینگهها سههروکوهه زیران

هژمارا تاییهت م/۸۸۵

روژا نقیسینی ۱۳۲۲/۶/۶

روژا چههسپاندنی ۱۳۲۲/۶/۸

وهزارهتا ناخهوهیی

نهینی

نامازه ب نقیسینا هژمار ۶۰۱۰/۱۰۲۳ ل ۱۳۲۲/۵/۲۶ {۱۹۴۳/۸/۱۷}

ده‌بارەى ئىحسان نورى ئاگادار دكەين كو بەلى پېندى دكەت ئەف كەسە گرتى
بىنيت، ژ بەر كو دەولەتە تركيا ژ ئازادىيا وى يا نىگەرانه.

سەرۆكۆه‌زىران

(۱۱)

رۆژ {۱۹۴۳/۱۲/۱۰} ۱۳۲۲/۹/۱۹

هژمار

پىوست

وہزارەتا نافخوہى

رىقەبەرىيا سىياسى

فەرمانگە

جەنابى ھىژا سەرۆكۆه‌زىران

ھەرۆه‌كى د هژمار م/۸۸۵ ل ۱۳۲۲/۶/۸ {۱۹۴۳/۸/۳۰} ل دور ئىحسان
نورى ئەفسەرى تركيا يى پەنابەر ل وەلاتى شەھنشاھى ھەوہ برىار دابوو و دەستور
دابوو رىقەبەرىيا گشتىيا ئاسايشى كو پېندى دكەت كەسى نافرې گرتى بىنيت. ل فى
داوى رەنكرەك ژ رىقەبەرىيا گشتىيا ئاسايشى گەھشتىە ژ بەر كو نافرې ئەفە پىنج ھەيقە
يى دەستەسەر كرىہ و گازندى ژ نەبوونا ئەگەرى فى سەرۆبەرى خوە دكەت داخووزا
برىارا داوى ل سەر گرتنا وى يان بەردانا وى گەلەك جاران بۆ بەرچاڤىن ھەوہ يىن
رېژدار ھاتىيە پىشكەشكرن داکو ھەر بۆ چوونەكا ھەوہ د فى وارېدا ھەى فەرمان يى
بدەن.

وہزىرى نافخوہى

(۱۲)

ریشه‌بهری نفیسنیگه‌ها نهیتی

هژمار

رۆژ ۲۰/۱۱/۱۳۲۲ {۱۹۴۴/۲/۱۰}

وه‌زاره‌تا کاروبارین ده‌رڤه

نهیتی جه‌نابی هیژا سه‌رۆکوه‌زران

د ناهه‌رۆکی نفیسنی هژمار (۴۶۲۰ نهیتی) ل ۸/۱۱/۱۳۲۲ {۱۹۴۴/۱/۲۸} ده‌بارهی ئیحسان نوری هاتییه کو بالیۆزخانا بالا یا شاهنشاهی ل نه‌نقه‌ره د بروسکه‌کیدا دیار دکه‌ت کو وه‌زاره‌تا کاروبارین ده‌رڤه یا ترکیا ب نازادکرنا نافیبری یا رازی نینه و دڤیت بی گرتی بیت، به‌لی نه‌ه وه‌زاره‌ته د وی باوه‌رییدا به‌چنکو نه‌ه که‌سه په‌نابه‌ره ل خاکئی شاهنشاهی و ده‌مه‌کی ژ نه‌نجامی داخوارین به‌پرستی گریدایی ترکیا هاتییه‌گرتن و نه‌ه گرتنا وی بوویه نه‌گه‌ری سه‌رگه‌ردانی و بی خوه‌دی مانا خیرانا وی و سکالاین به‌رده‌وامین وی ژ به‌ر فی چه‌ندی و هه‌روه‌کی د نفیسنی سه‌ریدا هاتییه به‌رچاڤکرن بریار و فرمان بده‌ن ریشه‌به‌رییا گشتییا ناسایشی وی ب که‌فاله‌ته‌کی کو نه‌شیت ژ تارانی ده‌رکه‌فیت ژ ده‌سته‌سه‌رکرنی نازاد بکه‌ت و موله‌تی بده‌نی.

بالیۆزخانا بالا یا شاهنشاهی ل نه‌نقه‌ره ب بروسکی بیته ناگادارکرن کو دی زیره‌فانی هیته‌کرن دا ئیحسان نوری نه‌شیت ژ تارانی ده‌رکه‌فیت.

وه‌زیری کاروبارین ده‌رڤه

(۱۳)

۱۳۲۳/۲/۳۱

سەرۆكوهزیران

راشكاوانه بۆ ههوه بهرچاڤ دكهين كو بهنده ئيhsan نوري ژ مشهختين ترکيا و ههڤالين وي دو ههيفه خهرجي وان نههاتيه دان و د ئه و پهرى تهنگافييدانه و زندههيا بريار بي هاتيه دان هيجژ چ ژى ديار نهبوويه هيفيداره ب دلوفانيه كا بي سنور ژ في تهنگافي و پهريشاني رزگار بکهن فرمان ههرويا پيروزه.
ژ ناراراتيان

ئىhsan نوري

(۱۴)

رئيشه بهرى کارناگامى (ئيجرام)

هزاره تا نافخوهي
ههرومانگه
ئاسايشا گشتيا وه لاني
رۆژ ۴/۳۱
ههرومان

جه نايي ههرومان سەرۆكوهزیران

نامازه ب بهرچاڤکريا ههرومان ۲۵۵۵/۵۰۵ ل ۳۲۳/۳/۳۰ {۱۹۴۴/۶/۲۰} ئىhsan نوري وه لاني ترکيا کوردی ناراراتی تهفسهري په نائينايه بهر وه لاني شاهنشاهي ده باره ي نه گه هشتنا موچه بين هه يقانه ههروسان کيميا درافي بۆ هاتيه ته رخاڤکرن داخوازانامه يه ك نفيسه كو ده قي وي ژ بۆ بهرچاڤکرنی دی پيشكه شكهين ژ بهرکو

سەرۆبهری ل ژێر زیرهفانیی بوویه هوکاری نهگههشتنا رهزامهندییا نهنجومهنی وهزیران
چوار ههیفان مووجهیی وان گهروهویه و زێده ژ پیدفی کهتینه د بهرتهنگی و
دهستکورتییدا داخوازدکته بفرموان بریار و فرهمانی بدهن بۆ بهلهز دهرفیخستنا
رهزامهندیی ل سهر مووجهیی نافبری و بین دی.

جیگری ئاسایشا گشتییا دهولهتی. پاسیار ۱ سیف

(۱۵)

رۆژ ۱۲/۴

هۆمار ۱۹۳۹۳

سهرۆکاتییا وهزیران

وهزارهتا دارایی

هیژایی ئیحسان نوری کوردی ئاراراتی یهک ژ کهسین ژێر زیرهفانیی یه مووجهیی
ههیفانه ۱۸۰۰ ریالان وهردگریت گازندا ژ کیمیا ههیفانهیا خوه دکته و داخواز
دکته هاریکارییه کا پو بۆ وی بیته کرن بفرموان بریار بدهن کارهکی پیدفی بیته
نهنجامدان.

سهرۆکوهزیران

(۱۶)

باره گایی هیژایی سهرۆکوهزیران

دگهل ئەو پەری ریزگرتنی بۆ ههوه بهرچاڤدکهین ژ بۆ وهرگرتنا مووچهیی
خرداد ماها ۱۳۲۴ (۵/۲۲ - ۱۹۴۵/۶/۲۱) یی کەسین ل ژیر زیرهفانیی ژ ژمیریارییا
سهرۆکوهزیران دهرکهتیه و هاتییه هنارتن بۆ وهزارهتا دارایی دهمی مه سهره‌دانا و پیری
کری بهرسفدان کو (باوه‌رناکه‌ن!) ژ بۆ وهرگرتنا دهسته‌لاتی فی ئهرکی دڤیت بجه‌فه
دهسته‌کا وهزیران ژ بهر فی چه‌ندی داخواز دکهم سهره‌نجامی فی سهروبه‌ری دیار بکه‌ن
داکو راوه‌ستیان د مه‌زاختنا مووچهیی فان کەساندا روو نه‌دهت.

ب نافی هه‌موو کەسین ل ژیر زیره‌فانیی
ئیحسان نوری^(۱)

(۱۷)

راپورتا پاشبه‌ندی له‌شکه‌ریی بالیۆزخانا
بریتانیا ۷ تیر ۱۳۰۹ (۱۹۳۰/۶/۲۸ - و)

پاشبه‌ندی یه‌کی هژمار ۵۹، لیوتنان کولونیل داد بۆ سیرتار کلایو
قه‌هه‌ک ۲۸ خزیران ۱۹۳۰ (۷ تیر ۱۳۰۹)^(۲)

^(۱) تهبایی ئەڤ ۱۶ بەلگه‌نامه‌یا ژ پەرتووکا (ژنرال احسان نوری پاشا) یا رحیم آشنویی محمودزاده هاتینه‌وه‌رگرتن و وه‌رگیان.

^(۲) وه‌رگیان ژ 177078 :op:cit:pp 1. Nouri :o 424|273:p:8:no11|

هېژا.خو به سهر فراز د زانم ب في ريكي راپورته كي ل دور هه فېه يقينا خو به د گهل
 روبن پاشا (نافه كي) ل ۲۶ خزيران ۱۹۳۰ (۵ تير ۱۳۰۹) بؤ هه وه پيشكه شكه م.
 ويته بين (في نفيسي) راسته وخو به دي بؤ ريفه به ري كيرارين له شكه ري و
 هه والگرييا وه زاره تا بهر گريي و سهر و كاتيبا نه ركانين له شكه ري بين هندستاني هپته
 شان دن.

راگه هاندنا ديداري د گهل روبن پاشا ل ۲۶ خزيراني.

ل روژا ۲۶ خزيراني ل دوو ژفانه كي پيشوه خت من د گهل روبن پاشا نافه كي ديدار
 كړي كي كو وه سان ديار كړي كو ل سالا ۱۹۱۴ وه زيړي بهر گريي يي نه رمه نستاني
 بوو^(۱) و في گافي ژ بؤ راسپارده كا نه پي ل تاراني به، نهو ب هيفي بوو هاريكاريان ژ
 برتانيا و يراني بؤ كوردن تر كيا ل ناگري ده سته بينيت.

وي نه ز ناگدار كرم كو د سي چوار سالي چووييدا (كوردن تر كيا) ل بهر هندي
 بوون ژ ده سته لاتي سته مكاريا توركان رزگار بن و سهره راي بزافين توركان بؤ فر كرنا
 وان ب كيرار كيم يان زيده في گافي د سهر به خو به نه.

ل ده ورو به رين ۱۰ خزيراني (۲۰ خور داد) هپرشا بهر نامه كړي ژ نالي توركان د ژي
 كوردن ناگري ده سپكر، ل دوو گوتنا روبن پاشاي هپزا توركان ژ ۱۵۰۰ سهر باز و
 ۵۰۰۰ چه كدارين نه ره سمې پيكده يت، نه ژ هژماره ل دوو هژمارا د هندهك زيده رين دي
 دا هاتي كيمزه، دو ده فهر بهك ل باكووري نه رجيش يا دي ل كناري چي يي ناگري ل
 نالي روژ نافي ل ژير ده سته لاتي كوردان دانه، نهو ب هيفينه ده فها د نيغه را فان دو
 جهاندا ده سته بينن و هه مووي بكه نه ده فها كا شور شگيري (رزگار كي - و)، هپزين
 توركي ب سهر دو پشكاندا ليكفه كرينه، پشكهك ل ژيري نه رزه رو مي ل نالي ناگري
 كار دكن، پشكا دي ژ ژوري روژ نافي ده ريا كي واني بهر هف نه رجيش و بايه زيدي
 نه، گوره پانا كيرارين له شكه ري بؤ هپزين ره سمين له شكه ري توركي گه له كا ناسي و
 دژواره، تورك بؤ پاراستنا هپزين خو به ل في ده فها ري توشي گه له ك دژواريان
 بووينه، به كيتيا سو فيه تي موله تا داي ب ريكا خيچين ناسني بين سو فيه تي و د ني ف

(۱) دبيت نافري روبن ترميناسيان بيت يي كو د سالي ن سهر به خو به يا كوماري نه رمه نستاني ۱۹۱۸ -
 ۱۹۲۱ بؤ سهر ده مه كي وه زيړي بهر گريي بوو نه د سالا ۱۹۱۴ يدا.

خاکي ويدا پيدايين له شکهري بو له شکهري تورک دابن بکن، هر وهک ديار کورد ژ نالي کهرهستين پيدايينه د تهنگايدانه، نهفه تا که پيداييتيا وانه بو هاريکاري کو ب دابنکرنا في پيداييتي دي شين بهرامبهري تورکان بهر خواهه داني بکن، تني داخوازا روبن پاشاي نهو بو ب رهنگه کي نه رهسي نامير و کهرهستين شهري بگههه کوردان. ده مي وي بو من ديار کري کو نه گهر دهوله تا بریتانیا ريکي بدهت نهو دکاريت ب شيويه کي نه پتي هاريکاريان د ريکا عراقي را بو کوردان بنيرت. نهز ناچار بووم بو وي ديار بکه کم کو داخوازا وي جهي کهنبييه، نهز ههتا کو نکارم في بابه تي ل ديوانا باليوزي خودانشکو شاهي بریتانیا بهر چافبکه کم، نهز باوره دکهم کو نهو يي هيفيدار بوو بو في مهده مي دگه ل دهوله تا تيراني دي سرکه فتيتر بيت.

تهوه رين سهره کيپن بوچوونين روبن پاشاي نهو بوون کو سوفيهت پتر وهک داردهسته کي خواهه سهره ده يي دگه ل تورکان دکهت، ب رهنگه کي نه رهسي هاريکاريان وان دکهت بو ژ نيغبرنا کوردان دا کو ل داوي نهو ب ساناهي دهست ب سهر ده فهر پيدا بگريت، وي ده مي دي په کيتيا سوفيه تي د پينگه هه کي وه ساندا بيت کو دهسته لاتي خواهه ل روژه لاتي ههتا کنارين ژيريپن دهريايي خه زهر بهره ف باشوور و عراقي راکيشيت. نهفه ژي گهفه که کو روبن پاشاي د فيت ب مفا وهر گرتن ژي نارمانجين نه رکي خواهه يي راسته قينه ل تاراني دهسته بينيت.

پرسی. سی. نار. داد، لیوتنان کولونیل، پاشبه ندی له شکهري.

هموو بهلگه نامه بين ۱ - ۱۶ ژ پهرتووکا (ژنرال احسان نوري پاشا) نفيسينا (رحيم اشنوي محمود زاده) هاتينه وهر گرتن و مه وهر گيرينه سهر زمانې کوردي، بهلگه نامه بين ديتر ژ وهر گيرانا مه بو پهرتووکا (شورشا کوردین ترکیا و کاریگه ريبا وي ل سهر په يوهنديپن دهرفه بين تيراني) هاتينه وهر گرتن، کو لژ يرو نافي (شورش کردهای ترکیه و تاثیر آن بر روابط خارجي ايران) نفيسينا کاوه بهيات چاپا تاراني ۱۹۹۴ ي هاتبوو چاپکرن.

وزارت داخله

اداره کل شهربانی

رندارمري كل

سواد نامه اداره رندارمري كل كشور خه ۱۰ / ۱۰ / ۲۱ نمره ۶۴-۶۴

محرمانه فوری

رباست اداره كل شهربانی

از تیریز اطلاع میدهند احسان نوری که از افسران سابق ترکیه و در تهران تحت نظر بوده گویا بطور ناشناس از تهران خارج و به آذربایجان آمده با عمرخان ملاقات و همچنین برای ملاقات شیخ عبدالقادر جمالی بطرف ماکو رفته است خواهشمند است دستور فرمایند تحقیق و تعیین نمایند خروج شخص نامبرده از تهران صحت دارد یا خیر و چون نامبرده در میان اکراد تولیست انقلاب و افتخاشا خواهد کرد تصمیمات مقتضی نسبت به نگهداری او در تهران اتخاذ شود . رئیس زندانمري كل كشور . سرلشكر آقاولسی محل امضا .

رو نوشت برابر اصل است

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

به‌لگه‌نامه هژمار (۱)

وزارت داخله
اداره کل شهرتانی

سواد نامه صادره بآداره ژاندارمورینه ۲۱ / ۱۰ / ۱۱ ندره ۲۱۶۲۰

ریاست آداره کل ژاندارمری

عطف بنامه شماره ۱۲۰۹۴ / ج ۱ راجع به احسان نوری اشعارمیداد
۲۱ / ۱۰ / ۱۰
مشارالیه در تاریخ ۲۰ / ۵ / ۲۱ طبق تصویب نامه هیئت وزیران که ضمن
شماره ۱۰۶۴ از طرف جناب آقای نخست وزیر ابلاغ گردیده
۲۱ / ۵ / ۲۰
از تحت نظر ما مورین این آداره خارج و آزاد گردیده فعلا در تهران مقیم
و بخارج مسافرت ننموده است چون مشارالیه ماهیانه ۸۵۰ ریال مقرری داشته
و مقرری او تکافوی هزینه او را نمینمود برای تا مین اعانه مشارالیه تطبیق
امره جناب آقای نخست وزیر جهت ارجاع شغل به آن آداره معرفی و ضمن
شماره ۲۰۴۴۱ / ت نقدان محل اعلام شده است باشرح مراتب
۲۱ / ۱۰ / ۱۸
فوق اگر چنانچه شغلی بفرآخور حال او با حقوق مکفی که بتواند باگرانی خواری
باروگریه خانه و سایر لوازم زندگی اعانه او را تامین نماید دربارہ او رجوع
نشد و یا اینکه اضافه مقرری دربارہ او تعیین و پرداخت نکرد ممکن است
در نتیجه استیصال بخارج مسافرت و نظرسوابقیکه در میان اکراد آذربایجان
دارد بآنصفحات عزیمت نماید . - رئیس آداره کل شهرتانی - سرتیب اعتماد
مقدم محل امضاء رونوشت برابر اصل است .

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

بدلگه نامه هژمار (۲)

اداره - دفتر محرمانه
شماره - ۵۹
تاریخ - ۱۱ / ۱۳ / ۳۰

وزارت امور خارجه

محرمانه

خیلی فوری

جناب آقای نخست وزیر

بقراینکه سفیر کبیر ترکیه اظہار امید دارند احسان نوری کرد که سابقاً در نیروی ترک سمت انصری داشته و بعداً پایران آمدہ در سنہین ۱۱۲۸-۱۱۲۷ موجب انقلابات افری داغ گردیدہ و از طرف دولت شاهنشاهی در ساوہ تحت نظر بودہ است اخیراً آزاد گردیدہ - پادریایجان رفتہ و در یکی دو ہفتہ پیش در تہیز دہدہ شدہ است و بطوریکہ اطمینان پیدا کردہ اند نامبردہ با عبد القادر رئیس طایفہ جلالی و عمرخان رئیس ایل شکاک ملاقات و مذاکراتی بعمل آوردہ است و سفیر کبیر اضافہ مینموند کہ چون ممکن است این شخص مسانند گذشتہ زحمات و سنگلاخی در مرز ایجاد نماید لہذا تقاضا داشت تا فرصت فوت نشودہ دستور دادہ شود کہ از نامبردہ جلوگیری بعمل آید .

با عرض مراتب بالا مستدعی است تدغین فرمایند کہ با فوریت اوامر لازمہ صادر گردند کہ نامبردہ را از نقاط مرزی و ایالت آذربایجان دور و در نقاط دور دست اسکان دادہ و بہر نوع کہ مقتضی باشد تحت مراقبت قرار دادہ شود کہ مبادا بواسطہ بودن در آذربایجان و داشتن نفوذ و روابط محلی اتفاقات و گرفتارہایی فراهم نمایند کہ در آتیہ موجب زحمت شود استدعا دارد مقرر فرمایند از دستور صادرہ و نتیجہ حاصلہ وزارت امور خارجه را مستحضر فرمایند کہ بسفارت کبرای ترکیه پاسخ لازمہ دادہ شود .

دفتر امور خارجه

وزارت امور خارجه
۱۳۱۷

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

بدلگه نامه هژمار (۳)

تاریخ ۱۱/۱/۱۳۲۳
شماره ۷/۳۷۹
پوست

جناب آقای نخست وزیر

عناف بهرقومه شماره ۲۷۲۸۱-۲۶۶/۱۲/۳۲۱۱ راجع به احسان نوری کردمه رود میدان
احسان نوری یکی از افسران ترکیه پناهنده به کشور شاهنشاهی میباشد که مدتی در مرکز تحت
نظر بوده و بموجب مصوبینامه هیئت وزیران و بهرقومه شماره ۹۵۹۶ نخست وزیری در تاریخ ۲۰/۲۰
۱۳۲۱ مشارالیه و شرفرود دیگر اکراد تحت نظری آزاد گردیدند و اندکمه سه نفر آنها برای تهیه
شغل به خود از تهران خارج و چون احسان نوری مایل به خروج از تهران نبود و درخواست
ارجاع شغل مینمود مقرر گردید مقررری او کماکان برداشته شود و این گزارش اداره کل شهرستان
تأمیر و همه ماهه نسخه ایچ-ابداری شهرستان مراجعه و مقررری خود را در ایست و از تمام
خارج نشده است.

وزیر کشور

رئیس هیئت

بدلگه نامه هژمار (۴)

مستقیم و خیلی محرمانه

۵۴۳-۲
۱۱/۴/۲۰۱۱

اداره دفتر محرمانه
شماره ۵۵۹
تاریخ ۲۲/۲/۱۸
پورت ۱۸-۲۵۵

جناب آقای نخست وزیر

مفاد نامه مورخه ۱/۱۴۲۱/۱۱ شماره (۱۱) صادره بوزارت کشور در خصوص احسان نوری کرد که رونوشت آنرا برای استحضار وزارت امور خارجه ارسال فرموده بودند در موقع خود جناب آقای سهرکبیر ترکیه شفاها اطلاع داده شد تا مبرده امروز (شنبه ۱۷ اردیبهشت) بملاقات اینجانب آمده اظهار داشت که مراتب را بدولت خود تلگراف نمود و دستور یافته است که بنام دولت خود اظهار نماید که چون طبق اطلاعات دولت ترکیه این شخص از آزادی خسود استفاده و مسکن است آلت اجرای مقاصد خطرناکی کرد و این است که ما از آزادی او ولو با مراتبی که نسبت با و بعمل آید نگران بوده و خواهشمندیم دستور داده شود که احسان نوری نوری دستگیر و توفیق گردید و بهیچوجه اجازه ملاقات از او داده نشود.

مذاکرات نسبتاً مفصل با آقای سهرکبیر بعمل آمد و نامبرده اظهار مباداشت هرگونه آزادی که با احسان نوری داده شود در نظر دولت ترک غیر موافق با دوستی تلقی خواهد کرد و اصرار داشت که چون آزادی او موجب نگرانی دولت تبرک میباشد علیهذا خواهشمند است که بتهد نوریست دستور توفیق او داده شود و مراتب با اطلاع ایشان برسد تا بدولت خود تلگراف نماید و نیز مستدس است برای اطلاع وزارت امور خارجه مرقم فرمایند شش نفر اگر ادبکه بموجب مرقوم شماره (۱۵۹۱) مورخه ۲۰/۵/۱۳۲۱ نخست وزیر آزادی داده اند چه اشخاصی بوده و فعلاً در کجا هستند.

وزیر امور خارجه

بدلگه نامه هزار (۶)

وزارت کشور
اداره کل شهربانی

دوفتوش مشروحه احسان نوری مورخه ۱۸/۳/۱۳۲۲ شماره _____

با استحضار ریاست اداره سیاسی

نیسار معظم ریاست کل شهربانی

محترماً به عرض میرساند فدوی احسان نوری پناهنده ترکیه در تاریخ ۲۲/۳/۵ از طرف اداره سیاسی کل شهربانی احضار و تا امروزنگاه داشته چهارده روز است بلا تکلیف و علت جلب و بازداشت شد نشر اهرام نفهمید است . چاکر خود شرا از نژاد ایران و دولت ایران راهم دولت خود دانسته چهارده سال قبل پناهنده شده در اینست برخلاف دستور شهربانی کوچکترین خلافی از فدوی سر نزده است . در صورتی که نوزده ماه ونیم است سرخر شده اکثر نفایس بازن و بجه هایشان برای تامین معاش خود بنزد اقوام و آشنایان خود رفته اند بند . با سه نفوس هشتصد و پنجاه ریال مقرری که بنرخ امروز بول خیلی کم و غیر ممکن میباشد قناعت و علی کل حال زندگانی کرده چون دو ماه ونیم است از این مقرری هم بکنشاهی بول نگرفته خیلی مقروض و بی نشان شده بود لذا تقاضای رفتن آن را بجان رانموده چند

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

به لگه نامه هژمار (۷-۱)

روز دیگر نفاشده است -

هـ

دوتا زن غریب یک پیوزن هفتاد و پنج ساله دیگری مریض علیله که هشتاد سال است

تحت معالجه میباشد بدون پرستار مانده اند استدعا دارم مرحمت فرموده -

تکلیف فدوی رازود ترنوعین اینها ناله بد بخدا از این وضع دلسوزر هائی بخشند .

امرا مبارک است . احسان نوری محل امضا

رونوشت برابر اصل است

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

بدلگه نامه هژمار (۷-ب)

مقام بشارت دخت وزیر

باناك لعتام بعض يرسند باه جوړو كه در خواست يروا
مقرر خود از ماه ۱۳۲۶ اشخاص تحت نظير ايعاد
تحت وزير صادر و بوزارت داراي فرستاده شده
مقرر هر چه بخواه بر ايجده خوديم جواب ميدهد كه اعتبار
نيز اين بوزارت تكليف بايد بريت وزير ارجعه كنيم
نيز اين بوزارت تكليف ايجانان را صحت فرمايند
ولن در پرداخت مقرر اين عيانان رخ ندهد
بام عموم تحت نظير

افسان نوري

۵۳۸۹۰

۱۳۲۶

بهلگه نامه هژمار (۱۶) خدمت دهسقي نيجسان نوري پاشا

پاشبهندی چاری

یاشار خانم هه قزین و هه قالا روژین دژوار^(*)

* ئەڤ بابەتە ب هەلکەفتا ٣٤ سالییا وەغەرا داویێ یا ئیحسان نوری پاشای د هژمار (١١٥) روژا ٢٥ ئادارا ٢٠١٠ی یا روژناما وار دا هاتییه بە لافکرن و وەک نامیلکەک ب هژمار (٢٩) ژ بە لافۆکیێن هەلبژاردە بیێن سەنتەریێ فەکولیتیێن کوردی و پاراستان بە لگە نامەیان یێ سەر ب زانکۆیا دهۆکی فە ل سالا ٢٠١٠ی هاتییه بە لافکرن.

نيسان نوري پاشا

شۆرشا ئاگرى يەك ژ سى شۆرشىن مەزنىن باكوورى كوردستانى يە د نىقا يە كەم ژ
 سەدسالىيا بىستى، كو (شۆرشا شىخ سەعەيدى ل ۱۹۲۵ى، شۆرشا ئاگرى ل ۱۹۲۶ -
 ۱۹۳۰ى، شۆرشا دىرسىمى ل سالا ۱۹۳۷) ىنە. شۆرشا ئاگرى ئەوا ب درىژىيا پىنج
 سالان بەرامبەرى لەشكەرى توكيا بەرخووەدان كرى، چ ژ ئالىي درىژىيا ژىي وى، چ ژ
 ئالىي كارىگەرىيا وى ل سەر دەولەتەن دەفەرى و دەولەتەن زهەيزەل هەرىمى مەزنىن
 شۆرشا كوردى بوو د قوناغا نافرېدا و يەكەمىن شۆرشا كوردى بوو بوويە قورباننا
 هەفرىيا نىقبەرا يەكتىيا سوڤىەتيا جارن و دەولەتەن سەرمایەدارى و كولونىالېزمىن وى
 سەردەمى، د ئەنجامى گەلەكۆمەكيا دەولەتەن توكيا و ئىرانى و ئىكەتيا سوڤىەتى و ب
 پشتەفانىيا دەولەتەن برىتانىا و فرەنسا كو وى سەردەمى ل عىراقى و سورىا
 دەستەلاتداربوون هاتىيە ژ نافرېن. ئەڤ شۆرشە ب مەزنانى و كارىگەرىيا خوەل دەفەرى
 گەهشتىبوو ئاستەكى كول ھندەك ژىدەران ب كۆمارا كوردى هاتىيە نافرېن و ھەك
 بالىۆزى برىتانىا ل تارانى د راپۆرتەكىندا ۱۶ نىسانا ۱۹۳۰ بو كومىسيونەرى بالا (مەندوبى
 سامىي) بەرىتانىا ل بەغدا دىبژىت: دەيتە گۆتن كو ب ناڤ دەولەتەكا كوردى ل
 دەوروبەرىن ئاگرى هاتىيە دامەزراندن و ھەتا كو ھەزىرەكى دەرفە ژى ھەيە. لەوما ژى
 دەمى ئەڤ شۆرشە هاتىيە ژ نافرېن رۆژنامىن توكى وىنەيەكى ئاشوپىي گۆرەكى (قەبرەكى) ل
 سەرى چىايى ئاگرى بەلافكر و ل سەر نقىسى بوو، ئەڤە گۆرى كوردستانا ئاشوپىي يە.
 ئەڤ شۆرشە ب سەركردايەتيا ئىحسان نورى پاشا (۱۸۹۲ - ۲۵ ئادارا ۱۹۷۶)
 وسەرپەرىشتى و رىبەرىيا جقاتا خويبوون بوو، يەكەمىن شۆرشا كوردى بوو ژ سەركردايەتيا
 ەشیرەتى دەركەتى و ئەفسەرەكى وەلاتپارێزى رەوشەنېر و خودان ئەزمونىن لەشكەرى
 سەركردايەتيا وى كرى و جقاتەك يان پارتىيەكا سىاسى كو (جقاتا خوەبىوون) بوو رىبەرىيا
 وى كرى، ھەروەسان يەكەمىن شۆرشا كوردى بوو ئالايى كوردستانى بلندكرى،

رێکخستنی سیاسیی و لهشکهری د نافرین لهشکهری خوهدا دروستکری و سیسته می شه ری پارتیزانی د بهر خوهدا نیدا بکار ئینای.

شورش ل مهها ئیلونا ۱۹۳۰ د نهجامی پیلانه کا هه ری می نیقده وله تیدا وب هیزا لهشکهری ب داویهات، سهر کردی فی شورش ل ئیرانی دبیته پهنا بهر، نهو ئیرانا وی ب خو ه دهسته کی بالا د پیلانا ژ نافرنا شورشیدا هه ی، لهوما ژ ی هه رچه نده ب ناچار ی پهنا ئینایه بهر ئیرانی، به لی ئەف و هلاته بو وی نابیته پهنا گه هه کا ئارام و تهنا، به لکی ب ده سپیکرنا پهنا بهر بیا ئیحسان نوری داستانه کا دی یا بهر خوهدانا وی دهست پی دکهت، نهو ژ ی ۴۶ سالین مایی ژ ژیا نا وی فه دگریت، وهك دهیته گوتن ل پشت هه ر مرفقه کی مهزن ژ نه کا مهزن هه یه، ل پشت فی سهر کرده ی ژ ی د داستانی بهر خوهدانا وی دا، چ ل چیا ی ناگری چ ل پهنا بهر ی، ژ نه کا مهزن هه یه نهو ژ ی (یاشار خانم) هه قژینا وی یه، لهوما ژ ی نهو ژ ی ساله د بیرهاتنا وه غهرا داوی ی یا ئیحسان نوری پاشای دا دی قان چه ند په یقان بو داستانا بهر خوهدانا فی ژ نا دلسوژ بو هه قژینی خو ه و دوزا وی یا رهوا ته ر خانکه یین^(۱).

پیزانین ده ر بهر ه ی ژیا نا فی خانما تر کا دلسوژ بو هه قژینی خو ه و دوزا وی یا نه ته وه یی دکیمن، هند دهیته زانین کو ئیحسان نوری د نافهرا سالین ۱۹۲۰-۱۹۲۳ وهك ئەفسه رهك د لهشکهری نووی ترکیادا کار دکر، نهو لهشکهری سهر ب جقاتا نه ته وه ییا مهزنا ترک (ترک بیوک مجلسی) یا ئالیگر بو کۆماری ترکیا، د فی قوناغیدا چه ندین نه ر کین لهشکهری ل ده قه رین گورجستان و نازه ریجان و سنوورین نه ر مه نستانی و سنوورین ترکیا و ئیرانی سهر که فتیانه نه جامدانه. پشتی کو ترکان په یمانا ناشتی دگه ل نه ر مه نان ل سالا ۱۹۲۳ ی مورکری ئیحسان نوری دبیته فه ره ماندی هیزا لهشکهرییا سنووری ئیرانی و

(۱) بو پتر پیزانینان شورش ناگری چاوانیا ده سپیکر نی، قوناغین وی، سه روبه ری وی یی لهشکهری و سهر نه جامی وی بنیره: هه موو نهو ژ یده رین د قان په راویژاندا هاتین، هه ره سان گۆتارا نفیسکاری فی بابه تی ب نافی سهر کردی شورش ناگری ئیحسان نوری پاشا، کۆفارا سیلا، ئادارا ۲۰۰۹.

ترکیا ل دهفہرا بایه زیدی، د فی ده میدا ئیحسان نوری ژیا نا هه فزینی د گهل یاشار خانمی پینک دئینیت^(۱).

ژیدهرین بهردهست ئاماژه ب دیروکا ده سپیکرنا هه فزینی د نافیهرا فان دو نه مراندا نه کریه، بهلی پتر هزر بو هندی دچیت ل داویا سالا ۱۹۲۳ یان ده سپیکا ۱۹۲۴ ی بیت، ژبه رکو ژ سالین ۱۹۲۲-۱۹۲۳ فه ئیحسان نوری هه تا ناسته کی د ژیا نا خوه یا له شکه ریدا ته نا بوویه، ل رۆژ هه لاتئ باکووری کوردستانی ده فهرین بایزید و سیرتی نیشه جی بوویه و بوویه نه ندامی جفاتا خوه سه ریا کوردان و بهرپرسی ریکخستین وی ل سیرتی^(۲). ول نه یلوولا ۱۹۲۴ پشکداری دشورشا بیت شه باب (ئه لکی) دا کریه، پاشتر مشهخت بوویه عراقی و ئیرانی هه تا دناؤ ریزین شورشا ئاگری دگهل هه فزینا خوه گه هشتینه ههؤ. ژیدهره کی دی ژ زار ده فی وی ب خوه فه دگیریت: پشتی هه شت هه یقان ژ داوه تا وان ل سته نبولی ئیحسان نوری گه هشتیه ریزین شورشی و پاشتر مشهخت بوویه عراقی و ئیرانی^(۳). تنی هنده ژ ده سپیکا ژیا نا خیزانداریا فان دو نه مران ده پتسه زانین. کهنگی ئهؤ خانمه هاتیبه سه ر دنیایی.. ل کیژ ناستی خواندنئ بوویه.. ژ کیژ مالباتئ بوویه..؟ ژیدهرین بهردهست چ به رسف بو فان پرسیاران نینن. بهلی وه ک ره حیم شنوویی مه جوود زاده یی کو ژ سالا ۱۹۵۵ فه تیکه لی دگهل مالباتا ئیحسان نوری کری

(۱) م.ج. رۆژبه یانی، شورشی کورد له ئاگری داغ، کوفارا رۆشنیری نوئ، هژمار ۱۲۱، نادارا ۱۹۸۹، ل ۱۵۷.

(۲) رۆژبه یانی، هه مان ژیدهر، ل ۱۵۷.

- محمد صالح زیباری، الجنرال احسان نوری پاشا، مجله جامعه دهوک، مجلد (۱)، عدد (۱)، ۱۹۹۸، ص ۷۷.

* پشتی چاپکرنا چایا ئیکئ ژ فی پهرتووکی و به لافبونا فی فه کولینئ ل سالا ۲۰۱۳ ی بیرهاتین یاشار خانمی ل ژیر نافئ (وه فاداری) هاتیبه وه رگیران و چاپکران، د فان بیرهاتناندا هاتیبه دیار کون کو وان ل رۆژا ۲۲ نیسانا ۱۹۲۲ ی هه فزینی پینکینایه. بنیره: یه شار ئیحسان نوری، وه فاداری، وه رگیرانی: ره حیم محمه مدی، (سلیمانی- ۲۰۱۳)، بپ ۱۶

(۳) رحیم اشنویی محمودزاده، ژنرال احسان نوری پاشا، (تهران: ۱۳۸۶ ه.ش، ۲۰۰۷ ز). ل ۴۶.

فه دگيريت: ئەڤ خانمە ئانكو ياشار خانم ترك بوو، ب تركيا ستهنبۆلى و فارسى د پەيڤى، د زمانى كوردى دگه هشت بەلى ژ بلى چەند پەيڤەكان زىدەتر نه دكارى ب كوردى ب پەيڤيت، هەردەم ناڤى وى ب (ياشار خانم) هاتىيە، بەلى وهك د دەستخەتەكى هەڤزىنى وى دا هاتى ناڤى وى (ياشار توكتاميش) ه و د داخووزنامە كيدا يا كو وى بو وهزىرى دەرڤەيى ئيرانى بلندكرى، ناڤى خوە ب (خديجه ياشار توكتاميش جبرانى) نفيسى يە، د قى سالىدا ژيى ئيحسان نورى نيزىكى شىست سالەكان بوويه و ئەو دژيى نيزىكى پينجى سالىدا بوو، ئانكو دەه سالان ژ وى بچووكتو بوو، ئەگەر ئيحسان نورى ساللا ۱۸۹۲ى هاتىتە سەر دنيايى دبیت خانما وى د ناڤەرا ۱۹۰۰-۱۹۰۲ دا هاتىتە سەر دنيايى^(۱). ژىدەرەكى دى وهسان ديار كرىه كو ئەڤ خانمە بنیات گورجى بوويه^(۲). ژىدەرەكى دى گۆتیه: ئيحسان نورى لەم روژانەدا هەست بە حەسانەوه دەكات، پلەى گەنجىتى بەجى ئەهیللى و ياشار خافى خزمى خوەى ئەخووزى...^(۳). بەلى خودانى قى ژىدەرى زىدەتر پىڤە نەچوويه و نەگۆتیه ئەڤ خزمىيە چ رەنگە خزمىيەك بوويه. هەروەسان عيسا پۆژمانى ئەفسەرى ئيرانى ژى كو كەسەكى نيزىكى قى مالباتى بوويه د نفيسىنە كا خوەدا ژ زاردەڤى ئيحسان نورى ديار دكەت كو ئەڤ خانمە ترك بوو^(۴).

دەسپىكا ژيانا وانا خىزانى دەسپىكەك دژوار بوويه، ژ بەر كو ئيحسان نورى كەسەك لەشكەرى بوويه و كەسپن لەشكەرى ژى پترىا دەمپن خوەل دەرڤەى مالا خوە و دوورى خىزانانا خوە دبۆرىن، بەلى ژيانا وان ب قى سەروبهرى ژى دووم نەكرىه و ل ۴ ئيلونا

(۱) ژىدەرى چوويى، بپ ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۸.

(۲) عبدالرحمن پاشا، اوراق احسان نورى پاشا، مجله مه تين، العدد (۲۵)، تشرين الاول ۱۹۹۳، ص ۹۹، ژ زار دەڤى نفىسكار پى رەش.

(۳) روژبه يانى، ژىدەرى بەرى، ل ۱۵۷.

(۴) رحيم، ژىدەرى بەرى، نفىسەرى قى پەرتووكى بىر هاتىن عيسا پۆژمانى (خاطرات عيسى پژمان، در مورد احسان نورى پاشا)، ژ پەرتووكا (کرد و کردستان) يا قى ئەفسەرى فهگوهاستينه، كول ساللا ۱۹۹۲ ل پاریس هاتىيە چاپكرن.

۱۹۲۴ ئىحسان نورى دگەل چەند ئەفسەرە كۆين كورد ب سەربازيەن خوه قە ل بىت شەباب پشكدارى سەرهلدانه كى دژى حكومهتا ترکان دبن و د ئەنجامى شكەستنا قى شۆرشيدا پتر ژ خيژانا خوه دوور دكهفیت و مشەخت دبیته عیراقى وپاشتر ژى بۆ ئیرانى و ئەو و هەر دو هەقالین خوه راسم و جەمیل هەر هەيامە كى ل جەهە كى و دگەل خودان هیژە كى یان دەستەلاتە كى و هندەك جاران ژى قەچاخ ژ هەردو دەولەتان ژيانا خوه بۆراندیه هەتا ل داوییا ۱۹۲۷ ئىحسان نورى دگەهیتە ریزین شۆرشا ئاگرى و سەرکردایەتیا شۆرشى دكەت.

ب قى رهنگى ياشار خانما كيمت ژ سى سالان دگەل هەقزینی خوه ژباى و بىی فیانا خوه ژ هەقزینی خوه دوور دكهفیت، ئەف كاودانه هەتا هاقینا ۱۹۲۸ ی بەردەوام دبیت، د قى دەمیدا رهنگە دانوستاندنەك د نافیەرا سەرکردایەتیا شۆرشا ئاگرى و نوونەرین حكومهتا ترکاندا دەیتە کرن، ل داوییا فان دانوستاندین نەگەهشتینە هیچ ئەنجامە كى، ئەفسەرین ترك یین هیژ ل ستەنبۆلى ئىحسان نورى دنیاى ژ وی دخوازان ئەگەر وی داخوازه كا تاییهتا كەسایەتى هەبیت بۆ وی بجه بینن، وی ژى ژ وان خواست هەقزینا وی كو وی دەمی ل بازیدی بوو بهنیرنه حەلەبى^(۱).

هندهك ژیدەرین دی وهسان د دەن دیارکرن، کو ئەف خانمە ب ریکا ریکخستین (خوهیبوون) ژ ترکیا هاتییه رهفاندن بۆ سوربى و ژ ویرى بۆ ئیرانى هەتا گەهشتیه ناگرى^(۲) (*).

(۱) احسان نوری پاشا، انتفاضة اگری ۱۹۲۶-۱۹۳۰، ترجمه صلاح برواری، ۱۹۹۰، ص ۴۰.

(۲) عبدالرحمن پاشا، ژیدەرى بەرى، ل ۱۰۰.

- یلماز چاملەبەل، گلیداخ بى خوهدى نینه، وهشانخانا دەنگ، (ستەنبۆل: ۲۰۰۵)، ل ۶۳.

* ياشار خانمى د بیرهاتین خوهدا داکوکی ل سەر وی چەندى کرپیه کو کەسایەتین خۆیبوون هاریکاریهك مەزن بۆ وی کرپه هەر ژ رۆژا گەهشتیه ناخاکی سوربى و هەتا دریکا عراقى را گەهشتیه ئیرانى و ب دیدارا ئىحسان نورى شاد بووین.

ل دوووقۇقى داخوازى ياشار خانم و دايكا وى ژ ستەنبۆلى دەينە ھنارتن بۆ ھەلبىي ژ وىرى ب ھاريكارييا ريڭخستين جقاتا خوھەيوون وھندەك دوستين ھرمەن دەينە ھنارتن بۆ باژيوى تەبريزا ئيرانى وژويوى بۆ خوھەي و ژ وىرى ژى بۆ چيايى ئاگرى و ب دیدارا ھەقزىنى خوھ سەرکردى شۆرشا ئاگرى شاددبیت. ئیحسان نوری د بەردەوامييا قەگيرانا چاوانيا گەھشتنا ياشار خانمى ديبزيت: دبیت گەھشتنا ياشار خانمى بۆ ئاگرى نە روودانە کا ھەژى گرنگىيى بيت، بەلى ھاتنا وى شيان وھيزا ريڭخستين خوھەيوون ديار كر، ھەفئەك ب سەر گەھشتنا وى را نەبۇريوو، فرۆكېن لەشكەرى توكى ئەسمانى ئاگرى قەگرت و ئەم ب خەستى بۆمبا بارانكرين ھەروەكى خوھەنيشادانين لەشكەرى بۆ بچيرھاتنا ياشار خانمى ئەنجام بدەن^(۱).

ب قى چەندى ياشار خانم ژى دبیتە يەك ژ پشكدارين شۆرشا ئاگرى، ئەو ژى د وان ئازار و نەخوشياندا دژيت يين ھەر ژن و ميرەكېن دەقەرین ژير دەستەلاتى شۆرشى تپدا دژيان، ئەو ژى وەك گشت وان كەسان دبیتە نارمانجى گوللە و بۆمبايىن تۆپ و فرۆكەيىن دوژمنان بوو، ل ھاقينا ۱۹۲۹ى كوونى ئیحسان نوری دكەفئە بەر بۆمبايىن فرۆكان و ياشار خانم بريندار دبیت^(۲). ھەروەكى ژ وى ب خوھ ھاتىيە قەگيران: د روژين دژوارين شۆرشا ئاگرى دا نەتنى ھەقال و پشتەفانا ھەقزىنى خوھ و شۆرشگيران بوو، بەلكى ب ئەركى دەرمانكرنا برينداران رابويە^(۳). د دواروژين شۆرشيدا بازنا دوورپيچا سەر شۆرشگيران بەرتەنگت دبیت، ھەموو ئاليين وان دەينەگرتن، ژ ھەموو رەنگين ھاريكاريان بى ھيقي دبن، لەشكەرى ترکان ب ھاريكارييا ھەردو حكومەتین ئيرانى و سوقبەتى ژ ھەموو ئالييانقە ھيرشى دكەتە سەر وان، ئەوين كيم چەك و تەقەمەنى، ئەوين كيم خوارن و پندفيين دن، ئەق شۆرشگيره شەرى مان ونەمانى دگەل لەشكەرى تركيى پيڭھاتى ژ

(۱) احسان نوری پاشا، ژئەدەرى بەرى، پ ۷۷.

(۲) ھەمان ژئەدر، پ ۸۱.

(۳) رحيم اشنوبى، ژئەدەرى بەرى، ل ۴۶.

۳۰-۴۰ هزار کهسان و چه کدار ب گشت رهنگین چه کی نوو دکهن. د فی ده میدا چوار پیچ که سین نهمه نی یین دناف شورشیدا ب رهمه ندییا سهر کردی شورشی بو خوه دهلیقه کی دهسغه دئین وفه دکشپین و گیانی خوه رزگار دکهن، بهلی بهری ده که تنا خوه و پشتی کو ژ فه کشیانا ئیحسان نوری بی هیفی دبن، دگهل یاشار خانمی دپه یفن داکو وی رازی بکه ن ژ ده فهری ده که فیت و گیانی خوه رزگار بکه ت، بهلی نه ف شیره ژنه د به رسفا واندا دیبژیت: نه ز دخوشی ونه خوشیاندا شریکا ئیحسان نوری مه، ژدل د فی ته نگا فیددا دی دگهل وی بم و نه ز وی ناهیلمه دنافا ناگریدا و بی وی ب هیچ جهه کیفه ناچم، هوون هه رنه سهر ریکا خوه و خوه دی دگهل هه وه بیت^(۱).

د فی سه روه بری دژواردا نه ف خانمه هزرا روژین هیژ دژوارتر دکه ت، نه و زیرین هه فزینی وی د داوه تا وی دا بو کرین و مالباتا وی و هه فال و دوستان بو کرینه دیاری کو هه تا وی ده می ل جدم خوه پاراستبوون، دا نه که فنه ده ست دوژمنی د هاونه کیدا دقوتیت و وه ک هوورکی کانزایه کی بو روژین ته نگا فتر هه لدگریت^(۲).

ل شه فا ۱۱/۹/۱۹۳۰ شورشگی رین دوور پیچدای هیرشه کا مه زنا مان و نه مانی بره سهر له شکهری ترکان، هه رچه نده گه له ک شه هید دان بهلی دوور پیچا ترکان شکاندن و ده ربازی نافا خاکی ئیرانی بوون، له شکهری ئیرانی ل پیشیا وان بوو و سی روژان دگهل فی له شکهری ژی شهر کرن وهنده ک شه هید دان، ل داوییا داوی ئیحسان نوری و هنده ک جهنگاوه رین ناگری ژ ناچاری خوه دانه ده ست ئیرانیان و ب فی چه ندی ل ۱۴ ئیلونا ۱۹۳۰ ی داوی ب شورشا ناگری هات^(۳).

(۱) احسان نوری، ژیده ری به ری، بپ ۱۰۳-۱۰۴.

- احسان نوری، مذکرات، ترجمه، عبدالستار قاسم کلهور، (ارییل: ۲۰۰۸)، ص ۸۰-۸۱.

(۲) رحیم اشنوبی، ژیده ری به ری، ل ۴۹.

(۳) یلماز چاملبه ل، ژیده ری به ری، ل ۱۹۹-۲۰۰.

ل قيرى قوناغا پەنابەرىيى ژ ژيانا ياشار خانى و ھەڧژىنى وى سەر كر دى شۆرشا ناگرى دەسپىكر، بى گومان ئەو شۆرشا ئىرانى رۆلەك دىيلانا ژناڧىرنا وى دا گىيراي، يا دلوشان نايىت دگەل فى سەر كر دەى وخيزانا وى و ھەڧقالىن وى، وەك پەنابەرىن ناسايى ژى سەرەدەرىيى دگەلدا ناكەت.

پشتى كو ئىحسان نورى وەك پەنابەر خوەدایە دەست حكومەتا ئىرانى، حكومەتا ترکان داخووا بدهسڧه دانا وى بو ترکيا دكەت، د ئەنجامى دانوستاندنن د نابقەرا ھەردو حكومەتاندا ل داوىي بریار ھاتەدان: نەدەنە دەست ترکان ب مەرجه كى دەست ژ سياسەتى بەردەت، ھەموو پەيوەندىن خوە دگەل كوردان بىريت، ل تارانى ل ژپر ڧەمانا ب كوتەكى بيت و بىي دەستورا دەولەتا ئىرانى ژ ڧى باژىرى دوورنەكەڧىت^(۱). ئىحسان نورى دەيتە ڧەگواستن بو تارانى و ڧەكولين دگەلدا دەيتە كرن، بو دەمى ۹ ھەيقان ل زىندانان شەھرەبانى دەيتە زىندانكرن. ل قيرى ئەو رۆژىن دژوارترىن ڧى خانى ل چىايى ناگرى ھزر لى دكر گەھشتن، وەك ئەو ب خوە ڧەدگىيرىت نەكو ھەڧژىنى وى د زىندانان رەزا شامى ڧە بىتە ژەھر خواركرن، وى ژ وى دراڧى بىي ژ وى زىرى قوتايقە دەسكەڧتى ھەر رۆژ خوارنا وى بەرھەڧدكر و دبرە بەر دەرى زىندانى و د دا دەست وى^(۲).

د ڧى كاودانيدا ياشار خانم ب تى ئەو و پىرە داىكا خوە ل وەلاتى غەربىيى و ل ژپر دەستەلاتى حكومەتا رەزا شامى بى كەس و بى خودان و ھەڧژىنى وى بى زىندانكرى دژيان، پشتى ۹ ھەيقىن زىندانى ئىحسان نورى دەيتە سەرگونكرن (نەڧىكرن) بو باژىركى ساوہ بى ئىرانى (ل دووڧ ھندەك ژىدەران بو ساوہ و دەمەكى ژى بو يەزد)، د ڧى سەرۋبەرىدا تىي ياشار خانم و پىرە داىكا خوە (ل سالا ۱۹۴۵ ل تارانى داىكا وى وەغەرا داوىي كرىه) كەس و ھەڧال و ھەڧخەمىن ئىحسان نورى بوون. ئەڧ سەرۋبەرە ھەتا دەسپىكرنا شەرى جىھانىي دووہ ل سالا ۱۹۳۹ وى و ھاتنا لەشكەرىن ھىژىن ھەڧەيمان بو ناڧ ئىرانى بەردەوام دبىت،

(۱) عبدالرحمن پاشا، ژىدەرى بەرى، ل ۹۹.

(۲) رحيم اشنوبى، ژىدەرى بەرى، ل ۴۶.

د فی کاودانیدا نهو دزقرنهفه تارانی، ل فی باژیری مهزن ئاکنجی دبن، بهلی هەر ل ژیر زیرهفانی و چافدیریا دهزگههین پولیس وههوالگریین دهولهتا شاهنشاهیدا، زیدهباری فی چهندی ژی ناریشا ههژاری ونهبوونی بهرسینگی وان دگریت. ههروهکی یاشار خانم ب خوه فه دگریت: نهو زیری مایه ل جهم وان دفروشن ب وی پارهی کامیونهکی (ترومیله کا باری) دکرن و دگهل شوپی رهکی نهرمه نی بی وان د سالین شهری ئاگری دا تیکهلی دگهل هه ی پیکدهین ل سهر کامیونی کار بکته و داهاتی وی بیته زیدهری ژيانا وان، ژ بهرکو د وی سهردهمیدا نهو مووجهی ب نافی پهنا بهری دهولهتی بو وان دمهزاخت هندی کیم بوو جههکی وهسان نه دگرت، مخابن پشتی دهمهکی نهو کامیونه ل شونا مفای دبیته زیانه کا دن بو وان و ب ناچاری ب کیتم ژبهای وی دفروشن^(۱).

پاشتر ژ بهرکو ئیحسان نوری د سهردهمی خواندنا کولیژا لهشکهری ل ستهنبولی شارهزاییه دکاری نهندازیاری و نهخشه ساییدا هه بوو، ب نافی نهی (مهندس جبرانی) د پروژی ئافاکرنا ئافاهیین زانکویا تارانی دا کار دکته، بهلی ژ بهرکو ئاریشین دژوار د فی کاودانیدا دهینه پیشییا وی، دهست ژ کاری بهرددهت و یاشار خانم دهست ب چیکرنا بویمباخین زهلامان دکته و ئیحسان نوری ژی هاریکاریا وی دکته و وان بویمباخان ل چه ند دوکانه کان د فروشن وب وی داهاتی و درافی مایی ژ کامیونی ژيانا خوه د بۆرین^(۲). زیدهرهک ژ زار دهفی ئیحسان نوری ب خوه فه دگریت : د شهری جیهانی دووهمدا ژ ترسین هندی نهکو برهقیته کوردستانا ترکیا و شورشه کی بهریا بکته حکومهتا ئیرانی نهو گرتیه و زیندانی کریه، بهلی وی ب ریکا نهو زیندانیین دهینه ئازادکرن نامه بو نوونه رین روسیا وبریتانیا و نهمریکا کو وی دهمی بالا دهست بوون ل ئیرانی هنارتینه و ب نافگیریا وان ل جهم بهرپوسین ئیرانی هاتییه ئازادکرن^(۳). فی زیدهری نامازه ب روژ و سال

(۱) رحیم اشنویی، هه مان زیدهر، ل ۴۸.

(۲) رحیم اشنویی، هه مان زیدهر، ل ۴۸.

(۳) روژبهیانی، زیدهری بهری، بپ ۱۵۹.

و هه‌یفین قی گرتنی نه‌کریه، به‌لی بی گومان پشتی ده‌سپیکرنا شه‌ری ل سالا ۱۹۳۹ و به‌ری نیسانا ۱۹۴۲ بوویه، ژ به‌رکو ئە‌ه‌وا ژ ژێده‌رین ئیرانیقه ده‌یته زانین ل ۱۹۴۲/۴/۲۳ ئیحسان نوری د‌گه‌ل یوسف عه‌لی موهاجر، به‌سه‌ره‌ه‌سنانی، ته‌یموور جه‌لالی، شه‌مه‌دین جه‌لالی، ئی‌ل‌خانی جه‌لالی، و محمه‌د ده‌رویش سه‌را وه‌زاره‌ت نا‌فخوه‌یی د‌ه‌ه‌ن و ژێ د‌خوازان ژ به‌رکو گرانیه‌یه‌کا زێده‌چوویه سه‌ر خه‌رجیی ژیا‌نا وان یان مووجه‌یی بو وان هاتیه‌ ته‌رخان‌کرن بیته‌ زیده‌کرن یان چا‌فدی‌ری ل سه‌ر وان بیته‌ را‌کرن دا ئە‌وه‌ ب‌خوه کار ب‌که‌ن و زیده‌ری ژیا‌نا خوه‌ په‌یدا ب‌که‌ن^(۱). پشتی قی سه‌ره‌دانی ل ۱۹۴۲/۶/۲۲ جا‌ره‌کا دی ئیحسان نوری دا‌خوازی ژ سه‌رۆک وه‌زیران دکه‌ت (یان وی ل کاره‌کی ل ئاستی وی دامه‌زرین، یان ژێ موله‌تی بده‌نی ئە‌وه‌ ب‌خوه‌ نازادانه‌ کاره‌کی ل هه‌ژی خوه‌ په‌یدا ب‌که‌ت...) و ئە‌گه‌ر ده‌وله‌تی ژ به‌ر هه‌ر ئە‌گه‌ره‌کی بیت (مانا وی ل ژێر چا‌فدی‌ری ب‌فه‌ر و پی‌د‌فی بزانیته‌ خه‌رجیی گونجای ل دوو‌ف کاودانین ژیا‌را هه‌یی بو وی شه‌بریت...) هه‌ر وه‌سان وی دیار کریه (.. ژ به‌ر کو وی ل خواندنگه‌ها بالا یا له‌شکه‌ریا ترکیا ل سه‌نه‌نبۆلی باوه‌رنا‌ما هۆنه‌ری تو‌بو‌گرافی ده‌سته‌فه‌ ئینایه‌..) ئە‌وه‌ دکاریته‌ دکارین نه‌خسه‌ کیشانی‌دا کار ب‌که‌ت. به‌لی ئە‌وه‌ دا‌خوازه‌ یا بی ئە‌نجامبوو^(۲).

د ئە‌نجامی فان دا‌خواز و سه‌ره‌دانان و ل ژێر باندورا هنده‌ک فاکته‌رین د‌وی سه‌رده‌میدا ل سه‌ر گۆره‌پانا سیاسیا ئیرانی هه‌ین، ج‌قاتا وه‌زیرین ئیرانی د‌ج‌فینا خوه‌یا شه‌شیدال (۱۹۴۲/۸/۲۷) رازی‌بوو ل سه‌ر نازاد‌ک‌رنا (حه‌فت که‌سان ژ مشه‌ختین ترکیا) ئانکو ئیحسان نوری وه‌ه‌قالین وی و ل دوو‌ف راسپاردا وه‌زاره‌تا به‌رگری بریار هاته‌ دان هاریکاریا بو وان د‌ه‌یته‌ مه‌زاختن (ژ وان ژێ هاریکاریا ئیحسان نوری یا کو بو ۱۵۰۰

(۱) کاوه بهیات، شۆرشا کوردین تورکیا و کاریگه‌ریا وی ل سه‌ر په‌یوه‌ندیین ده‌رفه‌یین ئیرانی، وه‌رگی‌ران ژ فارسی موسه‌ده‌ق تۆفی، (ده‌ۆک: ۲۰۰۹)، ل ۱۹۷-۱۹۸.

(۲) کاوه بهیات، هه‌مان ژێده‌ر، ل ۱۹۸.

ریلان هاتیبه زنده کرن) هتا دمه کی کاره کی هژی پهیدا دکن وهك بهری بیته دان^(۱). ل دوو ژنده ره کی دیت هر دقوناغا سالین شه ری جیهانی دووی دا ئیحسان نوری ژ تارانی جار ه کا دی هاتیبه دوورئ یخستن بو باژی ری کرمان^(۲).

ل سالا ۱۹۴۵ دایکا یاشار خامی وهغرا داوی دکت، نهو ب تنی دوور ژوهلات وکسوکارین خواه دگهل ههژینی خواه دژیت، نهو ههژینی ۴۶ سالین ژیا نا وی یا په نابهری یان زیندانگری یان سهرگونگری ل گوند و باژی ری دوور و فهده ری نیرانی و نه تنی بهرده وام ل ژیر چاقدیری دز گه هین ههوالگری و سیخوری نیرانی بهلکی دز گه هین سیخوری ترکی ژی ههردهم دوو فچوونا وی دکر، ژنده رهك فه دگیریت: پشتی کو بو جارا دووی ژ زیندانی هاتیبه نازاد کرن، ل تارانی ئاکنجی دیت، دز گه هی ههوالگری نیرانی مووچه کی نهمره و نهژی بو فه دبریت بهلی زیره فانهك ل بهر دهر گه هی مالا وی دهیته دانان نه تنی نهو بهلکی یاشار خام ژی وهه رکه سی هاتنو چوونا مالا وی کریت د قیا ب مولهت و بو دمه کی دیارگری هاتنو چوونا مالا وی کر با^(۳).

نهفسره کی ههوالگری نیرانی (سافاك) کو پشتی ۱۹۵۸ ب نهر کی چاقدیری کرنا وی هاتبوو راسپاردن فه دگیریت: ئیحسان نوری وینه کی خواه بی گه نجیتی چوارچو فه کر بوو و ل سهر وینه ئالا و ئارمی کوردستانی دانابون وهك دیار ل ژوورا خواه ههلاویستبون، ترك ل فی وینه ئاگادار ببون، دز گه هی ههوالگری ترکان (میت) راسته و خواه دهر باره ی فی وینه پیوهندی ب ریقه بهری گشتی سافاکی فه کر بوو و ژ فی چندی خواه نه رازی کر بوو^(۴). نانکو پشتی ۲۸ سالان ژ په نابهری هیژ ههردو دز گه هین سیخوری ن

(۱) کاوه بهیات، هه مان ژندهر، ل ۱۹۹۹.

(۲) رحیم اشنوی، ژنده ری بهری،

– رۆژ به یانی، ژنده ری بهری، پ ۱۵۹

(۳) رۆژ به یانی، هه مان ژندهر، ل ۱۶۰.

(۴) رحیم اشنوی، ژنده ری بهری، ل ۲۷.

ئیرانی و ترکیا چاقدییری ل ئیحسان نوری و ههڤژینا وی دکر. گهلۆ ئهیری ئهڤه نه تراژیدیا بوو ئهڤ دو نهمره تیدا دژیان..؟ ب فی سهروبهیری و دکاودانه کی نابووریی بهرتهنگدا ئهڤ خانمه دگهل ههڤژینی خو و کچه کورده کا دهڤهرا مههابادی کو ههر ژ زارۆ کینی ب خودان کر بوو دخانیهک یان شوقیهه کا کری زۆر ب سادهیی و ناقمالمیه کی هیژ سادهتر دژیان، ئهڤ خانمه نه تنی وهک ههڤژینهک بهلکی وهک پشتهفانهک وههڤالا رۆژین دژوار دگهلدا دژیا، ههروهک رهحیم شنویی پهسنا سهروبهیری ئیحسان نوری ل سالا ۱۹۵۵ دکهت دیبژیت : د ژیی نژیکی شیست سالییدا بوو، جلکین کهڤن (چاکیت و پهنتهرون و بۆیمباخ) دبهردابوون، بهلی گهلک پاڤز و ب سهروبهیر و ئوتیکری بوون، کو ئهڤ ب خو ه نیشانا ریبهیری و سهروبهیری وی خانمی یه^(۱). وهک ههڤاله کی دیی فی مالباتی ڤه دگبیریت: یاشار خانم ب دروستی کابانییه کا ههژی بوو، پسرور و شارهزا بوو د کاری درواری و نهخشانندی و چیکرنا خوارن و شرییان^(۲).

پشتی سالا ۱۹۵۸ ی و ل ژیر کاریگه رییا شۆرشا ۱۴ تیرمه هی یا عراقی وزفرینهڤا بارزانی ژ سوڤیه تی، دهوله تا ئیرانی سهردهریه کا نوو دگهل کوردان دکهت، یهک ژ بهره میی فی سهردههی ژ ی باشت لیکرنا سهروبهیری مالباتا ئیحسان نوری بوو، ب رهنه کی سنووردای نازادیا هاتنوچوونی و گهیریانی ل ناه ئیرانی وهرگرت، یه کهمین جار موله تا سهردهانا باژیری مهشه د وهرگرت، ل سالا ۱۹۶۲ پشتی پتر ژ ۳۰ سالین پهنا بهیری فی مالباتی سهرا باژیری ئۆرمیی دا، بهلی ئه و ژ ی ب مولهت و ههر ل ژیر چاقدییریا سافاکی بوو، داکو ههردهم ل بهر چاقین وان بن ههر فی دهزگه هی قاتی دووی یی خانیه کی بو ڤه مانا وان گرتبوو، و ههر ده می ژ ئۆرمیی ده رکه تبهانه و بو باژیره کی دی چووبانه، پیندفی وهرگرتنا دهستووریا فی دهزگه هی بوون، ژ فی سالی بهره ف پاش ههر سال فی مالباتی (ئیحسان نوری و ههڤژینا وی و زههرا ئه و کچه کوردا وان ب خودان کری)، پشتی وهرگرتنا دهستووریا سافاکی سهردهانا باژیری ئۆرمیی و شنویی د دا

(۱) رحیم اشنویی، هه مان ژیده ر، ل ۳۶.

(۲) رحیم اشنویی، هه مان ژیده ر، ل ۲۰۱.

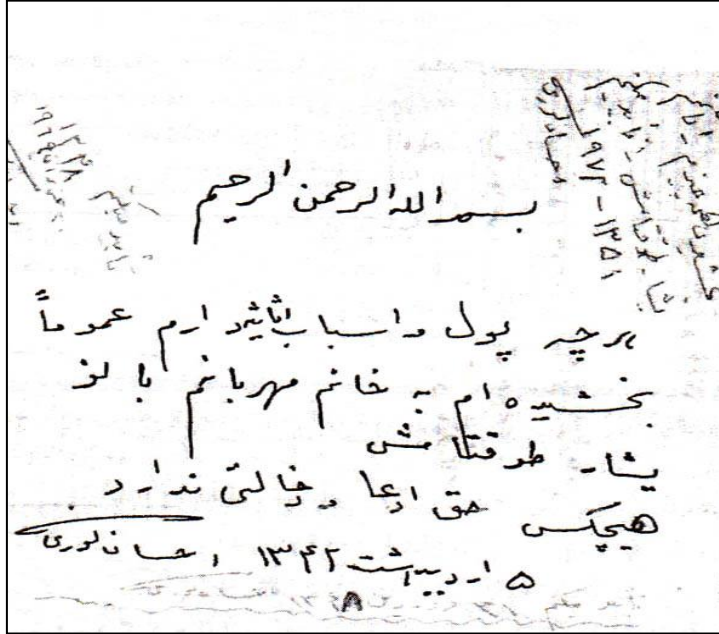
و دو سیّ هه یفغان لیّ دمان و دزقرینه قه تارانئ. ههرد سالین ۱۹۵۹ و ۱۹۶۰ یدای ئیحسان نوری دو جاران مولهت وهر گرت و سهره دانا ئهلمانیا و نه مسا بو پیشکداریکرنئ د کونفرانسین کۆمهلا خویندکارین کورد لئه ورۆپا کر^(۱).

ژ سالای ۱۹۶۵ قه ئهؤ مالبا ته ل تاخی نواب بی تارانئ ل شوقه کاتی چواری بی ئافاهیسه کیّ کری ئاکنجی دبن و رۆژانه ئیحسان نوری چهند جاران ب پهیسکین فی ئافاهی سهر دکه قیت و دادکه قیت^(۲)، ههروهک ئاماژه بی هاتیبه کرن پشتی سالای ۱۹۵۸ ی ئهؤ مالبا ته ژیا نه کا باشتر دژیان، به لیّ ههرد ژیا نه کا نا فنجی وساده بوو، هه بی و نه بی وان د ده فته را پاشکه تیدا ل بانکا (ملی شعبه واحد ۱۵۷ کاخ په لوی) ب هژمار ۷۹۰۳۳۱ ب نا فئ ئیحسان نوری ۱۲/۲۷/۱۳۵۴ هه تاوی ۱۷/۳/۱۹۷۶ از ئانکو هه شت رۆژان بهری مرنا وی ۱۱۵۰ ریا لین ئیرانی بوو، دوی ده میدا یهک دولار بهرام بهری هه فنی ریا لان بوو، ئانکو هه موو سامانی سهر کردی شورشا ئاگری ل پاش خوه هیلا ی د نا فیه را ۱۶-۱۷ دولاران بوو. و خیزانا وی یا شار خانم خودانا کیمهک چه کین ژنان بوو، کوچ جاران نه دکرنه بهر خوه و هه ردهم دگۆت : نه کو رۆژه کیّ مفا ژئ بیته وهر گرتن. و هه موو نا فمالی و ان ژئ سه لاجهک، تیله فزیونهک، رادیویهک، چهند پارچین مه حفووری، چهند ته بله و کورسی و میزا خواری و که رهسته یین ساده یین نا فمالی بوون، ئیحسان نوری ژ سالای ۱۹۶۴ قه ل سهر کاغه زه کیّ وه سیه تا خوه ب فان په یفغان ب زمانئ فارسی نفیسی یه: ههرد چ درا ژ و نا فمالی من هه بی من بی دایه هه فزینا میهره بانا خوه خانم یا شار توقشاش و که سه کیّ دی مای تی نا جیت. هه رسال ئهؤ وه سیه ته په سه ند کریه^(۳).

(۱) رحیم اشنویی، هه مان ژیدهر، ل ۱۰۶، ۱۱۱، ۱۱۹.

(۲) رۆژبه یانی، ژیدهری بهری، ل ۱۶۰.

(۳) رحیم اشنویی، ژیدهری بهری، ل ۷۳.

وهسپه‌نامه یا ئیحسان نوری پاشا

فئی خانمی و هه‌فئینی خوه هه‌ر سال ل مالا خوه جه‌ژنا نه‌ورۆزی دگئیرا و بو ده‌می نیژیکی هه‌فته‌کی ل مالا خوه پیشوازی ل میقانین کورد و فارس و ترک و عه‌ره‌ب دکر، ل ئیقاریا ۱۹۷۶/۳/۱۸ هه‌روه‌کی یاشار خانم ب خوه فه‌دگئیریت نه‌و یا مزوولی به‌ره‌ه‌فییان بوو بو جه‌ژنا نه‌ورۆزی، نه‌و پیدفی هنده‌ک تشتان بوو، هه‌فئینی وی بو کرینا وان پیدفییان

بۆ دكانه كا دوورى مالا وان ب دوسه د مه تران دچیت، ئەفه دبیته دوا دهر كه تنایى ژ مالا وى ل سهر سېوانه كى ماتور سايكله ك لى د دهت و ب دژوارى بريندار دبیت، جيران وى دگه هینه نه خوشخانا سینا، ده مى ياشار خام ناگادار دبیت ده ملده ست ب تنى ب ته كسیه كى به ره ف نه خوشخانى دچیت، به لى ژ بهر كو كه سه كى نانیاسیت ناهیلن بچیته د ژوورقه، له وما ب وان سهر ودلین خه مبارقه د زفرینه فه مال وهه وارا خوه دبه ته بهر ئەفسه ره كى دوستى وان و ئەو د هه وارى دچیت و د هه مان ده مدا شو فیرى خوه دهنی رسته دوو ف ياشار خانمى را و ئەو ژى دهیته نه خوشخانى، دوستى فى مالباتى هه وار و فیغانا فى هه فزینا دلسوژ فه دگیریت ده ملى ل سهر گیانى هه فزینى خوه یی د ده مز می رین داویى یین ژبى خوه دا دكه ته گری وهه وار: (ئیحسان گیان، ئیحسان گیان، قوربانى ته بم، خوزى ئەز بامه ل شوونا ته ئەفه به سهرى من هاتبا، ستوویى من بشكیت چما من تو بۆ کرینا تشتین نه هه ژى هنارتى؟ خودى تو ژبى من بستینه ..) سهره راي پویته دانا نه خوشخانى و هه فالین فى مالباتى ب ئیحسان نوری، به لى ئەفه سهر کردى نه مر ل ده مز می ر شه شى سپی ده یا ۲۵ ئادارا ۱۹۷۶ وهه را داویى دكهت و ب خه مین وهلاتى ژیرده ستفه خاترا خوه ژ کوردستانى و هه فزینا دلسوژ و وهفادار و هه فخدم و پشته فانا سالین خه باتا چیا یى ناگری و سالین دریزین په نابه ریبى دخوازیت^(۱).

پشتى مرنا ئیحسان نوری هه فزینا دلسوژ و وهفادارا وى ل شوقه كا قاتى سى جادا گلبار نیش ئەو زهه را كچا ب خودانكریا وان پیکفه دژین، هه ر سال ژى د وهزى هافینیدا سهره دانا نورمى و دهه را وى دكهن و بۆ ده مه كى ل ویرى دگهل دوست و هه فالین ئیحسان نوری دبۆرین و سهرى زفستانان دزفرنه فه تارانى. فى خانمى هه رده م وینه یى جوار چوقه كرى هه فزینى خوه هه مپز دكر و دگهل بیرهاتین وى دژیا. هه ژیه بیژین چهنه د مالباته كین دوستین وان چاوان دژیا نا ئیحسان نوری دا دوستینیا وان دكر ب هه مان شیوه هیژ پتر دوستینى و هاریکاریا هه فزینا وى دكر، دلە دلى وى ددافه، خه مین وى سقك دكرن. پشتى رودانا شورشا گهلین ئیرانى ۱۹۷۹ هه یفانه یا ئیحسان نوری كو وهك

(۱) رحیم اشنویى، هه مان ژیده ر، ل ۲۰۲-۲۰۵.

خانه‌نشینیی بۆ خیزانا وی دهاته مزاختن بۆ دهمه‌کی گپرو دبیت، له‌وما ژى یاشار خانم نقیسینه‌کی بۆ وه‌زیری کاروبارین ده‌رفه‌یی ئیرانی دکتور که‌ریم سنجابی ده‌نی‌ریت وتیدا پستی کور‌تیبه‌کی ل سهر ژيانا خوه و هه‌فژینی خوه و په‌نابه‌رییا وان ل ئیرانی بابه‌تی نه‌دانا مووچه‌ییان وان بۆ دهمی چوار مه‌هان به‌رچا‌فدکه‌ت و داخوازا چاره‌سه‌ریی ژى دکه‌ت. وه‌زیری نافیری کو کورده‌کی خه‌لکی کرمانشاهی بوو و ناشنایی دگه‌ل ئی‌حسان نوری هه‌بوو، ل دوو‌ف داخوازا یاشار خانمی ده‌یت و مووچه‌یی وان بۆ دزفرینته‌فه. ل سال‌ا ۱۹۸۲ ژبه‌ر گرانیا کرئیا خان‌بیان یاشار خانم و زه‌هرا د پشکه‌کا قالا یا خانیی دکتور ره‌جانی دوستی دیرینی ئی‌حسان نوری ئاکنجی دبن، پستی وی ب ساله‌کی ل ۱۳۶۲/۱۰/۱۲ هه‌تاوی (۱۹۸۴/۱/۲ ز) وه‌غه‌را داویی دکه‌ت و نه‌و ژى وه‌ک هه‌فژینی خوه ل گورستانا (بهشت زه‌را) یا تارانی ده‌یته‌ فه‌شارتن^(۱).

نقیسکار پی ره‌ش ل سال‌ا ۱۹۸۳ یه‌که‌مین جار دگه‌ل فی خانمی دبیته‌ ناشنا، د په‌سنا وی دا دبیزیت: یه‌که‌م جار ل مالا دکتور جه‌عغه‌ر محمه‌د که‌ریمی من ئە‌فد خانمه‌ دیت، ستافنه‌ک د ستویدا هه‌بوو د نیفا وی دا وینه‌یه‌کی ئی‌حسان نوری هه‌بوو، ل به‌راهیی یا دو دل بوو دگه‌ل من، پستی چه‌ند جار‌ان مه‌ هه‌فدو دیتی باوه‌ری د نافه‌را مه‌ دا دروست بوو، نقیسینین ئی‌حسان نوری نه‌وین ب نه‌یتی و دووری چاقین ساقاکی نقیسین نیشا من دان، پستی باوه‌ری د نافه‌را مه‌دا موکم بووی، ده‌ست نقیسین وی سه‌ره‌لدانا ئاگری ۱۹۲۷- ۱۹۳۱ و سه‌ره‌اتین من و ده‌ست نقیسا سیی (خاطرات) کو بیره‌اتین وی بخوه‌ نه‌ ب هاریکاریا هه‌فژینی خوه ب ترکیا که‌فن تیپین عه‌ره‌بی و ب زمانی فارسی نقیسینه‌ دانه‌ من و مافی چاپکرنا وان ژى دامن. هه‌مان نقیسکار دبیزیت: هه‌موو هزر و بیرین وی ل جه‌م ئی‌حسان پاشای بوو، خه‌باتا وی و قوناغین ژيانا وی هه‌رده‌م دبیره‌اتین وی دا بوون. دگه‌ل فی چه‌ندی دلی وی بۆ حالی وی دسوت دگۆت: دهمی من ددیت هه‌فژینا فی سه‌رکردی بیاتی ده‌سه‌لاتی ئە‌تاتورکی هژانندی ل باژیری تارانا پری ده‌وله‌مه‌ندین کورد د فی حالی دژواردا دژیت. ب دروستی ئە‌وا ژبیر کری بوو. د به‌رده‌وامییا بیره‌اتین خوه دگه‌ل فی

(۱) رحیم اشنویی، هه‌مان ژیده‌ر، ل ۱۸۴.

خانمی نفیسکاری نافرعی دیبژیت: د دوا دیدارا ناقهرا مه‌دا ژ من خواست کاره‌کی بکه‌م و مافی په‌نابه‌ریی ل فره‌نسا بۆ وه‌رگرم، به‌لی هه‌ر زوو په‌شیمان بوو‌فه و گۆت نه‌و دی دوا روژین خوه ل تارانئ بۆرینیت هه‌تا وه‌غه‌را داویی دکه‌ت و ل جه‌م هه‌فژینی خوه د هیتسه فه‌شارتن^(۱).

به‌ری وه‌غه‌را وی یا داویی وی ب خوه فه‌گی‌رایه کو نه‌فسه‌ری دوستی مالباتا وان عیسا پۆژمان کو وی سه‌رده‌می ل نه‌میریکا بوو چه‌ند جارن ب ته‌له‌فونی په‌یوه‌ندی ب وی فه‌کریه و ژئ خواستیه نه‌و و زه‌هرا بین ل نه‌میریکا نیشته‌جئ ببن، به‌لی وی د به‌رسقی‌دا گۆتیه بیی ئیحسانی هه‌موو جهین دنیا‌یی بۆ من وه‌ک یه‌کن^(۲).

ژ زار ده‌فئ زه‌هرا کچا ب خودانکرییا وان هاتییه فه‌گوه‌استن کو یاشار خانمی د دوا روژین ژبی خوه‌دا بۆ وی وه‌سه‌ت کریه کو ئارمی ئالایی کوردستانی هه‌روه‌سان هونگستیرکا نیشانی یا وی کو نافی وی و وی ل سه‌ر هاتوو نفیسین و ده‌ستخه‌تین ئیحسان نوری یین شو‌رشا ئاگری ژیاناما وی و بیره‌اتین (خاطرات) یاشار خانمی و ده‌مژمیرا که‌فنا وی بده‌مه ئه‌یوب بابو ئانکو نفیسکار (پئ ره‌ش). وی ژئ هه‌موو نه‌ه تشته ژ بلی ده‌مژمیری داینه ده‌ست پئ ره‌شی^(۳).

ب فی چه‌ندی یاشار خانمی ل دوا سالین ژبی خوه په‌یاما وه‌فاداریا خوه بۆ هه‌فژینی خوه سه‌ر کردی شو‌رشا ئاگری بجهینا و ب روحیانیه‌ته‌کا ته‌نا و ژ خوه رازی خاترا خوه ژ دوا یادگارین هه‌فژینی خوه خواست و نه‌و ژئ ل ۱۹۸۴/۱/۲ ل گورستانا (بهشت زه‌را) یا تارانئ بوو میقان.

(۱) عبدالرحمن پاشا، هه‌مان ژئده‌ر، ل ۱۰۰.

(۲) رحیم اشنویی، هه‌مان ژئده‌ر، ل ۱۸۳.

* هه‌ژیه بیژین نه‌ه بیره‌اته کو ب نافی (وه‌فاداری) هاتینه وه‌رگیان و چاپکرن ب زمانئ کوردی، هه‌روه‌ک بیره‌اتین ئیحسان نوری پاشای ب خوه ژئ فوناغا ۴۶ سالین ژیانان وان ل په‌نابه‌ریی ب خوه فه‌نه‌گرتیه. مه‌ فه‌کولینه‌کا به‌رفره‌ه ل سه‌ر فان بیره‌اتنان ل ژئ نافی: ﴿وه‌فاداری چیرۆکا نه‌و ژنا ترکا بوویه پشکه‌ک ژ دیرۆکا شو‌رشه‌کا کوردستانی﴾ نفیسییه و د هژمارا پتج هافینا ۲۰۱۴ کۆفارا دیرۆک، به‌رپه‌رین ۶۴-۱۵۹۷ به‌لافکریه.

(۳) رحیم اشنویی، هه‌مان ژئده‌ر، ل ۱۸۸-۱۸۹.

پاشبهندی پینجی

د بیرهاتنا ۳۵ سالییا وهغهرا داوییی یا سهرکردی نهمر ئیحسان نوری پاشادا خواندنهك د گوتارهكا وی یا بهری ۶۵ سالاندا

ل مهها ئادارا ئەڤه ساله ۳۵ سال ل سهر وهغهرا داوییی یا سهرکردی شورشانا ئاگری ئیحسان نوری پاشا ل وهلاتی غهریبی باژیری تارانانا پایتهختی ئیرانی د بۆرن. (۱)

د ژيانا ههر سهر کرده کیدا وهك ههر مرۆڤه کی دیت هندهك تایبهتمندی ههنه، ب هزرا من ژ تایبهتمندیین ههره گرنگیین ژيانا فی سهر کردهی کهسه کی نفیسکار بوویه، بهری سهر کردایه تیا شورشای بگریته دهست و هیتز د تهمنی لاوینییدا دهست ب نفیسنی کریه. (۲) دسهردهمی شورشای دناڤه شکهفت و کهفرین چیاپی ئاگری دا وی ب خوه ب شیانین کیمین بهردهستی خوه

(۱) ئەڤه کولینه د هژمار ۲۰۳ ئی نيسانا ۲۰۱۱ کۆفارا مدتین دا ب ههلهکدهفتا ۳۵ سالیی وهغهرا داوییی یا ئیحسان نوری پاشای هاتیه به لافکرن.

(۲) یه کهمین بهردهمی ئیحسان نوری به لافکری گوتارهك سیاسیه ب نافیی (ویلسن پرهنسیپلر و کردلر- نانکو کورد و پرهنسیپین ویلسنی) ب ترکیا نوسمانی د هژمار ۱۵ ساله ۱۹۱۹ یا کۆفارا ژین دا هاتیه به لافکرن. یه کهمین هژمارا فی کۆفاری ل پاییزا ۱۹۱۸ و دوا هژمارا وی هژمار ۲۵ ل ۱۹۱۹/۱۰/۲۰ ال نهسته نیۆلی هاتینه به لافکرن. بنیره

- محمهد ئەمین بۆرنارسلان، ژین کۆفارا کوردی- ترکی، جلد ۱، (سويد- ۱۹۸۴)، بپ ۵.

روژناما ناگری وهك ئورگانى شۆرشى به لافكریه. پشتى شهستنا شۆرشى و مشه ختیبونا وى و خیرانا وى بو ئیرانى و پشتى كو پتر ژ دهه سالین زیندان و دوورئیحستن و ژيانا ژیر زیرهشانى ب داوى ئینای و نیمچه نازادیهك وهر گرتى، فى جاری تاکه چه کى بهر گری یى د دهستین وى دا نفیسین بوو، ب خورتى كه تیه د قادا نفیسینى و به لافكرنیدا و ههتا سالین داوى ژيانا خوه ل دووڤ شیانین خوه و سهروبهرى سیاسى وى سهردهمى یى بهردهوام بوویه ل سهه نفیسینى. د فى قوناغیدا كو نافههرا سالین ۱۹۴۵-۱۹۷۶ ژيانا وى فه دگریت پهرتوو کین نایاب وقایع ارارات نانکو روودانین ئارارات، تاریخ ریشه و نژاد کرد نانکو دیرۆکا رهویشالین نهتهوهی کورد ب فارسى و سهههلدانا ناگری (ژ سهههپۆرى من) ب کوردی ل پاش خوه هیلانه، روژنامین وى سهردهمى وهك کوهستان ب فارسى (تاران ۱۹۴۵-۱۹۴۷)، کوردستان ب کوردی (مههاباد ۱۹۴۶)، کوردستان ب کوردی (تاران ۱۹۶۰-۱۹۶۳) ئەڤ پهرتوو کین وى ب زنجیره و هندهك گوتارین وى به لافكرینه،^(۱) ب فان بهرههه مان ئیحسان نوری پاشا دبسته یه كهه سهه کردى کورد یى وى ب خوه دیرۆکا وى شۆرشى یا وى سههه کردایه تیبیا وى دکر تومارکرى.

ئهوا مه دڤیت ل فیرى و دبیرههاتا ۳۵ سالیا وهههرا وى دا بهرچاڤکههین گۆتاره كا وى یه كو ب ههلهكههتا چوونا بارزانى نهمه و قارهه مان و شهرفانین شۆرشا بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵ و خیزانین وان بو ناه خاكى ئیرانى و ئاكنجى بوونا وان ل پشکین باکوورى روژههلاتى کوردستانى نفیسی و دههژمارا ۴۳ یا روژناما (کوهستان) روژا (یه کى بههههه ۱۳۲۴ ب سالناما هجرى- شهههسى- ههتاوى) ئانکو ۱/۲۱/۱۹۴۶ یدا به لافكرى. ئانکو پشتى مشه ختیبونا بارزانیا ب سى هه یڤ و دهه روژان. ههژیه بیژین ل ۱۱/۱۰/۱۹۴۵ شۆرشا بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵ ب داویهات و سههه کرده و جهنگاوهرین شۆرشى ب خیرانغه دریکا

(۱) پهراوینین ۳-۷ بین فه کولینیدا كو د کۆفارا مهتین دا هاتیه به لافكرن تایبته بوون ب دانهنیاسینا پهرتوو کین ئیحسان نوری پاشا، ژ بهرکو د فى پهرتوو کیندا ب بهرفرهى ئاماژه ب فان پهرتووکان هاتیه کرن مه پیدڤى نه دیت وان پهراوینان ل فیرى دوباره بکهینه فه.

کیله شین- مهرگه‌وهر را دهر بازبوونه نافا ناخا رۆژه‌لاتی کوردستانی ب گه‌هشتا وان خه‌لکی ده فه‌ری ب گهرمی پیشوازییا وان کر و هندی دشیاندا هاریکارییا وان کر و پیشه‌وا قازی محمدد کو وی چاخی سه‌ر کردایه‌تیا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران دکر فه‌رمانه‌ک دا هه‌موو ریک‌خستین حزبی کو پیدفیه گشت هاریکارییان بو وان بکه‌ن. (۱)

ئه‌ه‌ گوتاره د ده‌مه‌کیدا هاتییه به‌لافکرن بزافا رزگار یخوازا کوردستانی ل رۆژه‌لاتی کوردستانی د دوا قوناغا پینگه‌هشتا خوه‌دا بوو، ژ مه‌ها ته‌باخا ۱۹۴۱ یقه‌ه کو له‌شکه‌ری سووری سوڤیه‌تی ده‌ست ب سه‌ر زۆریه‌ی ده‌فه‌رین کوردستانی و نازه‌ری بیجانا ئیرانی دا گرتبوو، ئه‌ه‌ ده‌فه‌ره ژ ده‌سته‌لاتی حکومه‌تا شاه‌ی ئیرانی ده‌ر که‌تبوون، و ره‌نگه‌ سه‌ره‌خوه‌یه‌ک وهر گرتبوو، ژ ئالی خه‌لکی ده‌فه‌ری و هنده‌ک ریک‌خستین کۆمه‌لا ژ.ک و پاشتر حیزبی دیموکراتی کوردستان ب هاریکارییا ده‌سته‌لاتی له‌شکه‌ری سوڤیه‌تیغه د هاتنه‌ ریشه‌برن، ژ ده‌سپیکا سالا ۱۹۴۵ یقه‌ه بزافین خورت بو راگه‌هاندنا ده‌سته‌لاتدارییه‌کا سه‌ره‌خوه‌یا کوردی ده‌هاتنه‌ کرن، بو‌قی مه‌ره‌می هاتنوجوونین نافه‌ه‌را پیشه‌وا قازی محمدد و شاندى کوردی و به‌رپر سین سوڤیه‌تی، چ به‌رپر سین له‌شکه‌ری ل ده‌فه‌ری چ به‌رپر سین حزبی و ئیداری ل کۆماری نازه‌ری بیجانا سوڤیه‌تی ژ وان ژى باقروفی سه‌رۆککۆماری نازه‌ری بیجانا سوڤیه‌تی د به‌رده‌وام بوون، ل ۱۷ کانوونا یه‌که‌م ۱۹۴۵ ئالای ئیرانی کو تنی وه‌ک ره‌مزه‌ک مابوو ل سه‌ر ئافاهیى دادگه‌ها مه‌هابادی ئینانه‌ خوارى و ل شوونا وی ئالای کوردستانی بلندکرن، ئه‌و بوو ل ۲۲ کانوونا دووی ۱۹۴۶ ئانکو دو رۆژان پشتی به‌لافبوونا فی گۆتاری ل تارانی ل مه‌هابادی کۆماری کوردستانی هاته‌ راگه‌هاندن. (۲)

(۱) مسعود بارزانی، بارزانی و الحركه‌ التحریریه‌ الکردیه، ج ۳، (کوردستان- ۱۹۹۰)، ص ۱۳

(۲) هوزان سلیمان الدوسکی، جمهوری کوردستان- درسه‌ تاریخیه‌ سیاسیه، (ارییل- ۲۰۰۵)، ص ۲۸- ۹۱ "ولیم ایغلتن الابن، جمهوری مه‌باد- جمهوری ۱۹۴۶ الکردیه، ترجمه و تعلیق جرجیس فتح الله، (ارییل- ۱۹۹۹)، ص ۱۱۷.

ئەڤ گۆتارە د سەردەمە كیدا ھاتیبە بەلاڤكرن ب سەردەمی لاوازا حكوامەتا مەلبەندییا ئیرانی دەیتە نیاسین، پشكەك ژ كوردستانی و ھەموو ئازەربەيجان ل ژێردەستەلاتی داگیر کاریا یە كیتیا سوڤیەتی بوو و کاری سەرخو ھوونێ دكرن، پشكین ژێریا ئیرانی ھەتا باژیری سنەیی كوردستانی ل ژێر داگیر کاریا بریتانیا بوون، دەستەلاتی شاھی تنی ل تارانێ و دەڤەرین مایی یین ئیرانی دەستەلاتەكی لاواز بوو، ژ ئەنجامی قی چەندی دەستەلاتداریا شاھی د وی قوناغیدا رەنگە ئازادیکە داوو ھندەك ریکخستین سیاسی و ھندەك رۆژناما و كەسایەتیان، رۆژناما كوھستان یا ئیحسان نوری ئەڤ گۆتارە و بەرھەمین دی یین خو ھەتا بەلاڤكرین بەرھەمی قی نیمچە ئازادیی بوو.^(۱) نیمچە ئازادكرنا ئیحسان نوری ب خو ژی كو ھەتا وی قوناغی ل ژێر چاڤدیری دەزگەھین ئاسایشی بوو بەرھەمی وی قوناغی یە^(۲).

ئەڤەژی دەقی گۆتاری یی د ھژمار (۴۳) رۆژا (۱ بەھمەن ۱۳۲۴.ھ.ش) ۱۹۴۶/۱/۲۱ رۆژناما كوھستان دا ب فارسی ھاتیبە بەلاڤكرن و مە وەرگیرا ھە كوردی و مەرھەما مە

(۱) كوھستان : رۆژنامەكا ھەفتیانەیا ئازاد بوویە، ھەموو رۆژین دوشەمیان ل تارانێ دەھاتەبەلاڤكرن، دووھەمین رۆژناما مولەت وەرگرتی بوو ژ دەولەتا ئیرانی كو بەرپەڕین وی د تەرخانكری بوون بوو كاروبارین كوردستانا ئیرانی، یەكەمین ھژمارا وی ل ۷ئەسفەند ۱۳۲۳.ھ.ش (۷ئ نادارا ۱۹۴۵) و دوا ھژمارا وی (ھژمار ۸۴) ل ۱۲ئەسفند ۱۳۲۵.ھ.ش (۲ نادارا ۱۹۴۷) ھاتیبە بەلاڤكرن.

– ھیمدادی حسین، رۆژنامەیی كوھستان، كۆڤاری سەنتەری برایەتی، (ھژمار ۵- ۱۹۹۸) بپ
– نامە ھفتگی كوھستان، بە كوشش صدیق صالح و رفیق صالح، (سلیمانیە- ۲۰۱۰)، بپ ۳۸-
۵۵.

(۲) پستی چەندی د دووڤچوونین ئیحسان نوری ب خو و بگرو ڤەكیش نفیسین نافیەرا دەزگەھین پەپوھندیار، جڤاتا وەزیرین ئیرانی ل ۱۱/۸/۱۹۴۲ رازیوو ل سەر ئازادكرنا (ھەفت كەسان ژ مشەختین توكیا) ئانكو ئیحسان نوری و ھەڤالین وی. بەل دوبارە د نافیەرا ۳/۵/۱۹۴۳- نادارا ۱۹۴۴ ل دووڤ داخووا راستەوخو ھیا وەزارەتا دەرڤەیا توكیا و بالیۆزی وان ل تارانێ ھاتیبەڤەگرت.
– كاو ھەیات، شۆرشا كوردین توكیا و كاربگەریا وی ل سەر پەپوھندیین دەرڤەیین ئیرانی، وەرگیران ژ فارسی موسەدەق تۆڤی، (دھۆك- ۲۰۰۹)، بپ ۱۹۷.
– رحیم اشنوی محمودزادە، ژنرال احسان نوری پاشا، (تەھران- ۲۹۹۷)، بپ ۲۱۰-۲۱۹.

ژبه‌لاڅکرنا فی وەرگټیرانی زیندو کړنه‌فا سالقه‌گه‌را ۳۵ یا وه‌غه‌را فی سهر‌کرده‌ی و خواندنه‌که د هزرا وی یا سیاسی ره‌وشه‌نیری دا کو د چهند په‌راویزه‌کاندا دی ناماژه بی کهن.

صاحب امتیاز
و مدیر مسئول
د کتر اسمعیل
اردلان.

کوبه‌ستان

بهیچ حزب
دسته یا جمعیتی
بستگی نلارد

سالول - شماره ۴۳ ۲ شنبه ۱ بهمن ۱۳۲۴ تک شماره ۴ ریال

خاطرات تلخ

چند کيلو مترې تهران دوستانه‌های تو
مرا با سخته باغ بوشتي که مخصوص ياد برای
مردان است صبح پنجشنبه ۲۲/۱۲/۲۴
صعود خان کلي ساني بدود زندگان
گفت و يارک اوسرازی که چندې صلحه
پريان کردستان را کتک جوا نان ساخته
چند سون کتک
آ چه معل است سوسيات دولت
پروايت و مردهيات اعلام نگريه تا سلو
شخصيات با يکباره تي چه از مامون
کوتيه بنده قواي کرده تان مرزي
استدرا ميدان جنگيای غول تي نور
پاره تبا روش متن و حالای ای که
بر خيراتو تلفات زياد ياش گرفته
صداست برادر کلي های بود و در ايان
نور عن امت ام صعود خان کلي
مستور نيک سله حليات ماجراجويان
مستور فرمانه لشکر بي بين کردستان
مستور و دمخت هم ان از فزه سپاه
مستور نين بر يری کنتش با داش ها
مستور بود
مستور اگر در اساس آن وقايه وطن
مستور منتظر از ا نکت های خارجي
مستور در کار بود سيب اسلي را
مستور فرمانده خود خواه دادو
مستور برست و دو خوانان ينگراو
مستور دوزي تخين خود و بفرمانده
مستور را يانه با مر جرو اني را
مستور کسي فرخواست با ت که ديانت نشن
مستور و حرميها با اش نظرم نالنس
مستور دوزي بفرمانده دوز و اني را
مستور حاصر بيدي فرخنده با ت که
مستور در صحرای خود با شورون
مستور بکس خون بيگانه هجرت
مستور خردا تشکين ميدنه
مستور ناسوس - هنوز اين يان خون
مستور و زندان و اهرن مردم فاني همدت
مستور و خطه ص است ا ا ا ا

پاداش کرد عراق

دوان او اشر روزا معنی مرکز ناسی از ملا معطفی بارزان
پرد همشوار و با هزرا خانوار از ناکه مران بگردستان ایران آمردود
میان هشایر نقت شمالي کردستان جا بجا شده است. معاش
فوق الزکر، مایحتاج این مراد خانوار مایه را از حبت مسکن و
خوراک و پوشاک دو میان خود تاین نموده بایر دیگره تیا میمان
توازی گرد بلکه هلاسه به افراد این فویرا بدهدات بکدیگر نشان
داده .
چا دارد که علت دوبردی این هزار خانوار را توضیح دم
تا خوانته کالی که اخباری راجع بیلا معطفی و آسمن او به معاش
ایران در جرایه خوانده اند بصیبت و اساس موضوع بر سر نه .
پس از جنگ بین المللی کدکته (۱۹۱۴ - ۱۹۱۸) منطقه
هرستان از طرف قواي فاتح افغان شده بود نواحیه گردنشین موسل
هم تحت اشغال قواي بریتا نیای کبیر دو آه . جمهوری ترکیه
موسل را از خود میدانست . برای سر گرفتن این ناحیه غایز
دو سال ۱۹۲۴ میلادی ارتش خود را در شمال رود خانه خابور
که خط فاصل بین ترکیه و عراق بود تیر کرده و زود خود حای
خلیقمم بولوغ بوست .
مدتی قبل اینکه این قوا دو این ناحیه مشر کرده و کتیبه
استقلال کردستان تر که از یک اقلیه سرمنانه مطلع شد که از آنکارا
صادر و در جزو اسیاستاناری سرود بود در این اقلیه که برمانده ان
سپاه و لشکر هم در نوبت فرستاده بود همه چنین اشغال گردیده
بود .
ارتش بزرگی برای استرداد موسل در منطقه جبر و
بوشان تیراکر خواهد بانث . این ارتش وظیفه خواهد داشت پس از
حل اقلیه در میان کرد ارامانی شاید .
کرد ها نهاده استنه معلوم املاسات چیست و چون برای
استرداد آزادی خود قصد قیام مسامحه ای هم داشته حاضر
نیوده باین املاسات !! تن در دهنه و بخلاوه ملت کرد پس از
اعلان جمهوریت ترکیه از حرکات و ترواین تازه دولت مایه
نا امید بوده نیبفرمانده هده ای ازم زاهدانی آن که در منطقه موسل
ایمه رسیدن با زاهدیوا داشته هوراهو دست جمهوریت ترکیه گرفتار
خو نه داد صلاح در این دیده بوده که این حمل نشدن کشی باو نقت
ترکیه ایچام نیاید ولی دو حیل عمل نیبفرمانده پس از فرخ
جنگ اهدافی بمل آورده . بنا بر این با عوواب دید کتیبه همدای از
بیه در صمحه ؟
ترین سکرده مقابل بشاگردن و آتانی که مارا با وجه بیشرت

خه لاتی کوردین عیراقی^{*)}

ئیحسان نوری پاشا

ل قی داویی رۆژنامین پایتهختی (مه ره ما نفیسکاری ته هران پایتهختی ئیرانی یه - م.ت) نافی مه لا مستهفای بارزان ئینایه، نافی ب هزار خیرانقه ژ ناؤ خاکئی عیراقی هاتیسه ناؤ کوردستانا ئیرانی و د ناؤ عه شیره تین پشکا باکووری کوردستانی (مه ره م باکووری کوردستانا ئیرانی یه - م.ت) نیشته جی بوویه، عه شیره تین نافی پیدقیاتیین فان هزار خیرانان^(۱) ژ جهی و خوارنی و

* رۆژناما کوهستان - ته هران هژمار ۴۳ ل ۱۹۴۶/۱/۲۱

ئهؤ گۆتاره د په رتووکا (ژنال احسان نوری پاشا) ژ نفیسا رحیم اشویی محمود زاده دوباره هاتیسه فه به لافکرن).

(۱) هندی ژنده رین تاییدت ب فی قوناغی ل به رده ستین مه ناماژه ب سه ر ژمیریه کا دروستا وان خیرانین شۆرشا بارزان نه کریه بین مشهخت بوینه رۆژهه لاتی کوردستانی. تنی د ژنده ره کیدا نهو ژی ب مفا وه رگت ژ راپورتین کۆنسولی عیراقی ل ته بریزی یا ۱۹۴۵/۱۲/۱، هژمارا وان کوردان بین دگهل بارزانی ژ عیراقی ده رکه تین و چوینه ناؤ خاکئی ئیرانی ب فی رهنگی دیار کریه: (۱۵۰) خیران ل بوکان هاتینه نیشته جیکرن، (۱۵۰) خیران ل ده قهرا نافهرا سولدز و مه هابادی و (۱۰۰) خیران ل مه هابادی، د هه مان ده مدا (۱۰۰۰-۱۵۰۰) خیران ل نه غده هاتینه نیشته جیکرن. د راپۆرته کا دی یا کۆنسولیا تارانی دا د هه مان قوناغیدا هاتیسه: نهوین دگهل بارزانی چوینه ئیرانی (۲۰۰۰) که سن ژ وانا (۱۰۰۰) چه کدارن، هه ر د فی راپۆرتیدا هاتیسه کو ئهؤ هژماره د زنده بوونیدایه. وه ک دیار دیبت کو جوداهیه ک مه زن دنافهرا هژمارین هه ر دو راپۆرتاندا هه یه.

- د. فهوزیه سابیر، مه لا مسته فا بارزانی له مه هاباد له ژیر رۆشنایی دیکۆمینته عیراقیه کاندا ۱۹۴۶-۱۹۴۷، کۆنگره ی یاده وهری سه دسه الهی بارزانی نه مر، به شی یه که م، (هه ولیر- ۲۰۰۳)، بپ ۹۲

جل و بهرگان دناقهرا خوهدا دابینکرینه و ب فی چهندی ژی نهتنی میقان دوستینیا کوردان بهلکی پهپوهندیین موکمین نافهرا کهسین فی مللهتی دگهل چاره‌نقیسی (قه‌دهری) هه‌شدو نیشادان. (۱)

هه‌ژیه ل فییری نه‌گه‌ری مشه‌ختیبونا فان هزار خیرانان ناشکرا بکه‌م، داکو نه‌و خواننده‌فانین د روژناماندا نووچه‌یین مه‌لا مسته‌فای و هاتنا وی بو ناؤ خاکئی ئیرانی خواندین، راستی و بیساتی فی بابه‌تی بزنان.

پشتی شه‌ری جیهانیی چووی (۱۹۱۴-۱۹۱۸) ده‌فهرین عه‌ره‌بستانی ژ ئالیی هیزین سه‌رکه‌تی د شه‌ریدا هاتنه داگیر کرن و ده‌فهره کوردنشینا مووسلی ژی که‌ته ژیر داگیر کرنا بریتانیا مه‌زن. کۆماری ترکیا مووسل ب پشکه‌ک ژ وه‌لاتی خوه دزانی و بو ژفراندنه‌فا فان ده‌فهرین ده‌وله‌مه‌ند ب نه‌فتی، ل سالا ۱۹۲۴ ئ له‌شکه‌ری خوه ل سه‌ر رووباری خابووری خیچا سنووریا نافه‌را عراقی و ترکیا کۆمکر و هنده‌ک لی‌کدانین سفک ژی روودان.

ده‌مه‌کی به‌ری کو نه‌ه‌ه‌زه ل فی ده‌فهری بیته کۆمکر، کومیته‌یا سه‌ره‌خوه‌یا کوردستانا ترکیا (۱) ناگاه‌داری ل سه‌ر په‌یامه‌کا نه‌ینی په‌یدا کرن کو ژ نه‌نقه‌ره بو پارێزگاری سیرتی هاتبوو

(۱) هه‌روه‌کی ئاماژه بی هاتییه کرن: ب که‌هشتنا وان خه‌لکی ده‌فه‌ری ب گه‌رمی پیشوازییا وان کر و هندی دشیاندا هاریکارییا وان کر و پیشه‌وا قازی محمه‌د کو وی چاخی سه‌رکردایه‌تیا حیزبی دیوکراتی کوردستانی ئیران دکر فه‌رمانه‌ک دا هه‌موو ریک‌خستین حیزبی کو پیدفیه گشت هاریکاریان بو وان بکه‌ن. د به‌لگه‌نامه‌کا دی یا عیراقیدا یا ۱۹۴۵/۱۱/۱۱ ئاماژه ب سه‌روه‌ری وان کوردین عراقی هاتییه کرن بین چووینه مه‌هابادی و گۆتییه: نه‌و د پیشواس بوون چ پیدفیاتین ژیانئ نه‌بوون، ژبه‌ر کو چ نه‌گه‌ره‌کی دی بی دابینکرنا پیدفیاتین ژیاننا خوه د ده‌ستاندا نه‌بوون، ژبه‌ر هندی ده‌ست ب هاندانا کوردان کرن کو هاریکاریین درافی و خواری پیشکه‌شی وان بکه‌ن. سه‌روه‌ری دژواری بارزانیان هه‌ست و سۆزا کوردین ئیرانی لغاندیه و مه‌ردانه ده‌ست ب هاریکاریا براین خوه‌کریه وه‌ک د راپۆرته‌کا کۆنسولیا مه‌لکییا عراقی ل ته‌بریزی ل ۱۹۴۵/۱۲/۱ هاتی: عه‌شیره‌تا شکاک کو عه‌شیره‌ته‌کا به‌رنیاسه ل ئیرانی (۵۰۰۰۰) تومهن هاریکاری بو فی مه‌رمی کۆمکرینه.

د. فه‌زیه سایر: هه‌مان ژیده‌ر و به‌ریه‌ر.

شاندن، د قیّ پەيامیدا کو بو سەرکردین سوپا و لەشکەری ژى هاتبوو شاندىن هاتیبە:
(لەشکەرى مەزن ژ بو فەگەراندنا مووسلى دى ل دەفەرین جزیری و بو تان کومبیت، ئەو
لەشکەرە ب ئەرکى خوە دزانیت پشتی چاره سەر کرنا قى ناریشی دنا فەهرا کورداندا
چاکسازیان ئەنجام بدەت...)

کوردان دزانی مەرەم ژ چاکسازیان چیه و ژبەرکو وان ل بەر بوو ژ بو دەسفەئانینا نازادینا
خوە دەست ب سەرهلدانە کا چه کداری بکەن، نامادە نەبوون خوە ب فان چاکسازیانفە

(¹) وهك نفيسكاری ب فارسی ئەو كۆمیتەیه ب (كۆمیتەى استقلال كوردستان تركیه) نافكرى، ئەو
رێكخستنه هەمان جفاتا نازادى يا كوردستانى بوو كو هندهك ژێدەران ب سازمان بەره فانيا مافى
كورد نافدكەن. ئەو جفاته ل داوایا سالا ۱۹۲۲ یان دەسپێكا ۱۹۲۳ ل دوو ژێدەرە كى دن ل
گۆلانا ۱۹۲۳ ل باژیری نەرزەرۆمى ب سەرۆكاتیا سەرهننگ (میر ئالای) خالد بەگى جبرى هاتیبە
دامەزراندن.

— حەسەن هشیار— دیتن و بیرهاتین من، (بیروت— ۱۹۹۳)، پ ۲۴۲.

— م.ا. هسرتیان، انتفاچه الاكراد عام ۱۹۲۵، ترجمه بافی نازی، المكتبة التقدمية الكردية،
بیروت ۱۹۱۷، ص ۶۶.

ژێدەرە كى دى ب جفاتا نازادى كورد نافكریه كو ل ۱۹۲۱ ب سەرۆكاتیا خالد جبرانلى ل
نەرزەرۆمى هاتیبە دامەزراندن و لقین وى د ۱۳ باژیری كوردستانى و تركیا هەبوون و پاشتر
رۆلە كى مەزن د شۆرشا ۱۹۲۵ (یا شیخ سەعیدیدا) گێرای.

— د، نەجاتى عەبدوللا، كۆمەلە و رێكخراوه كوردییه كان ۱۹۱۸—۱۹۳۳، بەشى یەكەم،
(سلیمانی— ۲۰۰۷)، پ ۲۳ و ۱۸۴.

د ژێدەرە كى دى ب جفاتا خوە سەریا كوردان نافكریه كو ل زفستانا ۱۹۲۱—
۱۹۲۲ هاتیبە دامەزراندن و پاشتر نافى وى بوویه كۆمیتا سەربەخوویا كوردان. خالد بەگى
جبرى، یوسف بەگ، ئیسماعیل حەقى ژ دامەزرێنەرین قى جفاتی بوون، ئیحسان نوری پاشا ب
خوە ئەندامى قى جفاتی بوو، وى و چەند ئەفسەرین سەر ب قى جفاتیفە سەرهلدان ئەلكى
(بیت شەباب) ئەیلولا ۱۹۲۴ ی ئەنجام دا بوو.

— علی تتر توفیق، الحیاه السیاسیه فی كوردستان ۱۹۱۸—۱۹۲۷، ترجمه تحسین ابراهیم
الدوسكى، (دهوك— ۲۰۰۷)، ص ۲۳۹—۲۴۱.

— عبدالفتاح علی (البوتانى)، وپائق بریگانیه عن تشكيل دولة كوردیه مستقله ۱۹۲۴—
۱۹۲۷، (هەولیر— ۲۰۰۸)، ص ۱۷—۲۶.

مژوول بکهن. زیدهباری فئی چهندی پشته راگهاندنا کۆماری ترکیا کورد ژ سهردهری و یاسا و بریارین دهولهتی دبی هیفی بوون و نه دثیان هندهك ژ ههفتههوهیین وان کول مووسلی ب وی هیفی بوون بگههنه نازادیا خوه دوباره ب دهستین کۆماری ترکیا گرفتار ببن، لهوما ژی ب باشتر دزانی نهؤ لهشکه رکیشیه ب سهرکهتنا ترکان ب داوی نههیت. دههمان دهمدانه دثیان پشته دهسپکرنا شهره دهست بکریاره کی بکهن. ژ بهر فئی چهندی ب پهسه نکرنا بۆچونا کومیتیهیی هندهك نهفسهرین کورد دهست ب بزاقین دژی دهولهتا ترکان کرن^(۱) و باوهرییا دهولهتی ب کوردان ژنافر، د نهجمادا دهولهت بی هیفی بوو کو کریارین لهشکهری ل دهفسهرین کوردان سهرکهفیانه نهنجام بدت. لهوما ژی کۆماری ترکیا رازی بوو کو دهسته که کا نافدهولهتی چاره نفیسی مووسلی دیار بکهت^(۲). د دهمه کیدا کو دهسته کا ناماژه

(۱) مههم ژ فان بزاقا سهرهلدانا نهلکی (بیت شبابه) نهوا (ئیحسان نوری پاشای و رها زیا و خورشید و نههمه راسم بهگ و جهمیل توفیق) ی نهجمادی، کو هیژ نهفسهرین لهشکهری ترکی بوون و سهرکردایهتیا یه کهیه کا فئی لهشکهری ل دهفهره کاره دکر ل نهیلولا (د ژیده رکیدا تهباخا) ۱۹۲۴ ل دهفهره نهلکی (بیت شبابه) ب یه کهیا خوهیا لهشکهریقه دهست ب سهرهلدانه کی دژی دهولهتی دکهن و د نهجمادا تیبیا دووی ژ لهشکهری ترکیا هیرشه دکهته سهر وان و پشته شهره کی نه دریز دشکین ژیک به لاقه دبن ههر چوار نهفسهر ژی مشهخت دبن و پهنا دبهنه بهر عراقی و ب فئی چهندی ژیاننا مشهختیا ئیحسان نوری دهست بی دکته.

- حهسه ن هشیار، ژیدهری چوویی، پ ۲۴۵ - ۲۴۷

- عبدالله الفتاح علی، ژیدهری، بهری

(۲) کۆمهلا مللهتان (عصبه الامم) د خۆلا خوهیا ۳۰ یدل ۳۰ ئیلونا ۱۹۲۴ بریارا پیکینانا فئی دهسته کی یان لیژنا تایهت ب پرسگریکا ویلایهتا مووسلی دابوو، بۆ دهست ب کاری خوه کرنی و پهیه ندی دگل نالیین پهیه نیدیارد ل ۲۵ چریا دووی ۱۹۲۴ گههشته لهندهن، ل رۆژین داوی بی فئی سالی گههشته ئهسته نیولی، ل ۲۵ کانوونا دووی ۱۹۲۵ گههشته بهغدا، ل ۲۷ کانوونا دووی گههشته مووسل و بهرداوامبوو ل سهر کار و فه کولینین خوه ههتا ل ۱۹۲۵/۷/۱۶ ژ بهره فکرنا راپورتا خوه دهباره ی پرسگریکا مووسلی ب داوی هاتی و پیشکهشی کۆما مللهتان کری.

- جرجیس فتح الله، یقهه الکرد، (اربیل - ۲۰۰۲)، ص ۴۶۳ - ۴۷۳.

پيكرى گه هشتبوو موسلى كوردان ب سەرۆكاتيا شېخ سەعیدى مەزن ژبو دەستفەئانينا سەربەخوھيا خوە دەست ب شۆرشە کا چه كدارى كربوو. (۱)

كۆموسیونا نافدەولەتى یا ناڤىرى د فەكولیتین خوەدا گه هشتبوو وی ئەنجامى كو پرانیا خەلكى ویلايه تا موسل كوردن و وانا سەربەخوھيا خوەيا نەتەوھى دڤیت. ئەو راپۆرتا فى دەستەكى ل ۱۶/۷/۱۹۲۵ ى بۆ كۆما مللەتان بلندكرى ب فى رەنگى بۆ چوونا خوە بەرچاڤكریە:

(عەردى ناكوكى ل سەر هەى ژبلى چەند دەڤەرەكان چ جارەن سەر ب سنوورى عىراقىڤه نەبوو، كورد پرانیا خەلكى وی جەه پيكدئین، ئەو نە ترکن نە ژى عەرەب، ب زمانەكى ئارى دپەیفن، ل وان جەهین كو فەكولین ژى دگريت ژبلى ھەندەك رەوشەنھزرىن عەرەب چ كەسەكى دن ھەستا عىراقىتى نینە، ھەستا فان رەوشەنھزرا ن بەرى ھەر تىشتەكى كارىگەریە كا عەرەبى یە و پيڤكەتییە ژ كەربو كینە كا (دلرەشییە كا) بەرەف توندەرەوى بەرامبەرى بیانان. د ناڤەرا كورداندا ھەستى نەتەوھى دەیتەدیت و رۆژ ل دووڤ رۆژى زیدەتر لى دەیت. ئەڤ ھەستە ب ھەموو راما ناخوھە ھەستە كا كوردى یە و ھىچ پەيوەندیەك ب عىراقىڤه نینە، ل ھەڤتیرىكیا ناڤەرا كورد و عەرەبان ھەتا ناھا ئالوز و جەه گومانى یە، ھەندەك كلدان و ئاسوورى ھەنە دڤیت پارێزگارى لى بێتە كرن.) ل داویى ژى و ل داویا راپۆرتا خوەدا كۆموسیونا ناڤىرى ب فى رەنگى بۆ چوونا خوە ديار كریە:

– پارێزفانیا كۆما مللەتان ل عەردین ئاماژە پيكرى بۆ دەمى بیست و پینج سالان بێتە درێژ كرن.

(۱) مەرەم پى شۆرشا شېخ سەعیدى یە ئەوا ل ۱۱ شوباتا ۱۹۲۵ ل دەڤەرا ل دەڤەرا (دارا ھینی) دەست پيكرى و ھەتا ۱۵ نیسانا ۱۹۲۵ بەردەوام بووى و ب گرتنا شېخ سەعیدى د فى رۆژیدا شۆرش ب داوى دەیت و ل ۲۹ خزیرانا ۱۹۲۵ شېخ سەعید ل باژیری نامەدى ب دەستین ترکان دەیتە سیدارەدان.

– ھەسەن ھشیار، ھەمان ژیدەر، ھسرتیان، ھەمان ژیدەر “ سلیمان چەڤىك، سەرھەلدا نا شېخ سەعید، كۆڤارا ڤەژین، ھۆمار ۱۰، (دھۆك – ۱۹۹۸).

- پینکھاتین دادوهری و کارگیری و رهوشه‌نبری بدهنه دهست کوردان.

- زمانی ره‌سیمی نافخوهیی زمانی کوردی بیتن. (۱)

هندی په‌یوهندی ب داخوایین ترکان بۆ قی ده‌قه‌ری شه‌هی، ده‌می نونه‌ری ترکیا داخوه‌یانین خوه دیار‌کرین، نونه‌ری ده‌وله‌تا بریتانیا مه‌زن مس‌تر ئیمری (امری) هه‌لو‌یستی نه‌رازیوونی وهر‌گرت و ریژه‌یین ناکنجیین ویلایه‌تا مووسلی ب ره‌نگی ژیری به‌رچا‌فکرن:

کورد = ۶۴٪ (پنج‌سه‌د هزار کهس)

(۱) نه‌گه‌ر به‌راورده‌کا نافه‌را قی گۆتارا ئیحسان نوری و راپۆرتا ئماژه پیکری بکه‌ین و وی چه‌ندی ژی به‌رچا‌فبگرین کو دوی قوناغا ژبانا وی دا نه‌و ژینده‌رین پیدقی ل به‌رده‌ستان نه‌بوینه فان پیزانینان ژی وهر‌بگریت، و دوی کاودانیدا نه‌و شیان و نه‌و نازادیه نه‌بوینه ل فان ره‌نگه ژینده‌ران بگهریت دی گه‌هینه وی نه‌نجامی کو به‌لی ئیحسان نوری شاره‌زاییه‌کا ته‌واو د سه‌روبه‌ری وی سه‌رده‌می ئانکو سه‌رده‌می بگروهه‌ کیشا پرسگریکا مووسلی دا و رۆلی کۆما ملله‌تان و لیژنا وی یا تایبیت ب ویلایه‌تا مووسل و ده‌قی راپۆرتی هه‌بوویه. هه‌ربۆ نمونه ئیحسان نوری ژ راپۆتی فه‌دگوهریت: (کورد پرانیا خه‌لکی وی جهی پیکدئین، نه‌و نه‌ ترکن نه‌ ژی عه‌ره‌ب ب زمانه‌کی ناری د په‌یفن....) د ده‌قی عه‌ره‌بی راپۆرتیدا ژی هاتیه: یؤلف الکرد اغلبیه السکان و هم لیسوا بترک و لا بعرب و لغتهم لغة اریة...

- بیره‌ ده‌قی راپۆرتی، جرجیس فتح الله، ژینده‌ری به‌ری، بپ ۶۰.

هه‌ر ب قی ره‌نگی ده‌می ده‌باره‌ی ده‌قه‌رین ناکوکی ل سه‌ر هه‌ی ئانکو ویلایه‌تا مووسل د په‌یقیت ژ زار راپۆرتا قی ده‌سه‌کی شه‌ دیبژیت: ل وان جهی کو شه‌ کولین ژی دگریت ژبلی هنده‌ک ره‌وشه‌نهرین عه‌ره‌ب چ که‌سه‌کی دن هه‌ستا عیراقیتی نینه، هه‌ستا فان ره‌وشه‌نهران به‌ری هه‌ر تشته‌کی کارگه‌ریه‌کا عه‌ره‌بی یه و پینکھاتییه ژ که‌ربو کینه‌کا به‌ره‌ف تونده‌وی به‌رامبه‌ری بیان... د ده‌قی عه‌ره‌بی راپۆرتیدا ژی هه‌ر ب قی ره‌نگی هاتیه: اظهارت اولی نتایج التحقیقات ان لا وجود لشعور وطنی عراقی فی الاقلیم المنازع علیه الا عند فئة من العرب اوتوا حظا من ثقافة محدودة. هذا الشعور العربي نفسه كانت تشوبه میول شوفینیة، و روح تعصب ضد الاجانب...

- هه‌مان ژینده‌ر، بپ ۹۴۶

هه‌ر ب قی ره‌نگی ژی نه‌گه‌ر به‌راوردا هه‌رسی خالین ئیحسان نوری وه‌ک بۆچونا داوی یا کۆمۆسیۆنی به‌رچا‌فکرین دگه‌ل هه‌ردو خالین ۱ و ب د نه‌جمین داوی (استنتاجات ختامیه) بین راپۆرتی بکه‌ین (هه‌مان ژینده‌ر، بپ ۶۷۰) دی پتر باوه‌ری ئینین کو ئیحسان نوری شاره‌زاییه‌کا ته‌واو د قی راپۆرتیدا هه‌بوویه و نه‌ف شاره‌زاییه‌ ژی د زفرینه سه‌رده‌می خه‌باتا وی یا سیاسی ژ سالا ۱۹۱۸-۱۹۳۰ به‌ری شه‌که‌ستا شو‌رشا ناگری.

عەرەب = ۲۱٪ (سەد و حەفتی ھزار کەس)

ترك = ۵٪ (بەستو ھەشت ھزار و پێنج سەد کەس)

کۆما مللەتان دەربارەیی مووسلێ بریارەك دا و راگەھاند کۆ د بەندی دووی یی بریاریدا ب فی رەنگی یە) حکومەتا بریتانیا ب پەسنا دەولەتا ئینتیداب (مەندات) دی ھیتە راسپاردن بۆ داوینکنا مافین کوردان یین د راپۆرتا کۆموسیۆنا فە کولینیدا ھاتین کۆ کریارین کارگیرین پیدفی بۆ فی چەندی بگریته بەر و بریارا کۆما مللەتان بھ بینیت. (۱)

پیدفیە بیئەفە بیرنانین کۆل ۲۴ نوئەمبەرا (چریا دووی) ۱۹۲۲ ی ژی دەولەتا بریتانیا مەزن و حکومەتا عیراقی بەیاننامە کا ھەفیشک ب رەنگی ژیری راگەھاندیە:

(حکومەتا بریتانیا و حکومەتا عیراقی باوہریی دئینن ب مافی کوردان د دامەزراندنا حکومەتە کا کوردی دناؤ سنووری عیراقیدا ل وان دەفەران یین کورد لی پرانییە کا فەبر (رەھا) پیک دئینن، و داخوازی ژ پیکھاتین جودایین کوردان دکەن ھندی دشیاندا بیت بۆ دەسنیشانکنا سنوور و شیوازی وی حکومەتی کۆ جھێ رەزامەندی گشتی بیت لەزی بکەن، و

(۱) ئەفە ژ وان ئەنجامین داوی یە یین کۆما مللەتان و دەزگەھین سەر ب وی فە پشتی چەندی کۆمبون و فە کولینان گەھشتینی ل ۸ کانوونا ئیکی ۱۹۲۵ ب ھەموو ئەندامین خوئە فە بریار دای:

- خیچا بروکسل خیچا سنووریا ناڤەرا عیراقی و تورکیا بیت. (نانکو سنووری نھا).
- ل دوو فە پەیمانە کا نوو بەریتانیا گرەنتیان بەدەتە جفا کا کۆما مللەتان سیستەمی ئینتیدابی بۆ دەمی ۲۵ سالان یی بەردەوام بیت. ئەگەر عیراق بەری داوی ھاتنا فی دەمی نەھیتە وەرگرتن وەك ئەندام د کۆمیدا.
- داخواز ژ حکومەتا بەریتانیا بیئە کۆن، ئەو سەردەرین کارگیرین پیوست یین ژبۆ داوینکنا گرەنتیین کوردان دگریته بەر ل ژیر رۆناھیا راپۆرتا لیژنی بەرچاؤ بکەت.
- داخواز ژ حکومەتا بەریتانیا بیئە کۆن راسپاردەیین (توصیات) لیژنی. جیبەجی بکەت
- جرجیس فتح اللہ، ژیدەری بەری، ب ۶۷۷.
- ب فی رەنگی پرسگریکا مووسلێ دناڤەرا دەولەتین پەیوہندیدار (ترکیا و بەریتانیا و عیراقی) دا ب داوی ھات و ویلاپەتا مووسل ئانکو باشووری کوردستانی دگەل عیراقا نوو دامەزراندی ھاتە گریدان و تراژیدی گەلی کورد ل فی پارچا وەلاتی وی دەست پیکر.

دناقبهرا خوهدا ههڤگرتن و پیکهاتنه کێ پیکینن، و نوونه رین خوهین ره سمی ژبو راگرتنا په یوه ندین خوهین سیاسی و ئابووری دگهل حکومه تین بریتانیا و عیراقی ب هنیڤنه به غدا.)^(۱)

د نهجامدا ویلایهتا مووسل دگهل عیراقی هاته گریدان، به لێ سه ره رای پیکهاتنان و سووز و راگه یاندر اوین ره سمی مافین کوردان نه هاته نه دان، تنی موولته دانه هنده ک پشکین فی ده قهری وهک ره واندر و ئه ریل و سلیمانی و کویسه نه ق ب زمانی کوردی بخوین و بنفیسن نه و ژی نه د پشکا خواندین بلند و زمانی وانێ ناخوهی ژی کوردی یه.

زیده باری فی چه ندی مهلبه نده کێ کوردی نه هاته دیار کرن، قهزاین ئاکری و ئامیدی و زاخوه و شنگال کو پرانییا هه رسی قهزاین به راهی کورد و کوردی زمان و مهلبه ندی پارێزگه ها مووسلی کو نه و ژی پرانییا وان دگهل کوردان بوون ژ فی ده سکه فتی نه ته وهی هاته بی باهر کرن، زمانی عه ره بی کر نه زمانی خواندن و کارگیری و زمانی ره سمی وان.^(۲)

کوردین عیراقی نه رازی بوون چه کداری نه جامدان، خوون هاته رین (کو ل قیری دی خوه ژ شروفه کرنا وان دوور گرین). دوا سه ره هلدانا وان ل ژیر سه ر کردایه تیا مه لا مسته فا پاشا^(*)

(۱) ب بهر اووردا فی ده قی دگهل ده قین د ژیده رین دیتدا هاتین شاره زاییا ئیحسان نوری د سه ره وه ری سیاسی عیراقی و کوردستانی یی وی سه ر ده میدا. بنیره فی ده قی ب عه ره بی د:

— جرجیس فتح الله، هه مان ژیده ر، بپ ۲۶۰-۲۶۱.

— شورش حسن عمر، حقوق الشعب الکردی فی الدساتیر العراقیه، (السلیمانیه- ۲۰۰۵)، ص ۷۵.

د ژیده رین به ر ده ستدا رۆژا ۲۴ کانوونا ئیکی ۱۹۲۲ وهک رۆژا راگه هاندنا فی به یانی هاتییه دیار کرن.

(۲) هه تا روودانا شو رشا ۱۴ تیر مه ها ۱۹۵۸ ل عیراقی نه ده ده قه ره کو قهزاین کوردی بین لیوا مووسل یا وی سه ر ده می بوون (پارێزگه ها ده وکا نه ا) د بی باهر بوون ژ خواندنا کوردی د هه موو قوناغین خواندیندا. ل ده قه رین دی ژی بین ئیحسان نوری ئاماژه پیکری ب ره نگه کێ به ر ته نگ تنی د قوناغا سه ره تا ییدا زمانی کوردی دهاته خواندن.

* گه لێ کورد به رامبه ر فیدا کار یا ئاماژی ناز نا فی پاشا دایه نا فیری. (رۆژنامه)

برای شیخ ئەحمەدی بارزانی روودا، ئەو سەر ب وی دەفەری بوون کو ب کۆتەکی زمانی عەرەبی ل سەر وان هاتیوو سەپاندن. (۱)

هەرچەندە کوردین عراقی ل بەر سیهرا خواندن ب زمانی دایکا خوە دەمه کی کورتدا ب چاڤ براین خوهین دیتڤه ژ ئالی سەرۆبهری زانستی و پینگهشتنا هزری پتر بەرهف پیش چون، هەرۆهسان ل ژیر کاریگهریا هزر و بیران و ژ ئالی دیڤه ب باوهری ئانین ب ئاگاداریین پیشه وایین ئازادبخوانڤه ژ بو دەستڤه ئانینا مافین خوهین نەته وایه تی هاریکاریا نامەژە پیکری کرن.

تی سەر کوردین لەشکەری بین وهک عیزهت عەبدولعەزیز، کابتن میر حاج، کابتن مستهفا خوشناو، کابتن عەزیز عەبدولللا، کابتن جەلال ئەمین، کابتن خەیرولللا، کابتن بەکر، ئەندازیار محەمد قودسی، ئەندازیار نوری ئەحمەد تەها، پارێزەر حەمزە عەبدولللا و پینجی کەسین دی ژ رهوشەنیر و کەسایه تیین کورد مخابن من نافیین هەموویان دەستڤه نە ئانین، تەناهی و بەرژۆه و نەندیا خوهیا کەسایه تی کر نه قوربانی ریکا ئازادیا کوردان، و گیانی خوه ل سەر دەستان دانا و گهشتنه ریزین خەباتکارین نەته وەبی بین خوه بارزانیان و ب فی چەندی ژ نافی خوه ب پیروزی و نەمری د دیرۆکا ئازادیا کورداندا تومار کرن.

بەری دەمه کی من بریارا دادگهها بەغدا ب سزادانا پاشه مەله یا مەلا مستهفای ب سیداره دانی د رۆژناماندا خواند. خواندەفانین هیژا د شروڤه کرنا چوویدا دیار بوو کو ویلایهتا مووسل یا دەوله مەند ب ژیدەرین زیری رهش ل ژیر سیهرا ریتنا خوینا کوردین باکوور و داخوایین کوردین باشوور ب وی مەرجی دانه دەست دەولهتا عراقی کو کوردین وان دەفهران بگههنه مافین خوهین نەته وەبی.

مەلا مستهفا و ئالیگین وی کوردن و ب زمانه کی ئاری دپهین، ب پهسەند و باوهری پی ئانینا دەسته کا دادوهرین کۆما مللهتان پرانییا پیکهاتا خەلکی ویلایهتا مووسل کوردن و هەستا عراقیتی ل جەم وان نینه، د سەرۆبهری گرێدانا مووسلی دگەل عراقی پیدڤی بوو سازین

(۱) مەرەم پی قەزا زیاره کو وی سەر دەمی سەر ب لیوا مووسل ڤه بوو.

دادوهری- نافخوهی و رهوشه‌نیری دابانه دهست کوردان و زمانی ره‌سمی کوردی بایه. (۱)
 ئەگەر خواستنا فی مافی ناشکرا و راست و سووزی‌دای گوناھ بیت و ئەو گوناھه بیت کو مروژ
 بی بینه سی‌دارەدان، گەلو پا دادوهرییا جفاکی چیه؟ نازادیا مروژی ل کیهیه..؟
 گەلی عەرەب کو د چەرخی چوویدا تاما تەحلییا ژیر دەستیا ئوسمانیان دیتیه و دەه‌موو
 چەرخی ئیسلامیدا د ریکا چەسپاندن و بهیز کرنا دەستەلاتی خوهری مادی و مەعنه‌وی دا
 شاهدبوونه ل سەر وان هاریکاریین به‌اگرانی کوردان بو وان کرین هەتا ئەو هاریکارییه
 گەهشتینه ئاستین زیندەیی خوه گوریکرنی و قوربانیدانی، نەدقیاب فی ره‌نگی کوردان خەلات
 بکەن.

گەلی کورد چا‌ه‌ه‌ری فی چەندی نەبوو ژ براین خوهری دینی گەلی عەرەب.
 ئەری ئەقەیه خەلاتی خزمەت‌کرن و هەق‌الینی؟

(۱) مەرەما نفیسەری بریارا ئامازە پیکریا جفا‌تا کۆما مللە‌تان و بەیان‌ناما هە‌ق‌شکا عیراقی و بەریتانیا
 یا ۲۴ چریا دووی ۱۹۲۲ یه

پاشبه ندی شہشی

بہرہہ مکئی کوردی بی ئیحسان نوری پاشای ژلاوان را

لاوؤ تو دزانی چرا ئەم هەژ نابینن؟ چرا ئاخا مە رەش، ئەسمانی مە تاری یە؟ عفريتان پيشيا
روناهيی گرتیه.

لاوؤ تو دزانی چرا ئەم نکارن حلمە کە رەحەت بکيشن، ئەم د فەتسن. دەنگی مە
دەرناکەفی، دەست و بێ مە ناپە، دپۆن ل سەر سنگی مە روونشتە.

چرا روویی من زوور بوویە؟ راستە ئەم هەژدیین. روؤژ دەرکەتە تافی ل عەردی دایە، گول
و سوسنان هەر در خەملاندیە، وەلی ئەفا رووناییا کو ئەز دبیژم، نە ئەفە، ئەفؤ روؤ را ئەز دخوازم
کو ل دەمی ژ دەورانی ل سەر کوچین بلند ئین ئاگری ل ناڤ ئاگری بۆمب و تۆپ و تفەنگ و
میتالیۆزان ژ ناڤ برفە برقا شور و خەنجەر و رم و نیزان ل سەر روویی کەفەنن سپی جانپیژاران
هەلاتی ل سەر خوە خوونین شەهیدان ئین سۆر و مەفە دەس “شەهیدین دین و مللەت گرتی. د
پە ی خوە را سەر سنگی هیشیناتیا ئاخا کوردستانی دانی بوو” گەرمیا تۆافی تۆخی ئازاهی را ل
دلی کوردان هیسین، کەزەیین نەیارا قول قول کری بوو. خەو ژ چافین غاسبێن حەقین کوردا را
حەرام، خورتین کوردمانجان بی گۆفانگ را کری بوو.

ناری لاوؤ ناری ئەوی تافی دبیژم کو تاریا قرونان دلین کوردان را راکری، چافی دلان را
روونایی دا بوو” تۆخی کین و نەیاراتیا هەژ، کو دوژمینن مە فی تاریی دلدا چاندی، هەفەدو را

كوشتن و ددان دگهل خونين پاك كوردن جاھل و بى خه بهر ئاجور چيڭدكر، خمين و خسارين
كوخكين جهلال و جه بهروتن خوه مو حكه م و بلند دكرن“ خوه شكائو!

لاوؤا! نهو رؤ را دببؤم كو بوئا ههلاندن و بوور بوور كرنا زنجيرين زلم و دلؤ (دبلى) دهست
و ببين كورد ههلتي ده ما ته و افا قه برين شه هيدان ئين بى كبل، شه هيدن دين و مللهت
خواري ئهردى بوو بوو. ل ناؤ چه نكالين ديؤ و عه فريتان گرفتار بوويه.

– بابؤ، مه گهر نكارن ئه فا ديؤ و عه فريتان بكوژن، رؤژا كوردان ديسان بهر ب ئه سمان
كن.

– لاوؤ، تو زارى، عه قلى ته ناگهيژه، ده قى برينا دلؤ من فمه كه و خوه بى پى وهرمه كه،
هيفيا من ژ خوه دى هديه كو رؤژهك وى وهره، ناخا مه ژى مينا ناخا جيرانين مه ب
رؤنى به.

– بابؤ، مه گهر جيرانين مه ديؤ كوشتنه، رؤژا خوه ده رختنه، چرا كورد ناقه دين. مه گهر
وانه ژ كورد مي رخاس ترن؟

– نا كورى من مي رخاس نينن“ عاقلن، ل ههر كارى به كن، جفا تا وان هديه بههؤ دشپورن.
نه كو مي رخاسى نا قى نؤا دى مه يه. نيشانا مه يه. لى ل دنبايى ژ كوردان مي رخاستر
پهيدانانن، دايكين كورد زارين خوه ل چيان بانى، ل نه وال و دهشتان دا تينن، چوان كو
تهؤ تين دنبايى، ده ما دچن ژى ل سه رى ل گول خوونا خوه دنالن، سؤر تين سؤر دچن،
چا قين كوردان د ژيان و مرن يه كه، مي رين كورد نه ب ژيانى شا نه ب مرنى خه مگين.
تهنى ل ناؤ كه فر و كوچين بلند، ل نه والين كوردا خوويين ههؤ را گرتنه. ژ كوشتنا
ههؤ را زؤر ژيهاتينه. ژ ئين دن خوه فه دشپورن“ زوو زوو خوه بهر نادن، دهست ب
تفه ننگ ناكن. ده ما كو كرن عهرد و عه سمان ل سه ر سه رى نه ياران ههلدوه شينن.

كوردان مي رانبا خوه ل دهشتين خنوس، خارپست، ديار به كر و ل گه ليين دارا هينى،
ديرسم، مهديات و بوؤتان، ل شاخ و داخين سپيان و ناگريى ده نيشان دا به. ده ما دل بكن پؤلا
دحه لينن، چيان د هه ژينن. ئيدى عه جهل و مرن نكارن پيشيا وان بگرن.

چاخى حەفت سواران ل كانىكۆركى، ل راستا بايەزىدى، ل بن تەيرۆكا مىرالسۆزان ركابى سەر مەفرەزەكى دۆژمن كرن مەرۆڭ دگۆ، ل عەھدا سەحابان داىە، وە كۆ عەلىي رەش زولفەقار كىشايە بەر خوە داىە كۆما كافران. گاڤا نىزىك بوون مىنا گۆر كەتە ناڤا پەز. قوماندارى فرقى مىنا تۆپ ب تۆبىلا؟؟ خوە گرېدا، رەڤاند و وەلى خلاسكەر.

دوژمن گازند ژ بەختى و خوە و ئافەرىن ب مىرانيا كوردان دكر.

رۆژەك دن حەفت مىرېن بوغە و ركىيا نىزىكى چارسەد سوار و پەيان كر، وان حەفت پەيان دوژمن مىنا پەز ئاڤىتو پىشيا خوە و د ھاژوت، قوماندارى دوژمن دەستوور تۆپچى خوە دا سەر وان شىرېن نىر گوللەيان ئاڤىزە، ب بىبەختى نەكوژە.

حەيف لاوۆ ئەوان شىن ب تەمامى ب بى بەختى ھاىن گرتن و كوشتن. ئىرۆ روڤا وانى پاك ل مە د نەپىن، كو بىنن ئەم ھىزايى فىداكاريا وانن. د نەپىن كا ئەم دكارن تولا وان بگرن، دريا واندا ھەرن، بەيداغا ئازادىيا كوردستان يا كو وان ڤە كرى بوو ديسان ل سەر شاخ و داخ و كوردستانى بچقىنن.

ئەڤ ژى ب تەنى ب مىرېنى چىنابە، سەر زانين و پىكئانين و گرېدانا دەست و پەيا وان دىو و عەفرىتان ژى دڤىت. بەلى ژىرا ئەساسى ژىرىن گەرەكن:

۱- ژ شقان و گاڤانان ھەتا مىرى مىران دڤىت كورد بزائن كو براىى ھەڤن، ژ دا و بابەكى

چىبونە، ناموسا وان يەك، تەعەسوبا وان يەك، ژيان و مرنا وانە يەكە.

۲- زانايى و زۆر سەر كانىيا خوەشىي يە. دان-زانين ئەساسى ئازاھىيا مللەتە. يەك ژى ب

خوەندى، ئى دن ب يە كىوونى چىدبە.

۳- باوهرى و ئىتاعەتا بچووك ژ مەزنى خوەرا، شەڤەڤەت و حەمىەت و موڤبەتا مەزن ژ

بچووكى خوەرا.

۴- ناڤى نەيارتيا عەشيران ژ ناڤى كوردان رابە. ب حوكمى شەرىعەتا محەمەدى ھەر كەس

ژ كرنا خوە مەسئول بە، باب، برا، پسمام، جىنار ئەبەدەن تەڤ نابە، تەعەسوبا مللى

شوونا تەعەسوبا عەشیری بگرە.

۵- ھەموو مللەتى كورد د دۆرا جڤاتەكە مللى دە بگەھە ھەڤ.

دهما كو نه ؤ تشت چيپوونه بهري ملله تي كورد بهر ب عهسمانه، روحين باب و باپيرين
وان كيومهرس و ته مۆرس و جهمشيد و فره يلدون و كه يقوباد و ئه رده شيرى بابهك و
سه لاهه دينى ئه يوبى و كه ريم خانى زه ند شايه .
ئارمانج جيى باب و كالين كوردان ئى كه فن و مه زنا تيا به ري پهيدا كرن و نافا كورد د
وه لاتى جهمشيد ده ژ نوو فة عهسمان خستنه .
لاوؤ، ته سه حكر، ژ من دبهؤره، هيقي ژ ته يه .

ئيهسان نوري

كو فارا رۆناهي - شام

هژمار ۲۸، ئادارا ۱۹۴۵ئى

حکومهتا هه‌رێما کوردستان - عێراق
و‌ه‌زاره‌تا فێرکنا بالا و فه‌کولێن زانستی
سه‌روکاتیا زانکویا ده‌وک
سه‌ننه‌ری فه‌کولێن کوردی و پاراستنا
به‌نگه‌نامه‌ن

کاوه بهیات

شۆرشا کوردین تورکیا و کاریگه‌ریا
وی ل سه‌ر په‌یه‌وه‌ندیین ده‌ر‌قه‌ یین
ئیرانی (۱۹۲۸-۱۹۳۲)

وه‌رگیان ژ زمانن فارسی
موسه‌ده‌ق توقی

ده‌ه‌ک ۲۰۰۹

پاشبەندى ھەفتى

نامەيا ژەنەرال ئىحسان نورى پاشا بۇرۇننامەيا (خەبات)

جەھى شادمانىيا منە ئەڭ سالە ب رازىبوونا ھكۈمەتا ئىرانى من ل بەرلىنى پشكدارى د كۆنگرەيى كۆمەلا خويندكارىن كورد ل ئەورۇپا كر.

ئەو سۆز و رىژگرتنا گەنجىن كورد بەرامبەرى من ديار كرى كارىگەرىيەكا وەسان ل سەر من ھەبوو رۆندك ژ چاقىن من باراندن ب رەنگەكى وەك پىدقى ئەز نەكارىم بېدېقم و ھەموو ئەو نەخوشى و وەستىانين من د ۳۶ سالين چووييدا سەخەرات سەركەتنا كوردان دىتىن ژ بىرا من برن، ب قى سۆز و رىژگرتنا خوە خويندكارىن كورد ئەو چەندە ديار كر يا دھزرا واندا بەرامبەرى دۇزا ئازادى و سەربەخوييا كوردان و ب قى ھەلكەتى ئەز دوبارە سوپاسىيا وان دكەم.

من ھەست ب وى چەندى كر كو پشكەك ژ وان گەنجان ژ پەيغا من ئەوا من ل كۆنگرەيى خواندى د رازى نەبوون...ل بەراھىيى ئەم ھەموو بۇ بەختەوەرى و سەركەتنا كوردان خەباتى دكەين، پىدقىيە ل سەر مە بزانبىن كىژ دەولەت باشىيى دگەل مە دكەت و بەرسقا باشىيى ب باشىيى و خرابىيى ب خرابىيى بدەين، ھەر وەسان دقپىت ژ بەر ھەر كەسەكى بىت چ ژ كوردان نە قەشپىرىن.

پتر ژ شهش ملیون کوردان ل ترکیا ههنه، حکومتا ترکیا ناهیلیت تهناخت یهك سترانا کوردی ل ئیزگهی بیتهبەلافکرن، حکومتا کۆماری عه‌ره‌یی یه‌کگرتی* ریککی ل به‌ر پەرتووک و رۆژنامه‌یین کوردی د‌گ‌ریت هه‌تا ئه‌وین ل سەر ده‌می داگیرکاریا فرهنسا ل سوریی هاتینه‌چاپکرن، به‌لی به‌روفاژی د‌گ‌هل فی چهنده‌ی حکومتا ئیرانی ری دا‌یه رۆژنامه‌کا کوردی و حه‌فت رادیۆ یین کوردی دامه‌زراندینه و به‌رنامه‌کی کوردی ل ته‌له‌فزیونا ته‌هرانی هه‌یه. د‌ ده‌می خوه‌دا داد‌گه‌هان حوکمی سیداره‌دانی ل سەر سی گهنجین کورد دابوو، هه‌روه‌کی من ژ هه‌فالین نیژیک زانی کو هیژایی ئیمراتور ل وان خوش بوویه و ل سەر سیداره‌دانا وان رازی نه‌بوویه، ئه‌گه‌ر ئه‌و ل وان خوش نه‌بوایه‌ دا کی وانا ژ چهنگین مرنی رزگارکته‌؟. ئه‌ری پیدفی ناکته‌ ب نافی گه‌لی کوردفه‌ سوپاسیین خوه‌ پیشکەشی خودانشکو شاهی بکه‌ین؟...

ئهم نه‌ د‌گ‌هل رۆژه‌لاتی نه‌، نه‌ ژی د‌گ‌هل رۆژئافی، ناییت چافین خوه‌ ژ به‌رژه‌وه‌ندیین ملله‌تی خوه‌ ب نوقینین سه‌خه‌ره‌ت رۆژه‌لاتی یان رۆژئافی، هه‌روه‌سان د‌ گۆتین خوه‌دا د‌قیت جوده‌هی بیخینه‌ د‌ نافه‌را هه‌قی و نه‌هه‌قییدا، و سه‌ربه‌ری کوردان و به‌رژه‌وه‌ندییا وان ل وان ده‌وله‌تان به‌رچاڤ وه‌ر‌ب‌گ‌رین یین کورد تیدا د‌ژین و ب زمانه‌کی ناسک و نارام ده‌رب‌رینی ژ مافین خوه‌ بکه‌ین ئه‌و ژی د‌ چواچووڤی په‌یمانا نه‌ته‌وه‌یین یه‌کگرتی و لیستا مافین مروڤیدا، وی ده‌می هه‌رکه‌سی هه‌فالینیا مه‌ بکه‌ت دی هه‌فالینیا وی که‌ین و یی د‌وژمناتیا مه‌ بکه‌ت دی د‌وژمناتیا وی که‌ین.

ئهم ملله‌ته‌کی دا‌به‌شکرینه‌ د‌ نافه‌را چهنده‌ ده‌وله‌تاندا ب سنوره‌کی ده‌سکرده‌، دا‌کو بگه‌هینه‌ خوشگوزه‌رانی و به‌خته‌وه‌ریی -ئارمانجین ملله‌تی خوه‌- پیدفییه‌ ل سەر مه‌ پشتگه‌رمین یه‌ك ژ قان ده‌وله‌تان بین و داخو‌زا هه‌فالینیا وان بکه‌ین و کار بو راکیشانا سۆزا وان بو خوه‌

* مه‌رم ژ هه‌ردو ده‌وله‌تین سوریا و میسری یه‌ کو وی ده‌می د‌ یه‌کگرتی بوون د‌ ده‌وله‌ته‌کیدا ب نافی کۆماری عه‌ره‌یی یه‌کگرتی.

* مه‌رم یی ئه‌و پەرتووک و کۆفار و رۆژنامه‌نه‌ یین د‌ نافه‌را ۱۹۳۲- ۱۹۴۵ی ل شامی هاتینه‌چاپکرن.

بكهين.. و ژبو دهستقهئینانا فئی مه‌ره‌می ئه‌ری دروسته‌ خو‌ه ژ ملله‌ته‌کی دوورب‌گ‌رین کو مه‌ نیریکیا ره‌گه‌زی و زمانی دگه‌لدا هه‌دی و مه‌ گه‌له‌ک شانازیین دیرۆکیین هه‌ف‌شک هه‌نه‌.

ئهم سوپاسکارین حکومتا عیراقی یا نه‌اینه‌ کو ئه‌وا د به‌یانا هه‌ف‌شکا هه‌ردو حکومتین بریتانیا و عیراقی یا ۲۴ دیسه‌مه‌را ۱۹۲۲ و بریارین جفاتا وه‌زیران یا عیراقی ل ۱۱ جولای (حزیرانا) ۱۹۲۲دا تایبه‌ت ب کوردین ناکنجی ل عیراقی هاتی بجهئینایه‌ و راپورتا کونت تلکی ئه‌وال سالای ۱۹۲۴ئ دایه‌ کو‌ما ملله‌تان (عصبه‌ الامم) ب به‌رچافوه‌رگرتیه‌ ئانکو ئه‌و مه‌رجه‌ بجهئینایه‌ بین ل دوو‌ف‌وان ویلایه‌تا موسلی‌ داینه‌ دگه‌ل عیراقی و ئهم سوپاسییا وی دکه‌ین.

ئه‌گه‌ر ئهم لی نیرینه‌کی ل دیرۆکی بکه‌ین دی بینین کوردان پشکداری د وان شه‌راندا کریه‌ بین ترکان کرین و به‌رگری ژ به‌رژه‌وه‌ندیین وان کریه‌ و قوربانی ژی بو داینه‌ و سه‌خه‌ره‌ت ترکان خو‌ه ل به‌ر کاره‌ساتان گرتیه‌. به‌لی پشتی وی چ روودا؟

ملله‌تی کورد ما دیل د دهستی ترکاندا و حکومتا ترکان ئه‌و ژ هه‌موو مافین مرۆفایه‌تی بی باهرکر، دقیت شیره‌تان ژ فی چه‌ندی وهرگرین و نه‌بینه‌ ئامرازی دهستی که‌سه‌کی.

ده‌وله‌تین مه‌زن هه‌رده‌م ل دوو‌ف‌به‌رژه‌وه‌ندیین خو‌ه دگه‌رن، دلێ که‌سه‌ی ب کوردان نا سوژیت، ده‌می شیخ سه‌عیدی مه‌زن ب شو‌رشا خو‌ه دژی ترکان رابووی، حکومتا فره‌نسا ریک ل به‌ر حکومتا ترکیا فه‌کر ب مه‌ره‌ما ژنافرنا کوردان مفای ژ خیچا شه‌مه‌نده‌ف‌ه‌را سویری وهرگری و ده‌می من شه‌ری حکومتا ترکان دکر سیاسه‌تا حکومتا فره‌نسا هاتبوو گو‌هارتن و پشته‌فانی ل کوردان دکر. د هه‌مان ده‌مدا حکومتا سو‌قیه‌تی هه‌فال و پشته‌فانا ترکیا بوو. ژبه‌ر فان هه‌موو ئه‌گه‌ران دقیت ئهم ژی هه‌زا خو‌ه د به‌رژه‌وه‌ندیین خو‌ه‌یین نیشتمانیدا بکه‌ین. تشتی

* نزانم ب چ مه‌ره‌م و بوچی ئیحسان نوری پاشای ئه‌ف‌چه‌نده‌ گۆتییه‌، ژبه‌ر کو چه‌ندین به‌لگه‌نامه‌ ل به‌ر ده‌ستن کو حکومتا فره‌نسا کو سه‌ره‌ده‌می شو‌رشا ناگری ده‌سته‌لاتداری ل سویری دکر ب هه‌موو ره‌نگان دژایه‌تییا شو‌رشا ناگری و هه‌ر که‌سه‌کی قیابیت پشته‌فانی ل شو‌رشا ناگری بکه‌ت کریه‌. بو‌ پز زانیارییان ده‌رباره‌ی فئی مژاری بنیره‌: به‌ر په‌ری ۲۶ ژ فی په‌رتووکی هه‌روه‌سان په‌رتووکا: عبدالفتاح علي البوتاني و علی صالح المیراني وثائق بريطانيا عن مشاركة كوردستان - سوريا في ثورة آارات، (دهوك- ۲۰۱۰).

ئەز ئىشاندىم ئەو دىالۆك و دانوستاندىن د روونشتىن كۆنگرەى يىن بۇ فەكولينا زمانى كوردى و دىالېكتىن وى دەاتنەكرن پىرانييا وان ب زمانى عەرەبى بوون، ھەرچەندە پىرانييا ئەندامىن كۆنگرەى زمانى كوردى دزانى، لەوما سەخمەرات دياركرنا گىرنگىيا كۆنگرەى و پاراستنا سىمايىن وى پىدڤى بوو دانوستاندن ب زمانى كوردى بانه، و ئەگەر ھندەك ھەبانه كو ژبەر ئەگەرئىن نە د شىانئىن واندا زمانى كوردى نە دزانى يا فەر بوو ل سەر وان ل بەراھىيى مخابىيا خوھ دياركربا و پاشان ب وى زمانى دزانن پەيڤىبانه و ناخفتىن وان ھاتبانه وەرگىران بۇ زمانى كوردى.

ئەم كوردىن و دڤىت بىن كورد، دڤىت گىرنگىيى بدەينە بنەما و تىنال و زمانى مللەتى خوھ و شىانئىن وى بۇ ھەمىركرنا باوھرىن جفاكى، دڤىت دووڤ وان پرۆپاگىندەيان نەكەڤىن يىن كەسانىن دى بۇ بەرژەوھەندىن خوھ بەلاڤەدكەن و دڤىت عەقل و لوژىكان بکەينە رىئىشادەرىن خوھ و وى رىكى بگىرنە بەر يا كورد ب باش دزانن و دشىاندا بىت تىرا بچىن ھەتا دگەھىنە ئارمانجىن خوھ بلا ئەو رىكە يا دوور بىت و نە يا دژوار بىت .

* ئەڤ نامە د رۆژناما (خەبات) ھژمار ۳۵۸- ۱۱ چىرا ئىكى ۱۹۶۰ى پىدا ھاتىيەبەلاڤكرن، مە ژ پەرتووكا (من و نائق الحزب الديمقراطية الكردستاني- العراق) وەرگرتىيە و وەرگىرايە كوردى، د پەرتووكىندا ل چەند جەھەكان ھاتىيەگوتن (كانت مشطوبة) ديارە فى چەندى ژى كارىگەرىيا خوھ دى ل سەر وەرگىرانى ھەبىت. نڤىسكار

القَب الكريبي يعرف اصدقاؤه

**انصار السلام في بريده
البريطاني لتوحيد قوا
الشرق**

لسان العزب الديموقراطي الكردستاني
العدد ٢٥٨ الجمعة ١١-١١-٦٠ السنة الثانية المجلد ١٦

**الوطنيون العمانيون
يقفون خسان
جسيمة بالمتدين
البريطانيين**

**فرحات عباس يبحث كندى عن اتساع
سياسة متحررة تجاه الجزائر**

عصر النضال العام للجنة
السلام البريطانية بألمانيا
في ايلول الحكومة
البريطانية انتداء حاربته
الدراسات الدولية الأمريكية في
سكوتسده - بطن امام كمال
الاحسان مسلة النضال مسلة
الاحسان العسكري الأمريكي
مطرقا كماله حيايد او موت
النضال البريطاني

المأزق - مستخدما - يقيد
تيا من عمان ان سابطا وحديدا
من دورية للمتدين البريطانيين
قد فلا وحيا في طرفهما من
شمال ال اسود الى يد اثنين من
الوطنيين العمانيين .
وقالت رسالة اخرى وودت
من عمان ان لقا قد اعجز ماين
منهوساهان قدير مسطرة
سكوتسده بريطانيا وقتل اثنين
من الجوزة البريطانيين .

توس : مرح السيد فرحات
سياسة متحررة تجاه الجزائر
عيسى رئيس الحكومة الوطنية
للجمهورية الجزائرية يانه بايل
ان يتسك كندى الرئيس
البركي الجديد بياناسه
بخصوص القضية الجزائرية
عندما يستلم مهام منصبه .
وكان السيد فرحات عيسى قد
يتمت بزيارة الى كندى كمشاهد
لها باسم الشعب الجزائري
بقيادة انتدابه واستاالات

عيسى رئيس الحكومة الوطنية
للجمهورية الجزائرية يانه بايل
ان يتسك كندى الرئيس
البركي الجديد بياناسه
بخصوص القضية الجزائرية
عندما يستلم مهام منصبه .
وكان السيد فرحات عيسى قد
يتمت بزيارة الى كندى كمشاهد
لها باسم الشعب الجزائري
بقيادة انتدابه واستاالات

وتمت اخبار ان النضال

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

البريطاني لتوحيد قوا
الشرق

پاشبەندى ھەشتى

قىستەقالا ئىحسان نورى پاشا و شۇرشا ئاگرى

ھەرۈەك د پىشەكيا قى پەرتوو كىدا من ديار كرى ژ دەسپىكا سالىن نوتانقە بەردەوام من كار كرىە ژەنەرال ئىحسان نورى پاشا و شۇرشا ئاگرى پتر ب خەلكى كوردستانى ب تايەت تەخا گەنجان بدەمەنياسين و ھەر سال چالاككەك د قى واريدا ئەنجامدايە، ل دەسپىكا ۲۰۱۲ ئ ب دروستى ل ۲۲ كانونا دووى ۲۰۱۲ ئ رىقەبەرىيا رەوشەنبىرى و ھۆنەرى ب ھەفكارى دگەل سەنتەرى پىشمەرگە يى رەوشەنبىرى ب ھەلكەفتا سالقە گەرا دامەزراندنا كۆمارى كوردستانى چالاككەك ئەنجامدا، د قى رۆژىدا ھزرا ئەنجامدانا قىستەقالە كا مەزن بۆ ژەنەرال ئىحسان نورى پاشا و شۇرشا ئاگرى ل جەم من دروستبوو، پشتى وى ب چەند رۆژە كان ل مەھا شباتى من ئەو ھزر كرە پىشنياز و دا رىقەبەرى سەنتەر و كۆمەلەيىن ھۆنەرى و وى ژى ئەو ھزرە گەھاندە رىقەبەرى گشتى رەوشەنبىرى و ھۆنەرى و رىقەبەرى چاپ و وەشانى ل دەۋكى و ھەرەموو ژى د رازىبون ل سەر ئەنجامدانا قىستەقالى و بەرھەقى و ليژنە بۆ ئەنجامدانا قىستەقالى ھاتەپىككىنان و دەمەك درىژ ب سەر قە نەچوول رۆژىن ۲۵ - ۲۶ نىسانى قىستەقالەك ھەژى مەزنا تىيا شۇرشا ئاگرى و بەژنا ئىحسان نورى پاشاى ل ھۆلا يە كىتيا نقىسەرىن كورد - دەۋك ھاتە ئەنجامدان، گرنگيا قى قىستەقالى د چەند خالە كاندا بوو، يىن ھەرە گرنگىن وان:

- يە كەمىن جار بوو ل سەرانسەرى كوردستانى قىستەقالەك ب قى رەنگى بۆ قى شۇرشا مەزنا كوردستانى و كەسايەتتى سەر كرده ئىحسان نورى دەپتە گىران.

- پشكدارين فيسته ڦالئ و ئه وين سمينار و ڦه كولين پيشكه شكرين و روونشتين وئ دا ناماده بووين ژ هه چوار پارچين كوردستان بون.
- ميقتانئ هه ره ديار و بهر چاڦئ فيسته ڦالئ ماموستا ره حيم شنوي بو بي ژيه كئ دريژ دگهل ئيحسان نوري و هه ڦزينا وئ بؤراندئ وهك ئه و ب خوه ڦه دگيريت وانا ب وري مه گازی وئ دكرن و نه اژئ وهك وه فاداره كئ ديروكا ئيحسان نوري و هه ڦزينا وئ يشار خانمئ يه و ل باژيري شنوي دژيت و په رتوو كهك ب ناڦئ (ژنرال احسان نوري پاشا) ب زمانئ فارسي چاپكريه و هه تا نها دوجاران ل سالين ۲۰۰۵ و ۲۰۰۹ هاتيه چاپكرن.
- زيده باري پيشكه شكرنا چه ندين سميناران دو فلمين ديكيو مينتتكارئ د فيسته ڦاليدا هاتنه پيشكه شكرن و چاپا ئيكي يا ڦي په رتوو كي دوان روژاندا وهك ديارئ ل سه ر ميقتانين ئيحسان نوري هاتهدابه شكرن.

ژباړه

۱- کوردي

- ۱- ئيحيان نورى پاشا، ميژووى ريشه‌ى نه‌ژادى كورد، وەرگيرانى وريا قانع، (هه‌ولير- ۲۰۰۳).
- ۲- ئيحيان نورى پاشا، شوړشى نه‌توهيى كورد، وەرگيرانى م. جهميل رۇژبه‌پاني، (به‌غدا- ۱۹۹۳).
- ۳- يلماز چاملبل، گلیداغ بيّ خوه‌دى نينه (سه‌رهلدانا چايي ناگري)، (نه‌سته‌نول- ۲۰۰۵).
- ۴- كاوه به‌يات، شوړشا كوردپن تركيا و كارىگه‌ريا وى ل سه‌ر په‌يوه‌نديين ده‌رفه‌يين ئيراني ۱۹۲۸- ۱۹۳۲، وەرگيرانا موسه‌دهق توفى، (دهوك- ۲۰۰۹).
- ۵- بيالان ن. شمشير، به‌لگه‌نامه‌كانى ئينگليز، وەرگيران: سه‌لمان عه‌لى، (سليمانى- ۲۰۰۲)، بپ ۲۷۷.
- ۶- محمهد رها سيف قازى، نه‌په‌يه‌كانى دادگايي‌كردنى قازى محمهد و هاورياني، وەرگيرانى عه‌لى نه‌كبه‌ر مه‌جيدى، (سليمانى- ۲۰۰۸).
- ۷- د، نه‌جاتى عه‌بدوللا، كۆمه‌له و ريكنخواه كورديه‌كان ۱۹۱۸- ۱۹۳۳، به‌شى يه‌كه‌م، (سليمانى- ۲۰۰۷).
- ۸- موسه‌دهق توفى، ياشار خام هه‌فزين و هه‌فالا رۇژين دژوار، (دهوك- ۲۰۱۰).
- ۹- حه‌سه‌ن هشير، ديتن و بېره‌اتنين من، (بيروت- ۱۹۹۳).

١٠- دكتور بله چ شيركو، كيشه كورد، وهركيراني محمهد حممه باقي، (كوردستان-١٩٩٢).

١١- د. فهزیه سابير، مهلا مستهفا بارزانی له مههاباد له ژير روشنایی ديکومینته عيراقیيه كاندا ١٩٤٦-١٩٤٧، كۆنگره یاده وهری سه دساله ی بارزانی نهمر، بهشی یه كه م، (ههولير-٢٠٠٣).

١٢- قه درى جه ميل پاشا (زنار سلوپی)، دؤزا كورد، (دياربه كر-٢٠٠٧).

٢- عه ره بی

١- كونی رهش، جمعیه خویبون و وقائع ثورة آكري، (اريل-٢٠٠٠)، ص ٣٢.
٢- عبدالفتاح علي البوتاني (الدكتور)، وثائق بريطانية عن تشكيل دولة كردية مستقلة ١٩٢٤-١٩٢٧، (هه ولير-٢٠٠٨).

٣- عبدالفتاح علي البوتاني (الدكتور)، علي صالح الميراني، وثائق بريطانية عن مشاركة كوردستان- سوريا في ثورة آارات، (دهوك-٢٠١٠).

٤- عبدالفتاح علي البوتاني (الدكتور)، التطورات السياسية الداخلية في العراق ١٤ تموز ١٩٥٨-٨ شباط ١٩٦٣، (دهوك-٢٠٠٧).

٥- سعيد خديده علو، العلاقات العراقية الايرانية و اثرها في القضية الكردية في العراق، (اريل-٢٠٠٦)، ص ٤١-٥٠.

٦- م، ا، هسرتيان، انتفاضة الاكراد عام ١٩٢٥، ترجمة بافي نازي، المكتبة التقدمية الكردية، (بيروت-١٩٨٧).

٧- احسان نوري باشا، انتفاضة اكري، ترجمة صلاح برواري، (بيروت-١٩٩١).

٨- احسان نوري باشا، مذكرات، ترجمة: عبدالستار قاسم كلهور، (اريل-٢٠٠٨)، ص ١٣-١٤.

- ٩- وليم ايغلتن الابن، جمهورية مهاباد جمهورية ١٩٤٦ الكردية، ترجمة جرجيس فتح الله، (اريل - ١٩٩٩)، ص ٣٤ - ٣٥.
- ١٠- هوزان سليمان الدوسكي، جمهورية كردستان دراسة تاريخية سياسية، (دهوك - ٢٠٠٥).
- ١١- روهات آلاكوم، خويون و ثورة آكرى، ترجمة شكور مصطفى، (أريل - ٢٠٠٠).
- ١٢- ايوب بارزاني، الحركة التحررية الكوردية و صراع القوى الاقليمية و الدولية، (سويسرا - ٢٠١١).
- ١٣- روهات آلاكوم، خويون و ثورة آكرى، ترجمة شكور مصطفى، (أريل - ٢٠٠٠).
- ١٤- جرجيس فتح الله، يقظة الكرد، (اريل - ٢٠٠٢).
- ١٥- مسعود البارزاني، البارزاني و الحركة التحررية الكردية، ثورة بارزان ١٩٤٥ - ١٩٥٨، (كردستان - ١٩٩٠).
- ١٦- شورش حسن عمر، حقوق الشعب الكردي في الدساتير العراقية، (السليمانية - ٢٠٠٥).
- ١٧- على تتر توفيق، الحياة السياسية في كردستان ١٩١٨ - ١٩٢٧، ترجمة تحسين ابراهيم الدوسكي، (دهوك - ٢٠٠٧).

٣- فارسي

- ١- كاوه بيات، شورش کردهای ترکیا و تاثیر ان بر روابط خارجي ايران، (تهران - ٥١٩٩٤.ش).
- ٢- رحيم اشنويي محمود زادة، جنرال احسان نوري ناسا، (تهران - ٥١٣٨٦.ش).
- ٣- خاطرات دكتور هاشم شيرازي از فعالان سياسي كردستان، (تهران - ١٣٨٠).
- ٤- محمد علي سلطاني، اوضاع سياسيا اجتماعي تاريخي ايل بارزان، (تهران - ٥١٣٦٨.ش).

۴- كۇڧار و رۇژنامە :

- ۱- مجله مەتېن، العدد ۲۵، (دهوك-تشرېن الاول ۱۹۹۳).
- ۲- مجاه جامعە دهوك، مجلد ۱، عدد ۱، (دهوك- ۱۹۹۸).
- ۳- كۇڧارا ژېن، ھژمار ۱۵، (ئەستەنبۆل- ۱۹۱۹).
- ۴- كۇڧارا رۇناھى، ھژمار ۲۸، (شام- ۱۹۴۵).
- ۵- كۇڧارا رۇشنېرى نوى، ھژمار ۱۲۱ (بەغدا- ئادارا ۱۹۸۹).
- ۶- كۇڧارا ھېقى، ھژمار ۲-۷، (پارىس- ۱۹۸۴- ۱۹۹۰).
- ۷- كۇڧارا فەژېن، ھژمار ۱۰، (دهوك- ۱۹۹۸).
- ۸- كۇڧارا دەوك، ھژمار ۳۲، (دهوك- ۲۰۰۶).
- ۹- كۇڧارا مەتېن، ھژمار ۱۲-۱۳، (دهوك- ۱۹۹۲)، ھژمار ۲۰۳، (دهوك- ۲۰۱۱).
- ۱۰- كۇڧارا پىرس، ھژمار ۱۵، (سورىا- ۱۹۹۸).
- ۱۱- كۇڧارا رۇژنامەڧانى، ھژمار ۵، (ھەولېر- ۲۰۰۱)، ھژمار ۸-۹، (ھەولېر- ۲۰۰۲).
- ۱۲- كۇڧارا سەنتەرى برايدەتى، ھژمار ۵، (ھەولېر- ۱۹۹۸).
- ۱۳- رۇژناما نامە و ھفتگى كوھستان، (تھەران- ۱۹۴۴- ۱۹۴۶)، دوبارە چاپا سلىمانىي- ۲۰۱۰.
- ۱۴- رۇژناما كوردستان، (مەھاباد- ۱۹۴۶). دوبارە چاپا سلىمانىي- ۲۰۰۷.
- ۱۵- رۇژناما خەبات (النضال) ھژمار ۳۵۸ و ۳۶۰- ۱۱/۱۱ و ۱۹۶۰/۱۱/۱۴، بەغداد.
- ۱۶- رۇژنامەى باس، ژمارە ۳۴۸ رۇژى ۲۹/۸/۲۰۱۷- ھەولېر.

بەرھەمبەن ئىشكارى

موسەدق توفى

- * چەند بەرپەرەك ژ دىرۆكا رۆژنامەفانيا كوردى- پشكا ئىكى، دەۆك- ۱۹۹۹.
- * شۆرشا شىخ سەئىدى پىران ۱۹۲۵، دەۆك- ۱۹۹۹.
- * سەرھلدا ساسۆنى، كۆنى رەش، وەرگىران ژ عەرەبى، دەۆك- ۲۰۰۱.
- * كۆفار رۆناھى، فەكولتەك رەوشەنبىرى دىرۆكى، ھەولتېر- ۲۰۰۵.
- * شۆرشا كوردىن توركيا و كارىگەريا وىل سەر پەيوەندىيەن دەرئەيىن ئىرانى، كاوه بەيات، وەرگىران ژ فارسى، دەۆك- ۲۰۰۹.
- * دۆزا كوردل سورىا، عىسمەت شەرىف، وەرگىران ژ عەرەبى، دەۆك- ۲۰۰۹.
- * وەلاتى ھەكارى، دكتور دەرۆيش ھوروى، وەرگىران ژ عەرەبى، دەۆك- ۲۰۱۰.
- * چەند بەرپەرەك ژ دىرۆكا رۆژنامەفانيا كوردى، پشكا دووى، دەۆك- ۲۰۱۱.
- * سالىن پەنا بەرىي ژ ژيانا ئىحسان نورى پاشاى، - ۲۰۱۲.
- * مىر جەلادەت بەدرخان سەر كرى شۆرشەك رەوشەنبىرى، دەۆك- ۲۰۱۳.
- * زفرىنەفا بارزانى و بارزانىيان ژ يەكئىتيا سوئىيەتى ل ژىر رۆناھىيا ھندەك بەلگەنامىن ئىرانى، ھەولتېر- ۲۰۱۳.
- * ئەوا من فىاي بىژم من گۆت، دەۆك- ۲۰۱۵.

